de Volkskrant

1614A50

★ VRIJDAG 1 OKTOBER 1995

België 50 Bfr.	Noorwegen 16 Nkr.
Denemarken 16 Dkr.	Oostenrijk 26 O.S.
Duitsland 3.50 DM.	Portugal 330 Esc.
Engeland 1.60 £	Spanje 300 Pes.
Frankrijk 13 Ffr.	Turkije 25.000 Tlira
Griekenland 550 Dr.	Zweden 18 Zkr.
Italië 3200 Lir.	Zwitserland 3.50 Sfr.
Luxemburg 45 Lfr.	

HOOFDREDACTEUR: HARRY LOCKEFEER / UITGAVE: DE VOLKSKRANT B.V. / 72E JAARGANG NO. 21036 / WIBAUTSTRAAT 150 / POSTBUS 1002, 1000 BA AMSTERDAM / TELEFOON 020-562.9222 / FAX 020-562.6289 / PRIJS PER NUMMER F 1,75; ZATERDAG F 2,25

Aardbeving in India eist 16.000 levens

Reuter, AP, AFP

NEW DELHI/BOMBAY

Zeker zestienduizend Indiërs zijn donderdag bij de aardbeving in de Westindiase deelstaat Maharashtra om het leven gekomen. Meer dan tienduizend mensen zijn gewond geraakt, zo heeft het Indiase persbureau UNI gemeld.

Plaatselijke politici vrezen dat het dodental zal stijgen tot 25 duizend, omdat donderdag nog niet uit alle getroffen districten informatie beschikbaar was. Tienduizenden mensen zijn dakloos geworden.

Indiase metereologen registreerden donderdagochtend vijf schokken, die de slachtoffers tegen vier uur plaatselijke tijd in hun slaap verrasten. De eerste schok was de zwaarste en had een kracht van 6.4 op de schaal van Richter.

Sinds 1935, toen in Quetta – nu Pakistan – vijftigduizend mensen omkwamen, is het Indiase subcontinent niet door zo'n krachtige aardbeving getroffen. 'De opkomende zon zorgde deze ochtend voor duisternis, slokte onze dorpen op en veranderde onze huizen in graftombes', vertelde een overlevende.

De regering van Maharashtra, waarin het epicentrum van de aardbeving lag, deelde mee dat donderdag voor het invallen van de duisternis 2800 lijken waren geborgen. Volgens de regering zijn nog duizenden lichamen onder het puin en de modder bedolven. Zeker vijftig dorpen zijn met de grond gelijk gemaakt. Veel gebieden zijn verstoken van water, elektra en telefoon.

De Indiase federale regering heeft meer dan honderd militaire medische teams en tienduizenden soldaten naar het rampgebied gestuurd. Helikopters van het leger probeerden donderdag de meest getroffen gebieden te lokaliseren. De VN hebben een team van deskundigen naar het rampgebied gestuurd om de omvang van de ramp en de behoefte aan humanitaire hulp te bepalen. Zij zullen vandaag in het getroffen gebied aankomen.

De Indiase regering heeft gezegd nog geen beroep te doen op internationale hulp. Zij wil eerst de precieze omvang van de ramp bepalen.

Zwitserland, Rusland, Groot-Brittannië en ook Pakistan hebben experts aangeboden. Westerse hulporganisaties zijn inmiddels begonnen met het inzamelen van geld. Het Internationale Rode Kruis heeft 100 duizend gulden gestort. In de getroffen regio is een tekort aan medicijnen, bloed en voedsel. In de overvolle ziekenhuizen kunnen artsen weinig doen om de vaak zwaar gewonden te helpen. Naast de tekorten aan hulpmiddelen is er op sommige plaatsen geen stroom.

De hulpverlening kwam donderdag zeer moeilijk op gang, omdat het rampgebied nauwelijks was te bereiken. Wegen waren door de aardbeving onbegaanbaar geworden, en recente moessonregens hadden eerder al bruggen en wegen vernietigd. Aanvankelijk konden geen bulldozers en kranen worden ingezet. Communicatie was vrijwel onmogelijk door het wegvallen van telefoonverbindingen.

Vijfduizend militairen en reddingswerkers werden naar Osmanabad overgebracht om de slachtoffers te bergen. Tienduizenden familieleden zochten met blote handen onder het puin naar verwanten. Later in de avond moest het reddingswerk worden gestaakt door gebrek aan elektriciteit.

Zie verder pagina 6, kolom 4

Pagina 6: Ramp treft Indiërs paar uur na hindoe-feest

Bewoners zitten op de restanten van hun vernietigde huizen in het dorp Khilari, in het zuidwesten van India. FOTO AP

Psychiater niet vervolgd voor hulp bij zelfdoding

Het gerechtshof in Leeuwarden heeft de Haarlemse psychiater B. Chabot ontslagen van rechtsvervolging. Het hof vindt dat de arts een gerechtvaardigde keuze heeft gemaakt door een vijftigjarige vrouw een dodelijke medicatie te verstrekken, waarmee ze een einde maakte aan haar leven. De procureur-generaal gaat tegen de uitspraak in cassatie bij de Hoge Raad. **Pagina 3**

Cambodja weer alleen na vertrek VN-vredesmacht

Half november vertrekt de laatste van de 22 duizend leden van de VN-vredesmacht in Cambodja (Untac). De hoogste baas is al weg. Cambodja staat er dan weer alleen voor, maar de vraag is of er vrede heerst zolang de Rode Khmers doorgaan verzet te plegen. En is het experiment met de vrije en democratische verkiezingen, die de VN-macht moest organiseren, voor herhaling vatbaar? **Pagina 4**

KUNST & CULTUUR

'Cees Nooteboom is een Nobelprijs waard.' Gesprek met de Duitse literatuurpaus Marcel Reich-Ranicki, aan de vooravond van de Frankfurter Buchmesse. Raakt Mulisch' meesterwerk aan de 'Triviralliteratur'? **Pagina 1**

De exposities van Europalia Mexico bieden nieuwe brandstof voor de 'Kahlomania': de heiligverklaring van de schilderes Frida Kahlo. **Pagina 3**

Stoomkracht en stilte: de baanbrekende fotografie van Pieter Oosterhuis (1816-1885). **Pagina 4**

Toenmalig minister Brinkman speelde volgens kamerlid 'dubbel spel'

WVC hielp bij komst commerciële tv

Van onze verslaggeefster
Greta Riemersma

AMSTERDAM

Hoge ambtenaren op het ministerie van WVC onder voormalig CDA-minister Brinkman hebben in 1983 en eind jaren tachtig meegeholpen aan de komst van commerciële televisie in Nederland. Dat blijkt uit het programma *Reporter* dat de KRO vanavond uitzendt. Evenals de CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft Brinkman zich tot 1989 – bijna tot het eind van zijn bewind op WVC – verzet tegen de komst van commerciële omroep.

Het D66-kamerlid en mediaspecialist G. J. Wolffensperger beweert na het zien van de beelden dat Brinkman 'dubbel spel' heeft gespeeld. De toenmalige minister heeft destijds zijn CDA-fractie 'besodemieterd' en 'jegens de gehele Kamer niet de volledige waarheid gesproken', aldus Wolffensperger in het programma. 'Het enige wat je kunt doen is constateren dat het iets zegt over het functioneren van de man die op het ogenblik fractieleider is van het CDA. En beoogd premier van Nederland.'

In 1983 wilde het Engelse commerciële station Sky Channel op de Nederlandse televisie uitzenden. De CDA-fractie in de Tweede Kamer was tegen, uit angst voor verzwakking van het publieke bestel. De toenmalige mediaspecialist van het CDA, P. van der Sanden, voelde zich gesteund door de CDA-minister op WVC en hoge departementale ambtenaren, zo beweert hij in *Reporter*. Brinkman heeft zich als minister van WVC altijd opgeworpen als de beschermer van het publieke bestel, wat blijkt uit medianota's van zijn hand en de Mediawet die in 1988 in werking trad.

In het programma verklaren toenmalige medewerkers van Sky Channel dat ambtenaar J. Reinold, destijds hoofd van de WVC-directie Radio, Televisie en Pers, de komst van het station mogelijk heeft gemaakt. F. Haveman, die in die tijd werkte als politiek lobbyist voor Sky Channel, zegt dat Reinold op mediagebied de 'rechterhand' was van Brinkman: 'Ik heb Reinold leren kennen als een zeer integer persoon en ik ga ervan uit dat hij ook een zeer loyaal ambtenaar is geweest ten aanzien van zijn minister.'

Reporter toont een vertrouwelijk document waaruit blijkt dat Haveman ten tijde van de komst van Sky Channel een geheime ontmoeting heeft met Reinold. Op briefpapier van het tv-station staat geschreven dat *'mister Reinold advised us'*. Ook P. Cox, toenmalig directeur van Sky Channel, zegt dat hij geregeld contact had met de topambtenaar: 'Reinold vertelde Sky Channel wat te doen en wat niet te doen.' Cox: 'Ik neem aan dat hij handelde namens Brinkman, omdat hij de verantwoordelijk ambtenaar was. We hebben altijd aangenomen dat de begeleiding die we kregen, afkomstig was van de Nederlandse regering.'

Sky Channel kwam Nederland binnen. In 1988 ontwikkelde producent Joop van den Ende plannen voor TV 10 en de Veronica-top werkte aan RTL Veronique. Een andere toenmalige topambtenaar van WVC, A. Overste, bleek betrokken te zijn bij deze commerciële initiatieven, zo werd half 1989 bekend toen hij overstapte naar TV 10 om mediadirecteur te worden.

Vóór zijn overstap, toen hij Brinkman nog adviseerde over mediabeleid, bemoeide hij zich al met commerciële televisie met toestemming van de WVC-ambtenarentop. In *Reporter* herhaalt hij de woorden die toenmalig plaatsvervangend secretaris-generaal K. van der Steenhoven tegen hem sprak.

Zie verder pagina 3, kolom 5

30 PAGINA'S

ECONOMIE	2
MAAIKE HELDER	7
FORUM	9
COMMENTAAR	9
GEACHTE REDACTIE	9
KUNST	10
SPORT	11
AMSTERDAMSE EFFECTENBEURS	12
BEURS	13
KOOKRUBRIEK/PUZZEL/STRIP	14
MEDIA	15
FAMILIEBER. KUNST&CULTUUR	24

HET WEER

Verwachting tot vrijdagavond:
Half tot zwaar bewolkt en enkele buien, mogelijk met onweer. Middagtemperatuur ongeveer 15 graden. Matige, aan zee krachtige of harde wind uit zuidoost tot zuid.

Vooruitzichten voor het weekeinde:
Half tot zwaar bewolkt en enkele buien. Minimumtemperatuur omstreeks 9 graden, middagtemperatuur rond 15 graden. Matige, zaterdag aan zee af en toe krachtige zuidenwind.

Uitgebreid weeroverzicht op pagina 14

Bosnisch regeringsleger vuurt op demonstrerende menigte in Bihac

Reuter, AFP, AP

CAZIN

Soldaten van het Bosnische regeringsleger hebben gisteravond geschoten op een menigte in de opstandige Moslim-enclave Bihac. Duizenden ongewapende aanhangers van de leider van Bihac, Fikret Abdic, namen de stad Cazin in en bezetten het radiostation. Het leger stuurde in allerijl een eenheid van vijfhonderd man vanuit de stad Bihac. Ze schoten in de grond om de duizenden betogers te verjagen.

De 'premier' van de enclave, Zlatko Jusic, wist de oproerpolitie in Cazin over te halen de zender over te dragen aan de voorstanders van de 'autonome provincie West-Bosnië', die maandag werd uitgeroepen door een parlement. De Bosnische president Izetbegovic riep het vijfde legioen, gelegerd in Bihac, op de afscheiding ongedaan te maken. Het leger stelde daarop een avondklok in en bezette alle radiozenders.

Abdics aanhangers waren 's morgens naar Cazin vertrokken vanuit Velika Kladusa, het bolwerk van de leider van Bihac. De vreedzame veroovering van de radiozender werd gevierd met een massale danspartij op accordeonmuziek op het stadsplein. Het regeringsleger grendelde de toegangswegen tot de stad Bihac af. De hoofdweg ligt vol obstakels, waaronder landmijnen en wordt bewaakt door militaire politie.

Abdic, een rijke ondernemer en de grootste werkgever in Bihac, verwijt Izetbegovic dictoriale neigingen. Volgens Abdic heeft de Bosnische president zich ten onrechte neergelegd bij de etnische opdeling van Bosnië-Herzegowina en zou hij in wat rest van het land een islamitische staat willen vestigen. Abdic wist Bihac – dat ligt ingeklemd tussen Kroatië en gebieden die door Bosnische Serviërs worden beheerst – relatief heelhuids door de burgeroorlog te loodsen en is daarom erg populair in de enclave.

Het parlement in Sarajevo zette Abdic woensdag uit het presidium, waar hij de belangrijkste rivaal van Izetbegovic was. Een politiewoordvoerder in Velika Kladusa verklaarde gisteren dat ongeveer tweeduizend soldaten van het Vijfde Legioen waren overgelopen naar de grotendeels ongewapende burgerwacht van Abdic.

Het lijkt erop dat Abdic voor Bihac eenzelfde status wil als de Kroatische en Servische delen van Bosnië, die in het Geneefse plan een geheel autonome positie innemen in een Bosnië-Herzegowina dat alleen in naam nog bestaat.

De commandant van het Bosnische leger kondigde gisteren een eenzijdig bestand af in de strijd tegen de Kroaten in midden-Bosnië.

Advertentie

De BESTE BERGING voor CD's & SCHOENEN.

Jencikova presenteert designrekken voor CD's in chroom en zwart. Slechts: 80,-

En sublieme schoenenkasten in chroomstaal en zwart. Slechts: 295,-

Jencikova INTERNATIONAL

Kwaliteit, design, voordelig

AMSTERDAM-C: Molsteeg 12, hk. Spuistraat, 020-6259866. AMSTERDAM: Willem van Weldammelaan 11, Gelderlandpl., 020-6440510. LEIDEN-C: Haarlemmerstr. 52a-54, 071-127509. VLAARDINGEN-C: Korte Hoogstr. 41, 010-4346267. DEN HAAG: Dennweg 4, 070-3106314. UTRECHT: Gildenkwartier 173 (Hoog Catharijne), 030-328869. GRONINGEN: Oosterstraat 27, 050-134672. EINDHOVEN-C: Rechtestr. 62, 040-433173. ARNHEM OPENING EIND '93

Jeltsin tegen uitbreiding van NAVO naar oosten

Reuter

PARIJS

De Russische president Jeltsin is tegen een uitbreiding van de NAVO. In een brief aan westerse leiders waarschuwt hij tegen het opnemen in de organisatie van voormalige communistische landen in Oost-Europa, zo verklaarden donderdag diplomatieke bronnen in Parijs. Volgens Jeltsin is het beter dat het westerse bondgenootschap en Moskou gezamenlijk de veiligheid van de Oosteuropese landen garanderen.

In zijn brief aan Frankrijk, Duitsland, de Verenigde Staten en Groot-Brittannië stelt Jeltsin dat de overeenkomst uit 1990 met de toenmalige Sovjet-Unie over de eenwording van Duitsland een uitbreiding van de NAVO uitsluit. 'De president suggereert dat de NAVO en Rusland gezamenlijk de veiligheid van de Oosteuropese staten garanderen, in plaats van een uitbreiding van de NAVO richting oosten', aldus een diplomaat.

Volgens de bronnen is de brief in tegenspraak met eerdere verklaringen, waarin Rusland liet doorschemeren geen bezwaren te hebben tegen een Poolse aanvraag voor het NAVO-lidmaatschap. Deskundigen verklaren de ommezwaai met Jeltsins groeiende behoefte aan steun van het Russische leger in zijn strijd met het ontbonden parlement.

Patriarch bemiddelt tussen Jeltsin en zijn tegenstanders

Van onze correspondente
Hella Rottenberg

MOSKOU

De patriarch van de Russisch Orthodoxe kerk gaat bemiddelen tussen de president en het ontbonden parlement. Alexis de Tweede voerde donderdag besprekingen met president Jeltsin, vertegenwoordigers van het parlement en de regio's.

Vrijdagmorgen gaan de partijen in de residentie van de patriarch, het Danilov-klooster, om de tafel zitten. Filatov (chefstaf van het Kremlin) en vice-premier Soskovets doen namens de president aan de bespreking mee. Aanwezig zal ook zijn de burgemeester van Moskou Loezjkov.

Het hoofdthema van de onderhandelingen is het beleg van het Witte Huis. Pogingen om tot een vergelijk te komen – inleveren van wapens tegen opheffen van de blokkade – hebben tot nu toe geen resultaat gehad. Het risico van een gewelddadige uitweg uit de impasse wordt door beide partijen groot geacht. Donderdagmorgen verhoogden de autoriteiten de druk op het parlement door twaalf pantserwagens in de buurt van het gebouw op te stellen, met hun lopen op de ramen gericht.

Jeltsin hield donderdag vast aan zijn weigering om gelijktijdige verkiezingen uit te schrijven voor president en parlement. Nog minder wilde hij weten van de 'nuloptie', waarbij parlement en president hun besluiten, genomen sinds 20 september, intrekken.

In het Constitutionele Hof vergaderden afgevaardigden van 62 van de 88 Russische provincies. Zij stelden een eisenpakket aan de regering op, met als voornaamste punten: directe opheffing van de blokkade van het Witte Huis, intrekking van Jeltsins decreet tegen het Volkscongres, gelijktijdige verkiezingen door het Volkscongres in het eerste kwartaal van 1994 en stopzetting van de censuur in de media.

De eisen werden vergezeld van de waarschuwing dat indien de regering de regio's negeert, er politieke en economische sancties zullen volgen.

De regionale leiders (in meerderheid voorzitters van sovjets en een paar gouverneurs) besloten verder tot het oprichten van een eigen consultatief staatsorgaan, een Raad van de Subjecten van de Federatie. Deze Raad, zonder wier instemming over een aantal cruciale staatszaken niet mag worden beslist, is bedoeld als alternatief voor Jeltsins Federatieraad. Donderdag tekenden 45 regionale afgevaardigden de oprichtingsakte.

Zie ook pagina 5

Kalshoven stopt als onderzoeker oorlogsmidsdaden

Van onze verslaggeefster

AMSTERDAM

De hoogleraar mr Frits Kalshoven stapt op als voorzitter van de VN-commissie voor onderzoek naar oorlogsmisdaden in Joegoslavië. Hij heeft zijn ontslag ingediend.

Kalshoven (69) gaat weg om gezondheidsredenen. Sinds augustus heeft hij verlof. Maar ook speelt zijn frustratie over gebrekkige medewerking van VN-kant en enkele VN-lidstaten een rol. Zijn werk zou begin volgend jaar worden afgerond. Aan de hand van het materiaal zullen de oorlogsmisdadigers in Genève moeten worden berecht door een tribunaal in Den Haag.

Zie ook pagina 6

Advertentie

Ervaar de nieuwe generatie Volvo 400.

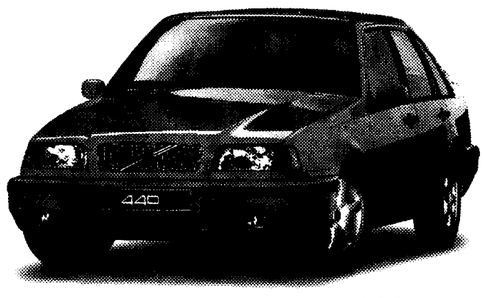

Nieuw: Volvo 400 v.a. 32.900,-

Het nieuwe gezicht van Volvo, de 440 en 460 is rechtstreeks afgeleid van de zeer dynamische 850. De nieuwe 400: exterieur, interieur...superieur! Ervaar die nieuwe generatie 400 nú. Bij de trotse Volvo-dealer.

Bel de Volvo Leaselijn: 03458-8222

VOLVO bewijst het.

Consumentenprijs incl. BTW, excl. f. 565,- kosten rijklaar maken. Wijzigingen voorbehouden. Volvo Nederland Personenauto B.V. Postbus 16, 4153 ZG Beesd. 03458-8888.

Advertentie

Nu f 3.000,- voordeel op de Polo Prego

Bel gratis 06-0329

dan hoort u precies welke schitterende aanbiedingen Volkswagen nog meer voor u in petto heeft.

De Volkswagen voordeellijn

wijzigingen voorbehouden

Advertentie

13e Nederlandse Film Dagen
22 september t/m 1 oktober 1993 Utrecht
DE GOUDEN KALVEREN!!!

Advertentie

Piano's - vleugels
PETROF
Clavis
020-6221404
Marnixstraat 252
Amsterdam

Advertentie

1000 en 1 truien
RAYMOND LINHARD
VAN BAERLESTRAAT 50 / HOEK WILLEMSPARKWEG
Amsterdam. Tel. 020-6790755. (donderdagavond koopavond)

de Volkskrant

4 HELE WEKEN VOOR F 15,50

Noteer mij voor zo'n introductie-abonnement.

Naam: _____

Straat: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoon: _____ (i.v.m. controle op bezorging)

Aansluitend neem ik een abonnement en ik betaal per:

	automatisch	acceptgiro
maand	☐ f 30,75	☐ f 31,75
kwartaal	☐ f 90,–	☐ f 91,–

Bank/gironummer _____

Handtekening: _____

Deze bon in een open envelop zonder postzegel sturen naar de Volkskrant, Antwoordnr 2277, 1000 PA AMSTERDAM. Bellen kan ook: 020-562 62 22. Voor postabonnees geldt een kleine verhoging.

8 710371 002009

Akkoord Opec met scepsis ontvangen

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

De Opec heeft met het woensdag bereikte akkoord over de olieproduktie de voortdurende onenigheid niet kunnen wegpoetsen. De overeenkomst die een looptijd heeft van zes maanden in plaats van de gebruikelijke drie maanden wekt bij analisten en oliehandelaren vooral scepsis op.

De organisatie van olieproducerende en -exporterende landen spraken woensdag af zij de komende zes maanden gezamenlijk per dag niet meer dan 24,5 miljoen vaten produceren. Tijdens het derde kwartaal van dit jaar is het produktieplafond 23,58 miljoen vaten. De olieprijs is de afgelopen week met anderhalve dollar gestegen. Ruwe Brent noteerde eind vorige week nog 15.90 dollar per vat. Donderdagmiddag noteerde Brent in Londen 17.50 per vat.

Er moest een telefoongesprek tussen de Iraanse president Rafsanjani en de Saudische koning Fahd aan te pas komen om een doorbraak te forceren bij de onderhandelingen in Genève. Want enkele uren daarna nodigde Nazer, olie-minister van Saudi-Arabië, zijn Iraanse aartsrivaal Gholameza Agazadeh uit voor het ontbijt. En daar werd het akkoord beklonken.

Iran en Saudi-Arabië zijn de toonaangevende leden van de Opec. Iran slikte de eis in dat de Saudi's de produktie van 8 miljoen vaten per dag zou inperken. Op papier is de afspraak dat Saudi-Arabië de produktie op dit niveau houdt en dat Iran de produktie licht mag verhogen naar 3,6 miljoen vaten per dag.

Ook Koeweit kreeg zijn zin. Dit land mag de produktie verhogen van 1,6 naar 2 miljoen vaten per dag. De vorige keer dat er een overeenkomst in Genève werd gesloten, werd die door Koeweit verworpen. 'Dat zowel Iran als Koeweit achter het akkoord staat is een positief teken', zegt R. Baker, analist bij het Newyorkse Prudential Bache.

Het probleem van de Opec was het afgelopen jaar dat vrijwel niemand zich aan de afgesproken produktiehoeveelheden houdt. Met name Saudi-Arabië en Iran hebben daarbij boter op het hoofd. Op papier is er nu een nieuwe overeenkomst voor de maximale produktie, maar analisten verwachten dat ook dit keer de afspraken geschonden zullen worden.

'Het was in Genève pure koehandel. Het is touwtrekken om de quota. De afgelopen maanden is er teveel geproduceerd en dat gaat het komende half jaar precies hetzelfde. Er is geen enkel lichtpuntje', zegt een analist.

Hij meent verder dat er nog steeds een aantal onzekere factoren zijn die de olieprijs de komende maanden zullen bepalen, en noemt de dreiging van een boycot van Libië, omdat de verdachten van de aanslag op een vliegtuig dat neerstortte bij Lockerbie nog steeds niet zijn uitgeleverd.

Het Internationaal Energie Agentschap, de organisatie van landen die olie kopen, komt op 5 oktober met cijfers over de energiebehoefte voor de komende winter. De prognoses wijzen erop dat er minder olie nodig is dan verwacht. Ook dat kan de olieprijs drukken.

Volgens G. van Dam, directeur van het makelaarskantoor Geldermann in Rotterdam, moet het akkoord sceptisch worden bekeken. Behalve de dreigende overschrijding van het produktieplafond, is de komende winter ook het weer een belangrijke factor voor de olieprijs. 'De olieprijs kan alleen gered worden als we een strenge winter krijgen', zegt hij.

Baker van Prudential Bache meent dat het weer nauwelijks van invloed zal zijn. 'Gebleken is dat het olieverbruik daardoor met een procent kan variëren. Dat is niet veel', zegt hij. Een afspraak voor zes maanden brengt rust in de markt, meent hij. Baker voorziet dat de olieprijzen verder zullen stijgen.

Beambten in Tuscaloosa County plaatsen de borden richting nieuwe Mercedes-fabriek, nog voor de officiële bekendmaking dat Mercedes gaat bouwen in Vance. FOTO AP

Tuscaloosa zal na Mercedes nooit meer hetzelfde zijn

Van onze correspondent
Oscar Garschagen

WASHINGTON

Zelden zal een Europese autofabrikant zo hartelijk zijn verwelkomd als Mercedes-Benz in de Verenigde Staten. Van de president, de gouverneur van Alamaba tot en met rechter W. Hardy McCollum, voorzitter van de Tuscaloosa County Commission, reageerden ze uitgelaten op de beslissing van Mercedes een fabriek te bouwen bij het 250 inwoners tellende gehucht Vance.

President Clinton feliciteerde donderdag Vance, Alabama en Mercedes-Benz-directeur Helmut Werner. En rechter W. Hardy McCollum voorspelde dat Vance in Noordoost-Alabama 'nooit meer hetzelfde zal zijn' nu Europa's meest prestigieuze autofabrikant besloten heeft in zijn regio vanaf 1997 jaarlijks 60 duizend auto's gaat bouwen. Lage lonen, lage belastingen, zwakke vakbonden, veel ruimte en geschoolde werknemers waren de belangrijkste factoren, die de keus bepaalden.

Alabama, Tuscaloosa County en Vance wonnen de strijd van Noord- en Zuid-Carolina, Tennessee, Georgia en Nebraska en vele andere staten, die gepoogd hebben dit economisch juweel op hun kroon te zetten.

Voor de knappe prijs van 100 dollar – de prijs van een simpele onderhoudsbeurt – heeft Mercedes-Benz zich in de buurt van het gehucht Vance een stuk grond van vierhonderd hectare aangeschaft. Tuscaloosa County moedige Mercedes-Benz aan door de aanschaf van het heuvelachtige terrein en het bouwrijp maken te subsidiëren met 30 miljoen dollar.

Natuurlijk koos het concern niet uitsluitend om deze bijdrage voor Vance, dat elf mijl ten oosten ligt van Tuscaloosa. De staat Alabama nam vorig jaar een wet aan waardoor Mercedes-Benz door de belastinginspecteur niet of nauwelijks lastig gevallen zal worden. Het geld dat het concern normaal zou moeten betalen aan inkomstenbelasting mag voor een belangrijk deel worden gebruikt om de kosten van de constructie van de fabriek te dekken. Met de bouw van de fabriek is 300 miljoen dollar gemoeid.

De keuze voor Alabama en Vance in het bijzonder heeft ook te maken met de relatief lage arbeidskosten. Autowerkers in het noorden verdienen gemiddeld 19 dollar per uur tegenover 12 dollar per uur in de zuidelijke staten. Bovendien is de organisatiegraad van zuidelijke werknemers aanzienlijk lager. De United Automobile Workersunion heeft in het zuiden niet de macht die zij in het noorden wel heeft. Ter vergelijking: in Duitsland betaalt Mercedes-Benz 28 dollar per uur aan werknemers in de produktiesectoren.

Een derde argument voor Mercedes-Benz is de aanwezigheid van goede wegen en trein-verbindingen en toeleveranciers. Op de vroegere katoenvelden hebben zich, gelokt door gunstige vestigingsvoorwaarden, al meer autofabrikanten en toeleverende bedrijven gevestigd.

Mercedes-Benz in Vance zal aan 1500 mensen werk bieden, maar verwacht wordt dat in de toeleverende sector de werkgelegenheid met tienduizend banen zal toenemen. Voor de inwoners van Vance was het besluit van 'Stuttgart' een aardschok. Sinds 1865, toen de grijzen en de blauwen een voor het verloop van de burgeroorlog onbetekende slag voerden, is in Vance nooit meer iets gebeurd dat de krant heeft gehaald.

■ **MAZDA** De Japanse autoproducent Mazda gaat de komende drie jaar het aantal arbeidsplaatsen met drieduizend verminderen, vanwege tegenvallende resultaten. Mazda gaat ervan uit dat het verlies in het boekjaar 1993/94, dat eindigt op 31 maart, 32 miljard yen (550 miljoen gulden) hoger zal uitpakken dan werd verondersteld. Oorsponkelijk rekende de autoproducent op een verlies van omgeveer 12 miljard yen (206 miljoen gulden).

Sep is voor modernisering kerncentrale van Borssele

Van onze verslaggever

ARNHEM

De aandeelhouders van de Samenwerkende elektriciteits-produktiebedrijven (Sep) zijn donderdagmiddag onder voorwaarden accoord gegaan met de modernisering van de kerncentrale Borssele. De uitvoering daarvan kost 467 miljoen gulden, waarna de centrale zal voldoen aan de modernste veiligheidseisen.

De voorwaarden, tien in getal, zijn opgesteld door twee van de vier aandeelhouders, het elektriciteitsproduktiebedrijf in Zuid-Holland (EZH) en die in Noord-Holland en Utrecht, UNA. Als strikt vertrouwelijk waren ze donderdagmorgen vlak voor de vergadering op een A4-tje per fax aan de Sep-directie gezonden.

De belangrijkste voorwaarde is dat de aanpassingen niet duurder mogen worden dan nu begroot. Ook moet de vergunningprocedure voor eind 1994 zijn afgerond. Een andere bindende voorwaarde is dat de minister van Economische Zaken schriftelijk moet instemmen met een drie jaar langere levensduur van de kerncentrale tot 2007.

Uiterlijk eind 1994 moet worden bekeken of aan alle voorwaarden is voldaan. Zo ja, dan kan de drie jaar durende verbouwing van de kerncentrale beginnen, zo niet dan gaat de kerncentrale dicht. De kosten die dan moeten worden gemaakt bedragen 600 tot 700 miljoen gulden. Overigens zal voor het uitwerken van de verbouwingsplannen tot eind 1994 al 150 miljoen gulden zijn uitgegeven.

De plannen voor de kerncentrale zijn onderdeel van een uitgebreid investeringsprogramma. De elektriciteitsbedrijven en de Sep zullen tot eind 1996 9 miljard gulden investeren, voor het overgrote deel in de bouw van nieuwe, vooral gasgestookte centrales, ter vervanging van oude.

■ **PTT** De Zweedse fabrikant van telecommunicatieapparatuur Ericsson heeft van PTT Telecom een order gekregen voor levering van bedrijfscentrales voor kleine en middelgrote ondernemingen. De omvang van de order is niet bekendgemaakt.

Belastingdienst eist miljoenen van Management Share

ANP

AMSTERDAM

Het noodlijdende automatiseringsbedrijf Management Share dreigt bedolven te worden onder schadeclaims. De belastingdienst heeft een miljoenenclaim ingediend in de vorm van een naheffingsaanslag. Ook is het niet uitgesloten dat een beeldplaatleverancier Management Share voor de rechter sleept omdat het bedrijf een overeenkomst zou hebben opgezegd, zo blijkt uit het donderdag gepubliceerde prospectus.

Het begeleidende papier is uitgegeven in verband met een claimemissie. Management Share wil twee miljoen aandelen uitgeven tegen een koers van 2,50 gulden. Grootaandeelhouder Ditcorp III is bereid alle stukken op te nemen.

Het high-techbedrijf, dat net een flinke reorganisatie heeft overleefd, ontving van de belastingdienst een aanslagbiljet. Management Share schat dat er daardoor een buitengewone last van 1,2 miljoen gulden kan ontstaan.

De naheffing heeft te maken met de verkoop van een onroerendgoedvennootschap in 1989. Ook is niet uitgesloten dat de automatiseringsonderneming geld aan de fiscus moet betalen in verband met te weinig betaalde loon- en omzetbelasting. Hoe groot het schadebedrag zal worden, is nog niet bekend. De directie was niet bereikbaar voor commentaar.

Ook dreigt Management Share moeilijkheden te krijgen met een boze beeldplaatleverancier. Een licentie-overeenkomst is begin dit jaar opgezegd, omdat de programma's volgens de Amsterdamse onderneming onvoldoende vernieuwd werden.

'Het is niet uitgesloten dat het geschilpunt met de licentiegever in een procedure zal moeten worden beoordeeld', zo schrijft de top.

Op haar beurt is Management Share naar de rechter gestapt om geld terug te krijgen van oprichter en grootaandeelhouder R. Voges. Voges had 1,4 miljoen gulden geleend van Management Share. De oprichter is na een dreigend faillissement van het bedrijf vertrokken zonder zijn schulden af te betalen. De kans dat Voges alsnog in zijn buidel zal tasten, acht de high-techverkoper 'minimaal'.

In het eerste halfjaar van 1993 heeft het bedrijf slecht gedraaid. Het resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening kwam uit op een min van 1,08 miljoen. Management Share kon echter een nettowinst behalen van 317 duizend gulden door een buitengewone bate van 1,4 miljoen. Deze bate ontstond na de verkoop van een grote dochteronderneming. Het eigen vermogen bedroeg eind juni nog maar 430 duizend gulden.

ZIE OOK PAGINA 13

Zelfbedieningsgroothandel Maxa verliest geding om zijn naam van Maxis.

Twee miljard steun voor Gaza-strook en Jericho.

Computerfabriek Bull krijgt opnieuw steun van Franse overheid.

Dollar	183,00	+	2,10 cnt
Pond	274,30	+	0,45 cnt
Goud	355,50	+	2,30 dlr
Dow Jones	3555,12	−	11,18 pnt
Koersindex-alg.	245,40	+	2,40 pnt
Eenmaandsrente	6,55	+	0,02 pct
Staatsleningen	5,91	−	0,01 pct

KORTOM

■ **OESO** De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (Oeso) heeft haar groeiprognoses van juni voor de Verenigde Staten, Japan en Duitsland naar beneden bijgesteld. Voor Japan resteert na de voorziene groei in 1994 van 3,25 procent nog slechts 2 procent. De economie van Duitsland zal slechts 0,5 procent aantrekken (was 1,4 procent). Voor de VS wordt nu rekening gehouden met een groei van 3 procent tegen 3,1 procent in juni.

■ **AARDGAS** De gas- en oliewinningsmaatschappij Clyde Petroleum begint eind 1995 met de winning van aardgas in het Brabantse Loon op Zand. Het bedrijf is met de gemeente in onderhandeling over een produktieperiode van tien jaar. Het gas wordt afgenomen door de Gasunie.

■ **LUCHTVAART** In augustus is het aantal passagiers in de luchtvaart met 6 procent gestegen ten opzichte van dezelde maand vorig jaar, aldus Iata, de organisatie waarbij 221 luchtvaartmaatschappijen zijn aangesloten. Het aantal beschikbare stoelen is met 5 procent gestegen. Er is 10 procent meer vracht vervoerd.

■ **PHILIPS** Met een investering van 29 miljoen dollar wil Philips de fabriek in het Oostenrijkse Lebring geschikt maken voor de produktie van kleurenschermen voor computers. Philips wordt de eerste Europese fabrikant van deze schermen, die tot dusver alleen in het Verre Oosten gemaakt worden.

■ **EGYPTE** Het Nederlandse adviesbureau Nedeco gaat in opdracht van de Egyptische autoriteiten onderzoek doen naar de ontwikkeling van de 2000 kilometer lange kustlijn. Egypte wil het toerisme bevorderen door de aanleg van jachthavens en hotels.

PROFIEL

Aimabele jurist na Vinken bij Elsevier

Bij uitgever Elsevier komt na de 'kille' Pierre Vinken over twee jaar de als aimabel omschreven jurist Herman Bruggink aan de top. Snel omhoog geklommen bij concurrent Kluwer ging Bruggink aanvankelijk niet op de avances ('we wilden toen al dat hij kwam') van Elsevier in. Twee jaar geleden kwam een beter bod: de leiding over Elsevier-Amerika.

HERMAN BRUGGINK (47) is aangewezen als opvolger van Elsevier-topman Pierre Vinken. In 1995 laat de hersenchirurg Vinken zich door de jurist Bruggink opvolgen als bestuursvoorzitter van Elsevier.

Bruggink, die een pijlsnelle carrière achter de rug heeft, zal dan ook de tweede man worden van Reed Elsevier, direct achter de Brit Peter Davis.

In 1987 wees de toenmalige Kluwer-manager Bruggink een eerste toenadering door Elsevier af. Loek van Vollenhoven, de tweede man bij Elsevier na Vinken, polste toen de Leidse jurist, in zijn vrije tijd een bekwaam pianospeler en klarinettist. De Elsevier-topman liep bij die gelegenheid een blauwtje.

Als directeur buitenland van Kluwer Rechtswetenschappen had Bruggink indruk gemaakt op Van Vollenhoven. Energiek gaf hij leiding aan de internationale expansie van dat Kluwer-bedrijfsonderdeel. Bij zijn buitenlandse aankopen voor Kluwer wist hij het kaf van het koren te scheiden. 'Toen al wilden we, ik in het bijzonder, dat hij kwam', herinnert Van Vollenhoven zich.

Maar Van Vollenhoven bood Bruggink slechts aan projecten te komen doen. Dat voorstel had onvoldoende substantie, vond Bruggink. 'Ik heb liever een baan waar ik me echt in kan bewijzen', had hij in de herinnering van Van Vollenhoven geantwoord.

Drie jaar later zwichtte Bruggink alsnog voor het aanbod om Elsevier-Amerika te gaan leiden.

Brugginks zelfbewuste houding in 1987 was vermoedelijk terug te voeren op zijn tot dan toe voorspoedige carrière. Brugginksvoorliefde voor auteursrecht bracht hem op 26-jarige leeftijd als bedrijfsjurist bij de auteursrechten-organisatie Buma/Stemra.

Vanaf dat moment, in 1973, tot en met 1988 wisselde hij iedere drie jaar van baan. Twee keer zat daar een baan in het buitenland bij. In 1979 gaf hij schoolboeken uit bij het Britse Hulton en in 1985 werd hij directeur bij de Duitse uitgeverij

Bruggink

Luchterhanderlag. Die internationale ervaring wordt binnen Elsevier gewaardeerd.

De snelheid van zijn carrière valt af te lezen aan de bedrijven die hij onder zijn hoede had. Tien jaar voor zijn benoeming als toekomstig Elsevier-topman was hij niet meer dan directeur van Van Loghum Slaterus, een slechts dertig man tellend werkmaatschappijtje van Kluwer.

Dat deed hij meer dan verdienstelijk, herinnert men zich bij Van Loghum Slaterus. 'We hebben hier nogal wat directeuren gehad. Hij was een van de beteren, zo niet de beste', aldus een medewerker. Als reden voert hij met name de flexibiliteit van Bruggink aan.

'Het ging minder met de welzijnssector. Hij heeft toen belangrijke projecten op communicatiegebied voor ons binnengehaald.' De betrokkene typeert Bruggink verder als 'een manager die hard is, maar ook zeer sociaal voelend.'

Van Vollenhoven corrigeert dat. 'Sociaal voelend? Sociaal *vaardig* zou ik zelf zeggen.'

Zeker is dat het Elsevier-concern met Bruggink een ander type manager dan Vinken aan de absolute top krijgt. Waar de hersenchirurg zich graag voorstaat op zijn scherpe verstand en zich niet zelden neerbuigend uitlaat tegenover op dit vlak minderbedeelden, is Bruggink de man die de wereld gespeend van arrogantie tegemoet treedt. Veelvuldig wordt hij getypeerd als 'aimabel'; een associatie die Vinken maar zelden opwekt.

Aan die tegenstelling in karakter moet overigens geen overdreven belang worden togekend; voor de hardheid van de rendementseisen die het Elsevier-concern pleegt te stellen, maakt het, naar mag worden aangenomen, geen enkel verschil.

Fokke Obbema

Sanering Europees staal opgehouden door eigenbelang en onwil

Van onze correspondent
Peter de Graaf

BRUSSEL

De Europese staalindustrie verkeert in een crisis die met de dag nijpender wordt, maar de uitvoering van een crisisplan wordt op zijn vroegst pas eind dit jaar verwacht. Politieke belangen, fanatiek eigenbelang en pure onwil om haast te maken, liggen ten grondslag aan het oponthoud.

De particuliere staalconcerns, zoals Hoogovens, wijzen naar de marktverstorende staatssubsidies die sommige collega's, vooral in Zuid-Europa, ontvangen. Maar tegelijkertijd gebruiken zij die beschuldiging als alibi voor hun eigen onmacht of onwil om afspraken te maken over capaciteitsreductie. 'Ze willen hun kaarten pas op tafel leggen als de kwestie van de staatssubsidies is opgelost', verzucht een EG-functionaris in Brussel.

Zo wacht iedereen af, is de aanvankelijk streefdatum van 30 september voor de afronding van het crisisplan overschreden en lijdt de staalindustrie verder.

Het is al weer bijna een jaar geleden dat EG-bemiddelaar Fernand Braun een herstructureringsplan voor de Europese staalindustrie opstelde. Hij kwam tot de conclusie dat de produktie van ruwe staal met ten minste 30 miljoen ton moest worden verminderd en die van gewalste produkten met negentien miljoen ton. Braun probeerde de staalproducenten te overtuigen van de noodzaak van die capaciteitsreductie, op basis van *vrijwilligheid*.

De staalindustrie moet de sanering, die volgens schattingen vijftig- tot zeventigduizend banen kost, zelf uitvoeren. De EG stelt een sociaal fonds van ruim een half miljard gulden ter beschikking om het leed te verzachten; de nationale regeringen dragen eenzelfde bedrag bij.

Daarnaast heeft de EG zich belast met de coördinatie van een 'solidariteitsfonds' van ruim twee miljard gulden ter financiering van de industriële herstructurering. Het is de bedoeling dat ondernemingen die hun produktie inkrimpen een soort 'verschrottingspremie' ontvangen die wordt opgebracht door de bedrijven die profiteren van de verbeterde marktomstandigheden.

Enige weken geleden zei de Europese Commissie 'klaar' te zijn om de herstructurering van de staalindustrie te begeleiden. Het wachten was nog slechts op de ondernemingen zelf. Tijdens recent overleg in Straatsburg tussen de Europese Commissie, EG-bemiddelaar Braun en de staalindustrie wezen de staalbonzen echter opnieuw op de noodzaak dat eerst een regeling wordt getroffen voor beperking van de concurrentievervalsende staatssubsidies.

Al maanden onderhandelt de EG-commissie met de regeringen die hun staalindustrie subsidiëren. Commissaris Van Miert (concurrentie) heeft zich vooral vastgebeten in drie loodzware dossiers: Ilva (Italië), CSI (Spanje) en Ekostahl (Duitsland). Woensdag kon hij weer een succesje melden in het staaldrama. De EG-commissie is eindelijk met Spanje tot overeenstemming gekomen over beperking van de staatssteun en vermindering van de capaciteit. Zij stelt de EG-ministers voor akkoord te gaan met een subsidie van 6 miljard gulden aan CSI, in ruil voor capaciteitsvermindering van 2,3 miljoen ton.

Blijven over Ilva en Ekostahl. De Italianen zijn notoire dwarsliggers. Ze moesten in juli door Van Miert tot actie worden gemaand via het ultieme dreigement van een gerechtelijke procedure bij het Europese Hof van Justitie. Maar ook de Duitsers lijken van plan hun huid zo duur mogelijk te verkopen. De werkloosheid in oost-Duitsland is nijpend. De Duitse regering wil Ekostahl een eenmalige injectie geven om het sterk verouderde staalbedrijf te moderniseren en uit te breiden. Pas in die staat is Ekostahl rijp voor verkoop aan particuliere investeerders, zo meent Bonn.

Minister Rexrodt onderstreepte deze week dat de eenmalige steun aan 'Eko' volstrekt verschilt van de continue subsidiëring van de Zuideuropese staalindustrie. Tegelijkertijd herhaalde hij het dreigement dat Duitsland zijn veto over elk akkoord met CSI en Ilva zou uitspreken indien de privatisering van Ekostahl op een flop uitdraait als gevolg van het conflict met de EG-commissie over de staatssteun.

Zo dreigen nationale belangen steeds een akkoord over de sanering van de staalindustrie, inclusief sluitende afspraken over vermindering van de staatssteun, in de weg te staan. De goedkeuring van het herstructureringsplan vereist namelijk de *unanieme* goedkeuring van de EG-ministerraad.

Commissaris Van Miert gaf vorige maand in een interview met het Duitse *Handelsblatt* toe dat de noodzaak van unanimiteit een belangrijk obstakel vormt in het besluitvormingsproces. 'De Gemeenschap beschikt over te weinig pressiemiddelen op de lidstaten om tot een snelle beslissing te komen', klaagde hij.

De Europese Commissie heeft nog ruim een maand de tijd om ook met Italië en Duitsland bevredigende afspraken te maken. Het is de bedoeling dat de EG-ministerraad van Industrie dan op 18 november haar unanieme goedkeuring geeft aan het totale herstructureringsplan voor de staalindustrie. Maar na alle vertragingen in het slopende staaldrama geldt voor de trouwe waarnemers nog slechts één devies: eerst zien, dan geloven.

Duitse justitie pakt termijnhandelaren op

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

De Duitse justitie heeft drie Nederlandse termijnhandelaren gearresteerd, op verdenking van oplichting en verduistering. Tegen de drie, die opereerden vanuit Duitsland, loopt ook in Nederland een strafrechtelijk onderzoek.

De drie worden verdacht van *churning*. Daarbij wordt geld van argeloze beleggers in sneltreinvaart opgemaakt aan provisie. De handelaren kopen en verkopen aan de lopende band termijncontracten voor levering van exotische goederen als varkensbuiken, tin of katoen.

Advertentie

Verschenen bij
Ambo
Piet Vroon
Toestanden
241 blz. – f 29,90
IN DE BOEKHANDEL

Advertentie

Psychiater gaat vrijuit na hulp bij zelfdoding

Van onze verslaggevers

AMSTERDAM

De 52-jarige Haarlemse psychiater Chabot is donderdag door het gerechtshof in Leeuwarden ontslagen van rechtsvervolging voor hulp die hij heeft gegeven bij zelfdoding. De procureur-generaal, mr Zwerver, zal cassatie aantekenen bij de Hoge Raad. Eerder dit jaar ontsloeg ook de rechtbank in Assen Chabot van rechtsvervolging.

Volgens het hof heeft de psychiater een gerechtvaardigde keuze gemaakt door op 28 september 1991 aan een 50-jarige vrouw uit het Drentse Ruinen dodelijke medicatie te verstrekken, waarmee zij een einde aan haar leven maakte.

De vrouw was lichamelijk, geestelijk en ook naar psychiatrisch inzicht, niet ziek. Na een mislukt huwelijk en de dood van haar twee zons wilde zij sterven. Na een poging tot zelfdoding kwam de vrouw via de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie in contact met de psychiater Chabot.

Tegen de psychiater was door de procureur-generaal zes maanden voorwaardelijke gevangenisstraf geëist, met een jaar proeftijd. Volgens de procureur-generaal was de vrouw wel ziek en niet in staat een weloverwogen besluit te nemen.

De psychiater zou onzorgvuldig gehandeld, omdat hij welisnaar zeven deskundigen had geraadpleegd, maar de vrouw door niemand van hen had laten onderzoeken. Het hof vond echter zo'n contra-expertise niet noodzakelijk.

De president achtte de gegevens voldoende om vast te stellen dat de vrouw ondraaglijk geestelijk leed, wilsbekwaam was en dood wilde. Het hof vond dat er terecht een beroep is gedaan op de noodtoestand door de psychiater.

De zaak zal nu worden voorgelegd aan de Hoge Raad. Deze zal waarschijnlijk vooral letten op drie punten. De eerste kwestie betreft de noodtoestand. Kan de psychiater, die zijn diensten als adviseur had aangeboden aan de Nederlandse Vereniging voor Vrijwillige Euthanasie, niet verwachten dat hij met een dergelijke vraag geconfronteerd zou worden.

De tweede vraag betreft het ondraaglijk lijden en de derde kwestie is die van de collegiale toetsing. De Hoge Raad heeft eerder al gezegd dat een collega-arts ook zijn oordeel moet geven. Daar zou nu aan kunnen worden toegevoegd dat de hulpvrager ook door een collega moet worden gezien.

Het gerechtshof heeft de psychiater ontslagen van rechtsvervolging, hetgeen betekent dat het handelen niet strafbaar is gesteld. De advocaat van psychiater Chabot, mr E. Surtorius, verklaarde na afloop tevreden te zijn over de uitspraak.

Advocaat-generaal bij het hof in Leeuwarden, mr B. van der Lugt, onderstreept dat de Hoge Raad bij uitstek de instantie is voor rechtsvinding op een moeilijk terrein als hulp bij zelfdoding. De zaak-Chabot is van zodanig maatschappelijk belang, dat het volgens hem onverantwoord is niet in cassatie te gaan.

Olifanten per trein op tournee

Een van de vijftien olifanten die donderdag per trein arriveerden op het Centraal Station in Utrecht. De dieren horen bij het American Circus, dat rondreist in een zevenhonderd meter lange trein. De olifanten liepen donderdagmiddag in optocht door het centrum van de stad naar de Veemarkthallen, waar het circus de komende dagen staat. FOTO MARCEL MOLLE – DE VOLKSKRANT

Meer onderzoek naar kanker aan baarmoederhals

Van onze verslaggeefster

AMSTERDAM

De doelgroep voor het bevolkingsonderzoek naar baarmoederhalskanker – nu nog 35 tot 55 jaar – wordt uitgebreid naar vrouwen van 30 tot 60 jaar. De tijd tussen het maken van de uitstrijkjes wordt vijf jaar, zodat de vrouwen in totaal maximaal zeven keer een onderzoek kunnen krijgen.

Dit besluit van de Ziekenfondsraad moet een aanzet geven tot een nieuwe opzet van het bevolkingsonderzoek naar baarmoederhalskanker. Vrouwen die geen klachten hebben kunnen in het vervolg wachten op een oproep van de huisarts, zegt B. Boer van de Ziekenfondsraad.

Voor vrouwen beneden de 55 jaar is het maken van een uitstrijkje, als er geen problemen zijn, onnodig. Nu gebeurt dat nog wel, op verzoek van de vrouw, of bijvoorbeeld in combinatie met de pilcontrole.

De voorgestelde landelijke invoering heeft veel voordelen, vindt Boer. 'Het maken van uitstrijkjes is nu nogal wanordelijk georganiseerd en niet overal op dezelfde wijze georganiseerd. De opkomst valt ook tegen.' Door het bevolkingsonderzoek onder te brengen bij reguliere artsen en voor een goede coördinatie, voorlichting, centrale registratie en kwaliteitsbewaking te zorgen, kan het onderzoek naar baarmoederhalskanker beter worden gedaan. Voor het bevolkingsonderzoek is een aantal criteria opgesteld, waarna de Ziekenfondsraad subsidie kan verstrekken uit de AWBZ.

Per jaar sterven er ongeveer driehonderd vrouwen aan baarmoederhalskanker. Dat aantal kan met een goed bevolkingsonderzoek omlaag. Uitstrijkjes worden nu nog hoofdzakelijk door de ziekenfondsen betaald. De kosten liggen op ongeveer 75 miljoen gulden per jaar.

Drie man gepakt wegens bekladden van oorlogsgraven

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

De politie van Nijmegen heeft donderdagavond drie jonge mannen aangehouden in verband met het bekladden van graven op het oorlogsgrafkerkhof Jonkerbos in de nacht van 9 op 10 augustus. Toen werden 211 grafzerken besmeurd met hakenkruizen en racistische leuzen.

De arrestanten, een 21-jarige en een negentienjarige inwoner van Nijmegen en een achttienjarige jongen uit Lent, werden thuis aangehouden.

Hoe men de verdachten op het spoor is gekomen, en wat hun motief geweest, wilde de politie donderdag niet zeggen. De bekladding van de grafzerken op Jonkerbos heeft ook internationaal, veel verontwaardiging gewekt. Twee dagen later bezochten duizenden belangstellenden, onder wie vertegenwoordigers van de Britse, Belgische, Poolse en Canadese regering, op Jonkerbos een herdenkingsplechtigheid.

Directeur De Dreef ontslagen uit voorlopige hechtenis

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Een dag nadat viereneenhalf jaar gevangenisstraf tegen hem was geëist wegens ontucht met pupillen, is woensdag de voormalige directeur van het jongensinternaat De Dreef in Wapenveld op vrije voeten gesteld. De rechtbank in Zwolle achtte geen gronden meer aanwezig om de voorlopige hechtenis te laten voortduren'.

Dat is ook het enige wat raadsman mr J. Lunenberg te horen heeft gegeven als motivatie voor de onverwachte vrijlating van zijn cliënt. 'Het zou kunnen duiden op vrijspraak straks.'

De rechtbank doet 12 oktober uitspraak in de zaak tegen de 56-jarige verdachte, die al drie maanden in voorarrest heeft gezeten.

De vrijlating nu zou volgens Lunenberg ook een aanwijzing kunnen zijn voor het onvoorwaardelijke deel van de gevangenisstraf die de rechtbank zijn cliënt gaat opleggen: de drie maanden die hij al in voorlopige hechtenis heeft doorgebracht.

Twee leden drugsbende via achtervolging gepakt

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

De politie van Amsterdam heeft donderdag aan het begin van de avond twee mannen gearresteerd die worden verdacht van het verlenen van hand- en spandiensten aan een drugsorganisatie die op grote schaal softdrugs handelde. De twee Amsterdammers, 26 en 25 jaar oud, werden in de omgeving van het Rembrandtsplein ingerekend na een achtervolging door de politie, die bij Schiphol begon.

De drugsorganisatie zelf werd vorige week met de arrestatie van negen mannen en twee vrouwen voor het grootste deel opgerold. Volgens de politie, die onder de codenaam Operatie Golfslag twee jaar aan het onderzoek naar de organisatie heeft gewerkt, zette de groep voor 'honderden miljoenen guldens' om, voornamelijk aan hasj.

Advertentie

laatste voorstellingen

ECHO

De Daders

mimetheater van Jan Langedijk

„. . .opwindend theater . . ." de Volkskrant

30 september, 1-2 oktober

21.00 uur

WESTERGASFABRIEK

Haarlemmerweg 8-10 A'dam

res. 020-6235 664 (14-17 uur) of AUB-ticketshop

Instanties lezen rapport-'Rekken' niet

Van onze verslaggever **Jan Westerhof**

REKKEN

Het ministerie van Justitie en de onderwijsinspectie hebben geen belangstelling voor het rapport over de problemen van de Rekkense inrichtingen voor jeugdhulpverlening. Beide instanties werden vorige week door het bestuur van de Fonteinstichting (waaronder de inrichtingen vallen) op de hoogte gebracht van de schorsing van de directeur van de Koningin Wilhelminaschool (KWS). Maar ze zagen geen aanleiding het zeer kritische rapport over 'Rekken' op te vragen.

Na publikatie van delen ervan in *de Volkskrant* donderdag, heeft het schoolbestuur uit eigen beweging het rapport naar het ministerie en de inspectie gestuurd. Het rapport, *Een brug behoeft twee oevers* gehecht, schetst een beeld van geldsmijterij en een verziekt pedagogisch klimaat op de KWS en het internaat De Marke. Ook worden de controlerende instanties gehekeld.

Het ministerie van Justitie is verantwoordelijk voor de financiering van het internaat en de plaatsing van de jongeren. De internaatsschool KWS valt onder het ministerie van Onderwijs.

Volgens een woordvoerder van Justitie is een beleidsmedewerker vorige week 'uitvoerig geïnformeerd' over de achtergronden van de schorsing van de directeur. 'Maar omdat de subsidiestromen van Justitie niet in het geding zijn, vonden we het niet nodig het rapport direct op te vragen.'

Ook de onderwijsinspecteur werd door het bestuur, zoals wettelijk voorgeschreven, ingelicht over de schorsing. De inspectie had echter geen behoefte aan het rapport omdat het een personeelsaangelegenheid zou zijn, waarvoor het schoolbestuur verantwoordelijk is.

Donderdag is wel een intern onderzoek begonnen naar de beschuldigingen aan de onderwijsinspecteur. De geschorste schooldirecteur Visser zegt de onderwijsinspectie te hebben 'ingepakt'. 'Dan gingen we ergens een hapje eten, en dan was het weer geregeld.' In de administratie van de KWS bevindt zich een rekening van restaurant Belle-Fleur van een etenje met de inspecteur. Voor vijf personen werd zeventienhonderd gulden afgerekend.

Volgens de onderwijsinspectie heeft de betrokken inspecteur op 27 april het restaurant Belle-Fleur na 'een uurtje' verlaten. Op dat moment zou het gezelschap voor 230 gulden hebben genuttigd, zo heeft donderdag plaatsvervangend directeur R. Brandenburg van de KWS aan de inspectie meegedeeld.

De CDA-kamerleden Koffeman en Van de Camp hebben vragen over de kwestie gesteld aan de ministers van Justitie, Sociale Zaken en Onderwijs. Ze willen weten hoe het mogelijk is geweest dat de controlerende instanties de afgelopen jaren steeds hun administratieve goedkeuring hebben gegeven.

De PvdA in de Tweede Kamer wil in de Bijzondere Commissie voor het Jeugdwelzijsbeleid staatssecretaris Kosto van Justitie en minister Ritzen van Onderwijs om opheldering vragen. 'Gezien het feit dat de commissie al eerder is geconfronteerd met misstanden ook op het financiële vlak bij een andere instelling, doet deze affaire twijfels rijzen over aard en inhoud van het financiële toezicht', schrijft PvdA-kamerlid M. Vliegenthart.

Tekort aan technici kan volgens VNO wèl probleem worden

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Het VNO blijft bij zijn standpunt dat er meer technici moeten worden opgeleid, omdat anders een tekort dreigt. Het vorige week zaterdag in *de Volkskrant* gepubliceerde rapport van het Tilburgse onderzoeksinstituut IVA zet juist vraagtekens bij die roep om hoger opgeleide technici, omdat de vraag naar ingenieurs op hbo- en universitair niveau enorm conjunctuur-gevoelig is. Bovendien zou een tekort volgens het IVA beter bestreden kunnen worden door de uitval op de opleidingen aan te pakken.

Het VNO vindt dat het IVA te optimistisch is over de aantallen technici die worden opgeleid. Het Tilburgse instituut zegt dat er nauwelijks sprake is van een teruggang, maar het VNO maakt zich zorgen over de verschuiving van de belangstelling onder de studenten. Bij de zuivere technische studies – zoals elektrotechniek, werktuigbouw, informatica en scheikundige technologie – lopen de studentenaantallen terug, soms met 60 procent. Bij meer bestuurskundig getinte technische studies stijgt de aanmelding van belangstellenden.

De daling van de 'zuivere' technici zal over een aantal jaren tot tekorten leiden bij de industrie, voorspelt de ondernemersorganisatie. Dat tast volgens het VNO de innovatiecapaciteit en de concurrentiekracht van Nederland aan. Een toename van het aantal eerstejaars in de zuivere technische studies zou daarom eerder nodig zijn.

Het IVA vindt zo'n stimuleringsprogramma overbodig, omdat de werkgelegenheid voor hoger opgeleide technici erg wisselvallig is. Bovendien valt er volgens de Tilburgse onderzoekers meer eer te behalen aan het bestrijden van de hoge uitval (40 procent) van de technische opleidingen, dan het verleiden van niet echt in techniek geïnteresseerde schoolverlaters. Daarnaast verdwijnen technici in niet-technische beroepen bij bedrijven en overheid. Ook met die groep zou het bedrijfsleven bij de carrièreplanning voorzichtiger kunnen omspringen.

Gerechtshof vernietigt uitspraak van kort geding

De Volkskrant wint hoger beroep van In 't Veld

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Voor de rectificatie van het stuk 'NRC beschermt Roelio' in *de Volkskrant* van 24 juni 1993 was geen aanleiding. Het Amsterdamse gerechtshof vernietigde donderdag een eerdere uitspraak van de president van de Amsterdamse rechtbank R. Gisolf in een kort geding dat prof R. in 't Veld tegen de Volkskrant had aangespannen.

De ex-staatssecretaris vond het stuk in de rubriek Dag In Dag Uit (naar aanleiding van een artikel in NRC Handelsblad) 'onnodig grievend' en 'feitelijk onjuist'. In 't Veld viel vooral over de openingszin: '"Roelio" in 't Veld hoort eigenlijk in Italië thuis bij zijn compaan Giulio (Andreotti)'. Het stuk verscheen kort nadat staatssecretaris van Onderwijs In 't Veld aftrad wegens de commotie over de nevenfuncties die hij naast zijn hoogleraarschap uitoefende.

Volgens de Volkskrant ging het in het betwiste artikel om een beknopte weergave van een zeer kritisch interview in NRC Handelsblad met de politicoloog M. Fennema. De aanleiding voor het stuk 'NRC beschermt Roelio' was bovendien niet de tekst over In 't Veld, maar het feit dat de NRC-hoofdredactie het stuk uit vrijwel de hele oplage had geschrapt.

Van rechter Gisolf kreeg In 't Veld gelijk en moest de Volkskrant rectificeren. In hoger beroep meent het gerechtshof nu dat het gaat om een 'alleszins correcte samenvatting'. Letterlijk citeren is niet nodig, zolang de strekking en toonzetting maar overeen komt met de oorspronkelijke tekst. In het arrest schrijft het hof verder dat de wat sterker aangezette openingszin past bij het speelse, ironische karakter van Dag in Dag uit. Ten slotte speelt mee dat rond de In 't Veld en het 'bijklussen' in het algemeen een levendig debat was ontstaan.

Het hof vernietigt daarmee de eerste 'media'-uitspraak in kort geding van de nieuwe president van de Amsterdamse rechtbank, Gisolf. Deze kwam onlangs in het nieuws omdat hij op een jaarvergadering van de dagblad-uitgevers een strenge koers ten aanzien van journalistiek aankondigde. 'Als een geïnterviewde zegt dat hij verkeerd geciteerd is, heeft hij altijd gelijk.' Gisolf stelt dat het vrijwel onmogelijk is om het gesproken woord correct over te zetten in geschreven tekst.

Strafinrichting haalt Marokkaanse ouders bij project

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Ouders van jonge gedetineerden in de strafinrichting voor Marokkaanse jongens Amal zullen bij de behandeling van hun kinderen worden betrokken. De ouders worden individueel begeleid en op themabijeenkomsten voorgelicht. Doel van deze aanpak is de Marokkaanse jongeren 'houvast binnen het gezin en de eigen gemeenschap te verschaffen'.

De directeur van de afdeling Delinquentenzorg en Jeugdinrichtingen van Justitie drs L. Elting zei dat donderdag bij de officiële opening van het gesloten behandelcentrum Amal. De inrichting is een experiment van Justitie. Zestien Marokkaanse jongens met een crimineel verleden worden er door medewerkers van eveneens Marokkaanse origine begeleid.

Het nauw betrekken van de ouders is een van de maatregelen waarmee Justitie hoopt te voorkomen dat de jeugdige criminelen na hun straf terugvallen in hun oude gedrag. Nederlandse taallessen staan in de behandeling ook centraal, terwijl verder gebruik wordt gemaakt van het project 'Werkstart' dat met training en stages de jongeren naar de arbeidsmarkt moet dirigeren.

Prijs bestelauto stijgt na beperken grijs kenteken

Van onze verslaggever

DEN HAAG

Bestelauto's en terreinwagens zullen volgend jaar fors duurder worden. Dit is het gevolg van een kabinetsvoorstel om het rijden met 'grijze' kentekens te beperken.

Volgens berekeningen van het ministerie van Financiën kunnen kleine bestelauto's van rond de twintigduizend gulden die nu nog buiten de belasting van personenauto's en motorrijwielen vallen volgend jaar 20 tot 25 procent duurder worden.

Het ministerie van Financiën verwacht dat 40 procent van de bestelauto's straks niet meer in aanmerking komt voor een grijs kenteken. Deze aanscherping van de wet moet 115 miljoen gulden opleveren.

Nijpels haalt uit naar VVD-leider Bolkestein

Van onze verslaggeefster

DEN HAAG

Oud-minister en -fractievoorzitter van de VVD E. Nijpels heeft harde kritiek op de manier waarop de tegenwoordige leider van zijn partij, F. Bolkestein, de discussie over migranten voert. 'Als we niet oppassen, komen we in de sfeer van de onverdraagzaamheid uit', zegt Nijpels in interview met de dagbladen *De Stem* en *De Gelderlander*, dat donderdag is verschenen.

Volgens Nijpels, die sinds 1990 burgemeester van Breda is, zou de VVD niet moeten meedoen aan het overschreeuwen van elkaars standpunten. Hij verwijt de politieke partijen dat te doen.

Dat Bolkestein de discussie over het vreemdelingenbeleid is begonnen, vindt Nijpels goed. 'Maar de manier waarop hij erop blijft hameren, doet mij onplezierig aan.'

De oud-minister van Milieubeheer vindt het ook 'jammer, onverstandig en zorgelijk' dat de VVD zich rechts profileert met het onlangs verschenen verkiezingsprogramma *Nederland moet weer aan de slag*. Het is 'te kil', het 'ademt een geringe sociale sfeer uit' en de 'milieuparagraaf is buitengewoon armoedig'.

Nijpels voorspelt dat de VVD een koers vaart die haar ook de komende vier jaar in de oppositiebankjes brengt. 'Om uit het midden, waar het zo druk is, weg te komen, heeft men voor de rechterflank gekozen.' Het gevolg is volgens hem dat er geen klimaat is ontstaan waarin een paarse coalitie van VVD, PvdA en D66 zou kunnen gedijen.

Ook in andere coalities ziet Nijpels de VVD niet gemakkelijk een plek verwerven: 'Ik heb geen enkele aanleiding te veronderstellen dat na de verkiezingen een van de grote partijen de koers wendt richting VVD. Nee, ook Brinkman niet in deze situatie.'

De VVD zal bij de verkiezingen in mei komend jaar niet veel meer winst boeken dan drie à vier zetels, verwacht Nijpels. 'Op de een of andere manier maken we als VVD niets bij de mensen los. Het grote manco is dat de partij geen warmte en enthousiasme uitstraalt.'

Wat dat betreft mist Nijpels oud-partijleider Wiegel, bekent hij. 'Die wist in elk geval toch behoorlijk wat warmte uit te stralen.'

Advertentie

„Al drie jaar een rendement van 10%? Klinkt goed."

Een thuisbankier die verantwoord wil beleggen, kiest het Postbank Beleggingsfonds.

De afgelopen drie jaar behaalde het Postbank Beleggingsfonds een gemiddeld rendement van 10% op jaarbasis.

Hoewel in het verleden behaalde rendementen geen garantie voor de toekomst betekenen, spreekt dit resultaat voor zich. Het fonds belegt internationaal in obligaties, maar ook in aandelen. Het rendement bestaat uit dividend en belastingvrije koerswinst.

Bent u geïnteresseerd in verantwoord beleggen met een prima rendement, bel dan meteen even het gratis telefoonnummer 06-0400 en vraag de folder 'Beleggen volgens het boekje' aan.

POSTBANK

Beleggen doe je gewoon bij de Postbank.

De waarde van uw beleggingen kan fluctueren. In het verleden behaalde resultaten bieden geen garantie voor de toekomst.

Commerciële tv

Vervolg van pagina 1

'Ga je gang', zou Van der Steenhoven hebben gezegd. 'Maar zorg wel dat het buiten de publiciteit blijft, uiteraard.' Overste bevestigt dat 'één à twee ambtenaren' van WVC andere ideeen hadden over commerciële omroep dan het formele standpunt dat naar buiten kwam.

Eerder genoemde topambtenaar Reinold werkte toen niet meer bij WVC, maar zat namens het CDA in het Commissariaat voor de Media. Deze instantie moest eind september 1989 besluiten over de komst van TV 10 en RTL Veronique. Lobbyist Haveman trad op namens RTL Veronique. Deze erkent dat 'ook in die periode er intensief overleg is geweest' met Reinold. Het ging om 'vertrouwelijke contacten'.

Haveman: 'Ik zou wel willen stellen dat meneer Reinold een belangrijke rol heeft gespeeld bij de invoering van commerciële televisie. (. . .) Dergelijke rollen komen normaliter nooit aan het daglicht.' Reinold stemt eind september 1989 in het Commissariaat voor de Media vóór de komst van RTL Veronique. Op de vraag of hij heeft gehandeld in de geest van minister Brinkman, antwoordt Haveman: 'Ik neem aan in de geest van Brinkman, want alleen dan is hij een loyaal ambtenaar.'

Begin oktober van dat jaar spreekt het CDA tijdens een 'historisch kamerdebat' voor het eerst publiekelijk uit dat commerciële omroep in Nederland onder voorwaarden mogelijk moet worden.

Advertentie

JA, IK WIL... MAAR WAAROM?

Vroeger moest je trouwen, toen mocht het een tijdje niet meer. Nu kan het, als je wilt. En men wil weer volop.

Het waarom in de nieuwe Opzij, te koop voor bruid en bruidegom.

OPZIJ

Een half jaar OPZIJ voor slechts ƒ 25,- | Bel: 06-0220660

De 22 duizend leden van de VN-vredesmacht in Cambodja (Untac) pakken hun koffers. De hoogste baas, Yasushi Akashi, is al weg en half november zal ook de laatste blauwhelm zijn vertrokken. De Untac, waarin ook Nederland een rol speelde, moest de vredesakkoorden van Parijs ten uitvoer leggen – maar heerst er werkelijk vrede zolang de Rode Khmers doorgaan met verzet plegen? Ook moest de VN-macht vrije en democratische verkiezingen organiseren. Is dat experiment voor herhaling vatbaar? Tijd om de balans op te maken.

Dorpsmarkt in de provincie Siem Reap, waar de Rode Khmers nog altijd actief zijn. FOTO MARCEL MOLLE – DE VOLKSKRANT

Platteland werd niet veiliger na komst van VN-vredesmacht

Cambodja verwachtte te veel van Untac

Van onze correspondente
Mieke Kooistra

PHNOM PENH

Het simpele feit dat hij hier nu kan zitten, op dit bankstel van bamboe, in een poloshirt met een dure merknaam, het Amerikaanse accent iets te vet op de lippen alsof zijn Aziatische mond daar niet voor geschapen is, heeft hij ten dele te danken aan de Verenigde Naties. Sinds zijn lagere-schooltijd verbleef hij in de Verenigde Staten en pas negen maanden geleden is hij teruggekeerd naar Cambodja voor een doctoraal-onderzoek naar de rol van VN-vredesmissies. Hij concludeert: 'De Untac was niet veel meer dan een gedeeltelijk succes, maar de nieuwe vrijheid is opmerkelijk.'

Buitenlandse Cambodjanen zoals Kao Kim Hourn werden door het vorige regime, dat steunde op oud-communistische sympathieën, niet gauw verwend met een inreisvisum. Het klimaat is dank zij de inspanningen van de omvangrijke internationale vredesmissie zo sterk verbeterd, dat ze nu één voor één terugkeren.

Kim Hourn: 'De eerste maanden kwam ik overal Cambodjanen tegen die te bang waren om hun mond open te doen, maar ook dat is veranderd.' Vooral in de steden. Niet minder dan twintig kranten worden er nu in Phnom Penh uitgegeven en hij noemt ze 'zeer, zeer uitgesproken'. 'We moeten afwachten welke invloed ze in de toekomst zullen hebben. Maar voorlopig heeft deze ontwikkeling Cambodja veel goed gedaan.'

Het optreden van de Untac, de VN-vredesmacht in Cambodja, wordt niet geheel ten onrechte bejubeld als een succes. De Japanner Yasushi Akashi (63), speciale afgezant van de secretaris-generaal en hoofd van de Untac, noemt zijn missie 'een lichtend voorbeeld'.

Akashi claimt succes op vier onderdelen: de verkiezingen, de mensenrechten, de terugkeer van de vluchtelingen en de stroom buitenlandse hulp naar Cambodja. 'Een succes was ook de vastberadenheid waarmee de Cambodjanen naar de stembus gingen, ziek en moe van oorlog en verlangend naar verandering', zegt Akashi. 'Het mooie van de Untac is dat de multi-nationale componenten zo goed met elkaar hebben samengewerkt. De Untac was veel meer dan een militaire operatie. Het was teamwerk en esprit de corps. En ik ben er trots op.'

Afgezien van het feit dat de samenwerking tussen militaire en civiele component, anders dan Akashi laat merken, bol stond van de geschillen over aanpak en planning, heeft de Japanse diplomaat weinig reden tot klagen. Akashi, volgens ingewijden genomineerd voor een volgende belangrijke vredesmissie alvorens hij zal worden voorgedragen als de nieuwe secretaris-generaal, verliet Phnom Penh zondag. Een beetje emotioneel maar ook zichtbaar opgelucht. De man die zichzelf ooit een beroepsmasochist noemde omdat hij de Untac-taak op zich had genomen, kon bij terugkomst in New York rekenen op alle lof. Het meest ambitieuze experiment van de Verenigde Naties, heeft zich – binnen de grenzen van het mogelijke – immers keurig gehouden aan tijdschema, budget en mandaat. Op zich voldoende reden om een VN-operatie als een succes te bestempelen.

De achterblijvende Cambodjanen zijn verdeeld over het vertrek van de vredesmacht. 'De Untac moet blijven, anders zal Pot Pot weer aanvallen', stond op een briefje dat een van de vertrekkende VN-militairen door een oudere man in de hand gedrukt kreeg. Maar over het algemeen was het met de populariteit van de Untac snel gedaan toen bleek dat de zestienduizend soldaten, met al hun geld en moderne uitrustingen, nauwelijks in staat waren de veiligheid van de bevolking te vergroten.

Volgens Kao Kim Hourn waren de verwachtingen over de Untac veel te hoog gespannen. Uiteindelijk zijn het alleen de mensen die zaken deden met de Untac of er anderszins van geprofiteerd hebben die rouwen om het vertrek. 'De gewelddadigheden gingen gewoon door. Politieke moorden, banditisme, schendingen van het bestand. Het maakte voor de bevolking op het platteland niet veel verschil. Net zoals het nu niet veel verschil zal maken dat de Untac weer weg is.'

Overvallen, moordpartijen op Vietnamezen, politieke moorden en overweldigende corruptie door functionarissen die in de aanloop naar de verkiezingen de laatste kansen benutten om hun welvaart te vergroten. Toen het VN-gezag eenmaal was uitgehold, werd de Untac ook zelf het slachtoffer van groeiende criminaliteit en onveiligheid in de vorm van gijzelingen, aanslagen op transporten en diefstal van voertuigen en materiaal.

Er blijft één grote smet op het blazoen van de vredebrengers: de Rode Khmers. De partij waarvan iedereen tegen beter weten in had gehoopt dat ze zichzelf door de deelname aan het vredesproces zou elimineren, werd wederom onderschat. Bij zijn vertrek uit Phnom Penh voorspelde Akashi dat de Rode Khmers er politiek, militair en moreel steeds slechter voor komen te staan. De laatste maanden circuleerden berichten over een massale overloop van Rode Khmer-strijders (meer *wishfull thinking* dan realiteit). Niettemin waarschuwde Akashi voor zijn vertrek voor het voortdurende gebrek aan veiligheid in Cambodja. 'Cambodja's flirt met grote onzekerheden is nog niet voorbij', bekende hij, 'maar ik voorspel een goede toekomst.'

'Het probleem van de Rode Khmers wordt beschouwd als iets dat vanzelf wel overgaat', zegt Kim Hourn, 'maar het feit blijft dat Untac in militair opzicht heeft gefaald. Er is niet ontwapend en niet gedemobiliseerd. De ingeleverde wapens, inclusief de landmijnen, zijn zelfs aan de Cambodjaanse soldaten teruggegeven. Op het platteland is het gevaar nog even groot als vóór de komst van Untac.'

Untac-leider Akashi zegt dat hij nu eenmaal geen vrede aan de Cambodjanen kan opleggen. 'We zijn bekritiseerd voor onze weerzin om militair in te grijpen. Ik vind het nog steeds terecht dat we daar niet voor gekozen hebben. Ons vertrouwen dat we de problemen via diplomatieke en economische kanalen zouden kunnen oplossen is uiteindelijk niet beschaamd', aldus de Japanse diplomaat.

Zeker is dat er andere belangrijke factoren zijn die hebben bijgedragen tot het slagen van Untac: veranderingen in de internationale politiek, het einde van de Koude Oorlog en de veranderde opstelling van China als belangrijkste machthebber in de regio.

Wat overblijft is de rol die de Cambodjanen na het vertrek van de Untac zullen spelen. Onzekerheid domineert de fragiele politieke samenwerking tussen voormalige vijanden. Gebrek aan kennis van democratische processen, de steeds groter wordende kloof tussen rijk en arm, de achterstand op terreinen als onderwijs en gezondheidszorg maken het risico van een conflict nog steeds levensgroot. Kao Kim Hourn voorspelt dat de problemen zich op korte termijn mogelijk zullen oplossen. Op lange termijn ziet hij de noodzaak van economische ontwikkeling en snelle wederopbouw.

Ook Akashi weet dat de betrokkenheid van de VN in Cambodja niet ophoudt met het vertrek van de Untac. Diverse VN-organisaties blijven achter om mee te werken aan de wederopbouw en het opruimen van landmijnen, en om toe te zien op de naleving van de mensenrechten.

Een aantal lessen zou de VN volgens de Amerikaans-Cambodjaanse academicus kunnen leren uit het Untac-avontuur. De opdracht waarmee de vredesmissie op pad werd gestuurd had veel breder moeten zijn. 'Er moeten ten minste sancties zijn ingebouwd voor de partijen die zich niet aan de afspraken willen houden', meent Kim Hourn. 'Nu moest er telkens naar de Veiligheidsraad worden gekeken wanneer de Rode Khmers halstarrig medewerking weigerden. Dat heeft de Untac bijna de kop gekost.'

Verder zou de deelname van de lokale bevolking veel groter moeten zijn. 'Er waren nauwelijks Cambodjanen betrokken bij de besluitvorming. De Untac bestond uit buitenlanders, die de cultuur niet kennen en de taal niet spreken. De Cambodjanen mochten slechts meedoen als chauffeurs, schoonmakers, typisten en vertalers. Ik ken een heleboel "buitenlandse" Cambodjanen zoals ik die zich hebben aangemeld. Ze zijn allemaal afgewezen.'

Het Cambodjaanse volk overwon zijn angst en stemde massaal

In den beginne was het Akkoord van Parijs van oktober 1991. De leiders der verschillende politieke fracties in Cambodja en van de regering in Phnom Penh ondertekenden het VN-vredesplan dat moest voeren naar vrije en eerlijke verkiezingen voor een grondwettelijke vergadering in mei 1993. De Untac (United Nations Transisional Authority in Cambodia) moest dat organiseren en trad op 15 maart 1992 in werking. Hij kreeg anderhalf jaar de tijd.

De Untac had zeven onderdelen, werkzaam op de volgende terreinen: mensenrechten, verkiezingsactiviteiten, militaire zaken, burgerlijk bestuur, burgerlijke politie, repatriatie en rehabilitatie. Reeds vóór de verkiezingen waren bij dit werk meer dan 21 duizend militairen en civiel personeel betrokken.

Niet alle taken op weg naar de verkiezingen konden goed worden uitgevoerd. De miljoenen landmijnen konden niet worden opgeruimd en de diverse Cambodjaanse legers konden niet echt worden ontwapend. De onwillige houding van de Rode Khmers, en ook andere groepen, had daar schuld aan.

Desondanks en tegen alle druk tot uitstel van de verkiezingen in, zette de Untac door. Vooral de militaire component en de verkiezingscomponent hadden daaraan deel. Hun leiders, de vakbekwame Australische generaal John Saunderson en professor Gerinald Austin uit Zimbabwe brachten de moed, energie en bevlogenheid op om de eerste etappe van de weg naar de democratie volledig af te leggen. De risico's waren groot en er stond veel op het spel. Het was de grootste VN-operatie tot dusver en minister Pronk sprak van een testcase voor de toekomst: 'Als dit fout gaat dan lukt het nooit meer.'

Voor de verkiezingen zelf, voorzien voor drie dagen eind mei van dit jaar, wilde de Untac een kleine duizend internationale functionarissen aantrekken. Deze IPSO's, (International Polling Station Officers) zouden bijstand – en in feite leiding – moeten geven aan de Cambodjaanse teams die de verantwoording hadden voor de gang van zaken in de stembureaus. De IPSO's moesten onregelmatigheden en fraude voorkomen en hadden de uiteindelijke beslissing over doorgaan of stoppen wanneer het vuur na aan de schenen kwam.

De werving van de IPSO's werd door de landen die zich daarvoor opgaven heel verschillend ter hand genomen. Voor de dertig die van Nederland werden verwacht deed men het per advertentie, waarin de gevaren niet werden verhuld. Er was sprake van 'moeilijke omstandigheden' en een 'wellicht onveilige situatie' waarvoor men 'stress'-bestendig moest zijn. Er waren vijfhonderd sollicitaties, ondanks de in het vooruitzicht gestelde 'bescheiden dagtoelage'. Avonturiers werden geweerd. Het resultaat was een groep burgers van zeer diverse pluimage, maar met als grootste gemene deler een geloof in deze operatie en de wil tot bijdragen aan de afronding ervan.

In de laatste aanloop tot de verkiezingen namen intimidatie en werkelijke dreiging tegen een ordelijk en veilig verloop toe. De Rode Khmers hadden al afgezien van deelname aan de verkiezingen en verklaarden nu de stembusgang te zullen verstoren. Stemmende Cambodjanen zouden wel worden gepakt en Untac-medewerkers vormden een speciaal doelwit. Het Nederlandse Mariniersbataljon dat de gevaarlijke Sector 1, in het noordwesten van het land, moest beschermen, kon ervan meepraten. Begin mei raakten zes mariniers zwaar gewond in een hinderlaag van de Rode Khmers.

Gesterkt door de grote opkomst voor registratie van de stemgerechtigden, enkele maanden eerder, hielden Saunderson en Austin vol. Niet onbegrijpelijk kregen de betrokken Nederlandse bewindslieden, Pronk en Kooijmans, wel koude voeten voor wat betreft de veiligheid van hun IPSO's. Extra voorzorgen werden gezocht in het laten plaatsen van de Nederlanders in de genoemde Eerste Sector, waar weliswaar de dreiging groot was maar de bescherming door Dutch Batt meer dan navenant en de communicatieproblemen tussen IPSO's en beschermers minimaal.

Op 11 mei vertrok de groep naar een hotelcomplex in Thailand waar alle meer dan negenhonderd IPSO's drie dagen uitstekend georganiseerde voorlichting en training kregen in alle aspecten van uitvoering en omstandigheden van hun taak. De situatie was onwerkelijk: in een uiterst luxueuze omgeving bereidde men zich voor op een klus in een van de meest gesjochte landen van de regio. Het was vooral in die dagen dat, gevoed door de geruchten over plannen van de Rode Khmers, de angsten telkens weer hoog oplaaiden. Over het algemeen werden humor en zin voor betrekkelijkheid echter bewaard en bleef de groep vol goede moed.

Na aankomst in de hoofdstad van het werkgebied, enkele dagen voor de verkiezingen, kreeg de groep opnieuw – nu nader toegespitste – voorlichting over veiligheid en andere omstandigheden. Voorts werden wij ingepast in het militaire apparaat waar wij werden gelegerd. Nogal een opgaaf voor beide zijden, deze super-burgers (onder wie vier vrouwen) en deze super-militairen, de Nederlandse Mariniers. Kort daarop volgde de verdeling over de sector. Bijna de helft werd geplaatst in verder afgelegen kleine marinierskampementen en de rest bleef in het grote kamp in hoofdstad Sisophon om van daaruit dagelijks naar de stembureaus te worden vervoerd.

De kritieke stemdagen verliepen in twee tranches, omdat de militaire bescherming het anders niet kon bolwerken. Werkelijk ernstige incidenten bleven uit. Het succes van de operatie was enorm, het opkomstpercentage zelfs voor westerse begrippen ongekend hoog. Het Cambodjaanse volk overwon zijn angst en stemde massaal. De operatie was geslaagd en de patiënt niet overleden. Ondanks alle pessimistische voorspellingen leeft die patiënt nog steeds en lijkt het democratische divident niet meer verloren te kunnen gaan.

Coen Stork

De auteur was de leider van het Nederlandse IPSO-team bij de verkiezingen in Cambodja.

'Ik zweer het je, ik versta die kerels niet'

Van onze correspondente

PHNOM PENH

Toen het Bulgaarse bataljon eenmaal in het vliegtuig naar huis zat, haalden de achterblijvers opgelucht adem. Zo niet de stewardessen die, bepoteld door dronken Bulgaren en de wanhoop nabij, eerst nog een paar brandjes moesten blussen in het vliegtuigtoilet.

Kritiek op de Bulgaarse deelnemers aan de VN-vredesmissie in Cambodja was korte tijd taboe, nadat vier van hen in hun eigen kamp door Rode-Khmersoldaten waren vermoord. De Bulgaren hadden hun vredestaak zo letterlijk genomen, dat ze de Rode Khmers te eten hadden gevraagd.

Maar het duurde niet lang voordat de roddels over het minst werkzame en cooperatieve Untac-bataljon weer losbarstten. Een stel Bulgaren in dienst van de civiele politie werd wegens wangedrag terug naar huis gestuurd. Vijf anderen vonden de dood onder omstandigheden die niets te maken hadden met hun militaire taak; in alle gevallen was er een Vietnamese 'begeleidster' bij betrokken. Het eerste bataljon Bulgaren, zo weet ook de Nederlandse kolonel Huijssoon, was rechtstreeks uit een gevangenis gerecruteerd.

Ongewenste intimiteiten, gebrek aan respect voor de lokale gebruiken, dronkenschap, arrogantie en gebrek aan flexibiliteit – op iedere nationaliteit weten VN-functionarissen wel een sticker te plakken. De Nederlanders zijn asociaal, onbehulpzaam en onbeschoft. De Indonesiërs zijn geobsedeerd door gezichtsverlies. De Colombianen spreken geen woord Engels en zijn handtastelijk. De Polen zijn gewelddadig. De Thais gedragen zich als de nieuwe kolonisten.

Een militair uit Uruguay werd betrapt toen hij probeerde slangen het land uit te smokkelen, verstopt in thermosflessen. Een Ghanees liep tegen de lamp toen hij in de container van zijn bataljon nog snel een VN-auto wilde parkeren.

Sommige blauwhelmen hadden geen rijbewijs en spraken geen woord Engels of Frans. Een Nederlandse militair met een veldradio vertelde waarom hij het ding nooit gebruikte: 'Dan zit er weer zo'n Pakistani aan de andere kant en ik zweer het je, ik versta die kerels niet.'

Culturele verschillen, religieuze verschillen, communicatieproblemen en aanpassingsmoeilijkheden stellen de saamhorigheid der volkeren zwaar op de proef. Er is een les die de Verenigde Naties hebben geleerd van de grootste muti-nationale vredesoperatie aller tijden. 'In de toekomst moeten we strengere criteria aanleggen bij het recruteren van personeel', zei een onverwacht openhartige Untac-leider Yasushi Akashi bij zijn vertrek. 'De kwaliteit was niet bepaald "uitmuntend".'

De tweekoppige draak Ranariddh-Hun Sen is uiterst kwetsbaar

Van onze buitenlandredactie

AMSTERDAM

Na 23 jaar van oorlog, schrikbewind en burgeroorlog is het dan toch zo ver: Cambodja is een land met een democratische grondwet, een gekozen parlement en een constitutionele koning. Tot zover heeft de wereld het geholpen.

Volgende week hopen premier nr. 1 (prins Norodom Ranariddh) en premier nr. 2 (Hun Sen) hun coalitiekabinet in elkaar te zetten. Beide leiders zijn tot samenwerking veroordeeld door de kiezers, die de royalistische Funcinpec met slechts klein verschil lieten winnen van de ex-communistische Cambodjaanse Volkspartij.

Toch kan de onderlinge verstandhouding in het premiersduo nauwelijks anders dan problematisch zijn: Hun Sen was voorheen de leider van een regering die door de achterban van Ranariddh jaren lang te vuur en te zwaard werd bestreden.

Volgens insiders heeft Hun Sen zijn premierschap afgedwongen door Ranariddh te bedreigen met muiterij in de nog door hemzelf benoemde top van politie, leger en veiligheidsdienst. 'Ik omarm Hun Sen drie keer per dag en dat vind ik genoeg', grapt Ranariddh. Maar deze tweekoppige draak lijkt uiterst kwetsbaar voor de vijanden die hem belagen.

Die vijanden zijn niet alleen de gigantische problemen waarvoor de uiteengereten samenleving in het straatarme Cambodja zich gesteld ziet. Er is ook een vijand van vlees en bloed: de Rode Khmers, die altijd nog zo'n 10 à 20 procent van Cambodja in handen hebben. Weliswaar hebben ook de Rode Khmers in 1991 de vredesakkoorden van Parijs ondertekend, zij hebben (zoals al werd gevreesd) de gemaakte afspraken één voor één aan hun laars gelapt.

In politiek opzicht hebben de Rode Khmers zichzelf gelukkig grotendeels buiten spel gezet met hun weigering mee te doen aan de verkiezingen.Hun oproep om niet te gaan stemmen werd door meer dan 90 procent van de geregistreerde kiezers in de wind geslagen.

Sindsdien hebben de Rode Khmers op alle mogelijke manieren geprobeerd terug te keren op het politieke toneel. Hun officiële leider, Khieu Samphan, kwam zoete broodjes bakken in Phnom Penh, maar werd door het zieke staatshoofd Sihanouk en de beide premiers aan het lijntje gehouden. In november zal de nieuwe regering tijdens een ronde-tafelconferentie ongetwijfeld proberen de Rode Khmers onschadelijk te maken door hen zo pijnloos mogelijk in te kapselen.

Nog altijd zijn de Rode Khmers de grote vijand

Uiteraard hebben de Rode Khmers ook geprobeerd hun zin met geweld door te drijven. Geweld is altijd het voornaamste wapen geweest van de Rode Khmers, die er immers niet voor terugschrokken honderdduizenden van hun landgenoten met misselijkmakende wreedheid af te slachten in de nog geen vier jaar dat ze de touwtjes in handen hadden (1975-'79). Evenals toen zijn ook nu de etnische Vietnamezen de slachtoffers van hun moordlust. Maar noch de Untac, noch Amnesty International heeft er veel vertrouwen in dat de regering deze minderheid bescherming zal bieden.

Afgezien van het feit dat Ranariddh zelf de Untac eens heeft gevraagd ervoor te zorgen dat alle Vietnamezen uit Cambodja zouden verdwijnen, is het zo langzamerhand goed gebruik dat de daders vrijuit gaan. Leger en politie worden niet ter verantwoording geroepen als ze besluiten de moordenaars niet op te sporen of te vervolgen.

Dat het hele justitiële apparaat van Cambodja in het ongerede verkeert, inclusief de gevangenissen waar niet aangeklaagde gevangenen soms gewoon doodgaan van de honger, is des te zorgwekkender omdat dit probleem de regeringsleiders niet uit de slaap lijkt te houden. Gelukkig zijn er nu ook in Cambodja actiegroepen die zich inzetten voor de mensenrechten.

Ook op het slagveld zijn de Rode Khmers echter niet meer onaantastbaar. Sinds juni zijn er volgens de Untac meer dan tweeduizend Rode Khmers overgelopen naar het nieuwe Cambodjaanse leger, waarin ook de voormalige verzetslegers van Sihanouk en Son Sann zijn opgenomen. Bovendien heeft een onbekend aantal Rode Khmers gewoon genoeg gekregen van het guerrillaleven en is naar huis gegaan. Hun huidige sterkte wordt door de VN-militairen niet meer dan negenduizend man geschat.

Al noemen onafhankelijke waarnemers deze cijfers buitensporig roosskleurig, de regering probeert deze gunstige ontwikkeling aan te moedigen door deserteurs de keus te bieden tussen een functie bij het officiële leger en de terugkeer naar het burgerbestaan.

Hoe minder Rode Khmers hoe liever, want zolang de Rode Khmers doorgaan met het opblazen van wegen en spoorlijnen zullen buitenlandse ondernemers liever een veiliger belegging zoeken dan Cambodja. En Cambodja kan niet zonder buitenlandse investeringen. Terwijl de economieën van Thailand en Maleisië een adembenemende groei doormaken, is Cambodja steeds verder in het slop geraakt. Zelfs Vietnam, dat jaren lang door de rest van de wereld als een melaatse werd gemeden, heeft met zijn aardolie en zijn grote reservoir aan betrekkelijk goed geschoolde arbeidskrachten meer te bieden.

Onder de Cambodjaanse rijstvelden zit geen aardolie, zijn tropische hardhout is grotendeels door plunderaars de grens over gesleept naar Thailand en ook geschoolde krachten zijn er met een lantaarntje te zoeken sinds de Rode Khmers iedereen met meer dan een lagere-schoolopleiding hebben afgeslacht. Dat Cambodjaanse ambtenaren van hoog tot laag hun hongerloontjes trachten aan te vullen met steekpenningen is voor een buitenlandse investeerder al evenmin een bemoedigend vooruitzicht.

De Untac, die met de komst van meer dan twintigduizend goedbezoldigde buitenlanders een gigantische hoeveelheid lucht in de Cambodjaanse fietsband pompte, voorspelde zelf al dat deze na het vertrek van de blauwhelmen onmiddellijk weer zou leeglopen. Tienduizenden Cambodjanen raken hun baantjes bij de Untac kwijt. En de nieuwe hotels, restaurants, nachtclubs en souvenirwinkels raken hun klanten kwijt – nog voordat Cambodja als nieuwe vakantiebestemming is ontdekt. Het enige goede nieuws is dat de Cambodjaanse riel in waarde stijgt nu de regering blijkbaar het vertrouwen weet te wekken dat alles wel weer in orde komt.

Dank zij de intensieve begeleiding van de Verenigde Naties kan de regering, zij het wat wankel, nu op eigen benen staan. Maar wil Cambodja vooruit komen, dan zal de wereld opnieuw een handje moeten toesteken. Niet alleen de regeringen van de rijke donorlanden, die al bijna een miljard dollar hebben toegezegd, en de particuliere hulporganisaties, wier aantal en omvang in Cambodja enorm is uitgedijd, maar nu vooral ook de zakenwereld.

Marianne Boissevain

Advertentie

Eigenlijk mag je niet naar een andere film voordat je THE FUGITIVE hebt gezien.

NU TE ZIEN IN RUIM 55 BIOSCOPEN

WARNER BROS.

Separatisten veroveren heel Abchazië op Georgië

AFP, DPA, Reuter

TBILISI

De Abchazische separatisten hebben sinds donderdag geheel Abchazië in handen. Donderdagochtend viel de stad Otsjamtsjira, zestig kilometer ten zuidoosten van Soechoemi. Het laatste Georgische steunpunt, de stad Gali in het uiterste zuiden van Abchazië, werd enkele uren later door de Abchazen veroverd. Dat laatste is onofficieel gemeld door regeringskringen in Tbilisi.

De Georgische regeringstroepen, ernstig gedemoraliseerd door de val van Soechoemi, hadden zich vrijwel zonder te vechten uit Otsjamtsjira teruggetrokken. Onder de burgerij van Otsjamtsjira brak paniek uit; vluchtelingen verlieten in groten getale de stad. Al vóór de val van Otsjamtsjira waren er in Abchazië minstens 120 duizend mensen op de vlucht.

Of de Abchazen in het door hen veroverde gebied bewust (Georgische) burgers verjagen in het kader van een 'etnische zuivering' is tot dusver onduidelijk. Volgens de Georgische president Eduard Sjevardnadze echter zijn de Abchazen bezig Georgiërs systematisch te vervolgen en te doden. 'In heel Abchazië vinden etnische zuiveringen plaats', zei hij. Hij hield opnieuw Rusland verantwoordelijk voor de nederlaag van de Georgiërs in de voormalige autonome Georgische regio Abchazië.

Tienduizenden Georgiërs staken donderdagmiddag nabij Gali de grens tussen Abchazië en Georgië over, nadat ze hun brandende huizen waren ontvlucht. De meesten vluchtten naar het noordoosten, naar de Georgische regio Svanetia. In het Abchazische stadje Sakeni zijn dertigduizend Georgiërs samengestroomd. Zij zijn van plan door de vallei tussen twee heuvelruggen naar Georgië te vluchten. In een brief aan de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, Boutros Ghali, vraagt Sjevardnadze de volkenorganisatie 'de Georgische burgers te redden van honger, ziekte en de dood'.

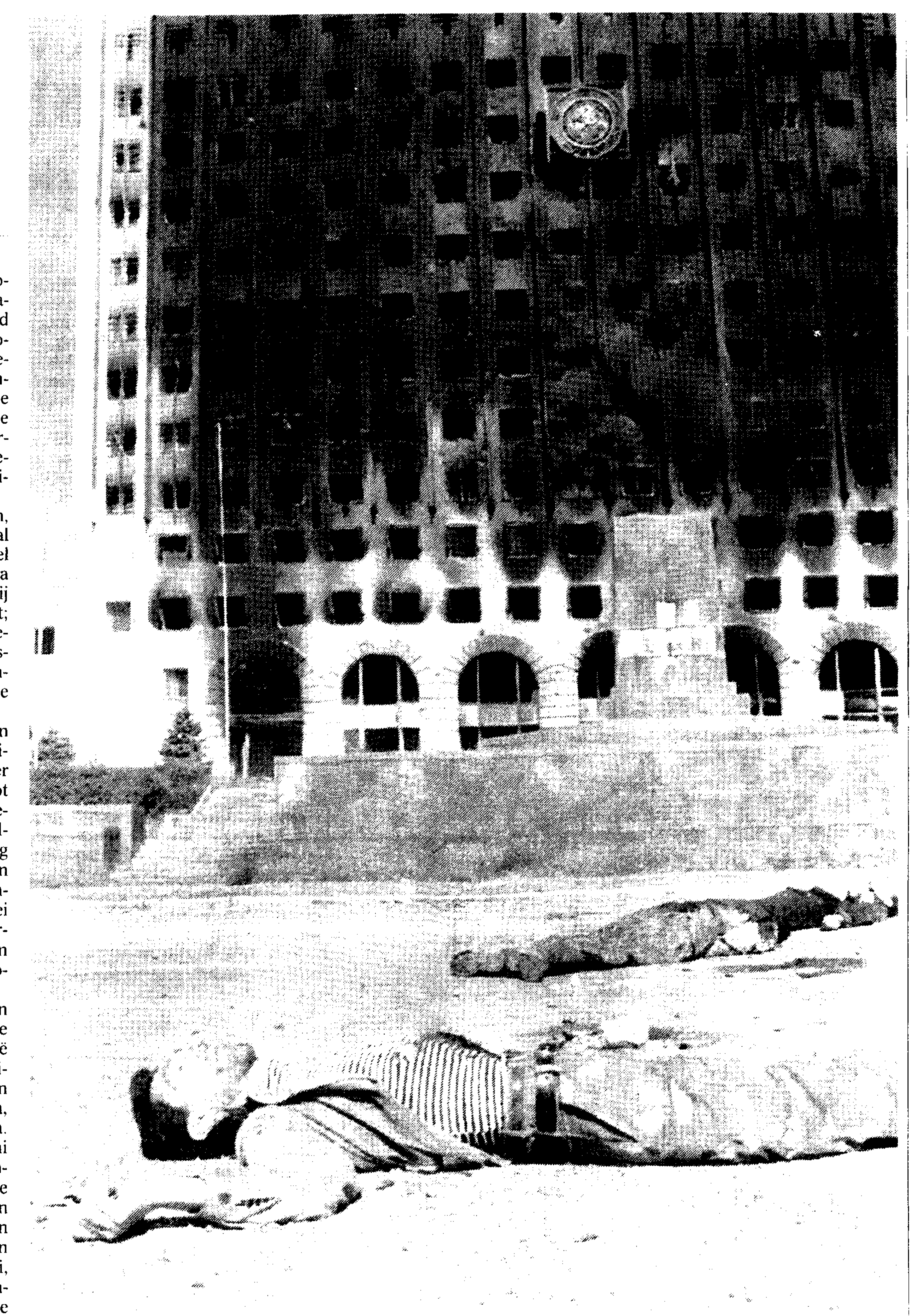

Omgekomen Georgische soldaten liggen op straat voor het parlementsgebouw in Soechoemi. FOTO AFF

De Abchazen hebben de afgelopen dagen een groot aantal Georgische functionarissen gevangen genomen. De Georgische regeringschef in Abchazië, Chartava, is begin deze week gedood.

De aanval op Otsjamtsjira (na Soechoemi de belangrijkste stad in Abchazië) kwam in de nacht van woensdag op donderdag. Donderdagochtend vonden er nog straatgevechten plaats. Veertienhonderd gewapende aanhangers van de Georgische ex-president Zviad Gamsachoerdia hadden zich woensdagavond uit Otsjamtsjira teruggetrokken naar Zoegdidi, de huidige verblijfplaats van de ex-president.

Volgens regeringskringen in Tbilisi is het vrijwel ontbreken van Georgische tegenstand tegen de Abchazen ook te verklaren uit het onderling wantrouwen tussen Sjevardnadze-getrouwe en Gamsachoerdia-gezinde Georgische strijdkrachten. Deze week zouden oud-minister van Defensie Tengiz Kitovani en de militaire commandant van Gamsachoerdia, Kobalia, ook een plotseling bondgenootschap zijn aangegaan.

President Sjevardnadze heeft donderdag gezegd dat hij niet zal aftreden, omdat Georgië daardoor in een burgeroorlog zou worden gestort. Hij noemde Gamsachoerdia 'een bandiet' en verklaarde tegenover verslaggevers sarcastisch dat hij 'graag de macht aan Gamsachoerdia zal afstaan als het volk daarvoor kiest'.

Ultimatums en gedreig met spoor- en wegblokkades

Ook regionale sovjets in opstand

Van onze correspondente
Hella Rottenberg

MOSKOU

Op steenworp afstand van het vroegere partijhoofdkwartier, tegenwoordig de zetel van de Russische regering, hebben zich donderdag tegenstanders van president Jeltsin verzameld. Om te zeggen dat bij hen barricaden en bezettingen passen, nou nee. De heren van vijftig en ouder, gekleed in saaie pakken waaruit weldoorvoede buiken stulpen, uiten hun rebellie dan ook slechts verbaal.

Even doet iemand het wilde voorstel om in twee autobussen naar het Witte Huis te rijden en toegang te eisen tot de belegerde kameraden. Het bezwaar van de volgende spreker dat dit niets oplevert en de geachte gedeputeerden hooguit een tik met de wapenstok mogen verwachten, wordt dankbaar aanvaard.

Terwijl in het Witte Huis het ontbonden Volkscongres met steeds minder deelnemers zijn vergaderingen voortzet en buiten de politiecordons parlementariërs, die hun collega's in de steek hebben gelaten, schaduw-Volkscongresje spelen, houdt deze verzameling functionarissen een mini-Volkscongres. Van de drie groepen moeten zij het meest serieus worden genomen. Ze vertegenwoordigen namelijk 62 Russische regio's. Opperrechter Zorkin wil buiten de debatten blijven. Hij stelt slechts, zo zegt hij onschuldig, een zaal van het Constitutionele Hof ter beschikking.

Van de aanwezigen zijn er 56 voorzitter van een regionale sovjet (hun baas is Chasboelatov) en achttien gouverneur of 'president' van een Russische provincie (in de meeste gevallen benoemd door Jeltsin). Dat er maar zo weinig gouverneurs zijn gekomen, zo verzekeren de aanwezigen elkaar, komt alleen omdat ze bang zijn voor Jeltsin. In hun hart zijn ze het met de sovjetvoorzitters eens dat de president heel Rusland aan het scheuren heeft gebracht door zijn botte handelwijze.

De president van Kalmukkië, Iloemzjinov, die nota bene Jeltsin zelf het voorbeeld gaf door vlak na zijn verkiezing in april zijn sovjet naar huis te sturen en een miniparlement van 25 man te handhaven, zit de vergadering voor. 'De president heeft zonder overleg met de regio's een ongrondwettige daad begaan. De media zeggen dat de situatie onder controle is. Wij weten dat dit niet waar is.'

Er klinkt ferme taal, er worden ultimatums geformuleerd. Een reeks Siberische provinciale Sovjets schrijft de regering een brief die eindigt met de woorden: 'Als onze eisen niet worden vervuld, dan zullen we protestmaatregelen nemen, met inbegrip van het blokkeren van de spoorwegen die het Europese deel van de Russische Federatie met Siberië verbinden. We verwachten binnen drie uur antwoord.'

Onheilspellend klinkt ook de mededeling dat de strijdkrachten niet zo pro-Jeltsin zijn als Moskou beweert. 'Bij ons in Saratov zijn militairen gelegerd die teruggetrokken zijn uit Europa en de Baltische landen. Ze wonen in tenten. Ik ben bij ze langs geweest. Nou, ik kan u vertellen dat ze graag iets voor ons zouden doen', vertelt een deelnemer.

Of deze woorden grootspraak zijn, is moeilijk te beoordelen. Maar het voorbeeld van Brjansk zegt misschien wel iets. Daar ontsloeg Jeltsin gouverneur Lodkin en benoemde diens plaatsvervanger Karpov. Lodkin had zich tegen Jeltsin gekeerd en was spoorslags naar Moskou afgereisd om te protesteren tegen het uiteenjagen van het Russische parlement.

Met enkele medestanders bezette de ontslagen gouverneur zijn kantoor. 's Nachts kwam de OMON (de oproerpolitie) en smeet ze eruit. Lodkin, donderdag in Moskou: 'De politiechef van Brjansk had mij verzekerd dat hij zijn mannen niet tegen ons zou laten optreden. De opdracht voor ingrijpen is uit Moskou gekomen. De OMON heeft het bevel gehoorzaamd'.

Lodkin aanvaardt zijn ontslag niet. Zijn kantoor heeft hij verplaatst naar een lagere etage in het provinciehuis, waar de sovjet zetelt. Is er nu dus sprake van dubbele macht in Brjansk? Ja, zegt Lodkin, maar hij erkent dat Karpov het bevel voert over de openbare-orde-diensten en verder over de financiële middelen beschikt. Hem zijn ... voorstellen gedaan, zegt hij. ... wel ... hoofdweg van Kiev naar ... om de ... Moskou door vrachtwagens te l... ...ten blokkeren, maar dat houdt h... ...n nog even af.

De aanwezigen zijn van zins om een eigen Raad van Subjecten van de Federatie op te richten, als tegenhanger van de door Jeltsin geïnitieerde Federatieraad. Vice-premier Sjachraj, op wiens schouders de taak rust te voorkomen dat Rusland uiteenvalt, loopt gejaagd heen en weer, zweetdruppels staan op zijn voorhoofd. 'Een Raad van Subjecten is niet legitiem', zegt hij op gebiedende toon. Even later trekt hij zich terug met een aantal regiovoorzitters om aan de oprichtingsverklaring – die toch wordt aangenomen – te sleutelen en haar onschadelijk te maken.

Intussen bestookt tegen-president Roetskoj vanuit het Witte Huis de bijeenkomst met voorstellen en verklaringen. Ze worden uitgetikt en vermenigvuldigd op papier met als briefhoofd: 'president van de Russische Federatie'. Roets... moet zien te verhinderen d... ...koj voorzitters van de lagere s... ...at de Opperste Sovjet laten v... ...sovjets de op een akkoordje ... ...allen en het regering. Dat lu... gooien met de vergadering n... ...t vooralsnog. De lijk ei...senp... ...eemt een onverzoen-... D... b... ...akket aan.

Ch...as... ...elangen van Roetskoj en d... ...boelatov worden behartigd ...voor hun naaste medewerkers. Hoe komen zij weer terug in het Witte Huis als de toestemming van premier Tsjernomyrdin tegenwoordig niet eens voldoende is om het politiecordon te vermurwen? Heel eenvoudig, zegt een van hen. Dat kost – afhankelijk van het tijdstip van de dag – twintig- tot honderdduizend roebel.

Secretaresse Kohl verdacht van spionage

AP, Reuter

BONN

Een secretaresse, die dertien jaar heeft gewerkt in de bondskanselarij van Helmut Kohl, is gearresteerd wegens spionage voor de vroegere Oostduitse geheime dienst Stasi. Ook haar echtgenoot is in hechtenis genomen, zo bevestigde donderdag het hoofd van het Openbaar Ministerie, Alexander von Stahl, berichten in de Duitse media.

Maar anders dan een krant in Keulen meldde, en anders dan de Oostduitse topspion Günter Guillaume, wiens ontmaskering in 1974 leidde tot de val van de toenmalige bondskanselier Willy Brandt, ...alige vrouw geen toegang tot ze... ...nad. de me documenten in de k... ...er geheidus zegslieden in Bon... ...nselarij, al...n.

Gelauwerde chef-staf Colin Powell neemt afscheid, maar is niet weg

Van onze correspondent
Oscar Garschagen

WASHINGTON

Overladen met lof, medailles en een Britse ridderorde en begeleid door 21 saluutschoten heeft Amerika's eerste zwarte vier-sterrengeneraal, Colin Powell, donderdag in Fort Myers, Virginia, afscheid genomen van de strijdkrachten. In vredestijd heeft de pensionering van 's lands hoogste militair een routinematig karakter, maar het vertrek van Powell, voorzitter van de chefs van staven, vormt een uitzondering.

Na een 35-jarige carrière, waarvan vier jaar als voorzitter van de gecombineerde chefs van staven, gaat Powell zijn memoires schrijven en lezingen houden. Dat is een lucratieve zaak, want hij ontvangt voor zijn memoires zes miljoen dollar en in het lezingencircuit zal hij Schwarzkopf en Kissinger evenaren. Maar niemand in Washington denkt dat de generaal daarmee zal volstaan.

Hoewel hij daar nooit een woord over heeft gezegd, worden Powell politieke ambities toegeschreven. Hij wil in 1996 meedingen in de race om het Witte Huis, weten sommigen. Powell zal in het strijdperk treden tegen Clinton, want hij is een Republikein. Nee, zeggen anderen, Powell is Democraat.

De geruchtenmolen wordt gevoed door opiniepeilingen, waaruit blijkt dat 70 procent van de Amerikanen gunstig over hem denkt. Hij is op het ogenblik populairder dan president Clinton en Ross Perot. Het is ook een fascinerend idee, *Powell for President*. Overigens vinden bijna evenveel blanken als zwarten hem een geschikte kandidaat.

De populariteit van Powell heeft te maken met zijn bekendheid door de Golfoorlog, maar ook met zijn persoonlijkheid en levensloop. Dank zij veel doorzettingsvermogen en zelfdiscipline klom de arme immigrantenzoon die werd geboren in Harlem en opgroeide in de Bronx, op tot viersterrengeneraal.

Ook zijn klare opvattingen over de rol van Amerika na de Koude Oorlog spreken aan. Hij vindt alle debatten over unilateralisme en interventionisme onzin. Het gaat erom dat Amerika het goede voorbeeld geeft en een bron van inspiratie voor de rest van de wereld blijft, zei hij deze week.

Dat zijn gemakkelijk in het gehoor liggende algemeenheden van een politicus in spe. In de praktijk heeft hij wel bijgedragen aan dat beleid. Powell – getekend door Vietnam – verzette zich tegen de Golfoorlog en tegen het inzetten van Amerikaanse grondtroepen in Bosnië-Herzegowina.

'Amerikaanse soldaten zijn geen huurlingen, maar zonen en dochters', die alleen mogen worden ingezet als vitale Amerikaanse belangen in het geding zijn. Dat brengt hem op gespannen voet met sommige conservatieven.

Er is echter geen aanleiding aan te nemen dat zijn sociale ideeën afwijken van die van de doorsnee conservatieve militair. Hij verzette zich krachtig tegen de gelijke behandeling van homoseksuelen. Hij is ook tegen het opnemen van vrouwen in gevechtseenheden. Het leger is geen sociaal hervormingsinstituut, vindt hij, maar een gevechtsmachine.

Advertentie

Wie gewoon spaart, straft zichzelf met een lage rente. Kies daarom voor KoersPlan. Want KoersPlan van Spaarbeleg staat voor belastingvrij sparen met een hoog rendement: 11,3%* over de spaarperiode t/m 1992.

Als u dit vergelijkt met de rente op uw gewone spaarrekening, dan kunt u met KoersPlan de opbrengst van uw spaargeld waarschijnlijk verdubbelen. Vraag dus snel de brochure aan. U kunt ook direct bellen: 03402-37322 of uw verzekeringsadviseur raadplegen.

* Gerealiseerde rendementen vormen geen garantie voor de toekomst.

SPAARBELEG, 100% DOCHTER VAN EGON

Ja, stuur mij - vrijblijvend - meer informatie over het hoge, belastingvrije rendement van KoersPlan. VOL93436

Naam en voorl.: ______ M/V

Straat: ______

Postcode: ______

Plaats: ______

Telefoon: ______

SPAAR BELEG

In een envelop zonder postzegel zenden aan:
Spaarbeleg N.V., t.a.v. Karin van Dam,
Antwoordnummer 7012, 3430 VM Nieuwegein.

11,3% Belastingvrij is mogelijk.

Abchazen vormen kleine minderheid in Abchazië

Van onze buitenlandredactie

AMSTERDAM

De burgeroorlog tussen Georgiërs en Abchazen begon in juli 1992, nadat het Abchazische parlement de grondwet van 1925 opnieuw van toepassing had verklaard. Volgens deze grondwet is Abchazië een autonome republiek, die in een federatie met Georgië is verbonden. T... ...a-si reageerde onmiddellijk m... ...oili-sturen van troepen naar d... ...et het ...zische hoofdstad Soech... ...Abcha-...oemi.

De Abchazen slaagd... ...en er opmerkelijk snel in een kra... ...chtig leger, met tanks, artillerie en ... gevechtsvliegtuigen op de been ... te brengen. Volgens de Georgiërs ... kon dit alleen met actieve Russi...sche steun. De Russen ontkenn...en dit en zeggen dat de Abchaze... dank zij smokkel en zwarte han...del aan hun wapens komen. De m...eeste westerse waarnemers ter plaatse zijn geneigd de Georgische versie te geloven.

Er bestaat geen meningsverschil over het feit dat de Abchazen een afzonderlijk volk zijn. Maar dat is het enige punt waarover betrokkenen het eens zijn. Volgens sommige historici bewonen de Abchazen al sinds de tweede eeuw het kustgebied aan het oosten van de Zwarte Zee. Andere – in Georgische kring populairdere – lezingen gaan ervan uit dat de Abchazen pas in de zestiende eeuw vanuit de bergen in het noorden van de Kaukasus naar het huidige Abchazië zijn afgedaald.

Abchazië maakt sinds de twaalfde eeuw deel uit van het destijds door koning David de Stichter in het leven geroepen koninkrijk Georgië. Begin 19de eeuw werd Georgië door Rusland geannexeerd en onderverdeeld in twee gouvernementen: Tblisi en Koetaisi. De naam Abchazië verdween van de kaart. Het district Soechoemi, zoals het gebied voort...aan heette, viel onder de gouver...neur van Koetaisi.

De tsaris...tische overheid voerde een meed...ogenloze russificatie-politiek. D... ...doel was Abchazië 'aan de gehe...el ongewenste Georgische invlo...ed te onttrekken' (citaat uit een brief van vorst Golizyn, een van de stadhouders van de tsaar).

Een andere stadhouder, vorst Svjatopolk-Mirski, sprak zich uit voor het deporteren van de (islamitische) Abchazen naar Turkije om zo ruimte vrij te maken voor Russische kolonisten. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw werden inderdaad tienduizenden Abchazen verdreven. Het dieptepunt viel tijdens de Russisch-Turkse oorlog van 1877; de Abchazen kozen de kant van Turkije en circa 200 duizend zagen zich gedwongen daarheen te vluchten.

Russen hechten veel belang aan Zwarte-Zeekust

In de turbulente periode na de revolutie van 1917 was Georgië drie jaar onafhankelijk (van 1918 tot 1921). In de onafhankelijkheidsverklaring stond dat de nieuwe republiek zich verplichtte 'alle in het gebied levende nationaliteiten de mogelijkheid te geven zich vrij te ontplooien'. In 1921 kwam Georgië onder Sovjet-bewind. De bolsjewiki borduurden voort op de tsaristische politiek van verdeel-en-heers.

Zo bepleitte in 1921 een Russische militaire attaché, generaal Sytin, het afsplitsen van Abchazië van Georgië in verband met 'de immense strategische en politieke betekenis' van dit stuk Zwarte-Zeekust. Tot een echte afsplitsing kwam het niet. Wel kregen de Abchazen in 1925 autonomie in een federale republiek Georgië.

Onder Sovjet-dictator Josef Stalin (zelf van Georgische komaf) werd het gebied 'gegeorgiseerd'; vele duizenden Abchazen verdwenen naar de Goelag-kampen. De grote Griekse gemeenschap die sinds de oudheid in Abchazië had gewoond, werd door Stalin naar Centraal-Azië gedeporteerd. In plaats van de gedeporteerden vestigden zich tienduizenden Georgiërs in het vruchtbare kustgebied van Abchazië.

Een van de redenen waarom het huidige onafhankelijkheidsstreven van de Abchazen wat onwezenlijk aandoet, is dat zij binnen Abchazië nog slechts een minderheid vormen. Er wonen, afgaand op een volkstelling uit 1989, tachtigduizend Abchazen (17,8 procent van de bevolking) tegen 525 duizend Georgiërs (45,7 procent). Georgië als geheel telt vier miljoen inwoners. De rest van de Abchazische bevolking bestaat uit andere minderheden: Armeniërs, Russen, Grieken, Oekraïners, Wit-Russen, Osseten en joden.

Niettemin ontstond in 1989, onder Gorbatsjov, een nationalistische beweging onder de Abchazen die aansluiting bij Rusland nastreefde. Het Abchazische nationalisme werd versterkt door het aan de macht komen van de Georgische nationalist Gamsachoerdia in 1991. De Russen bleven strategisch belang hechten aan de Zwarte-Zeekust van Achazië, zoals onlangs nog door minister van Defensie Gratsjov werd onderstreept.

Advertentie

DEZE MAAND SAMEN TE KOOP
MARIE CLAIRE &
MARIE CLAIRE BIS
Meer dan 200 modecombinaties. De nieuwste trends, ontwerpen en kleuren voor de komende winter.

En natuurlijk veel te lezen: emoties, seks, criminaliteit, studeren en uitdaging in
MARIE CLAIRE OKTOBER

BOSNIË-HERZEGOWINA

HET IS NIET ondenkbaar dat in het NAVO-hoofdkwartier een zucht van hoopvolle verlichting is opgegaan toen men vernam dat het Bosnische parlement aanvaarding van het 'vredesplan' van de heren Owen en Stoltenberg aan zoveel voorwaarden heeft gebonden dat het neerkomt op verwerping. Zo'n verwerping betekent namelijk dat de NAVO voorlopig is verlost van de opdracht in Bosnië met een grote strijdmacht te gaan zorgen voor het uitvoeren van een onuitvoerbaar plan.

Waarom is het vredesplan onuitvoerbaar?

In de eerste plaats omdat het door niemand wordt gesteund; ook niet door degenen die het zouden willen tekenen. Geen van de betrokken partijen is voornemens het akkoord – àls het getekend wordt – na te leven. Iedereen beschouwt het plan als een tussenstation naar méér. Dat is ook logisch, want Lord Owen heeft vanaf het begin als uitgangspunt gehanteerd dat een 'oplossing' de diplomatieke vertaling is van de overwinningen en nederlagen op het slagveld.

In de tweede plaats is het plan onuitvoerbaar omdat in het Westen de basis ontbreekt van waaruit zo'n uitvoering met succes ter hand kan worden genomen. Amerika vindt het plan eigenlijk onrechtvaardig en acht zich niet medeverantwoordelijk voor een regeling bij welks opstelling het niet betrokken was. Duitsland kan om grondwettelijke redenen niet meedoen. En Groot-Brittannië, dat de drijvende kracht achter de bemiddeling van Owen (voordien Lord Carrington) is geweest, was altijd al tegen elk krachtdadig optreden in Joegoslavië.

In de derde plaats is het vredesplan als zodanig een monstrum. Het voorziet in de opdeling van Bosnië in drie mini-staatjes, waarvan het Servische en het Kroatische zich binnen twee jaar bij hun moederrepublieken mogen aansluiten en het overblijvende Moslim-gedeelte bestaat uit drie enclaves en twee grotere stukken. Van deze twee grotere stukken heeft één – het gebied rond Bihac – zich inmiddels afgescheiden. Van een eenheid van bestuur is geen sprake. Integendeel, Sarajevo moet onder VN-bestuur komen, maar de stad Mostar onder EG-bestuur. Een recept voor chaos waarbij Somalië verbleekt.

Of de NAVO zo'n chaos kan voorkomen is de vraag. Wat zou de opdracht van de NAVO-strijdmacht moeten zijn? Gaan de 50 duizend NAVO-soldaten, waaronder een zwaarbewapend Nederlands gevechtsbataljon van duizend man, zitten kijken naar wat er gebeurt? Of gaan zij naar Bosnië om het geplande Moslim-ministaatje tegen verdere agressie van Serviërs en Kroaten te beschermen?

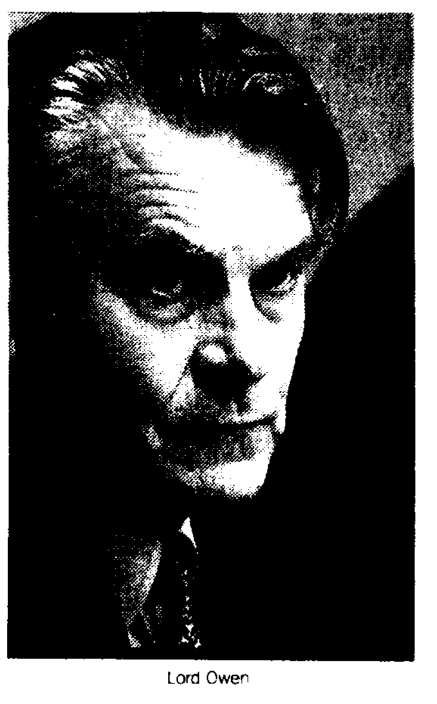

Lord Owen

Onmogelijke taak wacht de NAVO

Karadzic en de zijnen hebben beloofd dat zij van de 70 procent Bosnisch grondgebied die zij nu in handen hebben, 18 procent zullen ontruimen. Als zij deze belofte, zoals iedereen op goede gronden verwacht, niet nakomen, gaat de NAVO de Serviërs dan met militair geweld uit deze gebieden verwijderen? En zo niet, moet de NAVO dan de Bosniërs beletten op hun beurt een poging te ondernemen deze 18 procent te heroveren?

Dat sommigen bij de NAVO zich achter hun oren beginnen te krabben, is begrijpelijk. Dit des te meer omdat een succesvolle NAVO-operatie in Joegoslavië inmiddels zo'n beetje de lakmoesproef voor het recht van voortbestaan van de NAVO dreigt te worden. Dat is geen aantrekkelijk perspectief. Als de expeditie in een échec eindigt is het ook met de NAVO gedaan.

Ongetwijfeld zullen sommigen nu roepen: ho, ho, u was toch altijd voorstander van ingrijpen in ex-Joegoslavië? Dat is juist. Voorstander van ingrijpen tegen agressie, geen voorstander van ingrijpen omdat er 'iets moet gebeuren'. En al helemaal geen voorstander van een ingrijpen, dat er – zoals het er nu voorstaat – naar alle waarschijnlijkheid op uitdraait dat het resultaat van agressie en volkenmoord wordt bezegeld.

Op aandringen van Engeland, Frankrijk en Rusland hebben de Verenigde Naties het de Bosniërs met een wapenembargo onmogelijk gemaakt zichzelf te verdedigen. Tegelijkertijd echter kwamen de VN hun belofte dat zij de territoriale integriteit van Bosnië zouden beschermen niet na. Deze houding is in strijd met het VN-handvest, dat staten het recht op zelfverdediging toekent tot het moment waarop de Veiligheidsraad de bescherming overneemt.

De Moslims in Bosnië hebben goede gronden zich verraden te voelen. Hetzelfde geldt voor de talloze Serviërs en Kroaten in Bosnië – vooral de meer ontwikkelde stedelingen – die in een pluriform Bosnië wilden leven en vaak samen met de Moslims tegen de agressors vochten. Hun allen is mede door de houding van het Westen de grond onder de voeten weggehaald. Waar halen wij onder zulke omstandigheden het recht vandaan de Moslims het recht te ontzeggen om door te vechten nadat dat eerder van Karadzic en de zijnen wel werd geaccepteerd?

Lord Owen is nu op het punt aangeland dat hij alleen nog maar hoopt dat er alsnog een document – hindert niet hoe onrechtvaardig en onuitvoerbaar – wordt getekend. Opdat hij vervolgens kan zeggen: ik heb mijn werk gedaan, nu mogen jullie het verder doen. Als het zover komt, laat hij daarmee een vergiftigd afscheidsgeschenk achter.

De treurige werkelijkheid is dat er vanuit de huidige situatie waarschijnlijk geen oplossing is. Opnieuw rijst de vraag of de afwikkeling van het Joegoslavische drama in handen moet worden gelaten van een bemiddelaar die vanaf het begin verkeerde uitgangspunten koos en zowel bij de strijdende partijen als in het Westen zijn prestige heeft verspeeld. Het Westen is toe aan een heronderzoek van het eigen optreden, onder nieuwe leiding. Hoe sneller, hoe beter. Het ziet er naar uit dat de tragedie langs de tot dusver gevolgde lijnen niet tot een enigszins goed einde is te brengen.

André Roelof

'Toyotisme' stuwt sommige ontwikkelingslanden vooruit

Landen met snelle groei liggen in Derde Wereld

Van onze verslaggeefster
Lidy Nicolasen

AMSTERDAM

De ontwikkelingslanden zijn de motor van de wereldeconomie geworden. Michel Camdessus, directeur-generaal van het Internationaal Monetair Fonds (IMF), verklaarde dat onlangs tegenover de Franse krant *Le Figaro* en hij herhaalde dat bij de jaarvergadering in Washington.

De gemiddelde groei van ontwikkelingslanden bedraagt rond de [illegible] procent (in China 12 procent) en [illegible]ekt sterk af tegen de voortgaande [illegible]sie in de industrielanden die [illegible]iks de 1 procent halen. De [illegible]uwen, [illegible]ten niet alleen in Azië, [illegible]eiers zi[illegible] vier 'tijgers' Taiwan, [illegible]ar naast de [illegible]ngkong, Singapore [illegible]d-Korea, Ho[illegible] Thailand, China [illegible] ook landen als [illegible] schieten.

Indonesië omhoog [illegible]ika, [illegible]vaar Ook in Latijns Ame[illegible] Argentinië, Mexico, Brazilië en [illegible] ma[illegible]e [illegible] de toon zetten. In minder [illegible]et 'het verloren continent' Afrika [illegible]e, met kleinere staten als Mauritius of Benin, maar ook Burkina [illegible]so.

IMF en Wereldbank klo[illegible]hzelf op hun borst, want wat [illegible]treft is aangetoond dat zij met [illegible]n structurele aanpassingsprogramma's het juiste beleid hebben [illegible]voerd. Niet iedereen deelt die mening of dat optimisme.

De ontwikkelingslanden die [illegible]eien bepalen 20 procent van de [illegible]reldmarkt. Het is niet niks, maar [illegible]k niet genoeg om ons met z'n [illegible]en uit het slop te trekken', zegt [illegible]rwikkelingseconoom Gerard de [illegible]oot verbonden aan de Universi[illegible]it Brabant.

Voor De Groot is het oer-Hollandse consensusmodel de basis [illegible] de economische opmars van de [illegible]erde Wereld. Zijn collega van de [illegible]asmus-universiteit Meine Pieter [illegible]n Dijk spreekt over het *Toyotisme*, of mooier nog: *coöperative [illegible]mpetition*, samenwerking in com[illegible]ttie. En de aanpassingsplannen [illegible]n IMF en Wereldbank dan? Ach, [illegible]lativeren beiden, die hebben bijgedragen aan het succes.

Elk land heeft zijn eigen ontwikkelingsverhaal, zijn eigen kapitaalromen en zijn eigen succesprogramma, maar er is ook een gemeenschappelijke reden: de lage lonen. [illegible]n Dijk verwijst onmiddellijk naar [illegible]utofabrikant Toyota dat een uitgebreid gebruik maakt van goedkope werknemers en dat werkt met [illegible]n systeem dat hij aanduidt als het [illegible]yotisme.

Toyota maakt zelf geen enkel onderdeel, maar werkt met een beperkt aantal toeleveranciers waarmee een uiterst nauwe relatie bestaat. Toyota bekijkt zelfs hun boekhouding om te zien of de winsten goed zijn geïnvesteerd. Wie te duur wordt, te hoge lonen vraagt, onvoldoende research pleegt, niet op tijd aan de moderne milieu-eisen voldoet, vliegt eruit.

De toeleveranciers zelf maken ook gebruik van onderaannemers met wie ze eenzelfde intensieve relatie hebben. Kleine bedrijfjes worden tegen elkaar uitgespeeld. Er moet keihard en goedkoop worden gewerkt. Niet het moederbedrijf maar de toeleverancier betaalt de innovatie, die nodig is om de produkten voortdurend te kunnen afstemmen op de vraag. En dat zijn kosten die veel westerse bedrijven, waaronder DAF, de kop hebben gekost.

Wereldbank en IMF eisen te veel eer op

Van Dijk: 'Dit sys[illegible]em breidt zich als een olievlek over [illegible] Azië uit, [illegible] groeivaak via Chinese bevolking[illegible] [illegible]pen en met Hongkong-kapitaal. [illegible] begon in de oorlog in Japan, waar het aanvankelijk niet eens zo succesvol was. Inmiddels zoeken recent geïndustrialiseerde landen als Thailand en Maleisië een uitweg in bijvoorbeeld Indonesië. Daar worden sportschoenen gemaakt die via Japan of Zuid-Korea op de wereldmarkt terechtkomen. Indonesië is op haar beurt uitgeweken naar Suriname voor het kappen van hardhout, voor de export naar Japan.

'Het systeem zie je in elke industrietak terug, in de auto-industrie, elektronica, textiel, rijwielindustrie. Wat is het goedkoopst, waar zit de beste kwaliteit, dat zijn de vragen. In Pakistan is de textiel goedkoop, maar de kledingmakers leveren onvoldoende kwaliteit en dus wordt naar een ander land uitgeweken. Er is ook uitbuiting, de toeleveranciers worden afhankelijk gemaakt, je hoeft je daar geen illusies over te maken, het zijn slimme jongens.'

De fabelachtige hoge groeipercentages in Aziatische landen zijn volgens Van Dijk aan dit systeem te danken. Sporen ervan ziet hij terug in Latijns-Amerika en in kleine landjes in Afrika. Het IMF noemde Ghana als groeier, Van Dijk ook. In Ghana, zegt hij, is het *Toyotisme* terug te vinden in de industrie van auto-onderdelen voor de tweedehands westerse auto's. Ghana beschikte niet over de buitenlandse deviezen om ze aan te schaffen, nu worden ze in Ghana zelf gemaakt via toeleveranciers.

In het systeem is de rol van de overheid van groot belang. Weer is het protectionistische Japan het voorbeeld, ook Zuid-Korea waar pas met de ontwikkeling van de scheepsbouw werd begonnen toen de staalindustrie achter gesloten grenzen was opgebouwd. Op dit type dirigistische overheden hebben IMF en Wereldbank, die lange tijd de Thatcheriaanse idee van een sterk teruggedrongen overheid aanhingen maar daarop terugkeerden, geen grip, zegt Van Dijk.

Zijn Tilburgse collega De Groot noemt het tot nog toe overheersende beeld dat alle ontwikkelingslanden voortsukkelen op het randje van de armoede, volstrekt verkeerd. Evenmin is hard te maken dat de economische groei te danken is aan de structurele aanpassingsprogramma's. 'Wat heeft de Sahel het afgelopen jaar meer geholpen: de regenval of het aanpassingsprogramma? Die zaken zijn moeilijk te scheiden En tegen een burgeroorlog in Sudan helpt geen enkel aanpassingsprogramma', zegt hij.

Hij noemt de aanpassingsprogramma's van de wereldbankiers onderdeel van een pakket van voorwaarden, waarvan die voor samenwerking tussen overheid en particuliere sector (het consensusmodel) de belangrijkste is. De samenwerking is aanwezig in Azië en komt op gang in Afrika dat het moeilijker heeft.

'Azië is heel dicht bevolkt en al eeuwenlang bestaat er een traditionele economische structuur. Wie daar investeert in wegen of in onderwijs, ziet binnen per definitie veel meer rendement dan wie hetzelfde doet in het veel minder dichtbevolkte en verbrokkelde Afrika.'

Er is nog een reden voor het achterblijven van Afrika, zegt hij. Juist onder druk van IMF en Wereldbank hebben veel arme Afrikaanse landen zich jarenlang gericht op de export van natuurlijke grondstoffen, produkten waarvoor òf weinig wordt betaald op de wereldmarkt òf waarvoor geen belangstelling meer bestaat.

'Er is verkeerd geïnvesteerd. Hadden de bakens eerder moeten worden verzet en had er beter moeten worden geïnvesteerd in de landbouw? Achteraf zeg je ja, achteraf kun je zeggen dat de Wereldbank dertig jaar ongelijk heeft gehad. Maar in het begin van de jaren zeventig leek het wijsheid.'

Familieleden zitten bij de lijken van inwoners van Khilari die donderdag omkwamen tijdens de aardbeving. FOTO AP

Indiërs in slaap verrast door schokken

Vervolg van pagina 1

plaatselijke autoriteiten zijn uit vrees voor epidemieën direct begonnen met het cremeren van de uitgegraven lichamen.

Volgens de politie van Maharashtra is het district Osmanabad, 450 kilometer ten oosten van Bombay, het zwaarst getroffen. 'Dit is een onvoorstelmenselijke tragedie', zei directeur-generaal S. Baraoker van de politie. Volgens het Indiase persbureau PTI zijn in het district zeker vierduizend doden gevallen. Twee stadjes, Umarga en Khilari, zijn van de aardbodem weggevaagd. Alleen al in Umarga zouden 3000 doden zijn gevallen.

In Khilari en Umarga stortte 85 procent van de huizen, die daar veelal van leem zijn, als kaartenhuizen in. Een plaatselijke journalist zei dat 'de aarde zich opende en slapende mensen verzwolg'.

Een journalist die pas veertien uur na de schok in staat was Umarga te bereiken, sprak van een 'spookstad zonder wegen, huizen en elektriciteit'.

De regering van Maharashtra had donderdagavond nog geen betrouwbare informatie uit het district Latur, dat 800 duizend inwoners heeft. Vermoedelijk zijn daar eveneens veel doden gevallen. 'Het begon als een donderend geluid, gevolgd door een explosie', zei een inwoner van Latur, dat dichtbij het epicentrum op het kruispunt van de deelstaten Maharashtra, Karnataka en Andhra Pradesh is gelegen.

De schok was zo hevig dat hij zelfs in Madras, op zevenhonderd kilometer afstand aan de Indiase oostkust gelegen, goed kon worden gevoeld. Ook inwoners van de zuidelijke stad Bangalore renden middden in de nacht in paniek de straat op.

Aardschok verrast inwoners Khilari na feest van Ganapati

AFP

KHILARI

Rook kringelt omhoog uit de tientallen brandstapels in de straten van Khilari, een stad in West-India die is getroffen door de aardbeving. De overlevenden in Khilari dwalen verdwaasd en wanhopig door de stad die vrijwel van de aardbodem is weggevaagd.

Lijken van kinderen – hun hoofdkussens nog vastgeklemd in hun armen – liggen tussen het puin. Duizenden woningen van leem of baksteen zijn binnen enkele seconden ingestort. Twee zusjes liggen in elkaars armen op straat. Ze hebben hun feestkleren voor de hindoe-ceremonie van de vorige nacht nog aan. Hun gewonde vader probeert hun moeder te helpen, die bewusteloos ligt te bloeden.

'We verstrekken jerry-cans met benzine om de doden te verbranden', zegt Parveen Pardesi, een bestuurder van het district Latur, waartoe Khilari behoort. 'Anders rotten de lijken ter plekke weg.' Het bestuur heeft 2300 meter linnen gevraagd om de doden te bedekken. Vrachtwagens met brandhout zijn op weg gestuurd naar 25 dorpen in de streek die zijn verwoest. Daar zijn waarschijnlijk 2500 mensen omgekomen, de meesten toen hun huizen instortten.

Vele wegen zijn versperd. De hulpploegen hebben veel tijd nodig om bij de slachtoffers te komen. 'Vandaag zoeken we nog met onze handen'', zegt Pardesi. 'Morgen komt het leger met bulldozers en draglines om de steenhopen af te graven. We zitten midden in deze nachtmerrie. De huizen, de stallen, de wegen, alles is vernietigd.'

De aardschok heeft de districten Latur en Osmanabab getroffen. Latur, een district met 947 dorpen, heeft het het zwaarst te verduren gehad. De bloeiende suikerindustrie en de autofabrieken zijn volledig verwoest.

De inwoners van Khilari zijn gisternacht laat naar huis gegaan. Zeven dagen vierden het hindoe-feest ter ere van Ganapati, de god van het geluk met zijn olifantenhoofd. Tijdens de ceremonie worden beelden ondergedompeld in meren en rivieren. 'We hadden tot middernacht de ondergedompeling van Ganapati gevierd en waren net naar huis gegaan om snel te gaan slapen toen iedereen werd gedood', vertelt Madhusudhan Pardesi, de zoon van de bestuurder. 'Misschien was het de vloek van Ganapati.'

Er waren velen van buiten de stad naar Khilari gekomen voor de ceremonie, zegt Parveen Pardesi. Ze logeerden bij de familie. De inwoners en bezoekers van de stad werden verrast door de schok terwijl ze in s diepe slaap waren.

Ook van hem is een familielid omgekomen. Uren heeft hij leiding gegeven aan reddingsacties. Tijdens een korte pauze zegt Pardesi: 'Elk huis heeft een tragedie te verwerken. We hebben nooit zoiets gezien. De balans wordt elke minuut slechter.'

Indiase deelstaat niet voorbereid op beving

The Guardian

LONDEN

Met de aardbeving in Maharashastra, 6.4 op de schaal van Richter, kwam evenveel energie vrij als bij de explosie van een waterstofbom. Alle omstandigheden in de Westindiase deelstaat droegen bij aan het enorme dodental.

Het epicentrum lag ondiep. Dat betekent dat de kracht van de beving snel het aardoppervlak bereikt zonder de kans te krijgen in de aardkorst 'op te lossen'. De beving vond verder plaats op een moment dat haast alle slachtoffers binnenshuis waren en sliepen, en in een dichtbevolkt gebied dat bovendien niet voorbereid is op aardschokken.

De vorige aardbeving in de regio, 6.5 op de schaal van Richter, was bij Koyna in de buurt van Bombay. Die werd vrijwel zeker veroorzaakt door het vullen van een nieuwe dam met miljarden tonnen water. Reservoirs met een hoogte van meer dan honderd meter kunnen een eigen aardbeving veroorzaken. Bij Koyna barstte de dam: 177 doden.

De mensen in de steden en dorpen van Maharashtra hadden geen enkele reden om gespitst te zijn op een aardbeving. India is een oud en stabiel continent, dat 'drijft' op een oceanische aardkorst die zich elk jaar een paar centimeter verplaatst. Meer dan honderd miljoen jaar geleden vormde het een geheel met Afrika, Australië, Zuid-Amerika en Antarctica.

Het was een 'supercontinent' dat geologen Gondwanaland hebben genoemd. Eveneens lang geleden maakte India zich hiervan los, dreef langzaam naar het noorden en kwam in aanvaring met Azië, waarbij het Himalaya-gebergte ontstond en de hoogvlakte van Tibet.

De botsing duurt nog altijd voort en de bergen van de Himalaya worden daardoor steeds hoger. De krachtige aardbevingen op het Indiase subcontinent vinden daarom haast altijd aan die grens plaats. Alleen al deze eeuw vielen meer dan veertigduizend doden in noord-India en Nepal.

Aardbevingen zijn niet te voorkomen. Hoge aantallen slachtoffers wel. In de veel krachtiger aardbeving bij San Francisco in 1989 vielen slechts een handvol doden, maar in Californië zijn de bouwvoorschriften buitengewoon streng.

De huizen in de dorpen van Maharashastra zijn doorgaans opgetrokken uit leem, versterkt met bamboe. De mensen die hierin wonen lopen het minste risico bij aardbevingen. Veel gevaarlijker wonen de stedelingen in hun onderkomens van beton en grote, lichte bouwstenen van sintels en cement.

Advertentie

LUISTER NAAR WAT NIET MEER KAN OP RADIO 1:

HET GEBOUW. VANDAAG VOOR T LAATST.

van 07.00 - 12.00 uur, Radio 1

VPRO

DRASKOVIC De Servische oppositieleider Vuk Draskovic moet op 25 oktober terechtstaan wegens obstructie van de politie tijdens een betoging in Belgrado tegen zijn hoornaamste opponent, de Servische president Slobodan Milosevic. Draskovic kan worden veroordeeld tot maximaal vijftien jaar gevangenisstraf.

PROFIEL

Kalshoven had moeite met invullen opdracht

Vol goede moed begon prof. mr Frits Kalshoven een jaar terug aan een onderzoek naar oorlogsmisdaden in ex-Joegoslavië. Gisteren stapte hij op, afgeknapt op financiële en bureaucratische hindernissen. Maar was zijn aanpak boven iedere kritiek verheven?

De Nederlander Frits Kalshoven leek qua achtergrond en deskundigheid bij uitstek geschikt om leiding te geven aan de verleden jaar oktober ingestelde VN-commissie voor onderzoek naar oorlogsmisdaden in ex-Joegoslavië. Van 1975 tot hij in 1989 met emiritaat ging was de thans zeventigjarige Kalshoven bijzonder hoogleraar aan de Rijksuniversiteit van Leiden in het Internationaal Humanitair Recht, toegespitst op gewapende conflicten.

Tijdens zijn wetenschappelijke loopbaan gaf Kalshoven herhaaldelijk blijk van zijn interesse voor op dat moment actuele schendingen van het oorlogsrecht. Zo organiseerde hij in 1984 een congres over guerrilla-oorlogen en volkenrecht en trad hij op als adviseur van het Internationale Rode Kruis dat geacht wordt toe te zien op de naleving van de Geneefse conventies.

Kalshoven schrok niet terug voor het doen van politieke uitspraken. Zo zei hij tijdens de Golfoorlog, begin 1991, dat de Iraakse leider Saddam Hussein als oorlogsmisdadiger beschouwd moest worden 'als is bewezen dat hij opdracht heeft gegeven tot misdaden door zijn strijdkrachten, of daarvan geweten heeft zonder ertegen op te treden'.

Vol goede moed begon de emeritus-hoogleraar in oktober vorig jaar aan het onderzoek naar oorlogsmisdaden in ex-Joegoslavië. De wereld was zojuist opgeschrikt door de eerste beelden en berichten over concentratiekampen en etnische zuiveringen in Bosnië-Herzegowina. Even later bleek ook sprake van massale verkrachtingen.

De commissie-Kalshoven kon gebruik maken van het werk van de speciale afgezant voor de mensenrechten in ex-Joegoslavië Tadeusz Mazowiecki (die inmiddels vier rapporten boordevol schokkende gegevens over misdaden tegen de menselijkheid heeft gepubliceerd); ze beschikte verder over onderzoek van Amnesty International, verscheidene rapporten van onder meer de Amerikaanse regering, een EG-rapport over verkrachtingen in Bosnië, gegevens van het Internationale Rode Kruis en uiteraard over de vaak gedetailleerde krantenverslagen uit het oorlogsgebied.

Toch bleek de commissie, waarin behalve Kalshoven een – ruim een maand geleden door een hartaanval uitgeschakelde – Noorse vice-voorzitter, een Amerikaan, een Senegalees en een Canadees zitting namen, al snel moeite te hebben met het invullen van haar opdracht. Tot verbazing van velen besloot de commissie in januari van dit jaar om zich te concentreren op een onderzoek naar een massagraf in de buurt van de eind 1991 door de Serviërs veroverde en platgeschoten Kroatische stad Vukovar. Wonderlijk aan deze keus was dat de in volle gang zijnde schendingen van de mensenrechten in Bosnië-Herzegowina geen prioriteit kregen.

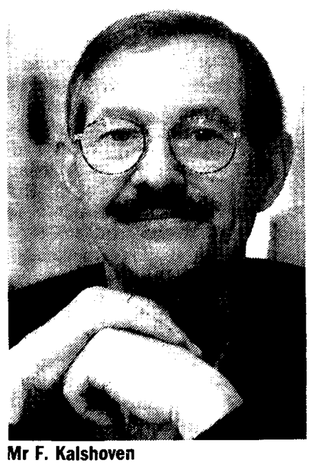

Mr F. Kalshoven

De commissie-Kalshoven besloot de aandacht vooral op Vukovar te richten, omdat ze hoopte daar gemakkelijker aan harde bewijzen te kunnen komen – in het gebied rond Vukovar werd immers niet meer gevochten. In de praktijk bleek het echter buitengewoon moeilijk om medewerking van de – inmiddels Servische – autoriteiten ter plekke te krijgen. Het onderzoek naar dit massagraf is dan ook nog niet afgerond. De commissie is zich in de loop van het jaar weer meer op Bosnië-Herzegowina gaan richten.

Ook het onderzoek naar Bosnië-Herzegowina verliep allesbehalve soepel. Vanuit de commissie en nu ook door Kalshoven zelf (NRC van 30 september) is gewezen op tekortschietende financiële en organisatorische ondersteuning vanuit de VN. Zo liet het budget het niet toe om advocaten aan te stellen om beëdigde verklaringen op te tekenen uit de mond van de duizenden vluchtelingen die slachtoffer of getuige van oorlogsmisdaden zijn geweest.

Door een lid van de commissie werd er begin dit jaar tegenover het Britse blad *The Guardian* op gewezen dat de Verenigde Naties mogelijk om politieke redenen geen al te hoge prioriteit aan het werk van Kalshoven gaven. Onder auspiciën van de VN vinden tenslotte ook vredesonderhandelingen plaats met personen (de Serviër Radovan Karadzic, de Kroaat Mate Boban) van wie de commissie-Kalshoven dient te onderzoeken of ze medeplichtig zijn aan oorlogsmisdaden. De belangen van de VN lijken op dit punt dus nogal tegenstrijdig (normaal gesproken onderhandel je niet met potentiële oorlogsmisdadigers, en het is ook niet erg gebruikelijk te overwegen onderhandelingspartners voor de rechter te brengen).

Er valt echter ook nauwelijks aan de indruk te ontkomen dat prof. Kalshoven en zijn commissie zelf niet optimaal hebben gefunctioneerd. De commissie vergaderde slechts één keer per maand. 'We modderen maar een beetje voort', zoals een van de commissieleden het tegenover *The Guardian* uitdrukte.

Het interview met Kalshoven in *NRC-Handelsblad* laat de indruk na dat de doelen die de commissie zich stelde zeer ambitieus waren – het leveren van sluitende bewijzen en het noemen van namen, terwijl men zich ook had kunnen beperken tot het voor het toekomstige Tribunaal selecteren van de meest relevante gegevens uit het overvloedige beschikbare materiaal.

Tenslotte liet ook de kennis van zaken blijkbaar te wensen over. Aan die conclusie valt moeilijk te ontkomen, wanneer Kalshoven nu zegt dat zijn commissie in Sarajevo naar verkrachte vrouwen heeft gezocht en er met moeite één heeft gevonden. Geen wonder: de meeste bekend geworden verkrachtingen vonden plaats in door Serviërs beheerst gebied, in en rond steden als Banja Luka en Prijedor (en wat de Kroatische daders betreft in Herzegowina). De slachtoffers zijn of nog ter plekke of konden vluchten naar Kroatië of Servië. Slechts een enkeling zal hebben geprobeerd het omsingelde Sarajevo te bereiken.

Prof. Kalshoven is het voortmodderen moe. Degenen die zijn werk voortzetten mag veel energie, creativiteit en non-conformisme worden toegewenst.

Anet Bleich

Advertentie

Ervaar de nieuwe generatie Volvo 400.

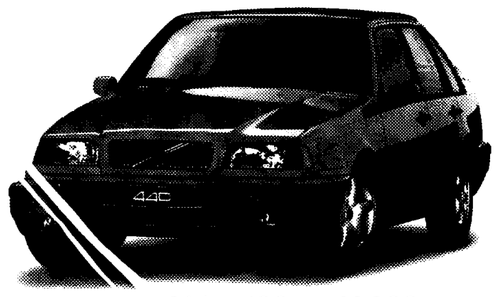

Nieuw: Volvo 400 v.a. 32.900,-

Het nieuwe gezicht van Volvo, de 440 en 460 is rechtstreeks afgeleid van de zeer dynamische 850. De nieuwe 400: exterieur, interieur...superieur! Ervaar die nieuwe generatie 400 nú. Bel de Volvo Leaselijn: 03458-8222 Bij de trotse Volvo-dealer.

VOLVO bewijst het.

Consumentenprijs incl. BTW, excl. f. 565,- kosten rijklaar maken. Wijzigingen voorbehouden. Volvo Nederland Personenauto B.V. Postbus 16, 4153 ZG Beesd. 03458-8888.

Advertentie

Intens

● Willem Brakman *Vincent.* Roman, f 32,50. Wat is ontroerender en inspirerender dan het leven van Vincent van Gogh, zoals hij dat zelf vertelt in zijn schilderijen, zijn tekeningen en zijn brieven? En is zoiets na te leven?

Eeuwig?

● Gerrit Krol *Omhelzingen.* Roman, f 37,50 .... een kring van vijftig personen een prostituée, een beiaardier, een inspecteur, een gestorven meisje, onze lieve heer - van wie telkens twee elkaar omhelzen, uit liefde of ten dode.

Briljant

● Helene Nolthenius *Het vliegend haft.* Verhalen, f 27,50. Negen briljante nieuwe verhalen van de schrijfster van *Moord in Toscane.* Een on-Nederlandse combinatie van bonte historische details, humor en grote eruditie.

Querido

Passie

● Kristina Berge & Anna Höglund *Het mammaboek.* Prentenboek, ill.: Anna Höglund, geb.. f 22,90. Een aangenaam schokkend prentenboek over twee kleine jongetjes en hun verterende liefde voor hun moeder.

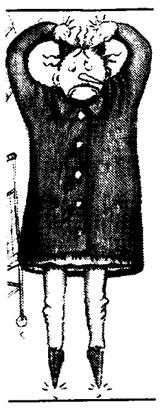

Pittig

● Martha Heesen *Het plan-Stoffel.* Kinderboek, geb., f 22,90. Stoffels tante heeft nog een echte butler. En die is in groot gevaar. Stoffel maakt een reddingsplan! Een hoogst opmerkelijk debuut.

Prachtig

● Mansfield Kirby *Een vaas voor de keizer, een schaal voor de meid.* Kinderboek, ill.: Mance Post, geb., f 22,90. Twee schitterende sprookjes over twee pottenbakkers, zich afspelend in de zeventiende eeuw. Eén in China en één in Holland.

Anders

● Cynthia Voigt *De ruiter met het masker.* Jeugdboek, geb., f 34,90. Ee prachtige historische jeugdroman van de auteur van de Tillerman-serie: een Robin Hoodachtig verhaal, met deze keer een jonge vrouw als middelpunt van de geschiedenis.

Algemene Rekenkamer uit kritiek op ministerie

Toezicht op uitvoering van bijstandswet faalt

Van onze verslaggeefster

DEN HAAG

Het toezicht op de uitvoering van de bijstandswet faalt. Het ministerie van Sociale Zaken heeft onvolledige informatie over de manier waarop gemeenten de wet uitvoeren. Zo ontbreekt landelijke informatie over de bestrijding van fraude en oneigenlijk gebruik en is onvoldoende bekend hoe de groep bijstandontvangers is samengesteld.

Dat staat in een rapport van de Algemene Rekenkamer dat donderdag is verschenen. De gebrekkige informatie die er is, wordt niet gebruikt bij wijzigingen van de bijstandswet. Het beleid van het ministerie is daardoor niet op praktijkervaring gestoeld. In 1992 ontving gemiddeld 532 duizend personen een uitkering op grond van de Algemene Bijstandswet. Er werd 7 miljard gulden uitbetaald.

Het ministerie gebruikt vaak gegevens van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Op enkele punten wordt dat aangevuld met enquêtes door het ministerie zelf. Toch blijkt dat onvoldoende zicht op de vraag wie nu eigenlijk bijstand ontvangen en hoe het verloop daarvan is. Ook ontbreekt informatie over de manier waarop gemeenten fraude bestrijden en sancties opleggen. Het ministerie legt soms zelf sancties op aan gemeenten die de regels niet goed uitvoeren. Op het ministerie wordt niet bijgehouden welke sociale diensten de regels overtreden en welke straffen worden gegeven.

Het gebrek aan informatie kan er volgens de Rekenkamer toe leiden dat gemeenten de wet verschillend uitvoeren. De Rekenkamer laat in het midden of het gebrek aan toezicht in de praktijk leidt tot een slechte uitvoering van de wet.

Dat de bijstandswet slecht wordt uitgevoerd, is eerder deze maand al vastgelegd in een ander rapport. Een commissie onder leiding van prof. A. van der Zwan stelde na dossieronderzoek dat er onder de ruim zeshonderd sociale diensten geen enkele is te vinden die alle rijksregels nauwgezet opvolgt.

De Rekenkamer constateert dat ook de puur financiële controle onvoldoende is. Dat staat in een tweede onderzoek, waarvan de gegevens eveneens donderdag werden vrijgegeven. Over het jaar 1992 krijgt het ministerie daarom geen goedkeurende verklaring voor de bijstandsuitgaven van de Rekenkamer. De Rekenkamer concludeert dat niet kan worden vastgesteld of de 9,7 miljard gulden die aan bijstand wordt besteed, verantwoord is uitgegeven.

In een reactie zegt staatssecretaris Wallage van Sociale Zaken dat hij de kritiek van de Rekenkamer ter harte neemt. Hij neemt in ieder geval de aanbeveling over om voortaan de Tweede Kamer regelmatig te laten weten hoe de gemeentelijke sociale diensten de bijstand uitvoeren. Dat dwingt de staatssecretaris ervoor te zorgen dat de informatievergaring wordt verbeterd.

Tegelijk laat Wallage weten dat onvoldoende informatie niet per se een slecht beleid oplevert. Het ministerie van Sociale Zaken heeft in 1990 zelf onderkend dat het over onvoldoende informatie beschikt over de uitvoering van de bijstandswet. Twee projecten die dat gebrek moeten verhelpen, leveren pas over twee jaar gegevens op. Volgens de Rekenkamer moet er bovendien meer gebeuren.

De Rekenkamer heeft een deel van het onderzoek uitgevoerd in opdracht van de bijzondere onderzoekscommissie Doelman-Pel, genoemd naar het CDA-Kamerlid dat voorzitter is. Deze commissie van leden van de Tweede Kamer onderzoekt hoe de bijstandswet beter uitvoerbaar en minder fraudegevoelig kan worden gemaakt.

Aanleiding voor het instellen van de bijzondere onderzoekscommissie was een alarmerend rapport van de Rekenkamer van november jaar. Daarin werd vastgesteld dat goed rijkstoezicht op fraudebestrijding door sociale diensten ontbreekt.

ME'ers kammen bos uit na dood jongen

ME'ers zoeken in het Apeldoornse Orderbos naar sporen die licht kunnen werpen op de dood van 16-jarige bewoner van Nieuw Veldzicht, een huis voor moeilijk opvoedbare jongens. Het dode lichaam van de jongen werd vorige week in een vijver in het bos gevonden. Hij werd sinds 8 september vermist. Bij het uitkammen van het bos waren donderdag veertig politiemannen ingezet. FOTO BERT VERHOEFF - DE VOLKSKRANT

MAAIKE HELDER

Rode Bes

VRUCHTEN zijn het lekkerste eten.

Bessen zijn de lekkerste vruchten.

Rode bessen zijn de lekkerste bessen.

De rode bes komt nooit alleen. Een hele familie hangt aan een draadje te wachten op uw vork. Haal de draad door de vork en de rode parels spatten in je hand.

De rode bes is niet zoet. Er zijn mensen die er suiker op strooien. Ik gooi ze liever in de yoghurt. Laatst nam ik bosbessenyoghurt. Doe dat nooit. Bosbessen met rode bessen is als melk met wijn.

De rode bes gaat pas open in de mond. Niemand ziet ooit wat in een rode bes zit. De kies splijt hem en de inhoud spuit op je tong.

Rood is de mooiste kleur. Welke gek heeft ooit bedacht dat rood betekent: stop, gevaar, verbod? Je lippen, je tong, de binnenkant van je mond is rood. Als iets mooi of lekker is, dan is het nog mooier of lekkerder met een rode kleur.

Bol is de mooiste vorm. De aarde, je hoofd, een bal – je moet er niet aan denken dat ze de vorm hebben van een bessendoosje, een wasknijper of een worst.

Klein is het mooiste formaat. Een bes zo groot als een meloen smaakt naar zoutzuur, dat weet ik zeker.

Zoetzuur is de beste smaak. Zoet is braaf en verslavend. Zuur is gemeen en afstotend. Zoetzuur is zuurzoet, is man èn vrouw, licht èn donker, hard èn zacht.

Is er iemand die niet van rode bessen houdt? Dan heeft de Paus gelijk en bestaat de duivel toch.

Ze zijn er nog even. Koop een doosje. Rits ze met de vork. Stop ze in uw rode mond. Sprits ze met uw tanden. Proef met uw tong. Denk: De wereld is slecht, ik ben ongelukkig en Madonna is ook niet goed bij haar hoofd, maar die rode bessen, die zijn hemels, dat neemt geen mens me af.

Advertentie

Explosief gegooid naar opleidingsschool politie

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Onbekenden hebben in de nacht van woensdag op donderdag een explosief gegooid tegen de gevel van de regionale politie-opleidingsschool aan de Sloterweg in Amsterdam. Door de ontploffing braken ruiten bij de ingang en werd de toegangsdeur geforceerd. Niemand raakte gewond. Het explosief, mogelijk een granaat, werd uit een auto tegen het pand gegooid. Op het moment van de ontploffing waren 250 personen in het pand aanwezig.

Vakbond banken eist voor VHP 'soort straatverbod'

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Het rommelt in het doorgaans zo keurige wereldje van de vakbonden voor banken en verzekeringen. Binnenkort moet zelfs de rechter eraan te pas komen om een ruzie tussen de Beroepsorganisatie Banken Verzekeringen BBV en de Vereniging voor Hoger Personeel VHP te beslechten.

'Ik eis eigenlijk een soort straatverbod', zegt voorzitter N. Bleeker van de Beroepsorganisatie Banken Verzekeringen BBV. De bond (2300 leden) scheidde zich vorig jaar af van de VHP (29 duizend leden).

De VHP stuurde deze zomer de BBV-leden een brief waarin hen een voordeeltje werd aangeboden als ze terug zouden keren op het oude nest. De BBV vindt dat daarmee de maat vol is. De bond spant een kort geding aan en eist dat er geen gebruik meer wordt gemaakt van zijn adressenbestand.

W. ter Welle, hoofd vakbondszaken van de VHP, is verbaasd. 'Een kort geding? Wat is hier nou weer de diepere betekenis van. Ik weet van niks. Beide partijen communiceren via advocaten.'

Volgens ter Welle is er wel een *mailing* geweest. 'Maar die was niet specifiek op de banken en verzekeringen gericht. Wij hebben alle ex-VHP-leden van de laatste twee jaar aangeschreven. Dat is ons bestand. Ik begrijp niet wat daar fout aan is.'

De BBV vindt dat de actie van de VHP niet kan. 'Onze leden hebben kenbaar gemaakt dat ze geen lid meer van de VHP willen zijn, en toch worden ze door hen aangeschreven. Bovendien weigert de VHP in de toekomst van het adressenbestand af te blijven. Het is alsof je met een mes in de rug loopt, en maar af moet wachten tot er wordt doorgestoken. Morgen ligt er weer een brief', zegt Bleeker. Het is volgens de voorzitter moeilijk te meten hoeveel leden de BBV heeft verloren. Wel kreeg het secretariaat talrijke telefoontjes van verontruste leden. 'Hoe kan dat nou? Moeten wij ook nog voor het lidmaatschap van de VHP betalen? Daar waren we toch net vanaf?', klaagden de BBV'ers. Volgens Bleeker heeft het gedoe met de VHP invloed op de aanloop van nieuwe leden. 'Die denken: die club heeft steeds ruzie, daar sluit ik me niet bij aan.'

De BBV trad vorig jaar uit de VHP, omdat ze niet langer tevreden was over de 'prijs/kwaliteit verhouding'. Vooral het vele geld dat naar de juridische afdeling ging leverde volgens de BBV te weinig op. Tevens had de BBV moeite om steeds onder de koepel van de VHP naar buiten te moeten treden.

De organisatie van banken en verzekeringen heeft geen spijt gehad van die stap. 'De smaak van zelfstandigheid is zoet', zegt Bleeker.

Het kort geding dient op 11 oktober in Utrecht.

CDA en PvdA eens met aankoop twee typen helikopters

Van onze verslaggever

DEN HAAG

De regeringsfracties CDA en PvdA hebben hun verzet gestaakt tegen de aanschaf van aparte transport- en bewapende helikopters voor de luchtmobiele brigade van de landmacht. Staatssecretaris Frinking van Defensie zal de Tweede Kamer daarom volgende week voorstellen zeventien lichte transporthelikopters van het type Cougar MK2 van het Franse Eurocopter aan te schaffen.

Met de order is een bedrag gemoeid van ongeveer 450 miljoen gulden. De gefaseerde aanschaf van veertig bewapende helikopters volgt later. Grote verliezer is het Amerikaanse bedrijf Sikorsky, dat met de Black Hawk als enige concurrent van Eurocopter was overgebleven. CDA en PvdA hebben lange tijd een voorkeur gehad voor zogenoemde *multi-purpose* helikopters, transporttoestellen waaraan wapens kunnen worden gehangen.

Donderdag bleek dat CDA en PvdA zich door het ministerie van Defensie en door onafhankelijke onderzoeksrapporten hebben laten overtuigen van de noodzaak van aparte helikopters. Volgens woordvoerders van Defensie zijn de Cougar en de Black Hawk aan elkaar gewaagd, ook wat betreft de voorgestelde deelname van de Nederlandse industrie en compensatie-orders. Kamerleden kijken dan ook reikhalzend uit naar de motivering van Frinking.

Een van de belangrijkste redenen voor de aanschaf van Franse helikopters komt echter niet in zijn brief aan de Kamer te staan. Volgens welingelichte bronnen in de regering heeft premier Lubbers zich de afgelopen tijd intensief met het helikopter-dossier bemoeid, evenals met dat van het Eurokorps.

De bemoeienis van de premier zou onder meer te maken hebben met zijn inspanningen Europol naar Den Haag te halen. De komst van deze belangrijke Europese instelling naar Nederland stuit vooral op verzet van de Fransen. Een substantiële defensie-order zou in Parijs tot een gunstiger oordeel over de Haagse kandidatuur kunnen bijdragen.

De scherpe afwijzing van het Eurokorps, een Frans-Duits initiatief, door oud-minister van Buitenlandse Zaken Van den Broek, droeg vorig jaar bij tot een aanzienlijke bekoeling in de Frans-Nederlandse betrekkingen. Onder druk van Lubbers laten de huidige minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans en minister Ter Beek van Defensie zich al enige tijd positief uit over de mogelijkheid van Nederlandse deelname aan het Eurokorps.

■ **BEJAARDENHUIS** In het bejaardenhuis Uiterton op Vlieland wordt een onderzoek ingesteld vanwege klachten over verwaarlozing en bedreiging van de bewoners. Het bestuur van het tehuis is geschrokken van de ernst van sommige klachten.

Gemeenten vragen vast subsidiebedrag voor elke immigrant

Van onze verslaggeefster

HAARLEM

Gemeenten willen graag een vast bedrag aan rijkssubsidie krijgen voor iedere immigrant die in Nederland mag blijven. Ze hebben dan meer vrijheid om hun opdracht te vervullen dat de nieuwkomers zo snel mogelijk moeten 'inburgeren'. 37 Gemeenten hebben donderdagmiddag vanuit het gemeentehuis in Haarlem, waar ze overleg voerden, deze aanbeveling gestuurd naar de Tweede Kamer en de ministers van Binnenlandse Zaken en WVC. Ze hoopten zo de discussie te beïnvloeden die op dat moment in het parlement werd gevoerd.

De opvangsubsidie heet in de wandeling 'koppengeld' en in de schriftelijke aanbeveling 'een vast bedrag per nieuwkomer'. Tot nu toe is 'koppengeld' alleen beschikbaar voor asielzoekers, ontheemden en erkende vluchtelingen. Voor hen krijgen de gemeenten van het rijk vijfduizend gulden per persoon om ze Nederlands te leren, wegwijs te maken in de samenleving en te begeleiden naar arbeidsmarkt of scholing.

Voor de – veel grotere – groep buitenlanders die naar Nederland komen voor gezinshereniging of gezinsvorming, gelden andere regelingen, en het geld voor hen moet uit veel verschillende potten komen.

In de 37 gemeenten wordt in het kader van de sociale vernieuwing geëxperimenteerd met methodes om de integratie van nieuwkomers te bespoedigen. Omdat de bijeenkomst van de gemeenten samenviel met de behandeling van het onderwerp in de Kamer, besloten ze te proberen rechtstreeks argumenten in te brengen voor de discussie in het parlement.

In hun A4-tje aan Den Haag constateren de gemeenten met vreugde dat het ministerie van WVC in de begroting 32 miljoen gulden extra beschikbaar stelt voor de opvang van buitenlanders die naar Nederland komen voor gezinshereniging of gezinsvorming. Hoe dit geld zal worden verdeeld, is nog niet beslist.

De gemeenten vinden de tijd rijp om de opvang van alle nieuwkomers, of ze nu vluchtelingen zijn of voor gezinshereniging komen, op dezelfde manier te gaan financieren. De 37 zijn van mening dat de gemeenten, met het oog op de achtergrond van individuele nieuwkomers, maatwerk moeten kunnen leveren. 'Dat vereist een vast bedrag, gebaseerd op de gemiddelde kosten, per nieuwkomer.'

De gemeente Haarlem heeft al een ontwerp gemaakt voor een algemene maatregel van bestuur waarin de subsidiëring wordt geregeld van de opvangfaciliteiten van alle nieuwkomers in Nederland.

Advertentie

Oplossing 'dispuut' op Zuidafrikaanse ambassade met argusogen bekeken

Botha moet Salomonsoordeel vellen

ANALYSE

Van onze Haagse redactie

DEN HAAG

Twee blanke topdiplomaten die vechtend over de straten van Den Haag rollen en een diplomatiek hoogstandje als reactie van het ANC. Is het conflict dat zich kennelijk al enige tijd in de Zuidafrikaanse ambassade aan de Wassenaarseweg afspeelt, tekenend voor de dynamiek van het veranderingsproces in het moederland?

Enigszins beschaamd zal de 53-jarige ambassadeur Albert Nothnagel zich deze vraag hebben gesteld toen hij vannacht naar Johannesburg vloog. Hij en zijn tegenstrever Somerset Morkel, de nummer twee op de ambassade, moeten op het matje komen bij Roelof 'Pik' Botha, sinds jaar en dag minister van Buitenlandse Zaken van Zuid-Afrika.

Tussen Nothnagel en Morkel is in Den Haag een onwerkbare situatie ontstaan. Ging het slechts om een *incompatibilité d'humeur*, dan zou elk woord in deze klucht er een te veel zijn. Maar het 'dispuut', zoals Nothnagel het noemt, heeft wel degelijk een ideologische grondslag. Vandaar dat met argusogen zal worden gekeken, niet in de laatste plaats door het ministerie van Buitenlandse Zaken in Den Haag, naar de wijze waarop Botha deze kwestie oplost.

Nothnagel kwam vier jaar geleden naar Den Haag als markant politicus van de 'verlichte' vleugel van de Nationale Partij. Hij was sinds 1970 lid geweest van het parlement, als afgevaardigde van het conservatieve district Innesdal in Pretoria. Hij toonde zich van meet af aan voorstander van ingrijpende maatschappelijke hervormingen. In 1977 kwam zijn opmerking dat de blanke regering vroeg of laat met het ANC zou moeten onderhandelen hem op een schrobbering van de toenmalige president P.W. Botha te staan.

Nothnagel was in die tijd een roepende in de blanke woestijn. Door partijgenoten werd hij beschimpt als een recalcitrante onheilsprofeet. In de tijd dat het onder blanken in Zuid-Afrika nog absoluut onbespreekbaar was, waarschuwde Nothnagel al dat Nelson Mandela zou moeten worden vrijgelaten en riep hij de regering op het ANC te 'ontbannen'. Anders zou de vrede in zijn land nooit uitbreken.

Achteraf gezien is het gemakkelijk vast te stellen dat Nothnagel gelijk heeft gekregen. Het zou zelfs niet verbazen als hij in het huidige transformatieproces op de achtergrond een niet onbeduidende rol heeft gespeeld als een van de adviseurs van zijn persoonlijke vriend F.W. de Klerk, de huidige president.

Voor Morkel lijkt het dan ook een gevecht tegen de bierkaai. Hij heeft een formele klacht ingediend tegen zijn ambassadeur, die hij dictatoriaal optreden en leiderschap verwijt. Ook heeft hij geklaagd over juist die directe contacten tussen Nothnagel en De Klerk, waarmee de ambassadeur, die in Nederland 'de transformatie van een anti-apartheid naar een pro-Zuid-Afrika debat' meemaakte, hindernissen zou omzeilen.

Diplomatiek conflict speelt in alle openheid

Een recente bemiddelingspoging van een Zuidafrikaanse verzoeningsmissie heeft niets opgeleverd. De jongere Morkel is blijkbaar van conservatievere snit dan de ambassadeur. Hij zou het beleid van De Klerk wel met zijn verstand steunen, maar niet met zijn hart. Waar het conflict volgens ingewijden om draait is dat Nothnagel ongekwalificeerd de weg bewandelt naar een zwarte meerderheidsregering en een zwarte president, en dat Morkel zich op die weg regelmatig van de handrem bedient.

Het ANC in Amsterdam doet geenszins smalend over deze kwestie. Woordvoerder Zolile Magugu verwelkomt de kans die 'onze landgenoten' wordt geboden om hun conflict in Pretoria uit te praten met hun hoogste baas. Magugu voegt eraan toe dat Den Haag niet de enige post is waar sommige Zuidafrikaanse diplomaten van de oude stempel in gewetensnood komen. 'Ze zijn er niet op voorbereid om de realiteit van het leven onder ogen te zien.' Wie van beide Haagse kemphanen hij tot die groep rekent, laat zich gemakkelijk raden.

Het Salomonsoordeel is nu aan Pik Botha. De winst van het democratiseringsproces in Zuid-Afrika is dat dit diplomatieke conflict zich in alle openheid afspeelt. Dat zou tot voor enkele jaren onvoorstelbaar zijn geweest. Het zou in Den Haag als een verlies worden opgevat als Botha in dit dispuut de verkeerde kant zou kiezen.

Wio Joustra

Stichtingsbestuur van Boddaerthuizen weg

Van onze verslaggever

DEN HAAG

Het bestuur van de Stichting Dagbehandeling voor Kinderen en Jeugdigen, die in Den Haag vijf Boddaerthuizen beheert, stapt 1 januari 1994 op. Ook de directeur verdwijnt.

In een rapport van het Rotterdamse onderzoeksbureau Obelon wordt de stijl van leidinggeven in de stichting 'ontoereikend' genoemd. Het management zou onvoldoende inspelen op maatschappelijke veranderingen. Het vertrouwen van het personeel in het bestuur is zoek.

Het onderzoek werd mede op aandringen van de gemeente Den Haag ingesteld na maandenlange ruzies tussen het stichtingsbestuur en teams van begeleiders in de vestiging aan de Van Swietenstraat. Het bestuur beschuldigde de begeleiders ervan besluiten niet uit te voeren; de teams verweten de stichting intimidatie. Verschillende medewerkers werden ontslagen of op non-actief gesteld.

De kinderen werden volgens hun ouders uiteindelijk de dupe van de affaire: zij misten vertrouwde gezichten onder het personeel. Begin juni escaleerde de situatie toen kinderen in het Boddaerthuis vernielingen aanrichtten. De vestiging werd toen gesloten.

In een donderdag uitgegeven verklaring zeggen bestuur en directie door terug te treden ruimte te willen maken voor samenwerking met een ander kindertehuis en een medisch kleuterdagverblijf. De conclusie in het rapport van Obelon dat de stichting dringend versterking nodig heeft op het gebied van management en begeleiding, wordt onderschreven. 'Dat is ons al lang bekend.' Maar verzoeken om financiële steun bij de gemeente werden niet gehonoreerd, de subsidie werd juist gekort, aldus de verklaring.

De gemeente Den Haag zegt in een reactie te hopen dat de opvang van de kinderen wordt gehandhaafd door de Boddaerthuizen met andere instellingen te laten samenwerken.

De vestiging aan de Van Swietenstraat is sinds begin september weer open. Er werken nu twee nieuwe teams.

Hengelaars eisen vergoeding van Belgische brouwer

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Twee hengelsportverenigingen uit Limburg eisen vandaag bij het Hof in Antwerpen 70 duizend gulden schadevergoeding van de Belgische bierbrouwerij Martens. Die heeft in 1987 een lozing veroorzaakt waardoor de vissen in het Nederlandse deel van de Tungelroysche Beek stierven. De verenigingen willen met het geld de visstand in de beek op het oude peil brengen.

Martens loosde in 1987 een sterk basische stof. Die dreigde de zuiveringsinstallatie van het Belgische Bocholt te ontregelen. Daarom werd het water tijdelijk niet gereinigd. Dat had echter de vissterfte tot gevolg.

De verenigingen voegden zich in de procedure tegen de brouwer om de schade vergoed te krijgen. In 1991 bepaalde de rechter in Tongeren dat het bedrijf de wet had overtreden en legde een boete op. De hengelaars kregen het symbolische bedrag van 1 frank (5 cent), omdat onduidelijk was hoeveel schade ze hadden geleden. Vandaag dient in Antwerpen het hoger beroep.

Advertentie

Justitie stelt onderzoek in naar weren vrouwen SGP

Van onze verslaggever

DEN HAAG

De rijksrecherche stelt een onderzoek in naar het besluit van de Staatkundig Gereformeerde Partij om vrouwen het lidmaatschap te ontzeggen. De hoofdofficier van justitie in Den Haag heeft daartoe opdracht gegeven.

Het 'oriënterend feitenonderzoek' volgt op een aantal klachten van vrouwen, die deze zomer al protesteerden tegen het voorstel van het hoofdbestuur van de SGP om vrouwen te weren. De kiesverenigingen hebben dit standpunt afgelopen zaterdag tijdens een vergadering in Putten overgenomen.

Het onderzoek, dat naar verwachting enkele weken duurt, zal zich richten op de vraag of de SGP zich schuldig maakt aan discriminatie en of er strafvervolging moet worden ingesteld.

De SGP zegt het onderzoek met vertrouwen tegemoet te zien, maar is er toch niet gelukkig mee, zo blijkt uit een verklaring die de partij gisteren uitgaf. 'Het feit dat de oudste partij van Nederland op dit moment voorwerp is van justitieel onderzoek, zegt meer over het veranderde geestelijk klimaat in Nederland dan over die partij zelf.

Het weren van vrouwen door de SGP heeft tot verwijdering geleid met andere christelijke partijtjes.

Advertentie

AVONDVULLEND STUK RAMMELT JE VAN TIJD TIJD DOOR ELKAAR

Artifact van Forsythe brutaal en magistraal

De balletten van de Amerikaanse choreograaf William Forsythe verleiden het publiek al jaren tot staande ovaties. En critici tot superlatieven. Bijvoorbeeld over zijn avondvullende produktie ARTIFACT. "Brutaal en magistraal", "Dansen op wereldniveau" en "Magistraal totaaltheater" kopten de kranten toen Forsythe's Ballett Frankfurt met ARTIFACT tijdens het Holland Festival Nederland veroverde. Forsythe's ARTIFACT is nu voor het eerst integraal te zien bij en door Het Nationale Ballet. Vanaf maandag 11 oktober. In Het Muziektheater in Amsterdam. ARTIFACT mag je gewoon niet missen. Bel de kassa van Het Muziektheater: 6 255 455. Of de AUB Uitlijn: 6 211 211.

GEWELDIG OM HET NATIONALE BALLET OP DE VOET TE VOLGEN.

ma 11, wo 13, do 14, za 16, wo 20, vr 22, za 23, di 26, do 28, vr 29 en za 30 oktober 20.15 uur. Matinees zo 17 en zo 31 14.00 uur.

HET NATIONALE BALLET

Druk op regering van Suriname wordt sterker

Van onze correspondente
Linda Otter

PARAMARIBO

'Met volle kracht vooruit, we halen het.' Zo krachtig beëindigde president Venetiaan van Suriname vorig jaar september zijn toespraak bij het indienen van de staatsbegroting. De president zal niet graag aan deze woorden worden herinnerd.

Vandaag, bij het indienen van de begroting 1994, staat de regering onder zware druk van vakbonden en oppositiepartijen. Ze hebben acties en stakingen aangekondigd om de regering ten val te brengen. Voor vandaag heeft de oppositiepartij DA'91 de Surinaamse bevolking gevraagd massaal thuis te blijven. De partij zal zelf niet aanwezig zijn bij de presentatie van de begroting in het parlement.

Ook de andere oppositiepartijen, de NDP van voormalig legerleider Bouterse en de Pendawalima blijven thuis. De NDP heeft voor 4 oktober acties aangekondigd en de bevolking opgeroepen die dag massaal de straat op te gaan. De protesten moeten doorgaan tot de regering opstapt.

Ook de twee vakcentrales, de Moederbond en de OSAV zullen in samenwerking met andere organisaties binnenkort hun acties aan de bevolking bekendmaken. In tegenstelling tot de oppositie eisen zij niet het vertrek van de regering, maar verandering van het beleid.

Snel ingrijpen door de regering lijkt geen overbodige luxe. Suriname zit in een precaire situatie. Het begrotingstekort neemt ernstige vormen aan. De tekorten wordt nog steeds met de geldpers gefinancierd, en de koopkracht van de bevolking is sinds vorig jaar gehalveerd. Door het gebrek aan harde valuta in de staatskas werd de regering genoodzaakt nagenoeg alle bedrijven te verwijzen naar de parallelmarkt.

De prijzen van levensmiddelen en andere goederen zijn schrikbarend gestegen terwijl de lonen nagenoeg gelijk blijven. De Surinaamse werknemer gold tien jaar geleden als een van de rijkste in Zuid-Amerika. Met een salaris van twintig dollar per maand behoort hij nu tot de armste ter wereld.

Het verwijt van de oppositie en vakbonden dat de regering Venetiaan een chaos in het land heeft gecreëerd is niet geheel zuiver. Vanaf de onafhankelijkheid zijn de regeringen op dubieuze wijze omgesprongen met de staatskas. Het kabinet-Venetiaan heeft nu de ondankbare taak om met een lege staatskas saneringsmaatregelen door te voeren. Dat de regering met die sanering is vastgelopen, is niet verwonderlijk.

Het voornaamste probleem van de regering wordt gevormd door de scherpe belangentegenstellingen in de Front-regering, de brede coalitie van de Javaanse KTPI, de hindoestaanse VHP, de creoolse NPS en de aan de vakbond gelieerde SPA. Van enig beleid is nauwelijks sprake.

Het Surinaams aanpassingsprogramma, bij de presentatie een samenhangend pakket van maatregelen, is door de tijd ingehaald. Een sociaal programma voor de allerzwaksten in de samenleving is nog steeds niet rond. En nagenoeg alle aangekondigde maatregelen zoals het liberaliseren van bedrijven, reorganisatie bij de overheid, en het stopzetten van subsidies voor benzine, brood, melk, elektriciteit en gas blijven steken in gekibbel en discussie in de coalitie.

Sociale onrust in Suriname groter dan ooit

Een voorbeeld is de recente verhoging met 400 tot 700 procent van de elektriciteitstarieven. Over die stijging was in het kabinet tot in de kleine uurtjes gesproken. Toen de nieuwe tarieven eenmaal bekend werden gemaakt, hield de regering de maatregel aan omdat organisaties en vakbonden heftig protesteerden.

De machtige vakbonden zijn een belangrijke factor in de Surinaamse samenleving. Het was dan ook een tactische zet van de oude Frontpartijen om de aan de bonden gelieerde SPA in de regering op te nemen. De regeerperiode van het Front zou geen lang leven beschoren zijn indien de leider van de SPA, Fred Derby, die tevens voorzitter is van de overkoepelende vakcentrale Ravaksur, met de acties zou sympathiseren.

De twee vakcentrales die hun acties voor de komende week hebben afgekondigd, gelden als dissidenten in de vakbeweging. Vooral de autonome vakcentrale OSAV heeft zich sinds haar bestaan onafhankelijk van Ravaksur opgesteld. Maar ook de moederbond, wiens voorzitter warme sympathieën voor Bouterses NDP koestert, veroorzaakt regelmatig tumult in het Surinaamse vakbondswereldje. Samen omvatten de twee vakcentrales meer dan zeventig bonden, waaronder belangrijke zoals de bond van buschauffeurs, leraren en de douaniers.

Of de regering haar periode mag uitzitten, zal door de reactie van de bevolking worden bepaald. De sociale onrust is groter dan ooit. De bevolking is moe van een land waarin wekenlang nauwelijks brood, benzine en melk verkrijgbaar is en de rijst nagenoeg onbetaalbaar is geworden. Dat het land de problemen zonder hulp van Nederlandse steun te boven komt, geloven maar weinig Surinamers. Ook de smeergeldaffaire, waarbij belangrijke politici betrokken zouden zijn, hebben de regering ernstige schade toegebracht.

Toch bleek in het recente verleden dat er nauwelijks animo bestaat om aan demonstraties deel te nemen. Nog geen half jaar geleden kreeg de NDP slechts driehonderd mensen op de been voor een meeting tegen de armoede.

De Surinaamse bevolking weet dat er weinig alternatieven zijn voor een krachtig kabinet die de problemen voortvarend aanpakken. De relatief sterke oppositie van Surinameis sterk verdeeld. DA'91 staat een nauwe samenwerking met Nederland voor terwijl de NDP juist bang is voor een neo-koloniale overheersing.

Een groot deel van de bevolking is ongetwijfeld bereid om onder de wieken van het voormalig moederland terug te keren. Politiek lijkt dit echter nauwelijks haalbaar omdat, op DA'91 na, geen enkele partij daarvoor is. Vooraanstaande Surinamers pleiten voor een zakenkabinet. Maar ook die optie stuit op grote problemen, alleen al omdat beslissingen op economisch vlak dan zeker een half jaar zullen uitblijven.

Om de sympathie van de bevolking terug te winnen, zal de regering-Venetiaan op korte termijn krachtige beslissingen moeten nemen. Dat twee weken geleden vier van de zestien ministers zijn opgestapt, is zeker niet voldoende om haar geschonden imago te repareren.

Het gezelschap van minister Alders van Milieubeheer doorkruist het AAgrunol-terrein in Groningen. FOTO HARRY COCK

Alders geeft startsein voor sanering na jarenlange strijd bewoners tegen fabriek

Viezigheid van AAgrunol komt boven

Van onze verslaggever
Wim Phylipsen

GRONINGEN

Nog regelmatig stuit de aannemer op de afschuwelijkste rotzooi onder het AAgrunol-terrein in de stad Groningen. Al twee jaar is hij bezig het grondwater op te pompen, nu al van 25 meter diep. Al het water moet van arseen worden gezuiverd.

De grond op het acht hectare grote terrein is verontreinigd met kwik, gechloreerde koolwaterstoffen, aromaten en cyaniden. Er zal 112 duizend ton aarde als chemisch afval worden afgevoerd naar een stortplaats bij Rotterdam. Minder vuile grond – 115 duizend ton – gaat naar een dumpplaats in Groningen. Donderdag gaf minister Alders van Milieubeheer het officiële startsein voor de saneringsoperatie.

Die sanering moet volgend jaar zomer klaar zijn. Er is dan minstens zeventig miljoen gulden aan uitgegeven. De voorbereiding duurde twaalf jaar. Als het terrein is schoongemaakt, worden er woningen, kantoren en bedrijven op gebouwd.

De bewoners van de betrokken buurt, De Oosterpoort, vochten er jaren voor dat AAgrunol, producent van landbouwbestrijdingsmiddelen, zou verdwijnen uit hun wijk. Daarna hebben ze nog tien jaar op het begin van de sanering moeten wachten. Ze zijn er nog steeds niet gerust op.

Terwijl Alders *acte de présence* gaf, met een groot gevolg in zijn kielzog, demonsteerden bewoners tegen de gezondheidsrisico's die volgens hen aan sanering kleven. Ondanks geruststelling door de autoriteiten zijn ze bang voor gevaarlijke stoffen die toch vrij kunnen komen. Dat een deel van hun wijk ook tegen de grond moet voor een stuk snelweg ter ontsluiting van een kantorengebied, doet voor hen de deur dicht.

De Groningse gedeputeerde J. van Dijk probeerde tijdens het officiële gedeelte de onrust over het gezondheidsrisico te bezweren. 'We doen er alles om aan de veiligheid op het werk en in de omgeving te waarborgen', zei hij. Uit een speciale produktie die de redactie van het milieublad *Noorderbreedte* voor deze gelegenheid maakte, wordt duidelijk welk gevecht de buurt heeft moeten leveren om sanering af te dwingen.

In 1946 vestigde AAgrunol, producent van bestrijdingsmiddelen als DDT en MCPA, zich aan de rand van De Oosterpoort. In 1954 was er al een comité van omwonenden tegen de fabriek in het geweer. Vooral in de jaren zestig groeide de onderneming fors. Bewoners van de buurt klaagden over stank, hoofdpijn, huiduitslag en neiging tot braken. Werknemers kregen met vreemde ziekteverschijnselen te maken als chronische arsenicum- of kwikvergiftiging.

Op het fabrieksterrein bleef het een rotzooi. Begin 1981 besloot de gemeenteraad dat AAgrunol uit De Oosterpoort weg moest. Verpakt in andere vennootschappen verhuisde het bedrijf in 1983 naar Delfzijl en Haren waar geen produktie meer plaatsvindt.

Wat bleef is een fabrieksterrein waar de verontreiniging op sommige plaatsen acht tot tien meter diep zit, grond die moet worden afgegraven. Twee jaar geleden is begonnen met de voortdurende zuivering van het verontreinigde grondwater dat zich als een ondergrondse 'olievlek' steeds verder onder het stadsdeel dreigde uit te breiden.

Minister Alders herinnerde eraan dat de staat het verhaalrecht op de vervuilers heeft gekregen in alle tot nu toe gevoerde procedures waarin (tussen)vonnis is gewezen. Er lopen elfhonderd saneringsonderzoeken naar vervuiling en naar de mogelijkheid de financiële gevolgen daarvan op de vervuilers te verhalen. In de 150 aangespannen civiele rechtzaken, waaronder die tegen de opvolgers van AAgrunol, wordt in totaal één miljard gulden aan schadevergoeding geclaimd.

Rijnmond klaagd in 1992 veel over stank en lawaai

ANP

ROTTERDAM

Bij de Milieudienst Rijnmond is rig jaar het hoogste aantal klach binnengekomen sinds 1973. Inw ners van het gebied belden 16. keer over stank en lawaai . blijkt uit het donderdag gepublice de jaarverslag 1992.

Volgens een woordvoerder van dienst was er in 1992 zoveel over door een paar grote incidenten chemische bedrijven. In geen van gevallen liep de volksgezondh acuut gevaar. De lange-termijn volgen van de incidenten kent mand, zegt de woordvoerder.

Stankoverlast was er vooral Vlaardingen, Schiedam en Ho vliet. Na een brand bij het chemi liënbedrijf Elf Atochem in de Both op 9 juli, kwamen uit dat geb bijna duizend klachten. Een ongel met een tanker bij Willemstad leid op 31 oktober voor 470 tot telefo tjes over stank. Eerder, op 3 septe ber, kwamen 277 protesten over e vieze lucht binnen na een bliksem slag bij Esso.

Klachten over lawaai kwam hoofdzakelijk uit het gebied ro Rotterdam Airport. Vanaf 1986 het aantal protesten over het gero van vliegtuigen verviervoudigd ruim tweeduizend in 1992.

Advertentie

"Wie vaak naar *De Hemel* luistert komt er zeker in." (Peter Schat)

KRO-radio vrijdag 1 okt. 16.00 uur
WDR-tv zaterdag 2 okt. 20.15 uur

"Een van de beste Nederlandse stukken sinds 20 jaar" (De Volkskrant)
"Een van de belangrijkste Nederlands composities van de laatste jaren" (NR

DcNEMUS

Stel vindt 'schat' bij verbouwing van woni

ANP

VLISSINGEN

Een jong stel heeft bij een verbo wing in een Vlissingse woni 160 duizend gulden gevonden.

Aanvankelijk hield het stel vondst van de vele briefjes van ho derd geheim. De rijkdom van twee is waarschijnlijk van kor duur. Volgens de politie heeft fami van de vorige bewoners aanspra gemaakt op het geld.

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

ADVERTENTIES OPGEVEN?

Telefonisch van maandag t/m vrijdag tussen 8.30 en 20.00 uur. Schriftelijk opsturen aan 1-in-3 MINI advertentieafdeling, Postbus 1518, 1000 BM Amsterdam. Teksten die voor 15.45 uur (vrijdags voor 13.45 uur) in ons bezit zijn, kunnen de volgende dag al in de krant staan.
1-in-3 vakantie-MINI'S voor de krant van zaterdag moeten op donderdag vóór 15.00 uur in ons bezit zijn.

ADVERTENTIES ONDER NUMMER

Op advertenties met een briefnummer wordt ƒ 7,00 toeslag in rekening gebracht. Wilt u reageren op een advertentie met briefnummer, adresseert u dan als volgt: **1-in-3 MINI advertentieafdeling, Postbus 1265, 1000 BG Amsterdam** en vermeldt u het nummer waarop u reageert in de linkerbovenhoek van de envelop.

Oproepen (personen)

Aktiviteiten voor lesb. vr. in het Vrouwenbuitenverblijf:
– 8-10 okt. ontm. weekend voor vr. tot ± 40 jr.
– 12-14 nov. weekend (kontakt) maken. Vr. ± 30-50 jr. info folder: 05989-1578.

Defending me?

EENZAAMHEID IN ONZE SAMENLEVING
Programma-maker zoekt voor een radio-documentaire contact met mannen en vrouwen tussen de 30-50 jaar, die vaak naar contact-avonden gaan om een partner te zoeken. S.v.p. schrijven naar: Postbus 20 - 1230 AA Loosdrecht.

Herfst: Ik wil niet graag dat jij mij ontbreekt. Zo het niet anders is.... vaarwel.

Ik ben er voor jou. Try to control the drummin' voor warme voeten en sterke handen.

Journalist zoekt mensen die ooit een ZELFMOORDPOGING hebben ondernomen. Br. o. nr. 100-30443 bl.

★ Oudere ouders bang voor alleen-zijn, oort? Bel St. LosVast 073-421323. Werkd. 9-10.30 u.

PARSIFAL wo. 29/9. Jij: man, donker pak, grijs hr., bril, met (jonge)man. Ik, vr., blond, lichte jas, zwart-gr. kled. We wachtten beiden beneden. Je lachte naar me, ook i.d. pauzes. Zou je graag weerz. Br. o. nr. 100-30535 v.d. blad.

ROB, Santorini, bitte melden Stefanie: 09-02-331735304.

Trein Utr.-A'dam, 29 september: 14.45 uur. Jij, lang donker krullend haar, gestreept T-shirt en strakke zwarte jeans. Je las GIPH van RONALD GIPHART, de herdruk. Volgende week zelfde tijd, zelfde trein?

R/W. liefste: mijn liefdevolle hart steek ik onder jouw riem. I'll wait for the miracle, the miracle that comes (L.C.). Intense gedachten aan jou begeleiden mij! Veel liefs W. 007

TV opnamen TALKSHOW NELLY FRIJDA over de overgang. Maand. 4 okt. 15.00 uur Betty Asfalt Complex A'dam, alleen voor vrouwen. Toegang gratis. Reserveren noodzakelijk: 020-6264695.

VPRO's MUSIC-HALL
Muzikaal radiotheater & literair variété is voor iedereen vrij toegankelijk. Ook vanmiddag 17-18 u. rechtstreekse radio vanuit Studio Rembrandt (ingang "De Kroon"), Rembrandtplein 17 in Amsterdam. M.m.v. Adriaan Morrien, Willem Jan Otten, Piet Schreuders en Bram Reijnhoudt. Muzikale gasten: THE BEAU HUNKS - spelen de originele Laurel & Hardy muziek.

Reünies

Op 6 november houdt de Gereformeerde Jeugdvereniging Winschoten een reunie. Alle oud leden van deze G.J.W. zijn van harte uitgenodigd. De reuniecommissie is op zoek naar adressen van oud-leden. Heeft u interesse schrijf of bel E. Akkerman, Marterlaan 36, 9675 PJ Winschoten, tel. 05970-16715.

Therapieën

ApriOri in PORTUGAL doet in 2 wkn wat u anders maanden kost ! 15 dgn. all in v.a. ƒ 1257 p.p. 020-6002511 SGR.

(IM)POTENTIE probl. 24 uurs autom. info: 020-6146267.

Felicitaties

=== Lieve VAN HARTE Daan, Miep (2x) Mirjam, Agnes, Nita Frida, Anneke, Carla Marijke, Greet, Nine, Marjo, Gerda, Tine, Lydia, Linda, Marjorie, Karen, Marja, Sonja, Laura, Hetty, Freke Jorine, Martin, Hans, Willem, Trix Ruben, Manja, Lianne Arjan, Anneke, Mara Nellie, Ida Aat ♥

=== RIES PROFICIAT Marianne, Tom Cindy, Herti, Janny Koos, Henny, Roelie Veronika, Willy (2x),

♥ Gefeliciteerd ♥
Na al die nare dromen
is het toch zover gekomen.
Ja, het is waar
Peter C. onze Purmerendse boer
is eindelijk
30 jaar
De buurtjes 18, 30 en een halve 34

1-10-'43 1-10-'93
Ha, die Wim!
Goeiemorgen!
Nu zul jij er ook aan
moeten geloven.
Van harte! Peter B.
(een lotgenoot).

DRS MAUD DE VRIES
Hartelijk gefeliciteerd!
Mama, Ron, Thamar, Nick, Hans, Giampiero & Ruth.

KREUK geweldig je 1e LUSTRUM als Dokkie Doc. Samen naar je 2e? EEND.

Lieve MIR, met de bul in je hand kom je door heel Griekenland! Proficiat en veel plezier! Van ons!

Lieve Sven, only you! Al 1 jaar, Ai luve joe, Tiene.

Schipper Arnold H. gefeliciteerd!
Margriet + Simon.

(Korte) mededelingen

Een nieuwe uitdaging staat voor me, eindelijk verlost van al die oproep-jobs! Daarom wil ik alle lieve, aardige en gekke (ex)collega's van het Andreas Ziekenhuis, de Perscombinatie en de ORN
Hartelijk Bedanken
voor alle tijd en moeite, goede wensen, bloemen & kaarten. Sylvia ten Holder.

Appie: Het is bijna terug. Vanaf nu gaat het vliegensvlug. Alvast een dikke zoen. Binnenkort kan ik dit live doen.

DIENSTPLICHT? Het Leids Juristen Collectief verzorgt uw vrijstelling. 071-171757.

DIENSTPLICHT? Het Haags Juristen College verzorgt uitstel en vrijst. 070-3616071.

Dienstplicht?! Infopakket "Hoe blijf ik er uit" Bestellen bel 030-717329

DIENSTPLICHT? Utr. Juristengroep houdt u uit dienst. Snel en betrouwbaar. 030-332905, ma. t/m vr. tot 21 u.

Lieve Neeltje, Stil staan, over, of het koper tegemoet? En er is liefde! Bart.

★ Mieke en Bert kopen nu kaarten à ƒ 45 voor het filmbal (NFD) Utr. Bel: 030-367558.

MOVING
Nieuw seizoen
Nieuwe outfits
voor BALLET, FITNESS etc. flamenco/salsa/tapschoenen
ROZENGRACHT 35
AMSTERDAM
020 - 6241026
Ma. gesloten en do.av.

Uitgaan

LIVESHOW
Janneke & Mister X. Vanavond v.a. 21.30 in het Erotisch Café, danspodium, expos. Erot. Kunst. Entree ƒ 3. NVSH Blauwburgwal 7, A'dam.

HEERLIJK VLAAMS eten vanaf ƒ 12,50 en drinken van onze 100 bieren. Belgisch café "De Zotte", Raamstraat 29, A'dam (achter Leidseplein). Tel.: 020-6268694.

The Exclusive House Party
With every Friday prizes for nicely dressed people.
Friday 01-10: DJ M and THE BUTCHER
Sunday 03-10: RUFNECK
Every Sunday from 15.00 - 03.00 hours.
12 hours non-stop house with prizes for nicely dressed people.
Discotheek GOLDFINGER
Aan de Rijksweg Den Bosch/Nijmegen t.h.v. Rosmalen.

BRUG vrouwen opgelet!!!!! elke 1e VRIJDAG dansen in Artemis, Keizersgr. 676, A'dam, 20.30-2.00 uur.

Tempter, laat je toch verleiden!!! Bel gratis de Cocktaillijn 06-0221010.

VARIÉ MET DINER
in de
Wintertuin
van
Grand Hotel Krasnapolsky
Iedere zaterdagavond
Diner Dansant
vanaf oktober 1993
Prijs ƒ 60,- per persoon
Reserveringen 020 - 5546114

●Extra HORECApersoneel nodig voor de zomer? Studenten zijn er gek op. Plaats een 1 in 3 MINI.

Mens en milieu

Help mee de REGENWOUDEN redden. Vraag info bij AWNR 47676 A'dam 1070 VD. Stichting GREEN TREE.

Zaken en transacties

INCORP. Het alternatief voor BV. Opr. kosten ƒ 550,- + ƒ 400. Tel. ECS 070-3909055.

Verzekeringen, hypotheken, geldzaken

AUTOVERZEKERING v.ƒ 110 Dorsman blijft goedkoper. Bel nu: Dorsman 02507-14534

Computerapparatuur/ programmatuur/ systeembeheer

FASCOM-COMPUTERS
ROTTERDAM - J.Fransst.88 010-4140071
UTRECHT - Burg.Reigerstr.4 030-333641
LEIDEN - Breestraat 47 . . 071-140627
Laatste week, t/m ƒ 200,- korting op div. computers.
Alle computers direkt uit voorraad, met 24 uurs service.
MT386SX-33, 2Mb, 52Mb, compl. met monitor ƒ 1499,-
MT486SX-25, 4Mb, HDD, muis, kleur monitor ƒ 2349,-
MT486DX-33, 4Mb, HDD, muis, kleur monitor ƒ 2999,-
MT486DX-50, 4Mb, HDD, muis, kleur monitor ƒ 3599,-
Multi-Media 486DX-66 VLB VGA+HD/214Mb/ soundcard/ CD-rom/Dos6+Windows/ SVGA-NI ƒ 5599,-
Svga kl.mon. ƒ 599,- / Digitale 17" Svga mon. ƒ 1999,-
Deskjet510 ƒ 699,- / Canon LASER printer ƒ 1199,-
Super Notebook 25Mhz 85Mb ƒ 2199,- / Harddisks 214Mb ƒ 649,- 340Mb ƒ 999,- / CD-rom foto CD ƒ 499,-/ Soundcard ƒ 169,- / CAD Digitizer ƒ 299,-.
Alle prijzen zijn incl. B.T.W. /Eigen Technische Dienst in alle filialen. Service, Reparatie, Upgrade & Inbouw, aan alle merken. Zeer flexible financiering mogelijk.

..STUNT..STUNT..STUNT..
sensationele (computer)koopjes op de
4e GELDERSE COMPUTERBEURS
zaterdag 2 okt. Rijnhal in Arnhem
Meer dan 60 deelnemers bij één op 4000 m²
met werkelijk fantastische aanbiedingen.
Dit mag u niet missen! De
COMPUTER-AARDSCHOKDAG
voor geheel oost en zuid Nederland dus
kom.. kijk.. koop.. op 2 oktober a.s.!!

Microsoft Flight Simulator 5.0
Nu leverbaar!
COMPUTERCOLLECTIEF
Amstel 312, Amsterdam
Fax: 020-622 66 68.

OPRUIMING
t/m 2/10 PC & Atari HW&SW bij ComMedia, tel.: 020-6209157, hoek Leidseplein/Lido.

CD-ROM PAKKET
Panasonic doublespeed inbouw CD-ROM speler (XA + multisession) met Soundblaster Pro geluidskaart ƒ 775 incl. BTW. Bestel de brochure bij ComMedia, tel. 020-6209157 of fax 6380065.

De PC-DUMPDAG zal op za. 16 okt. voor de 19x in de RAI te Amsterdam worden gehouden. De PC-DUMPDAG is de computerverkoopbeurs voor iedereen. Open van 10-16 uur, toegang ƒ 7,50. Inl. 020-6203239.

Woninginrichting

Indoor verlichting-pakhuisopruiming
TL-armaturen, halogeen- en gloeilamparmaturen voor hut en kantoor. Laatste modellen of iets beschadigd.
Iedere dinsdag van 17-21 uur, iedere zaterdag 10-16 u Uitsluitend Sloterkade 166, A'dam (bij Hoofddorpplein)

Keukenshow
IN ONZE NIEUWE SHOWROOM
SPRENDLINGENSTRAAT 53
OISTERWIJK

Zondag 3 oktober gaan de deuren van onze nieuwe showroom voor u open! Wij presenteren u de nieuwste collectie Almat Keukens.
Ook in de oude showroom (Heusdensebaan 50) bent u nog steeds welkom. Wij presenteren dáár de resterende showroomkeukens tegen zeer aantrekkelijke prijzen.

KOM DUS ZONDAG NAAR
KEUKEN PARTNERS OISTERWIJK

KEUKENLEASE
De voordelen zijn: • 10 Jaar garantie op keuken en apparaten • 10 Jaar gratis onderhoud voor de keuken en apparaten • 10 Jaar rentevast • 10 Jaar verzekerd • Inruilgarantie na 10 jaar • Fiscaal voordeel • Prijsstijgingen uitgesloten • Direkt genieten, niet langer sparen • Overlijdensrisiko verzekerd.

GRATIS: KEUKENBOEK
Bel 04242-92222 en vraag het gratis ALMAT Keukenboek met kode PX. Van maandag t/m vrijdag van 09.00 tot 19.00 uur.
80 Pagina's full colour keukeninformatie met vele praktische tips.

Beverwijk: Meubelboulevard Parallelweg 33 De Pijp
Houten: Meidoornkade 24 Doornkade
Oisterwijk: Showroom Sprendlingenstraat 53 Kerkhoven
Rijswijk Zuid: Businesspark Zuidflank Patrijsweg 54 A13 afslag Rijswijk-Zd

Keuken Partners
Beverwijk (NH) - Houten (Ut) - Oisterwijk (NB) - Rijswijk (ZH)

Tapijt- en Marmoleumcentrum Overtoom. Marmoleum gratis gelegd 36 Kleuren. Grote collectie tapijten, ook cocos en sisal. Overtoom 423-425, tel. 020-6836275. Let op het juiste adres (Tramhalte 1 en 6 v/d de

Kunst en antiek

Elke zondag KUNSTMARKT Thorbeckeplein Amsterdam

Galerie Atelier Ton van W Modern werk, acryl- en oli verf schilderijen. Voorstra 39, Lienden/Betuwe. 1-4 okt. open van 11-17 uur. Tel. 03443-1394.

KOLONIAALSTIJL-Ned. In antiek-look en antieke m belen: 700 stoelen, div. m tafels, ook met marmer, k ten, banken, vitrines, buro decoratie enz. Jan Best, Keizersgr. 357, 020-62327 Showroom: Mr. J. Takka 30, Aalsmeer, 020-6412137

TAFELS
antiek en kopie, groot en klein. Jan Best Keizersgr. 3 tel. 020-6232736. Showro Mr. J. Takkade 30, Aalsme tel. 020-6412137.

Vrijmarkt
MORGEN IN
de Looier
Elandsgracht 109 Amsterda

Mode en sierade

OPHEFFINGSUITVERKOO bij MAGOMISI. Alle sierad voor spotprijzen. Berenstra 2 in A'DAM, open vanaf 11

Massage

Excl. in ZUTPHEN: Massag paradijs, ma.-zat. v. 11 tot u. Sprongstr. 6, 05750-425

Prima massage door pri masseuse. Geen sex, ge erotiek. 020-6991619.

Foto, film, optiek

PENTAX 6 X 7 camera m sup. takumar 3,5/55 mm. Te 08373-12051.

Ruil in . . . . Fotocamera's, d en doka apparatuur bij . . . . Foto Fransen Beuke weg 31. Tel. 020-6650471.

MEER 1 IN 3 MINI'S OP PAG. 14

FOTO BERT VERHOEFF – DE VOLKSKRANT

De werkloosheid onder minderheden is volgens een recent onderzoek nog steeds erg hoog. De vraag is, aldus **E. Broekema**, of de initiatiefwet die de Tweede Kamer eerder dit jaar aannam, daar verandering in kan brengen.

Wet helpt allochtoon niet aan werk

IN DE Stichting van de Arbeid is eind 1990 een akkoord tot stand gekomen ter verbetering de werkgelegenheid voor minheden. In een periode van vier à jaar zouden ongeveer zestigduid extra arbeidsplaatsen voor e groepen moeten worden geeerd. Dat zou moeten gebeuren samenwerking tussen ondernegen/instellingen en de arbeidsrzieningsorganisatie.

Met dit initiatief kozen werkges en werknemers in de Stichting vust voor een aanpak via zelfulering in lijn met de decentralie-tendens van de jaren tachtig in de overtuiging dat op deze ze optimale voorwaarden wer geschapen voor een bijdrage de oplossing van dit vraagstuk.

n juni heeft de Stichting de werg van dat akkoord voor de tweemaal geëvalueerd en openlijk geccludeerd dat het akkoord nog voldoende effect heeft gehad.

Vlak na het bekend worden van e tweede evaluatie behandelde Tweede Kamer twee wetsvoorlen die eveneens de bedoeling den de werkgelegenheid onder nderheden te bevorderen. In de ste plaats een wetsvoorstel van nister De Vries van Sociale Zan, die naar aanleiding van het chtingsakkoord de SER eerder d gevraagd of en zo ja hoe, het chtingsakkoord eventueel met ttelijke maatregelen ondersteund u moeten worden. In de tweede tats een initiatief-wetsvoorstel n het kamerlid Rosenmöller van oenLinks, gesteund door D66 en VVD.

Dat laatste voorstel ging verder dat van de minister en aanzien verder dan wat de SER unaniem maart 1992 had geadviseerd. De R pleitte er toen voor de aanpak basis van het Stichtingsakkoord ort te zetten en slechts de Wet op ondernemingsraden (WOR) en Arbeidsvoorzieningswet op ende onderdelen te wijzigen.

Tot verrassing van velen (include minister) heeft de Kamer het atiatiefvoorstel van de oppositie nvaard. Wanneer deze wet ook or de Eerste Kamer wordt aanard, zullen werkgevers worden plicht jaarlijks aan de Kamers n Koophandel mededeling te en over het aantal werknemers minderheidsgroepen in hun onneming en over het beleid dat ze eren om dat aantal te vergroten.

De filosofie achter dit wetsontrp is een geheel andere dan die nter het Stichtingsakkoord en het ER-advies. Sterker nog: ze is in ijd met de geest van beide. Dat mt tot uiting in het sterk verchtende karakter van de wetsbelingen ten aanzien van registratie n minderheden, het opstellen van n werkplan en openbaarmaking n gegevens. Het Stichtingsakord gaat daarentegen uit van een zamenlijke en vrijwillige (maar erigens niet vrijblijvende) inzet n werkgevers, werknemers en Artsvoorziening.

De teleurstelling die in de evaluatie van het Stichtingsakkoord doorklonk, had mede betrekking op de onvoldoende doorwerking van dat akkoord naar de individuele onderneming en instelling.

Hoewel uit een recent rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat er sprake is van enige verbetering, blijft de werkloosheid onder minderheden hoog, vooral als gevolg van een groeiend arbeidsaanbod door immigratie.

In hoeverre mag van het nu aangenomen wetsvoorstel worden verwacht dat het, zoals de meerderheid van de Tweede Kamer veronderstelt, de werkgelegenheid onder minderheden substantieel zal vergroten?

Directe werkgelegenheid voor minderheden levert het niet op. Het bevat immers niet anders dan de verplichting tot registratie van minderheden, het opstellen van een verslag over het gevoerde beleid en het openbaar maken daarvan door toezending aan de Kamer van Koophandel.

Wat de registratie betreft is de vraag al gesteld in hoeverre deze wet botst met de Wet Persoonsregistraties (WPR), die ter bescherming van de privacy voorwaarden stelt aan het registreren van een gegeven als 'ras' of 'herkomst'. Over de precieze werkingssfeer van die wet met bijbehorende regelgeving bestaat echter geen helderheid. Het wetsvoorstel-Rosenmöller bevat bovendien een technische onvolkomenheid omdat de wijze van identificatie van werknemers naar etnische herkomst in de lucht blijft hangen.

Ten aanzien van de verplichting tot het opstellen van een schriftelijk verslag lijkt een doublure te ontstaan met een artikel (31b) in de Wet op de Ondernemingsraden. Dat verplicht de ondernemer jaarlijks 'algemene gegevens inzake de aantallen en de verschillende groepen van (. . .) werkzame personen alsmede inzake het door hem in het afgelopen jaar ten aanzien van die personen gevoerde sociale beleid . . .' aan de OR te verstrekken. Het ligt voor de hand dat hierbij ook de positie van minderheden aan de orde komt, zeker nu de OR mede op advies van de SER expliciet de taak krijgt de inschakeling van allochtone werknemers te bevorderen.

Van de openbaarheid ten slotte verwacht de Kamer blijkbaar dat 'de samenleving' controle zal gaan uitoefenen op de uitvoering van deze wet en ondernemingen die in gebreke blijven, aan de kaak zal stellen (het zogenoemde schandpaal-effect). Het aantonen van dat 'in-gebreke-blijven' zal overigens (juridisch) niet eenvoudig zijn, gelet op de vage wetsteksten.

De formele verantwoordelijkheid voor de controle op de uitvoering ligt bij de minister van Sociale Zaken, die de Kamers van Koophandel, indien gewenst, kan vragen welke ondernemingen niet aan hun verplichting voldoen. Of de minister daarop zit te wachten en dat werkelijk zal doen en vervolgens ook nog actie zal ondernemen, is hoogst twijfelachtig, al was het maar omdat de daarmee gemoeide inspanningen in geen verhouding lijken te staan met de ermee te bereiken resultaten.

Dat alles roept grote twijfel op over de zin van deze wet, nog afgezien van de administratieve rompslomp voor de Kamers van Koophandel, die jaarlijks zo'n twintigduizend plannen en verslagen op zich af zien komen.

De Tweede Kamer heeft met deze wet wellicht een daad willen stellen. Dat is het goed recht van de Kamer. Het ware echter te wensen dat de Eerste Kamer bij de behandeling van deze wet de inhoud ervan nog eens expliciet toetst op al die aspecten waaraan (nieuwe) wetgeving behoort te worden getoetst: effectiviteit, uitvoerbaarheid, fraude-gevoeligheid en de mogelijkheid van behoorlijke en doelmatige controle en niet in de laatste plaats of wetgeving van deze aard past in de trend van decentralisatie van (overheids) beleid zoals sinds de jaren tachtig alom wordt bepleit.

E. H. Broekema is secretaris van de Stichting van de Arbeid.

Zonder huursubsidie is zelfstandigheid voor ouderen onbetaalbaar

MINISTER d'Ancona neemt met haar nieuwe plannen te bezuinigen op de verzorgingshuizen een voorschot op een kabinetsbeleid waarvan vooral staatssecretaris Heerma van Volkshuisvesting straks profijt zal hebben.

Doordat subsidies, hoe omvangrijk ook, achterblijven bij de ontwikkeling van de zorgvraag, zitten de verzorgingshuizen in 1994 met een enorm tekort. Ook cao-verplichtingen zijn hier debet aan. De omvang van het tekort is onlangs door de Vereniging van Nederlandse Bejaardenoorden en het Inter Provinciaal Overleg (IPO) becijferd op 282 miljoen.

Het ministerie van WVC heeft inmiddels een eerste toezegging gedaan het tekort te verkleinen. Aanvankelijk zouden 7.100 arbeidsplaatsen moeten verdwijnen om de begrotingen weer sluitend te maken. Een andere methode om het tekort weg te werken, is tienduizend kamers in verzorgingshuizen onbezet te laten. Dit komt neer op het sluiten van ongeveer honderd verzorgingshuizen in Nederland. In de praktijk zal het een combinatie worden van beide methoden.

De verdediging van de bezuinigingen door minister d'Ancona is eenvoudig: het verzorgingshuis is volgens haar een achterhaalde voorziening en dus investeert zij liever in verpleeghuisplaatsen en thuiszorg. Maar hierbij zijn enkele kanttekeningen te plaatsen:

– bewoners vinden het verzorgingshuis geen achterhaalde voorziening, ook al pleiten zij voor verbeteringen;

– de extra investering in de thuiszorg is onvoldoende om de groep ouderen die straks niet meer in het verzorgingshuis kan wonen, thuis te verzorgen;

– hoeveel geld gaan de verpleeghuizen gebruiken om meer verplegingsbehoevende ouderen binnen de resterende verzorgingshuizen te begeleiden; en waarom dat geld dan niet direct gegeven aan deze verzorgingshuizen?

Minstens zo interessant is de benadering vanuit de volkshuisvesting. In verzorgingshuizen verblijven 130 duizend ouderen op 'kamers'. Zij leggen geen beslag meer op de begroting van VROM, zij allen hebben hun woning opgegeven. Voor hun kamer in het verzorgingshuis ontvangen zij geen huursubsidie. Voor VROM betekenen verzorgingshuizen al sinds de jaren vijftig een verlaging van de druk op de overspannen woningmarkt.

Die situatie zou moeten veranderen. Ouderen willen ook als zij zorg nodig hebben in een volwaardig appartement wonen. Daarom zijn aanleunwoningen bij het verzorgingshuis zo gewild en daarom schieten wooncomplexen voor senioren als paddestoelen uit de grond. Senioren met betere inkomens kopen om dezelfde reden dure serviceflats. Deze voorzieningen combineren de voordelen van het traditionele verzorgingshuis (zorg dicht bij huis, overdekte gangen, aanspraak, veiligheid enzovoort) met modern wooncomfort.

Ouderen met een wat smallere beurs die in aanleunwoningen wonen, of in een wooncomplex voor senioren, kunnen dat slechts betalen dank zij het recht op individuele huursubsidie. Deze groeiende groep legt echter een druk op de begroting van VROM. Het resultaat van het overleg tussen Heerma en d'Ancona is een nieuwe definitie waar veel verzorgingshuizen met aanleunwoningen onder zullen gaan vallen: woonzorgcomplex. Het slinkse in de definitie komt uit de koker van VROM. Een appartement in een woonzorgcomplex is een volwaardige woning; echter de bewoners heten geen huurders zodat zij geen individuele huursubsidie krijgen. De bewoners hebben ook geen rechtspositie als huurder. Ongeveer 25 duizend van de bestaande aanleunwoningen zullen onder de nieuwe definitie worden gebracht. Begrijpelijk dat deze groep huurders haar zelfstandigheid niet wil prijsgeven en nu massaal bezwaar maakt bij de Tweede Kamer.

De nieuwe definitie maakt het ook voor d'Ancona mogelijk om zonder ruzie met VROM te krijgen een 'vernieuwingsgolf' voor de verzorgingshuizen aan te kondigen. De kleine kamers van verzorgingshuizen kunnen aangepast worden aan de woonwensen van de komende generatie ouderen. De bewoners krijgen echter geen recht op huursubsidie. En de vernieuwing moet budgettair neutraal geschieden (dat betekent dat er voor de omvorming verzorgingsplaatsen moeten verdwijnen).

VOORUITLOPENDE op de omvorming denkt d'Ancona dat alvast begonnen kan worden met de afbraak van verzorgingshuizen. De vernieuwing lijkt bij een vluchtige beschouwing iets in de richting van de wensen van de ouderenorganisaties te komen, maar bij nadere bestudering blijkt het principe niet te deugen. Zelfstandigheid zonder recht op individuele huursubsidie is voor veel ouderen onbetaalbaar.

Het wordt tijd dat niet alleen d'Ancona aangesproken wordt op haar voorgestelde bezuinigingen, maar ook de lachende derde: Heerma. De bouwgolf van na de oorlog is voor ouderen nog niet afgerond. Er zijn nog 130 duizend wachtenden in verzorgingshuizen.

W. G. Kromwijk

De auteur is directeur van de Landelijke organisatie bewonerscommissies bejaardenhuizen (LOBB).

JOS COLLIGNON

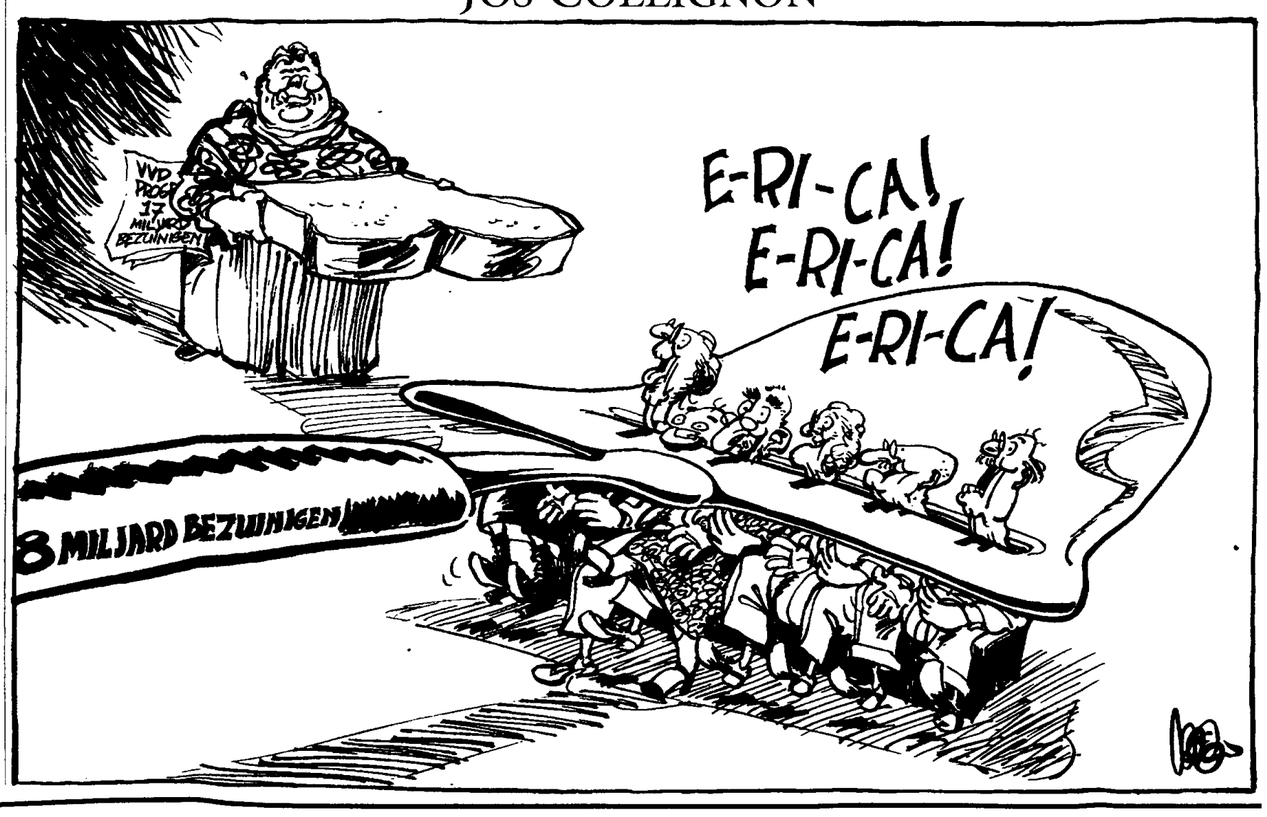

DOMINEES GENOEG

Gerry van der List

VEEL politicologen die vernomen hebben dat prof. dr J. W. de Beus grotendeels de kst van het nieuwste PvdA-verezingsprogramma voor zijn rekeng heeft mogen nemen, zullen aarschijnlijk met een somber orgevoel aan *Wat mensen bindt* ginnen.

Zij kennen immers, naast respect r de ijver en belezenheid van n Amsterdamse collega, ook een kere huiver voor de omgevallenekenkast-publikaties van De eus, voor zijn vermoeiende theotische overzichtsartikelen vol citen en literatuurverwijzingen, droge opsommingen en eindeze nuanceringen.

Gaat het hier niet om de auteur an *Markt, democratie en vrijheid*, dissertatie die, ondanks de hevi concurrentie op dit terrein, toch el uitgeroepen kan worden tot de eest onleesbare studie uit de geiedenis van de Nederlandse polieke wetenschappen?

Ter geruststelling: dergelijke anglige voorgevoelens komen volstrekt niet uit. De Beus blijkt plotseling in staat te zijn vlot lopende zinnen te formuleren en is, samen met de andere leden van de commissie-Wöltgens, verantwoordelijk voor een bijzonder levendig verkiezingsessay dat van begin tot eind boeit.

De leesbaarheid wordt bevorderd doordat de opstellers van het concept-programma doelbewust hebben afgezien van het schrijven van een 'Gouden Gids voor lobbyisten en bestuurskundigen'. Zij hebben geprobeerd één thema uit te werken en hoewel deze poging niet op elk beleidsterrein even geslaagd mag heten, is het resultaat een tekst die een stuk minder verbrokkeld overkomt dan het doorsnee verkiezingsprogramma.

Politiek-strategisch gezien lijkt de keuze van het thema bovendien verstandig. Het hameren op het belang van burgerzin – want daar gaat het de sociaal-democraten nu om – schept een band met de meest voor de hand liggende coalitiegenoot, de christen-democraten.

Beide stromingen gaan uit van het bestaan van een politieke gemeenschap, waar een individu zich voor zou moeten inzetten. In theorie wijkt dit gemeenschapsdenken sterk af van de liberale visie, waarin een naar nutsmaximalisatie strevend individu centraal staat, 'de calculerende burger' die door de overheid zo veel mogelijk met rust gelaten dient te worden.

Het burgerschapsdenken dat nu in de mode komt, doet wellicht sympathieker aan dan het als kil ervaren liberale individualisme, maar de vraag dringt zich op wat de praktische betekenis ervan is. Hoe zorgt men ervoor dat de cultus van soberheid en burgerzin de plaats inneemt van 'de uit hand gelopen zelfverrijking in de publiek-private sfeer' waarover *Wat mensen bindt* klaagt?

Het is jammer dat de PvdA-ideologen, net zoals hun collega's van het CDA, het antwoord op die vraag schuldig blijven. Ze weten geenszins aannemelijk te maken dat hun luid en duidelijk verkondigde overtuiging dat burgerzin loont, en asocialen, fraudeurs en criminelen weer terugbrengt op 'het smalle pad van de strenge rechtvaardigheid'. Hun morele appel doet daarom wat machteloos aan en wekt de indruk als een façade voor een falend overheidsbeleid te moeten fungeren.

Bolkestein heeft de minister van Justitie wel eens voorgehouden dat hij niet moet moraliseren, maar boeven moet vangen. Ook voor diegene die het liberale mens- en maatschappijbeeld van de VVD-leider afwijst, bevat deze oproep misschien een idee dat de moeite van het overdenken waard is.

Als er iets fnuikend is voor de publieke moraal, dan is het wel een uitholling van de rechtsstaat. Voor de fatsoenlijke burger die zich zo gedraagt als de PvdA nu van de hele bevolking verlangt, is het de afgelopen jaren bijzonder frustrerend geweest om te zien dat misbruik en misdaad geregeld niet of nauwelijks werden bestraft.

Mensen die zich – terecht – opwonden over zaken als toenemende criminaliteit en misbruik van sociale voorzieningen, kregen tot hun verbijstering van vertegenwoordigers van de *loony left* te horen dat ze de verkeerde krant lazen of met een hetze tegen de zwakken in de samenleving bezig waren. Het 'burgermansfatsoen', tot voor kort een begrip met een negatieve klank, stond ver af van de 'ruimdenkendheid' waarop linkse kringen zich voorstonden.

Uit *Wat mensen bindt* spreekt enige bereidheid van de fouten van het verleden te leren. Een van de belangrijkste lessen lijkt in ieder geval te zijn dat tolerantie jegens overtreding van rechtsregels een maatschappij op een hellend vlak brengt, een ontwikkeling die moeilijk door Postbus 51-spotjes kan worden gekeerd.

Wellicht zou het dan ook goed zijn als PvdA-politici zich, in plaats van te fantaseren over een wonderbaarlijke opleving van burgerzin, zouden concentreren op handhaving van rechtsregels die de, helaas zo nu en dan egoïstisch opererende, burgers in het gareel houden.

Politieagenten hebben we in Nederland te weinig; dominees die ons proberen op te voeden met stichtende praatjes, zijn er meer dan voldoende.

de Volkskrant

Bejaarden

NET ALS in 1986, toen VVD-leider Nijpels bij de verkiezingen een nummer maakte van de in zijn ogen bedreigde AOW-uitkeringen, hebben de liberalen de bejaarden ontdekt. Het kamerlid Erica Terpstra trekt als een *sweetheart of the pensioners* door het land en gaat tekeer tegen de bezuinigingen die minister d'Ancona van WVC op de bejaardenoorden wil doorvoeren.

De VVD belooft dat zij een half miljard gulden extra voor de zorgsector zal uittrekken, maar zegt er niet bij waar dat geld vandaan moet komen. Het is een doorzichtige electorale truc die potsierlijk overkomt gezien de draconische bezuinigingen (zeventien miljard in totaal) die de liberalen voor de komende kabinetsperiode in petto hebben.

De kritiek die d'Ancona te verduren krijgt (niet alleen van de VVD, maar ook van de betrokkenen, en van die laatste groep komt het protest een stuk sympathieker over) heeft de PvdA-bewindsvrouw voor een deel over zichzelf afgeroepen. Met de haar door het kabinet opgelegde bezuinigingen van een kleine 130 miljoen gulden frustreert ze het vernieuwingsproces in de ouderenzorg dat al jaren aan de gang is.

Bovendien deed ze, enkele maanden geleden al, ongelukkige uitspraken over de sluiting op termijn van alle bejaardenoorden. De onrust die daarop ontstond, was voorspelbaar en begrijpelijk. Inmiddels heeft de minister geprobeerd de zaken recht te zetten. Er zal volgens haar geen bejaarde op straat worden gezet, maar de angst bij de ouderen is daarmee allerminst weggenomen.

D'Ancona en de betrokken sector zijn het met elkaar eens dat ouderen zolang mogelijk in een (zonodig aangepast) huis moeten kunnen blijven wonen, in plaats van in een tehuis. De logische consequentie daarvan is dat het aantal traditionele bejaardenoorden de komende jaren zal dalen. Misschien zal er over vijf of tien jaar geen enkel meer zijn. Maar die ontwikkeling dient het gevolg te zijn van gewenst beleid en niet van bezuinigingsdrift van ministers die in geldnood verkeren. Veel belangrijker zijn de wensen van de (toekomstige) bejaarden, en de mening van deskundigen en hulpverleners.

Onder leiding van de Eindhovense burgemeester Welschen gaat een commissie onderzoeken hoe de beschikbare financiën voor de ouderenzorg de komende jaren het best kunnen worden verdeeld. Het rapport moet over twee maanden klaar zijn, ruim vóòr de kamerverkiezingen. Dat laatste is belangrijk. Fatsoenlijke bejaardenzorg moet in dit land onomstreden zijn en mag geen deel uit maken van de verkiezingsstrijd.

GEACHTE REDACTIE

Aardrijkskunde

Voordat men naar aanleiding van uw bericht van 29 september in lachen uitbarst over het gebrek aan topografische kennis bij Britse jongeren, is het nuttig te weten dat het in Nederland daarmee niet beter gesteld is.

Een mijnerzijds verrichte test onder meer dan zeventig eerstejaars studenten geschiedenis aan de Rijksuniversiteit van Leiden met een blinde kaart van Europa wees uit dat geen van de proefpersonen in staat was alle landen van ons werelddeel met hoofdsteden foutloos te benoemen, ook als men van Moldavië, Montenegro en Macedonië afziet.

Op de vraag naar de regeringszetel van Zwitserland vulde 10 procent Wenen in. Een enkeling liet uit klaarblijkelijke onzekerheid die van België maar open (is na de laatste staatshervorming natuurlijk ook moeilijk).

Nagenoeg de helft komt niet spontaan op de hoofdsteden van de Scandinavische landen. Oslo, Stockholm, Helsinki: nooit van gehoord.

Ten oosten van Berlijn ten slotte is eenzelfde percentage ook na afronding van de hoogste vorm van middelbaar onderwijs nog volslagen analfabeet. In Hongarije vond kennelijk de Praagse Lente plaats, en Belgrado als hoofdstad van Bosnië keert ook zeer regelmatig terug. Zeker een kwart heeft geen flauw idee waar Polen ligt, en vult op die plek naar believen Oost-Duitsland, Bulgarije of Slovenië in.

Het meest krasse voorbeeld vormde iemand die Irak op de plaats van Roemenië situeerde, en Argentinië in de Oekraïne. Naar de Nederlandse provinciehoofdplaatsen, of de ligging van Canada en Nieuw-Zeeland, heb ik toen maar niet meer geïnformeerd.

Het zal dan ook duidelijk zijn dat er alle reden is om, zoals het Ministerie van Onderwijs niet al te lange tijd terug in opperste wijsheid heeft besloten, het aantal uren aardrijkskunde op de basisschool te halveren.

AMSTERDAM *T. H. von der Dunk*

Toneelspelen

Het artikel 'De klas van Maastricht' van Hein Janssen in *de Volkskrant* van 24 september (over een lichting toneelschoolstudenten) heeft bij mij grote ergernis teweeggebracht.

Zo zegt een van de acteurs, Pierre Bokma, op een gegeven moment: 'Ik heb op school in ieder geval geleerd dat, als het gevoel er niet is, dat ik dan een technisch handvat heb om op een goede manier te suggereren dat het er wel is. Dat is de essentie van toneelspelen.'

Naast de klungelige formulering staat me in deze redenering de onbeschaamde bereidheid tot bedrog niet aan. Hieruit spreekt minachting en onderschatting van de toeschouwer.

Bokma heeft het precies over datgenen wat mij in Nederlandse acteerkunst in het algemeen tegenstaat: je bent je er voortdurend van bewust dat er iemand staat te spelen (of in de visie van Bokma: staat te spelen dat hij speelt.) Misschien had Bokma beter kunnen zeggen: 'Dat is de essentie van toneelspelen op z'n Nederlands.'

Als je 'het gevoel' niet hebt, kun je maar beter geen acteur worden, lijkt mij.

AMSTERDAM *Laurent Sprooten*

Mannen

In Geachte Redactie van 29 september zegt Henk Verhey Roelofsen dat hoeren er dienen te zijn 'omdat anders nog minder vrouwen dan thans rustig buiten kunnen vertoeven'.

Hoeren mogen er zijn omdat ze net als iedere andere werknemer of zelfstandige tegen betaling een dienst verlenen waar vraag naar is, niet omdat ze middel zijn om andere vrouwen te vrijwaren van geweld door mannen.

De indruk wordt gewekt dat mannen in het algemeen gevaarlijke beesten zijn. De conclusie dat zij eigenlijk niet vrij rond zouden mogen lopen, en zeker niet 's avonds, wordt nooit getrokken.

Als een man een gezonde lust niet kan bevredigen omdat hij geen willige partner heeft, dan heeft hij pech. Het leven is vol teleurstellingen. Daarmee dient hijzelf klaar te komen. Als hij hierin vastloopt kan hij hulp zoeken. Hij heeft nooit het recht om wie dan ook met geweld, chantage of intimidatie te dwingen.

Verkrachting is een daad van geweld en machtsmisbruik en heeft slechts zijdelings met sex te maken. Van liefde, respect en vrije wil is al helemaal geen sprake.

Ik hoop dat mannen zullen protesteren tegen het beeld dat ze zich nauwelijks weten te beheersen, dat ze altijd afhankelijk zijn van de hulp van vrouwen en dat ze als baby's drenzen. Met hoeren en sexboekjes als fopspeen. Mannen zullen zelf een gezond en volwassen manbeeld naar buiten moeten brengen. Daarin heeft Verhey jammerlijk gefaald.

ROTTERDAM *Ria Duif*

Forum publiceert artikelen die discussies kunnen uitlokken over actuele onderwerpen. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De lengte van een bijdrage dient bij voorkeur de 800 woorden niet te overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen te redigeren en in te korten.

REDACTIE: WILLEM DE BRUIN, ARNOLD KOPER, MARGOT MINJON EN ANNEKE TEUNISSEN.

Geldtekort bedreigt voortbestaan Scala Milaan

van onze correspondent
Jan van der Putten

ROME

De Scala van Milaan wordt bedreigd met sluiting. Directeur Carlo Fontana heeft regering en parlement dringend gevraagd de financiële strop om 's werelds beroemdste operatempel los te maken.

Italië moet op alle fronten drastisch bezuinigen. In de begroting voor 1994 krijgt het theaterfonds honderd miljard lire (116 miljoen gulden) minder. De helft van het geld van dat fonds gaat naar de operagezelschappen, die het het komend jaar dus met 58 miljoen gulden minder moeten doen. Voor de Scala betekent dat een verlies van 9,3 miljoen gulden, wat fataal kan worden.

'Deze kortwieking is volstrekt onverdraaglijk en brengt het leven van het Theater zelf in gevaar', schrijft directeur Fontana op de voorpagina van het dagblad *Corriere della Sera*. Vorig jaar kreeg de Scala een staatssubsidie van 70 miljard lire (toen 105 miljoen gulden).

Dat bedrag was volgens Fontana niet eens voldoende om de personeelskosten te dekken. De Scala kon echter financieel gezond blijven dank zij de sterk gestegen opbrengst van de verkoop van kaartjes, abonnementen en cd's, en van tv-rechten en sponsoring. Vermindering van de activiteiten zou geen besparing opleveren, maar slechts de inkomsten uit deze bronnen – nu 36 procent van de uitgaven – aantasten en het probleem dus verergeren.

Als het probleem niet serieus wordt aangepakt, staat de Scala volgens Fontana voor het alternatief van een 'beheer dat fysiologisch verlies oplevert en/of de sluiting van het Theater.' In het laatste geval kan het operaseizoen dat op 7 december wordt geopend met een opvoering van Spontini's *La Vestale*, met Riccardo Muti als dirigent, het laatste worden uit de ruim twee eeuwen oude geschiedenis van de Scala.

De Scala, schrijft Fontana, is zich bewust van de noodzaak van een bezuinigingspolitiek, maar dan moeten er wel juiste keuzes worden gemaakt. 'Kan ons land', vraagt hij zich af, willens en wetens besluiten een onvervangbaar artistiek erfgoed te vernietigen?' Het moment is gekomen dat er voor de Scala een speciale wet komt, 'die het het Theater mogelijk maakt te leven volgens de eisen van zijn geschiedenis'.

■ **BASINGER** Kim Basinger moet 8,1 miljoen dollar schadevergoeding betalen aan de producent Main Line Pictures omdat ze op het laatste moment niet wilde spelen in de film *Boxing Helena*. Basinger probeerde zich failliet te laten verklaren om betaling te ontlopen. *Boxing Helena* had obsessieve liefde als thema.

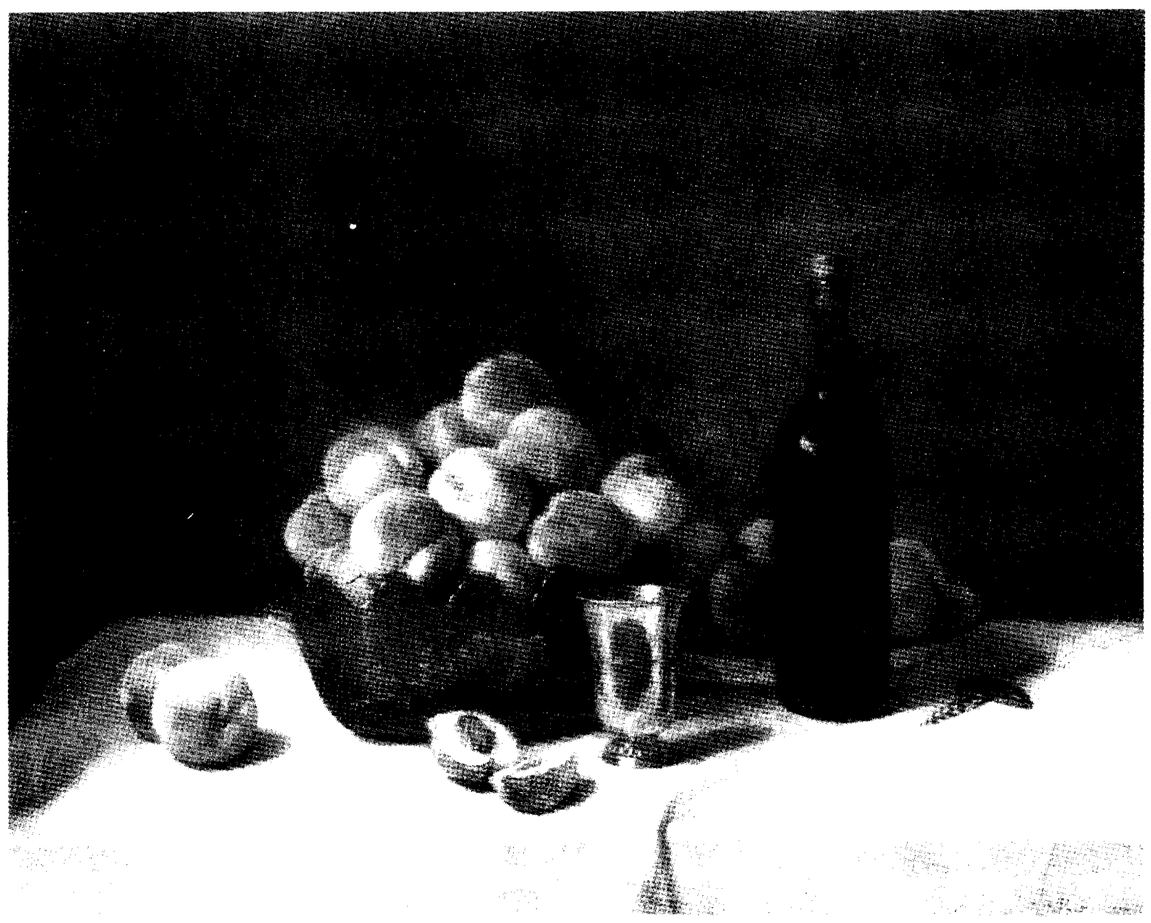

Links: 'Stilleven met uien, sjalotten en knoflook'. Rechts: 'Perziken en wijn'.

Salonschilder met weinig talent voor slaafsheid

BEELDENDE KUNST
Rijksmuseum Vincent van Gogh, Amsterdam: Philippe Rousseau. Tot en met 14 november.
Ronald de Leeuw: Philippe Rousseau 1816-1887. Van Gogh Museum-Waanders, *f* 30,-

Er bestaat een stuk van Diderot, uit 1765, waarin hij probeert uit te leggen waaraan de stillevens van Jean-Siméon Chardin hun opmerkelijke kwaliteit te danken hebben. In de eerste plaats omdat ze volkomen op zichzelf staan, schrijft Diderot, omdat het lijkt alsof de lucht vrijelijk kan circuleren rondom de objecten waaruit de composities zijn opgebouwd. Maar in de tweede plaats omdat er sprake is van een soort verdubbeling: wie er met zijn gezicht bovenop staat zal de voorstelling niet begrijpen, pas als je achteruit loopt verandert de verf in herkenbare contouren en details. En juist in het verschil tussen die twee posities schuilt het mysterie: *vaak is het schilderij van dichtbij even mooi als van een afstand*.

Chardin overleed in 1779, in een periode waarin de schilderkunst in Frankrijk gedomineerd werd door de starre dogmatici van het academisme. Ruim een halve eeuw werd zijn werk voornamelijk genegeerd, en pas in de jaren veertig van de negentiende eeuw werd het realisme zoals Chardin dat zich had voorgesteld opnieuw herkend. Door het Louvre in Parijs werden schilderijen aangekocht, en de gebroeders Concourt behandelden hem op een indrukwekkende manier in hun *L'art du XVIIIe siècle*. Tegelijkertijd ontstond er een gezelschap schilders die min of meer doorgingen op het punt waar Chardin was gestopt en die in zijn geest de muren van de Parijse *Salons* met lang niet altijd even geweldige schilderijen bedekten: Philippe Rousseau, François Bonvin, Théodule Ribot, Antoine Vollon.

Philippe Rousseau

Het zijn ook geen namen die een heldere echo in de kunstgeschiedenis hebben achtergelaten. De schaduw van figuren als Corot, Courbet en Millet (nog gezwegen van het impressionistische geweld dat vanaf de jaren zeventig boven Parijs losbarstte) heeft ervoor gezorgd dat ze min of meer werden veroordeeld tot de depots of verbannen naar allerlei belegen musea in de Franse provincie. Ze passen ook moeilijk binnen de vaak nogal rigide constructies waaraan de negentiende-eeuwse schilderkunst wordt onderworpen, en het feit dat ze in vernieuwende zin vrijwel geen gewicht vertegenwoordigen, heeft gemaakt dat ze zonder mankeren buiten de hoofdstroom van de geschiedenis worden geplaatst.

Om verschillende redenen is dat ongelukkig. Ten eerste omdat de salonschilderkunst de weerspiegeling vormt van een artistieke mentaliteit, van een geheel van ideeën en gevoeligheden dat historisch beschouwd niet minder interessant is dan de anti-burgerlijke reacties die door diezelfde mentaliteit werden opgeroepen. In de tweede plaats omdat het reliëf dat op bepaalde momenten wel degelijk in die salonkunst aanwezig is, de soms opmerkelijke kwaliteit en ook de bizarre schilderijen die binnen dat domein zijn gemaakt, geheel aan het oog worden onttrokken.

Daarnaast – en in die zin kan de burgerlijke esthetiek fungeren als een historische bron – zijn deze schilderijen de bewijsstukken van datgene wat door de geschiedwetenschap steeds meer als een geaccepteerd object van onderzoek wordt beschouwd: de sensibiliteit die in de cultuur ligt verankerd, de soms paradoxale verbanden tussen het particuliere en het algemene, de verhouding tussen de realiteit en datgene wat men zich bij dat begrip voorstelde.

De dubbelzinnigheden die daaruit voortvloeien zijn voor het Van Gogh-Museum in Amsterdam aanleiding geweest om een serie tentoonstellingen van verwaarloosde kunstenaars te entameren. Onder de ambivalente noemer '19th-century Masters' (*hun* meesters en *onze* meesters zijn niet noodzakelijk identiek) zal in de komende tijd aandacht worden besteed aan figuren die het zonder een officieel kunsthistorisch waarmerk moeten doen, maar die op een curieuze manier allerlei verborgen essenties van de negentiende eeuw laten zien.

De keuze voor Philippe Rousseau, als eerste etappe in deze onderneming, maakt al direct duidelijk dat een aantal clichés kan worden opgeruimd. Rousseau was inderdaad een salonkunstenaar. Het is juist dat zijn schilderijen werden gemaakt onder referte aan nogal algemene esthetische opvattingen. En het is ogenblikkelijk te zien dat hij verguld moet zijn geweest met een criticus als Charles Baudelaire, die al in 1845 schreef over de 'grande fraîcheur' en de 'grande richesse' die hij op een van de schilderijen had aangetroffen. Maar tegelijkertijd toont deze expositie aan dat er onder de salonschilders een aantal eminente ambachtslieden heeft rondgelopen dat de beschikking had over een talent voor vorm en harmonie waar weinig tegenin viel te brengen.

Zoals de architecten uit de gelijktijdige Beaux-Arts-traditie zich achter hun tekentafels niet het hoofd braken over de vraag hoe 'progressief' hun ontwerpen eigenlijk waren, zo moet Rousseau zich voornamelijk geconcentreerd hebben op de tijdloze kwaliteiten die hij in een schilderij kon verenigen.

De analogie met de architectuur is niet volstrekt toevallig: zoals een bepaald gebouw al voor de helft was bedacht op het moment dat er een rij ionische zuilen was getekend, zo zijn de stillevens van Rousseau in feite herhalingen van trucs en methodes waarvan de affectiviteit niet meer hoefde te worden aangetoond. Voor de registratie van een schaal oesters, een tafel met kaas of gevogelte, een zilveren kan of een vaas met een hyacinth waren de suggesties die Chardin een eeuw eerder had gegeven, nog krachtig genoeg om opnieuw te worden uitgevoerd, en het resultaat – de uitstraling van het schilderij – was eerder een kwestie van ouderwets vakmanschap dan van een behoefte aan oorspronkelijkheid.

De sporen van dat vakmanschap zijn tot in de kleinste details aan te wijzen. Wanneer Rousseau een tafelkleed schildert of een karaf, de spiegel van een vloeistof of een marmeren tafelblad, dan is het vooral de ingetogen spaarzaamheid waarmee hij een streep licht of de nuances in een schaduw tot leven brengt. Het is zoals Diderot het naar aanleiding van Chardin had geformuleerd: ongeacht het aantal centimeters – het is vanuit elk standpunt te herkennen als een zeer goed schilderij. Dat de inhoud daarbij meestal betrekkelijk alledaags is , geeft te denken over het gehalte aan burgerlijke praalzucht dat men er wel eens achter heeft gezocht. In elk geval is het onzin te beweren dat Rousseau een slaafse illustrator is geweest die uitsluitend rekening hield met de appreciatie van het nette maar tot patserigheid geneigde burgerdom.

Melchior de Wolff

Manager van Haags Museum kon Fuchs niet 'in hand houden'

ANP

DEN HAAG

De zakelijk leider van het Haags Gemeentemuseum, Cees List, voelde zich in de kou gezet door de rapporten over de overschrijdingen bij het museum tijdens het directoraat van Rudi Fuchs. Daarin wordt forse kritiek geuit op het management, ook zijn rol als zakelijk leider. 'Ik heb niet de instrumenten gehad om mijn functie waar te maken', weersprekend List de kritiek.

In februari 1990 schreef List aan afgetreden wethouder Van den Berg een persoonlijke brief met signalen dat het mis ging. Zij was afgetreden vanwege de overschrijdingen. 'Ik heb er zelf nooit meer iets van gehoord. Wel zijn onderwerpen besproken met Fuchs, maar dat heeft eigenlijk met mij gemoeten', meent List. Inmiddels beheert hij de commerciële zaken en externe betrekkingen van het Gemeentemuseum.

Ook verscheen er in januari 1990 een rapport van zijn hand waaruit volgens List bleek dat 'er structurele iets fout zat en er radicale maatregelen nodig waren. Het was een alarmfase'. Het stuk heeft gediend als basis voor een reorganisatie-onderzoek.

Toen in Den Haag de Dienst kunst en kultuur werd opgericht, kreeg List volgens zijn zeggen naar directeur Harkes toegestapt. 'Ik heb hem gezegd dat ik Rudi niet in de hand kon houden en dat hij dat moest doen. Ik heb hem ook regelmatig geattendeerd op problemen. Daar was niet adequaat op gereageerd.' List vindt het wonderlijk dat een man als Fuchs werd aangenomen gezien de bezuinigingen bij het museum.

List nam vanaf eind 1991 overigens niet meer deel aan het periodiek overleg met de wethouder. 'Ik kon me vaak niet verenigen met Fuchs. Ik kon er voor kiezen om hem af te vallen, of er niet meer bij te zitten.'

Nachtwakers Louvre blokkeren ingang

AP

PARIJS

Een groot aantal nachtwakers van het Louvre in Parijs is donderdag in staking gegaan en heeft de ingang van het museum geblokkeerd, waardoor het zijn deuren niet kon openen. De actie, waaraan ongeveer van de 95 nachtwakers deelnemen, is bedoeld als protest tegen de voorgenomen uitbreiding van het aantal nachtwakers, wat een minder soepel werkrooster met zich meebrengt.

De uitbreiding van het aantal nachtwakers houdt verband met de opening van een nieuwe vleugel in november. De uitbreiding van het museum houdt een verdubbeling van het vloeroppervlak in.

Advertentie

Ambo
KLASSIEK
Op de muren van Pompeji
waarin opgenomen de complete catalogus van de reeks Ambo-Klassiek
48 blz. – *f* 4,95
maar gratis bij aankoop van een deel uit de serie
Cicero
Tegen Piso, voor Plancius, voor Rabirius, voor Milo
304 blz. – *f* 59,50
(gebonden)
Hugo de Groot
Het recht van oorlog en vrede
391 blz. – *f* 95,00
(gebonden)
P. Terentius Afer
Komedies
377 blz. – *f* 89,50
(gebonden)
Eveneens bij Ambo:
G.J.M. Bartelink
De bloeiende woestijn
213 blz. – *f* 49,50
(gebonden)
Patrick De Rynck
Op de snaren van Apollo
Acht eeuwen Latijnse poëzie
452 blz. – *f* 75,00
(gebonden)
IN DE BOEKHANDEL

Harnoncourt dirigeert weer in A'dam

Van onze verslaggever
Hans Heg

AMSTERDAM

Dirigent en barokspecialist Nikolaus Harnoncourt gaat zijn muzikale koers verder verleggen. Met het Concertgebouworkest zijn afspraken gemaakt voor uitvoeringen van de Derde symfonie van Bruckner, in december 1994, en het *Deutsches Requiem* van Brahms in het seizoen daarna. Bij de Opera van Zürich leidt hij binnenkort de operette *La belle Hélène* van Offenbach.

Harnoncourt was donderdagmiddag even in het Concertgebouw om vragen te beantwoorden van de toegestroomde muziekpers. Directe aanleiding was het verschijnen van het Teldecalbum met alle symfonieën van Schubert, gespeeld door het Concertgebouworkest.

Op een vraag van een journalist van de *Bayerische Rundfunk*, waarom uitsluitend de voltooide symfonieën en niet ook enkele van de vele onvoltooid gebleven fragmenten waren opgenomen, antwoordde de in Oostenrijk wonende dirigent: 'Ik ben in de eerste plaats muzikant en geen musicoloog'.

'Als er compleet overgeleverde losse delen van uiteindelijk niet door Schubert afgemaakte symfonieën zouden bestaan dan zou het me wèl interesseren. Neem die *Quartettsatz* voor strijkkwartet. Maar alleen fragmenten? Nee! Dat heeft voor mij geen enkele actualiteitswaarde. Als je ze gaat voltooien of reconstrueren krijgt het gauw iets van een carnavalsgrap'. Harnoncourt zei meer te zien in de Schubertcollage die Luciano Berio een paar jaar geleden maakte op basis van de schetsen.

Op de vraag waarom hij zijn Schubertproject niet in Wenen maar juist in Amsterdam had gerealiseerd, zei Harnoncourt: 'Er is geen enkele reden te bedenken waarom we het niet in Wenen hadden kunnen doen. Schubert en Johann Strauss zijn immers de meest Weense componisten die je je kunt voorstellen.

'Maar voor mij persoonlijk was er wel een goede reden: mijn speciale band met het Concertgebouworkest. Ik heb het in de afgelopen twintig jaar zeer goed leren kennen en het is het orkest waar ik het meest intensieve contact mee heb. Ik vind dat het Concertgebouworkest Schubert als een echt Weens orkest speelt'.

Of de geplande Amsterdamse uitvoeringen van Bruckner en Brahms onder Harnoncourt ook tot cycli met alle symfonische werken van beide componisten zullen uitgroeien, wilde niemand bevestigen. Harnoncourt en de Teldectop hulden zich in zwijgen. De nieuwe artistiek leider van het Concertgebouworkest, Jan Zekveld, gaf politiek commentaar: 'Maar het is mogelijk'.

'Nummer': koekoeksjong in de pers

Van onze medewerker
Gijsbert Kamer

AMSTERDAM

'Wij zijn een reizend tijdschrift dat gebruik maakt van de gastvrijheid van andere bladen', zegt Melle Hammer, grafisch vormgever en een van de mensen achter *Nummer*, het jongste kunstmagazine van Nederland. Het Amsterdamse kunstenaarscollectief W139 kwam op het idee ervoor. Het is de bedoeling iedere maand een nieuwe editie uit te brengen. Vandaag verschijnt *Nummer 1* in *de Volkskrant*: een bijdrage van Johan van der Keuken.

Hammer: 'Er is een lijst opgesteld van allerlei Nederlandse publikaties. Daar zoeken we kunstenaars bij aan wie we vragen of ze iets willen produceren dat aansluit bij het karakter van zo'n blad. Vervolgens vragen we de redacties of we een vrijplaats kunnen krijgen. Het eerste nummer komt in het blad met de grootste oplage, daarna zal er stapsgewijs gekozen worden voor kleiner bladen. Onze lezers nemen we zodoende mee naar allerlei tijdschriften die ze anders misschien nooit onder ogen zouden krijgen.'

Een andere betrokkene, uitgever Menno van de Koppel, erkent dat het nogal wat voeten in aarde heeft gehad om de betreffende redacties te laten meewerken. 'Natuurlijk weten we dat het voor veel tijdschriften een hele opgave is, want ze hebben vaak een strakke formule. Het is voor redacteuren een raar idee om zo maar ruimte af te staan aan derden. Je vraagt eigenlijk of je mag komen logeren waarna je je gastheer voor zijn eigen diensten laat betalen. Toch zijn de meesten wel enthousiast'.

Ieder *Nummer* kent een eigen logo waarin tevens wordt vermeld waar het volgende deel in zal verschijnen. De redactie wil nog niet veel onthullen ('want dat haalt de spanning er maar uit'); alleen dat Carpay & Caplaan volgende maand aan *Vrij Nederland* werk af zullen leveren. 'Deze kunstenaars werken met serieuze thema's, ze doen bijvoorbeeld dingen met grafzerken.' Dat past volgens Van de Koppel goed bij een serieus opinieblad als *Vrij Nederland*, dat moeilijke onderwerpen altijd zorvuldig aanpakt. 'Je kunt met die twee niet aankomen bij *HP/De Tijd* want dan denkt iedereen dat grafzerken een nieuw modeverschijnsel zijn geworden.'

'In *Vrij Nederland* zullen we pas bekend maken welk periodiek voor *Nummer 3* is uitverkoren', zegt redacteur Kitty van Roekel, tevens staflid van W139. '*Nummer 12* wordt het kleinst, dat geven we zelf uit en daarin krijgen de redacties bij wie we gelogeerd hebben volop de ruimte voor een eigen bijdrage.'

De redactie had zich een hoop moeite kunnen besparen door gewoon advertentieruimte te kopen, maar volgens Van de Koppel is dat bewust nooit aan de orde geweest. 'Wij hebben niets aan te prijzen of te verkopen. Onze bijdragen hebben niets wervends. Je moet het zo zien dat we het tijdschrift waarin we te gast zijn, beschouwen als een expositieruimte.'

'Het zijn iedere maand kunstwerken die voor zichzelf moeten spreken', vult Melle Hammer aan. 'Geen reprodukties maar nieuwe scheppingen die hopelijk ook iets zeggen over de identiteit van het periodiek waarin ze verschijnen. We zijn dan wel kunsttijdschrift, maar we leveren geen commentaar op de kunst zoals bij andere bladen uit die sector gebruikelijk is.

'Als het allemaal goed blijft gaan en niemand zich terug trekt, dan zijn we over een jaar het kunstmagazine dat de grootste oplage heeft gekend.'

Zie ook Kunst & Cultuur

Advertentie

Arts ontdekker van drama

ARNHEM

Volgens de arts T. S. levert het water van een Noors kuuroord ernstig gevaar op voor de volksgezondheid. Ondanks een spreekverbod van de directie zal T. S. op 15 oktober zijn ontdekking in een door de bemiddelaars Ibsen/Miller opgestelde verklaring openbaar maken.
„Ik zal de waarheid verkondigen" was zijn enige commentaar. ***(Theater van het Oosten)***

Advertentie

Alléén te zien in Rotterdam
ro theater
Andorra
Gegijzeld
(over slachtoffers en beulen)
van:
Max Frisch/*Nigel Williams*
regie: Ted Keijser/*Johan Doesburg*
Twee voorstellingen naast elkaar die elkaar bevestigen èn tegenspreken. U ziet ze allebei:
Andorra in de grote zaal,
Gegijzeld in de kleine.
Let op: *za 9 oktober laatste voorstelling!*
Rotterdamse Schouwburg
Reserveer nu: 010 - 411 811 0

Kettings Oponthoud mist de baardstoppels

MUZIEK
Padding, Ketting, Zuidam, Milhaud en Martland, door Orkest De Volharding o.l.v. Jurjen Hempel. Muziekcentrum Vredenburg, Utrecht. Herhaling: Nijmegen (1/10), Rotterdam (7/10), Alkmaar (9/10).

Na de grote feesten waarmee het vorig jaar zijn twintigjarig bestaan heeft gevierd, moet Orkest De Volharding weer even op adem komen. Het jongste programma biedt een viertal oude succesnummers, en slechts één nieuw stuk, *Het Oponthoud* van Otto Ketting.

Ketting is niet echt een typisch Volharding-componist. Hij heeft namelijk een te goede smaak. De Volharding mag in twintig jaar tijd de uiterste linkerzijde van de culturele barricaden verlaten hebben om zich te concentreren op muzikale vernieuwingen, iets van de straat is het ensemble altijd aan blijven kleven. Echte Volharding-stukken, hoe intellectueel ook, ruiken vaag naar de kroeg, vertonen baardstoppels of zijn op zijn minst onbeleefd.

Nu is Otto Ketting ook wel een brutale jongen geweest die graag een fikkie mocht stoken. Luister maar naar zijn *Time Machine* uit 1972, dat onlangs op cd is uitgebracht. Maar sindsdien is hij geleidelijk ietwat opgeschoven naar de *mainstream*. Daar is niks tegen, hij is nog altijd een uitstekend componist, die bovendien opvallend goed voor blazers kan schrijven.

De Volharding moet gehoopt hebben bij Ketting het vuur weer op te rakelen. Dat is niet voldoende gelukt. *Het Oponthoud* is keurig in orde, maar heeft niets verontrustends. Ketting laat zich hier van zijn meest persoonlijke, dat wil zeggen zijn meest Stravinskiaanse kant horen. De dissonantie van de akkoorden is uitgekiend, zo uitgekiend dat de uitwerking van het eerste grommende akkoord geleidelijk weggevaagd wordt. Er is tweestemmig contrapunt. Er zijn hymnische passages, doorstoken met ploppende saxen. De koper- en de sax/houtsectie worden behendig tegen elkaar uitgespeeld.

Dit alles is gevat in een symmetrische structuur met twee geleidelijk opgebouwde climaxen en duidelijke rustpunten aan het begin, op de helft en aan het slot.

Het is een boeiend werk van uitstekende snit, maar o zo beschaafd en gecontroleerd. En daarmee accentueerde het ongelukkigerwijs dat ook De Volharding zelf bij dit optreden neigde naar het respectabele. Jurjen Hempel is een meer dan capabele dirigent, met een naar Volharding-maatstaven esthetische zwaai, waarmee hij de musici misschien te veel de touwtjes uit handen neemt. Het oogcontact leek zich eerder tussen muzikant en lessenaar dan tussen de spelers onderling af te spelen.

De inzet was er wel, maar anders dan op de nieuwe Volharding-cd die tijdens dit concert werd gepresenteerd kwam het achterste van de tong zelden bloot. Vooral Milhauds *La Création du Monde* (in de bewerking van Louis Andriessen) had iets preuts. Pas in Steve Martlands onstuitbare *Shoulder to shoulder* hervond het orkest zijn oude vechtlust.

Frits van der Waa

Advertentie

ma 4 tot en met za 9 oktober
OTHELLO
William Shakespeare
***regie* Johan Simons**
coproduktie met Theatergroep Hollandia
***gespeeld door* Rik van Uffelen (Othello), Pierre Bokma (Jago), Elsie de Brauw (Desdemona), e.v.a.**
STADSSCHOUWBURG AMSTERDAM 6242311
TONEELGROEP AMSTERDAM

■ **SWEENEY TODD** In het Luxortheater in Rotterdam gaat woensdag 13 oktober de thriller musical *Sweeney Todd* in première. Het verhaal is gebaseerd op het gelijknamige toneelstuk van Christopher Bond uit 1847. De Amerikaan Stephen Sondheim schreef de musical in 1979 op basis van het toneelstuk. De vertaling is van Koen van Dijk. De hoofdrollen in deze 'humoristische thriller' worden vertolkt door Ernst Daniël Smid als Sweeney Todd – eerder te zien als Javert in *Les Misérables* – en kleinkunstenares Simone Kleinsma als Miss Lovett.

Advertentie

THE ROSENBERG TRIO

in juni in New York, nú in het NIEUWE DE LA MAR THEATER
wo 6 t/m za 9 okt - 20.15 uur
reserveren 020 - 6233462

Advertentie

HET ZUIDELIJK TONEEL

Hamlet
WILLIAM SHAKESPEARE
IVO VAN HOVE
'Prachtig theatrale Hamlet bij het Zuidelijk Toneel' (Trouw)
'Een Hamlet met de diepte van een televisie-spot' (Volkskrant)
'. . . meeslepend spel in Hamlet' (NRC)
OKTOBER 1993

vr 1 en za 2	Breda
di 5 en wo 6	Den Bosch
do 7	Middelburg
vr 8	Maastricht
za 9	Bergen op Zoom
di 12	Venlo
wo 13	Hoorn
vr 15 t/m za 17	Rotterdam
vr 29 en za 30	Groningen

Let op! Aanvang 19u30
voor info en reserveren HZT-servicelijn 040-460656

EBBC overtreft zichzelf tegen miljoenenploeg

Van onze verslaggever
... Vemer

DEN BOSCH
De Duitsers hadden de poen, de ...tten en de spiermassa, en dus ...vorietenrol. Maar Den Bosch ...kte het genoegen van de over...ing. Althans voor even. Met ...kleinst mogelijke verschil be...gen de basketballers van ...C Den Bosch gisteravond in De ...spoort Bayer Leverkusen.

... de 84-83 genoeg is om over ...week in het Ruhrgebied door te ...en tot de kwartfinalepoule van ...uropa Cup voor landskampioe... mag worden betwijfeld. Voor ... publiek heeft Leverkusen een ...r gezicht, zoals Den Helder ... jaar geleden ondervond. Met ...nederlaag van dik twintig pun...dropen de mannen van Ton ... destijds af.

...et zal daar een stuk moeilijker ...en met driehonderd suppor... van ons en zesduizend schreeu...de Duitsers. Dat is de enige ...lusie die ik wil trekken', sprak ...van Esch, die in de wetenschap ...eert dat uitschakeling in elk ge...og een herkansing in de Euro...up II oplevert.

... Bossche coach trok tevreden ...zijn sigaartje. Wat hij had ge...stemde hem zelfs een tikkeltje ...mistisch. 'Gaat het nou zo ...t met het Nederlandse basket..., vroeg hij zich hardop af. Het ...voord gaf hij zelf. 'Het is nog ... zo slecht. Ik ga geen victorie ...ien na deze een-punts overwin... maar ik denk dat we met een ...equente spelersgroep met het ...erlands team een brug kunnen ...n naar het EK.'

...ou hij er volgende week nog zo ... denken? Gisteravond waren ...ossche semiprofs, die van hun ...k uit alle hoeken van het land ... de hal waren gekomen, in elk ...l in evenwicht met de Duitse ...g van vijf miljoen.

...at zijn team zo aardig voor de ...kwam, was een meevaller voor Van Esch. Vooral omdat hij dit jaar met een nieuwe selectie aan de slag moest en in de voorbereiding geplaagd werd door tal van blessures van zijn spelers.

De Bossche deurwaarder zag dit seizoen een paar belangrijke pionnen vertrekken. De begaafde Amerikaanse schutter Lott koos voor Marken in Ludwigshafen en Franke zwichtte voor Helderse guldens. Met het vertrek van Pieters en Govers, spelers die 'vanaf de bank' kwamen, had hij minder moeite. Hij kreeg er de Amerikaan Mike Vreeswyk, de van Canadians afkomstige 'skinheads' Wierd Goedee en Paul Vrind voor in de plaats.

Vreeswyk was ondanks zijn twee meter en 96 kilogrammen te licht voor de Amerikaanse profcompetitie. Hij belandde in De Maaspoort na een lange serie omzwermingen, die hem langs Wenen, Kortrijk, Limassol en Bordeaux voerden. Zijn laatste club, uitkomend in de Franse tweede divisie, kon hem niet meer gebruiken. Omdat hij in een moment van verstandsverbijstering een scheidsrechter tegen de grond liep, had een schorsing van negen maanden gekregen.

De Amerikaan, wiens wortels zo diep in Nederland verborgen liggen dat hij ze nog niet heeft kunnen vinden, heeft in Den Bosch al een reputatie opgebouwd. Hij kan goed schieten. Zo scoorde hij in de eerste ronde tegen Slask Wroclaw voor eigen publiek 41 punten. Hij legt graag aan, soms te graag, tot ergernis van zijn coach en ploeggenoten die hem al meer dan eens een te egoïstisch optreden verweten.

Tegen de Duitsers was Vreeswyk goed voor 27 punten, waarmee hij topscorer werd. Hij deed zijn werk naar behoren. Dat kon niet gezegd worden van de andere nieuwelingen. Vrind ging zich herhaaldelijk te buiten aan slordigheden en faalde in de afwerking. Goedee maakte er helemaal een potje van. Hij presteerde het vlak voor rust zelfs om met nog zeven seconden op de klok paniekering van eigen helft een schotpoging te wagen.

Vrind en Goedee bevonden zich in goed gezelschap. Ook de oude rot Jos Kuipers bakte er weinig van. Hij was er persoonlijk verantwoordelijk voor dat Leverkusen met een kleine voorsprong (42-44) ging rusten. In totaal leed hij zeven keer balverlies. Van Esch liet zijn sterspeler veel te lang aanmodderen, vermoedelijk uit respect voor 's mans reputatie en uit begrip voor blessureperikelen, die zijn optreden lang onzeker maakten.

Er waren ook goed spelende Bosschenaren. Ardon toonde zich een gemakkelijk scorende spelverdeler, Schilp verdedigde sterk, en Huybens was voortreffelijk onder de borden. De laatste hield in zijn eentje stand tegen de Duitse luchtmacht, die zeven spelers van boven de twee meter telde, waarvan zelfs drie van 2.10 meter of langer. Huybens pakte negen rebounds en scoorde ook nog eens veertien punten.

DEN BOSCH: **Europa Cup I, tweede ronde, eerste wedstrijd, mannen:** EBBC Den Bosch (Ned) - Leverkusen (Dui) 84-83. Toeschouwers: 1300. Topscorers Den Bosch: Vreeswijk 26, Ardon 17, Huybens 14, Kuipers 10.
Return op 7 oktober.

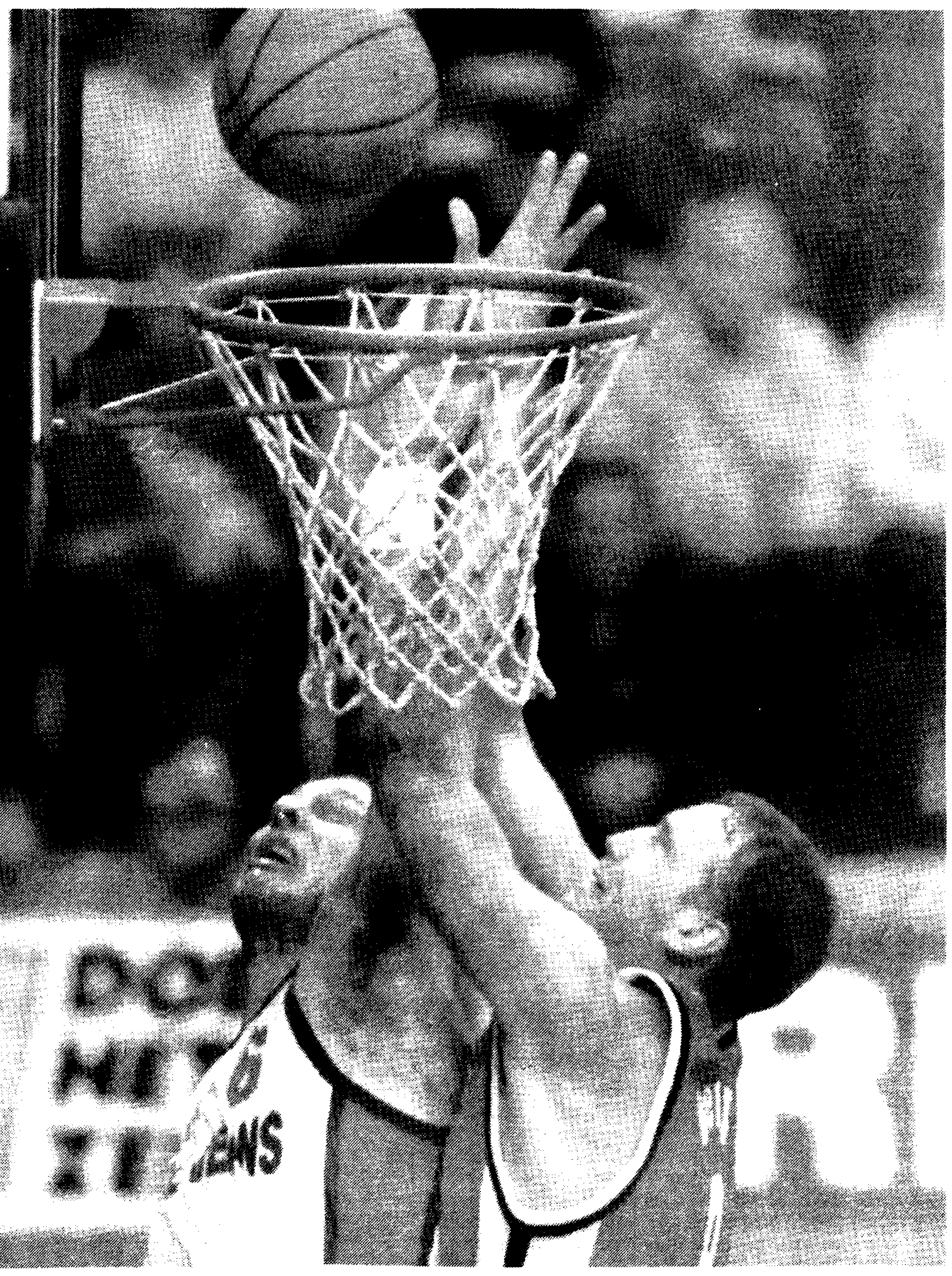

Den Bosch-speler Vrind wordt onder de Duitse basket gehinderd door Welp van Leverkusen. FOTO ANP

Short stemt zijn vele supporters in Londen eindelijk tevreden

Van onze schaakmedewerker
Gert Ligterink

AMSTERDAM
'Een belangrijke morele opsteker voor Short' zeiden de Engelse schaakliefhebbers nadat de elfde partij van de tweekamp in Londen in remise was geëindigd. De vrienden van de uitdager hebben geleerd met weinig tevreden te zijn. Short verdubbelde zijn score met de zwarte stukken tot 1 uit 6 en zijn achterstand op Kasparov bleef beperkt tot 8-3.

Toch was het begrijpelijk dat de chauvinisten onder de toeschouwers eindelijk weer eens met opgewekte gezichten naar buiten kwamen. Het begin van de elfde confrontatie met de wereldkampioen was moeilijk geweest voor Nigel Short, om niet te zeggen precair. Hij zat lelijk in de tang en ongetwijfeld heeft Kasparov in de beginfase kansen laten liggen.

Maar in het tweede deel van de partij was Short goed op dreef. Hij wrikte zich los, kwam voor de verandering eens niet in tijdnood en kon zelfs even voorzichtig op winst spelen. Heel even. Kasparov rook het gevaar, kromde de rug en hield een inferieur eindspel op overtuigende wijze binnen de remisemarge.

Uit het kamp van Kasparov komt het bericht dat de kampioen vermoeid is. Een anonieme informant vertelde dat Kasparov zich in zijn vele matches tegen aartsrivaal Anatoli Karpov nog nooit zo moe heeft gevoeld als nu. De woeste gevechten van de laatste week hebben hun tol geëist. Kasparov zou een beetje rust goed kunnen gebruiken, maar een verfrissende time-out is anders dan in het verleden nu niet toegestaan.

Je zou denken dat een blik op de stand Kasparov op de been moet kunnen houden. Anders dan in de matches met Karpov staat hij ditmaal niet echt onder de druk. De eindoverwinning zit al lang in de knip en in de eerste tien partijen sprak uit zijn spel eerder een bijzonder groot zelfvertrouwen dan vermoeidheid.

Maar gisteren was Kasparov niet in zijn beste doen. Een prachtige stand na de openingsschermutselingen bleek niet aan hem besteed. Hij piekerde zich suf maar het enige resultaat van zijn lange denken was dat hij in tijdnood kwam en al zijn voordeel kwijtraakte. 'Ik zocht naar iets dat er niet was', zei Kasparov na afloop.

Short zei dat hij een ding heeft geleerd van de harde klappen in de eerste tien partijen. Hij begrijpt inmiddels dat het weinig zin heeft ruim de tijd te nemen voor dertig prachtige zetten en voor de volgende tien een minuutje over te houden.

'Ik heb er woensdag over nagedacht', zei Short. 'Aangezien het toch onmogelijk is bij beperkte bedenktijd steeds de beste zet te vinden, had ik me vandaag als voornaamste opdracht gesteld niet in tijdnood te komen.'

Verstandige woorden, maar had de Engelsman dat niet voor het begin van de tweekamp kunnen bedenken?

LONDEN: **schaaktweekamp, elfde partij:** Kasparov - Short ½-½. Stand: 8-3 voor Kasparov.

Kasparov - Short
Elfde matchpartij

1. e2-e4 e7-e5 2. Pg1-f3 Pb8-c6 3. d2-d4
De oude Schotse opening die weer populair is geworden sinds Kasparov er een paar maal mee heeft geëxperimenteerd.
3 ... e5xd4 4. Pf3xd4 Lf8-c5 5. Pd4xc6
Aan Shorts gezicht was te zien dat hij deze zet niet had verwacht. Gebruikelijk is 5. Le3.
5 ... Dd8-d6 6. Dd1-d2 d7xc6 7. Pb1-c3 Lc8-e6 8. Pc3-a4
Een nieuwtje. In deze stelling is zonder veel succes 8. Ld3 geprobeerd, later gevolgd door Dd2-f4.
8 ... Ta8-d8 9. Lf1-d3 Lc5-d4 10. 0-0 Pg8-e7 11. c2-c3
Over deze zet dacht Kasparov een half uurtje na. Hij zal zijn huisanalyses hebben gecontroleerd.
11 ... b7-b5
Sterker dan 11 ... 0-0 12. cxd4 Dxd4 13. Dc2 Dxd3 14. Dxd3 Txd3 15. Pc5, gevolgd door 16. Pxb7.
12. c3xd4 Df6xd4 13. Dd2-c2 Dd4xa4 14. Dc2xa4 b5xa4
Zwart heeft een pion meer maar zijn pionnenstructuur is afzichtelijk. Wit staat ongetwijfeld beter, zij het misschien niet zo goed als het lijkt.
15. Ld3-c2 Le6-c4 16. Tf1-e1 Lc4-b5 17. Lc1-e3
Ook in aanmerking komt 17. Lf4.
17 ... Pe7-c8 18. Le3-c5 Pc8-b6 19. Ta1-d1 Td8xd1 20. Te1xd1 a7-a6 21. f2-f4 Pb6-d7
Zie diagram volgende kolom
22. Lc5-a3
Dit werd in de perskamer in Londen afgekeurd. De experts waren daar zeer te spreken over 22. Ld4 f6 23. e5 fxe5 24. fxe5 Ke7 25. e6 Pf6 26. Lf5, gevolgd door g2-g4.
22 ... h7-h5 23. Kg1-f2 Th8-h6 24. e4-e5 c6-c5 25. Lc2-f5 Th6-b6 26. Td1-d2 g7-g6 27. Lf5-c2

Kasparov heeft de grote lijn inmiddels uit het oog verloren maar blijft op winst spelen. Hij kon remise maken met 27. Lxd7+ Lxd7 28. Lxc5.
27 ... Tb6-e6 28. Kf2-g3 Pd7-b6! 29. La3xc5 Pb6-c4 30. Td2-d5 Pc4xb2 31. f4-f5 Lb5-c6!
Short laat zich niet imponeren door wits opportunistische spel. Na de tekstzet is het zwart die kleine winstkansen heeft. Zeer kleine, wits loperpaar is te sterk.
32. Td5-d2 g6xf5 33. Kg3-f4 Pb2-c4 34. Td2-e2 f7-f6 35. Lc2xf5 Te6xe5 36. Lf5-d3 Lc6-d5 37. Lc5-d4 Te5xe2 38. Ld3xe2 Kf7-e7 39. Le2xh5 Ld5xg2 40. Lh5-d1 a4-a3
Zwart staat nu zelfs twee pionnen voor maar zijn winstkansen blijven gering. De witte h-pion blijkt een handenbindertje.
41. h2-h4 Lg2-d5 42. h4-h5 Pc4-e5 43. h5-h6 Ld5xa2 44. Ld4-c5+ Ke7-f7 45. Ld1-c2 La2-c4 46. h6-h7 Kf7-g7 47. Lc5-f8+ Kg7-h8 48. Lf8-e7 Lc4-d3 49. Le7xf6+ Kh8xh7 50. Lf6xe5 Ld3xc2
Remise.

Eltingh te sterk voor nummer twee van tennislijst

Van onze sportredactie

AMSTERDAM
Jacco Eltingh heeft donderdag voor een daverende verrassing gezorgd door in Kuala Lumpur de als eerste geplaatste Jim Courier te verslaan. Eltingh, 75ste op de ATP-wereldranglijst, versloeg de nummer twee van de wereld met 6-4 en 6-3. Door zijn overwinning bereikte Eltingh de kwartfinales van het met 300 duizend dollar gedoteerde toernooi.

Courier zei na afloop van de partij slechter te hebben gespeeld dan verwacht. 'Alles leek wel fout te gaan.' Eltingh verklaarde dat zijn motivatie toenam toen hij zag dat Courier zijn zelfvertrouwen verloor na de eerste set. 'Mijn spel werd beter naarmate de wedstrijd vorderde. Ik had geluk dat Courier twee dubbele fouten sloeg in de negende game van de eerste set.'

KUALA LUMPUR: **int. toernooi, mannen, tweede ronde:** Eltingh (Ned) - Courier (VS) 6-4, 6-3, Antonitsch (Oos) - Haarhuis (Ned) 7-5, 6-3, Bjorkman (Zwe) - Bailey (Eng) 6-4, 6-2, Svensson (Zwe) - Thorne (VS) 6-2, 6-4, Borwick (Aus) - Steven (NZ) 6-3, 6-2, Bates (Eng) - Masur (Aus) 6-3, 6-3, Chang (VS) - Weiss (VS) 6-1, 2-6, 6-4, Stafford (ZA) - Yzaga (Per) 5-7, 6-1, 7-5.

Nog meer straf voor Olympique Marseille

Van onze sportredactie

AMSTERDAM
Olympique Marseille, verbannen van de Europese velden en beroofd van de nationale titel wegens het omkoopschandaal, heeft nog meer straf gekregen. Deze keer wegens wangedrag van de supporters.

Wegens ongeregeldheden bij het thuisduel met Metz, vorige week vrijdag, moet de club van Tapie een wedstrijd op neutraal veld spelen. Bij de wedstrijd bestormden aanhangers het veld, bij een achterstand van 3-0 voor Olympique.

Het lijkt er intussen meer op dat de in financiële nood verkerende club spelers moet gaan verkopen. Olympique kampt met een tekort van vijfendertig tot vijfenveertig miljoen gulden. 'We staan constant aan de rand van de afgrond', zegt financieel directeur Alain Laroche.

■ **SCHORSING** De tuchtcommissie van de judobond heeft Ben Spijkers voor zes maanden geschorst. De commissie onderzocht de beschuldigingen die Spijkers heeft geuit over het gebruik van dope in de (sub)top van het Nederlandse judo.

■ **WERELDKAMPIOENE** De 18-jarige Maria Jongeling uit Rijswijk heeft tijdens de wereldkampioenschappen wielrennen op de baan voor junioren de titel veroverd op de twee kilometer achtervolging. Ze won in de finale van Sara Ulmer uit Nieuw-Zeeland. Haar tijd van 2.28.14 in Perth was een baanrecord.

■ **VAN DER SAR** Ajax heeft het contyract met doelman Van der Sar, dat tot het eind van dit seizoen liep, opengebroken en verlengd met twee jaar.

...etrapte renner 'dupe van knoeiwerk'

Van onze verslaggever
... Visser

AMSTERDAM
...oren Veenstra voelt zich aan de ...ndpaal genageld door de regen... van de wielerwereld. 'Ik durf ... te beweren dat ze mij bewust ...ben gezocht, maar het is duide...dat de bond verschrikkelijk on...vuldig heeft gehandeld.'

...e Friese prof kreeg vorige week ... voorwaardelijke schorsing van ... maanden en een boete van drie...zend Zwitserse frank omdat in ... urine sporen van de verboden ... efedrine waren aangetroffen. ...nstra is zich van geen kwaad ...ust en spreekt van 'een hoogst ...kwaardige affaire'.

...a het criterium van Maastricht, ...1 augustus, moet Veenstra met ...oks, Wilfried Nelissen, Wij...kds, Mulders en Strouken naar ...dopingcontrole. Om kwart over ...wordt de uitgelote renner het ...aal van dopingcontroleur Jan ...nsen binnengeleid, waar zich tot ... verbazing ook nog Rooks en ...ssen bevinden. In elkaars aan...heid doen de profs een plas en ...n het proces verbaal.

...alf dagen later krijgt Veen...n brief van de bond waarin ...wordt beschuldigd van gebruik ... het spierversterkende middel ...drolon, een ernstige overtre... van de dopingreglementen. Op ... augustus volgt een tweede brief ...rin Gerrit Middag zich namens ... KNWU verontschuldigt. 'Met ...uses voor de eerdere onjuiste ...chtgeving', meldt Middag dat in ...nstra's urine geen sporen van ...drolon zijn gevonden, maar van ...rine en pseudo-efedrine.

...ge doseringen van deze stof...die behoren tot de stimulantia, ...orderen de doorstroming van ...bloed. In lage doseringen kun... efedrine en pseudo-efedrine worden aangetroffen in hoestdranken en zogenaamde Ginseng-produkten. Een gecontroleerde wielrenner wordt positief bevonden als de concentratie efedrine hoger is dan vijf microgram per millimeter. Bij pseudo-efedrine is de grens bepaald op tien microgram. Veenstra verneemt dat in zijn urine uitzonderlijk hoge concentraties zijn gevonden: 32 microgram efedrine en 24 microgram pseudo-efedrine.

De verbijsterde renner wendt zich tot mr Gerrit Vixseboxse, de secretaris van de Vereniging van Beroeps Wielrenners. Veenstra biecht op dat hij vlak voor het Limburgse criterium een Ginseng-produkt heeft gebruikt en 'per dag soms wel twee zakjes *Fishermans Friend* vreet', een onschuldige keelpastille die overal te koop is.

Nadat bekend is geworden dat het de urine van Strouken was die sporen van Nandrolon bevatte, reist vakbondsman Vixseboxse, in gezelschap van de Vlaamse deskundige professor Delbeke, af naar Keulen. In het laboratorium van Donike zijn zij getuigen van een contra-expertise. De jurist en de farmacoloog constateren dat één van de in Maastricht gecontroleerde renners op zijn proces verbaal het gebruik van een hoestdrank heeft ingevuld. Nadat Delbeke in een discussie met Donike over de wijze van testen en het interpreteren van de geconstateerde waarden aan het langste eind heeft getrokken, wordt Veenstra weer positief bevonden. Zij het dat de concentraties efedrine en pseudo-efedrine sterk zijn gedaald, naar resp. 12 en 16 microgram.

Veenstra wordt schriftelijk door de KNWU op de hoogte gesteld van de uitslag van het tegenonderzoek. In dezelfde brief, die op 3 september op de post gaat, schrijft Middag dat renner tot uiterlijk 6 augustus (!) de tijd heeft te laten weten of hij gebruik wil maken van het recht zich te laten horen door de commissie Bestrijding Dopinggebruik.

In dit bondsorgaan, dat wordt voorgezeten door dr Schattenberg, heeft ook UCI-baas Hein Verbruggen zitting. Veenstra wordt echter niet door Schattenberg gehoord, maar door KNWU-arts Rijntens. Vixseboxse: 'Maar die heeft niets met die dopingcommissie te maken en heeft zich tegenover ons wel vier keer verontschuldigd dat hij met die klus was opgezadeld. Voor Veenstra en mij was toen wel duidelijk dat de KNWU alleen maar pro forma hoor en wederhoor toepast.'

Veenstra acht zich onschuldig in dopingaffaire

De voorwaardelijke schorsing en de forse geldboete waarmee Veenstra uiteindelijk toch is gestraft, noemt Vixseboxse 'absurd'. De vakbonds-secretaris heeft de KNWU schriftelijk om een nader onderzoek gevraagd omdat Veenstra vermoedt dat hij het slachtoffer is geworden van een vergissing of een verwisseling van de papieren die zijn opgestuurd naar het dopinglab van Donike. De brief van Vixseboxse werd drie weken geleden op het bondsbureau bezorgd. 'Maar ik heb nog niets van de heren mogen vernemen. Ondertussen hebben ze Veenstra toch maar mooi in de ban gedaan.'

Met alle gevolgen van dien, want Veenstra, een sprinter uit de internationale subtop, stond naar eigen zeggen op het punt een lucratief contract te tekenen bij de Amerikaanse formatie Motorola. 'Maar toen deze zaak aan het rollen werd gebracht, heeft die ploeg zich onmiddellijk teruggetrokken en alle contacten verbroken.'

Veenstra had de KNWU willen aanklagen wegens onzorgvuldig handelen en broodroof, maar zijn vertrouwensman ziet weinig heil in een gang naar de rechter. 'Want je gelijk haal je toch niet, omdat al die bestuurlijke instanties elkaar in de rug dekken. Dit is een trieste zaak vooral omdat de KNWU het vertikt een nader onderzoek in te stellen. De bond heeft Veenstra keihard laten vallen, terwijl hij misschien wel de dupe van een vergissing is.'

Vast staat inmiddels dat Rooks de renner is geweest die het gebruik van een hoestdrank op zijn proces verbaal heeft vermeld. Hij geeft dat volmondig toe. 'Want ik heb het gedaan om mij in te dekken. Ik had een of ander middeltje op natuurlijk basis genomen en je weet nooit wat daar precies inzit. Het is trouwens belachelijk dat efedrine nog steeds op de lijst van verboden middelen staat, want je gaat er geen meter harder van fietsen.'

Vixseboxse: 'Ik vraag me af wat het voor zin heeft om een renner als Veenstra aan te pakken. Het is alleen maar slechte reclame voor de wielersport, want de leek ziet zijn negatieve beeld bevestigd: weer zo'n renner die vol zit met dope. De KNWU heeft bij zo'n criterium niet eens de verplichting om op doping te controleren. De bestuurders hadden de zaak dus in de doofpot kunnen stoppen in plaats van de UCI in te seinen. Nu straffen ze een ander voor hun eigen knoeiwerk.

'Ik vind het een goede zaak dat er jacht wordt gemaakt op dopegebruikers, maar concentreer je dan wel op levensgevaarlijk uitwassen als groeihormonen en synthetische bloeddoping.'

SPORTUITSLAGEN

BASKETBAL
EREDIVISIE: **mannen:** Akrides - Den Helder 62-76. **Vrouwen:** Grasshoppers - Den Helder 63-62.
HAAKSBERGEN: **Europa Cup 1, tweede ronde, vrouwen:** Tonego (Ned) - Olimpia Poznan 64-78.

BADMINTON
LEVERKUSEN: **Duitse Open, mannen, eerste ronde:** Bruil (Ned) - Butler (Eng) 15-4, 15-4, Pelupessy (Ned) - Dömer (Dui) 15-4, 15-2, Van Soerland (Ned) - Rasmussen (Den) 9-15, 15-11, 6-15; **tweede ronde:** Kuyten (Ned) - Kusuma (Ind) 6-15, 6-15, Bruil - Poste (Dui) 15-7, 17-18, 15-1, Pelupessy - Nielsen (Den) 10-15, 2-15. **Vrouwen, eerste ronde:** Van der Knaap (Ned) - Susanti (Ind) 3-11, 3-11, Glebbeek (Ned) - Söndergaard (Den) 3-11, 1-11, Hoogland (Ned) - Thomsen (Den) 6-11, 8-11.

HANDBAL
DEN HAAG: **eredivisie vrouwen:** Hellas - Swift 16-29

JUDO
HAMILTON (Can): **WK, vrouwen, boven 72 kg:** Van der Lee (Ned) wint van Burgatta (It), yuko; Van der Lee wint van Lupino (Fr), yuko; Van der Lee wint van Granicz (Hon), ippon; Van der Lee verliest van Anno (Jap), beslissing; **tot 72 kg:** Leng (Chi) wint van Kienhuis (Ned), ippon; herkansing: Werbrouck (Bel) wint van Kienhuis, wazari.
Mannen, tot 95 kg: Sonnemans (Ned) wint van Sargent (GB), ippon; Meiling (Dui) wint van Sonnemans, ippon; herkansing: Sonnemans wint van Fridriksson (IJsl), ippon; Sonnemans verliest van Traineau (Fr), wazari.

TENNIS
BASEL: **int. toernooi, mannen: tweede ronde:** Damm (Tsj) - Siemerink (Ned) 6-4, 4-6, 7-5, Larsson (Zwe) - Göllner (Dui) 3-6, 7-6, 6-4, Mansdorf (Isr) - Raoux (Fr) 7-6, 6-2, Stich (Dui) - Gilbert (Fr) 6-4, 7-6, Boetsch (Fr) - Tarango (VS) 6-0, 6-1, Prinosil (Dui) - Pozzi (It) 7-6, 6-2, Edberg (Zwe) - Renzenbrink (Dui) 3-6, 6-3, 6-1.
PALMERMO: **Int. toernooi, mannen: tweede ronde:** Fontang (Fr) - Gisbert (Sp) 6-4, 7-6, F. Sanchez (Sp) - Vacek (Tsj) 3-6, 7-5, 6-1, Corretja (Sp) - J. Sanchez (Sp) 6-1, 6-2, Gaudenzi (It) - Pescosolido (It) 4-6, 6-3, 7-5, Mattar (Br) - Burrillo (Sp) 6-7, 7-6, 6-1, Muster (Oos) - Furlan (It) 6-1, 4-6, 6-3.
LEIPZIG: **int. toernooi, vrouwen: tweede ronde:** Rittner (Dui) - Rottier (Ned) 6-2, 6-3.

VOETBAL
EREDIVISIE: **reserve-elftallen:** FC Twente - MVV 2-1, Roda JC - PSV 3-5.
VALENCIA: **UEFA-beker, eerste ronde, tweede wedstrijd:** Valencia (Sp) - Nantes (Fr) 3-1 na verlenging (1-1, 0-0). 50. Pedros 0-1, 72. Penev 1-1 (strafschop), 104. Galvez 2-1, 112. Gomez 3-1. Toeschouwers: 46.700. Eerste wedstrijd: 1-1. Valencia naar tweede ronde.

NEDERLANDSE LOTTO

DEN HAAG: **Lucky Ten:** 6-11-15-19-23-29-33-39-40-46-47-57-60-67-68-70-71-72-73-76.

Judoka Van der Lee strandt bij WK in halve eindstrijd

Van onze sportredactie

AMSTERDAM
Op de openingsdag van zijn eerste WK, in het Canadese Hamilton, mikte Ben Sonnemans zomaar op de prijzen. Monique van der Lee ging zelfs voor de allerhoogste. De zwaargewicht werd echter door de scheidsrechter van een finaleplaats afgehouden. Een luid gejoel ging in Copps Coliseum op toen de Japanse Norika Anno in de halve eindstrijd tot winnares werd uitgeroepen. Meer dan brons zat er voor de Europese kampioene niet in.

Het bereiken van de halve finale, via de Franse veterane Natalina Lupino en de Hongaarse Eva Granicz, was betrekkelijk rimpelloos verlopen. Anno, haar tegenstandster in de halve eindstrijd, had niet het gewenste figuur. Van der Lee, een lichte zwaargewicht, geeft de voorkeur aan zwaardere types, met wie zij de mat ronddanst. Driekwart minuut voor het einde van de partij leek de Brabantse studente toch een voordeel te verwerven.

Een yuko werd echter door de hoekscheidsrechters weggewoven. In de resterende seconden richtte Van der Lee noch Ano iets uit. Van der Lee trok bleek weg toen ze het oordeel van de Franse hoofdarbiter vernam. De hoekscheidsrechters waren het niet eens geweest.

Sonnemans debuteerde op hoog niveau. De prijzen hingen bij het debuut van de 21-jarige meao-student nog iets te hoog. Dat hij niet onmiddellijk voor de allerhoogste ging, was in eerste instantie te wijten aan de Duitser Meiling, die hem in de tweede ronde een beentje lichtte. Voor een 'bronzen' strijd kwam de vechtersbaas niet in aanmerking omdat tegen de Fransman Traineau bleek dat hij de trucjes van het internationale metier nog niet beheerst.

Voor Karin Kienhuis was het spel na twee partijen uit. Een half jaar geleden eindigde ze als derde tijdens de EK. Op grond daarvan mocht meer worden verwacht dan uitschakeling in de eerste herkansingsronde. Ze opende met verlies tegen Cheng en boog vervolgens voor de Belgische Werbrouck.

Advertentie

ELKE WEEK
alle zenders van A tot Z
Zo compleet is nu VARA TV MAGAZINE.
Met elke dag 6 pagina's over alle tv-programma's van die dag.
Helder en overzichtelijk.
KOOP 'M IN DE WINKEL OF BEL VOOR EEN ABONNEMENT 035-711.911

TOT 1 JULI '94 VOOR MAAR 30.-

...riebander Van der Smissen overbluft ...ecordhouder Comori in WB-thriller

OOSTERHOUT
...onvrede over de handelwijze ...de BWA heeft Christ van der ...ssen uit zijn hoofd gezet. De 39-...e Brabander verbleef uit eigen ...enlang in de wachtkamer van ...ofessionele driebanden. Met ...hst van een privé-geldschieter ...ert hij de komende maanden ...loren tijd in het wereldbeker...uit in te halen.

...beginnen bij de opening van ...velus in Oosterhout, waar de ...illebrorder donderdag de ...ronde van het hoofdtoer...bereikte door de Japanner Ju...Comori in een bloedstollende ...er te verslaan.

...n der Smissen weigerde zich ...tijd als kleine driebandenjon... aan kwalificatiewedstrijden ... de proftoernooien te onder...pen. Bij de start van het BWA-circuit in 1986 meende de Brabander recht te hebben op een plaats in het selecte profgezelschap. Rini van Bracht kreeg in het politieke steekspel echter de voorkeur.

Dit seizoen stapte hij het walhalla van het driebandenspel weer binnen. Door de financiële bijdrage van zijn sponsor Hans van der Wurf kan hij alle open wedstrijden van de wereldbekercircuit afwerken.

Van de strijd om de wereldbeker zijn vier van de zes evenementen open. In Oosterhout, Tokyo, Istanbul en bij de finale in Gent meldt Van der Smissen zich optimaal gemotiveerd voor de kwalificatietoernooien. Donderdag kwam daar het bericht bij dat hij voor de besloten wedstrijden in Berlijn en Bolzano op een wild card mag rekenen.

In de competitie bracht Van der Smissen het Nederlandse serierecord onlangs op 25. Comori deed het een week voor hem nog beter. Zijn ononderbroken carambolereeks eindigde bij 28, een wereldrecord.

Het tweetal bleek in Oosterhout aan elkaar gewaagd, bestreed elkaar urenlang. Van der Smissen won de eerste twee sets, verloor de derde kansloos, liet de zege in de vierde glippen door met 14-15 ten onder te gaan in 25 beurten, maar bleek in de beslissende reeks mentaal de sterkste toen het opnieuw om één geslaagde stoot ging (15-14).

OOSTERHOUT: **WB driebanden, eerste ronde:** Van der Smissen (Ned) - Comori (Jap) 3-2 (15-10, 13-15, 3-15, 14-15, 15-14/0,954-1,031), Burgman (Ned) - Havermans (Ned) 3-1 (15-4, 15-4, 3-15, 15-11/1,200-0,795), Dielis (Bel) - Buyle (Bel) 3-0 (15-7, 15-12, 15-11/1,406-1,000), Broeders (Ned) - Jungfleisch (Dui) 3-1 (15-13, 3-15, 15-2, 15-12/1,171-1,050), Van de Ven (Ned) - Arnouts (Ned) 3-2 (15-4, 9-15, 8-1,5 15-3, 15-10/1,016-0,770), Gieskens (Ned) - Bitalis (Fr) 3-2 (9-15, 15-8, 15-9, 11-15, 15-2/1,444-1,114), Weijenburg (Ned) - Merckx (Bel) 3-0 (15-9, 15-12, 15-10/1,286-0,939), Zanetti (It) - Van Schaik (Ned) 3-0 (15-5, 15-3, 15-6/1,875-0,609).

Advertentie

Onze nieuwe toetjes zijn maar één maand verkrijgbaar.

Bent u dol op toetjes en houdt u van variatie? Dan is het toetje-van-de-maand hèt toetje voor u. Elke maand een nieuwe pudding met elke maand een nieuwe saus.

De aftrap wordt gegeven door 'n heerlijke abrikozenpudding met rode pruimensaus. Voor de toekomst staan onder andere een Walnoten-pudding met walnotensaus en een lentepudding met appelbloesemsaus op het programma. Yam, Yam.

Proef de unieke toetjes. Een maand later kan niet meer. En doe aan het eind mee aan de grootste toetjestest ter wereld: Mona's toetje-van-het-jaar verkiezing. Want dat toetje krijgt een vaste plaats in ons assortiment.

MONA. De zuivelste verwenner.

Spartaan De Nooijer vier duels geschorst

ANP

ZEIST
Dennis de Nooijer is door de tuchtcommissie van de KNVB vier wedstrijden geschorst. De Spartaan werd zaterdag in de wedstrijd tegen FC Utrecht door scheidsrechter Uilenberg na een gemene charge op De Kock naar de kleedkamer gestuurd.

Ook zijn ploeggenoten Bogarde en Van Eck (2x geel) en trainer Berger moesten in de met 3-1 verloren wedstrijd het speelveld voortijdig verlaten.

Bogarde, die rood kreeg omdat hij Johan de Kock omver duwde nadat die een elleboog in zijn gezicht zou hebben geplant, is in beroep gegaan. De zaak wordt volgende week dinsdag mondeling behandeld. Van Eck werd één duel geschorst. Over de rode kaart van Berger is nog geen uitspraak gedaan.

De tuchtcommissie van de KNVB schorste Magielse van RBC één wedstrijd.

AANDELEN BINNENLAND

fonds	omz	hj		lj		vk	op	ho	la	sk
meest actieve fondsen										
abn a	1576883	69.20	30/08	46.00	05/10	62.50	63.00	63.60	62.80+	63.60
abn a aif	22854	88.60	13/07	75.00	07/10	86.70	86.70	86.70	86.70	86.70
abn a gr	75348	177.00	29/09	167.50	01/10	177.00	177.00	177.00	177.00	177.00
abn a obl grf.	42065	203.50	30/09	184.20	30/09	203.40	203.50	203.50	203.50	203.50
aegon	105765	93.40	31/08	64.20	05/10	87.00	87.50	87.80	87.00	87.70
ahold	246995	99.80	28/06	71.70	22/10	85.90	86.00	86.50	86.00	86.30
akzo	86114	181.80	18/08	123.70	02/11	171.40	171.20	171.90	171.00	171.30
alrenta	13274	254.00	29/09	199.10	08/10	254.00	253.80	254.00	253.80	254.00
amev c	318421	75.40	29/09	56.80	05/10	74.30	74.60	74.70	74.10	74.70
bols wes. c.	414679	45.60	03/09	36.24	05/10	40.40	40.50	41.70	40.50	41.00
csm cert.	20717	66.10	03/09	48.25	04/11	62.60	62.80	63.10	62.70	63.10
dordt. petr.	32930	176.60	27/08	130.50	05/10	170.70	172.00	174.00	172.00	173.50
dsm	252246	101.20	13/07	66.40	02/03	94.00	94.70	96.90	94.70	96.10
elsevier	166423	149.20	31/08	102.00	08/10	142.30	142.70	143.90	142.40	143.30
fokker cert	133214	23.70	16/08	8.10	04/02	19.30	19.30	19.90	19.30	19.30
gist broc c.	110417	49.50	25/08	29.20	02/11	46.80	47.00	47.00	46.90	46.90
heineken	73896	197.60	06/04	162.90	25/01	178.40	179.00	180.70	178.70	180.60
heineken hold	2601	172.70	06/04	140.70	28/01	158.50	159.00	160.50	159.00	160.50
hoogovens c	63788	51.80	11/08	19.00	30/10	44.30	44.30	44.60	43.90	44.10
hunter dgl	47294	72.00	01/09	31.00	05/11	67.40	67.80	68.00	67.80	67.80
int. ned. gr.	539879	76.70	21/09	44.80	05/10	74.30	74.50	74.80	74.30	74.30
klm	344221	38.90	12/08	21.00	05/11	35.10	35.00	35.30	34.80	35.10
kon. knp bt	560260	38.90	12/08	27.60	25/05	33.90	33.50	33.70	32.90	33.70
kon olie	872910	190.40	27/08	140.50	05/10	183.00	184.90	186.30	184.60	186.30
nedlloyd	126755	48.50	06/09	22.90	24/02	40.90	41.00	41.10	40.00	40.20
oce	44091	59.60	16/08	36.20	26/10	52.00	52.40	52.40	52.00	52.40
pakhoed	40981	45.10	16/08	31.50	19/10	41.90	42.20	42.30	42.10	42.30
philips	1804348	37.60	11/08	16.90	05/11	36.60	37.00	37.40	37.00	37.20
polygram	81305	66.40	02/09	41.70	19/10	62.80	63.00	63.40	63.00	63.30
postb.beleggf.	49350	63.90	30/08	55.30	08/10	62.60	62.60	62.60	62.60	62.60
robeco	18886	118.50	26/08	85.70	05/10	113.00	113.60	114.00	113.60	114.00
rodamco	135451	60.60	19/08	42.50	16/10	56.20	56.00	56.60	56.00	56.00
rolinco	4148	118.60	16/08	88.20	05/10	111.70	112.60	112.70	112.60	112.70
rorento	52601	93.80	12/08	74.60	01/10	93.00	93.00-	93.00-	93.00-	93.00-
rg florente f.	9565	128.90	29/09	118.50	08/10	128.90	128.80	128.80	128.80	128.80
stork	126522	40.00	31/08	23.50	17/11	35.30	35.40	35.70	35.20	35.20
unilever c	197017	217.50	11/03	179.00	24/11	196.90	196.70	197.30	196.50	197.00
van ommeren	71985	41.80	01/09	30.70	27/10	37.90	38.00	38.10	37.80	38.00
vnu	70041	144.00	31/08	77.50	19/10	130.80	130.80	131.50	130.60	131.50
wolters-kluw.	168509	105.10	31/08	80.00	08/10	101.50	101.80	103.40	101.80	103.10
lokale markt										
aalberts	46	55.00	06/08	39.00	23/12	50.00	50.00	50.00	50.00	50.00
abn a hld	333972	6.84	07/05	6.15	11/06	6.52	6.51	6.62	6.51	6.55
acf	2974	49.50	14/09	32.00	06/11	47.70	47.70	47.90	47.70	47.90
ahrend gr	-	101.00	02/12	67.00	24/02	96.50	96.50	96.50	96.50	96.50
amst opt tr	3912	11.80	03/09	8.00	26/02	11.20	11.20	11.50	11.20	11.50
a dam rubber	69740	3.60	30/09	1.70	05/03	3.00	3.20	3.60	3.20	3.60
ant.verf	-	400.00	03/11	350.00	28/09	350.00	-	-	-	-
atag hold c	3347	134.80	02/10	104.50	05/01	125.40	124.50l	123.50	123.50	123.50
athlon groep	1000	60.00	14/09	36.00	09/12	57.80	57.90	57.90	57.90	57.90
athlon groep nrc	-	58.00	29/09	39.00	19/01	58.00	58.00	58.00	58.00	58.00
air	175	78.00	21/09	46.00	17/02	64.00	65.00	66.00	65.00	66.00
air cp	-	47.00	25/02	44.00	29/09	44.00	44.00	44.00	44.00	44.00
bam groep	20	108.00	12/05	72.00	01/12	101.00	101.00	101.00	101.00	101.00
batenb beh	-	153.00	14/04	130.50	18/02	135.50	135.50	135.50	135.50	135.50
beers	410	129.00	06/10	99.00	19/05	110.20	110.20	110.20	110.00	110.00
begemann gr.	2263	118.00	30/09	25.10	07/06	40.10	40.10	41.00	40.10	40.50
belindo c	-	315.00	12/08	272.00	25/02	306.00	-	-	-	-
boyd.-will	175	32.00	20/04	19.00	05/02	27.30	27.30	27.30	27.30	27.30
boer boekh.kon.	7400	26.40	07/04	16.00	05/02	23.20	23.20	23.20	23.00	23.20
de boer wink	98404	79.50	19/04	56.40	02/12	69.50	69.60	70.00	69.60	70.00
borsumy wehry	12896	107.00	20/09	47.00	27/10	104.50+	105.00	106.50	105.00	105.50
boskalis c	78318	42.70	03/09	22.10	08/10	40.30	40.60	40.60	40.00	40.00
braat beheer	75	33.00	09/03	23.00	03/12	27.10	27.00	27.00	27.00	27.00
breevast	392	15.40	11/01	8.20	27/01	10.10	10.10	10.10	10.10	10.10
burg heybr	-	2450.00	30/12	1000.00	04/01	1350.00	1350.00	1350.00	1350.00	1350.00
calve	50	1350.00	15/03	1130.00	12/10	1280.00	1280.00	1290.00	1260.00	1260.00
calve pref	-	910.00	29/09	770.00	04/06	910.00	910.00	910.00	910.00	910.00
calve c	501	1360.00	15/03	1140.00	12/10	1285.00	1285.00	1285.00	1260.00	1260.00
cindu intern.	-	130.00	06/10	77.00	17/05	85.00	85.00	85.00	85.00	85.00
claimindo c	360	305.00	09/11	265.00	22/02	299.70	299.70	300.00	299.70	300.00
content beh.	-	24.50	05/08	20.00	23/11	21.00	21.00	21.00	21.00	21.00
cred lyonn	13550	32.20	26/08	20.00	06/11	28.30	28.30	29.10	28.30	29.10
csm	300	65.80	02/09	48.00	05/11	62.60	62.60	63.00	62.60	63.00
crown v.gel.	206	130.00	29/09	100.00	29/01	130.00	130.00	130.00	129.20	129.20
delft instrum.	3071	21.40	17/08	11.50	20/10	16.00	16.00	16.50	16.00	16.50
dorp groep	-	39.80	14/04	31.00	12/08	34.00-	34.00l	-	-	34.00l
draka holding	3105	34.00	30/09	20.70	12/02	33.20	34.00	34.00	34.00	34.00
econosto	1017	24.30	14/10	16.60	25/02	21.90	21.90	21.90	21.90	21.90
emba	-	200.00	20/10	110.00	30/12	170.00l	-	-	-	-
eriks c	169	85.20	27/08	65.00	09/12	80.20	80.50	82.00	80.50	82.00
flexovit int.	-	59.70	27/08	43.00	01/12	52.30	52.00	52.00	52.00	52.00
frans maas c.	100	59.80	30/09	35.60	28/09	36.00	35.70	35.70	35.70	35.70
fugro mcclel c.	2210	36.50	21/09	22.30	06/10	35.30	35.00	35.00	34.80	34.80
gamma hold	6800	100.50	29/10	71.70	10/03	86.10	86.50	88.50	86.50	88.50
gamma h pr	-	6.30	08/09	5.50	21/05	6.10	6.00	6.00	6.00	6.00
garzarelli $	-	13.50	29/06	9.50	23/11	11.80	11.80	11.80	11.80	11.80
getronics	13931	39.60	11/08	28.80	29/01	37.90	37.90	37.90	37.60	37.80
geveke	1123	31.20	03/09	12.20	17/02	27.40	27.70	27.70	27.70	27.70
giessen	670	256.00	13/09	99.00	27/10	235.00	234.00	234.00	234.00	234.00
goudsmit	1466	32.90	24/05	16.00	02/10	28.00l	27.00l	27.00	27.00	27.00
grolsch cert.	7332	43.80	08/03	34.50	15/07	39.90	39.90	39.90	39.60	39.80
gti holding	121	207.00	16/10	155.00	14/09	156.00	156.00	156.00	155.00	155.00
hagemeyer	4410	112.50	09/09	53.55	30/10	107.00	107.20	107.50	107.20	107.50
hal trust b	800	15.30	29/07	12.50	14/12	14.70	14.70	14.70	14.70	14.70
hal trust un.	-	15.10	29/07	12.40	02/11	14.80	14.80	14.80	14.80	14.80
hes beheer c	2250	33.00	30/09	7.50	16/02	19.10	19.10	19.10	19.10	19.10
heijmans	12800	40.40	27/09	40.00	29/09	40.00	40.00	40.00	40.00	40.00
hoek s mach.	44	74.00	23/07	52.50	14/12	72.00	72.00	72.00	72.00	72.00
h.b.g	805	285.00	08/09	174.00	16/12	250.80	250.50	250.80	250.50	250.80
holland sea	59575	0.45	09/10	0.19	27/09	0.20	0.20l	0.20-	0.20-	0.20-
holl.ind.mij	-	45.00	13/08	31.90	13/04	42.00-	41.50	41.50	41.50	41.50
hoop eff.bk	130	10.30	16/08	5.60	05/10	9.30	9.30	9.30	9.30	9.30
hunt.dougl	-	2.50	06/01	1.51	18/11	1.95	-	-	-	-
inc caland	35883	40.20	01/09	20.00	06/10	36.30	36.70	37.00	36.70	36.70
inter.muell.	6979	73.50	01/09	49.50	12/02	71.00	71.50	71.50	70.50	70.50
int.ned.groep	101023	8.17	10/09	7.60	25/05	8.09	8.09	8.09	8.08	8.09
kas-ass.	6021	56.50	02/09	27.80	28/12	53.90	53.90	53.90	53.50	53.50
kempen & co	2000	11.40	15/09	6.60	21/01	10.90	10.90	10.90	10.90	10.90
klene hold	-	101.00	30/10	83.50	16/08	85.00	85.00	85.00	85.00	85.00
kondor	7150	40.00	14/09	28.20	01/03	38.00-	38.00	38.00	38.00	38.00
kbb	6430	104.80	15/09	51.00	23/10	100.70	100.70	102.00	100.70	101.00
kon.sphinx	20827	60.00	08/04	38.50	30/10	42.00	42.00	42.00	41.60	41.60
koppelpoort	-	470.00	23/03	313.00	22/01	400.00	400.00	400.00	400.00	400.00
krasnapols.	-	202.00	20/01	154.50	13/08	159.00	159.00	159.00	159.00	159.00
landre glin	374	50.50	05/02	33.00	02/03	44.00	43.50	43.50	43.50	43.50
macintosh	3269	51.00	20/09	24.50	01/12	48.20	48.20	48.20	48.20	48.20
maxwell petr.	-	155.00	01/09	113.50	28/10	151.00	153.00	153.00	153.00	153.00
mend gans	-	10500.00	12/11	6200.00	03/11	8200.00	8200.00	8200.00	8190.00	8190.00
moeara	113	1545.00	27/08	1150.00	05/10	1482.00	1486.00	1520.00	1486.00	1520.00
moeara opr	-	200150	25/08	150000	15/10	189500	191000	192000	191000	192000
moeara c op	-	19900	30/08	14900	07/10	19100	19150	19400	19150	19400
moeara wb	-	21346	30/08	16050	07/10	20200	20260	20400	20260	20300
moolen hold.	1338	36.00	29/07	22.50	13/11	31.80	31.80	31.80	31.10	31.10
mulder bosk	-	50.00	20/10	30.00	19/03	40.00l	40.00l	-	-	40.00l
multihouse	-	3.80	06/10	2.00	10/02	2.20l	2.10b	-	-	2.20l
naeff	-	469.00	07/01	405.00	01/09	405.00l	-	-	-	-
nagron c	250	70.50	13/09	55.50	19/05	68.20	68.20	68.20	68.20	68.20
nat.inv.bnk. a	762	96.70	28/09	60.00	01/10	96.30	95.80	95.80	95.80	95.80
nbm-amsteil.	27670	12.50	11/08	6.50	02/12	11.70	11.70	11.80	11.70	11.80
nedap	3490	51.00	27/09	28.00	25/11	50.80	50.80	51.00	50.80	51.00
nedcon groep	-	67.00	15/04	40.00	30/10	56.00	55.80	55.80	55.80	55.80
nkf holding	1326	164.00	30/09	95.00	28/01	137.00	139.00	140.00	139.00	140.00
ned.part.mij	300500	55.70	07/01	47.70	09/06	48.70	48.70	48.70	48.40	48.40
n spr.st c	-	7300.00	23/11	5000.00	14/09	5100.00	5100.00	5100.00	5100.00	5100.00
norit	15593	21.20	12/05	13.00	26/10	16.90	16.80	16.80	16.70	16.80
nutricia gb	165	135.00	30/08	103.00	17/12	131.70	131.70	131.70	131.70	131.70
nutricia vb	5015	141.00	30/08	108.50	17/12	136.30	136.30	136.80	136.30	136.50
nijverdal	17176	97.80	01/10	66.50	04/03	80.00	80.00	80.00	79.50	79.50
opg cert.	32757	45.00	09/03	30.00	29/12	43.00	43.10	43.30	43.10	43.20
orco bank c.	2639	90.00	11/05	70.80	01/10	88.00	87.80	87.80	87.80	87.80
otra	65	282.00	13/08	208.00	25/02	255.00	255.00	255.00	255.00	255.00
pirelli	88974	21.10	08/10	9.90	02/03	13.30	13.10	13.10	13.00	13.00
polynorm	9633	156.80	05/10	106.50	24/06	120.00	119.00	119.50	119.00	119.50
porc fles	-	69.50	23/11	23.50	22/09	27.30	27.30	27.30	27.30	27.30
randstad	-	58.00	10/08	40.00	11/11	51.10	51.10	51.10	51.10	51.10
reesink c	100	96.00	23/08	71.50	10/12	87.50	87.50	87.50	87.50	87.50
samas gr.	5911	44.30	28/09	18.50	11/11	44.00	44.20	44.20	44.00	44.00
sarakreek	200	15.70	12/03	11.70	15/03	13.30	13.30	13.30	13.30	13.30
schuitema	-	1760.00	20/11	1590.00	29/07	1620.00	1620.00	1620.00	1620.00	1620.00
schuttersveld	950	40.40	23/09	24.00	12/02	39.80	39.30	39.30	39.30	39.30
smit int c	1280	33.50	20/09	17.50	04/03	28.10	27.70	27.70	27.70	27.70
st.bankiers c.	600	16.50	01/04	13.00	16/12	14.80	14.80	14.80	14.50	14.50
stad r'dam c	11541	45.10	11/03	38.20	07/07	39.00	38.80	39.10	38.80	39.00
telegraaf c	3000	127.50	12/08	83.50	30/11	113.50	114.50	115.30	114.50	115.00
textielgr twente	-	87.00	15/10	70.00	22/09	73.00	73.00	74.00	73.00	74.00
tulip comp	10835	17.20	01/09	7.20	02/11	14.80	14.70	14.70	14.20	14.50
tw kabelh c	100	188.00	14/09	111.00	22/12	185.00	185.00	185.00	185.00	185.00
ubbink	-	86.00	03/09	59.00	09/03	79.00	80.00	80.00	80.00	80.00
unilever	-	216.70	11/03	182.00	09/10	196.90	196.90	197.00	196.90	197.00
unil.7 pr	-	1151.00	31/08	930.00	03/11	1151.00-	-	-	-	-
unil.7 prc	-	107.50	10/09	93.00	12/10	107.10b	108.00b	-	-	108.00b
unil.6 pr	10	96.00	10/09	81.00	06/10	93.80	93.80	93.80	93.80	93.80
unil.4 pr	200	64.00	24/09	53.50	05/10	63.80	63.80	64.00	63.80	64.00
union fiets.	-	67.20	30/09	36.00	29/09	37.50	37.50	37.50	37.50	37.50
ver.glas nb	-	527.00	26/08	478.00	04/06	480.00	-	-	-	-
vnu pr	-	23.00	29/09	17.50	30/12	23.00	23.00	23.00	23.00	23.00
volker-stev.	75	77.80	06/08	43.00	18/12	69.80	69.80	69.80	69.80	69.80
volmac	6702	24.00	31/08	10.40	19/10	21.80	21.70	21.70	21.70	21.70
vredestein	200	18.50	30/09	11.30	10/12	12.60	12.50	12.60	12.50	12.60
wegener	101	97.00	05/08	61.00	02/11	86.00	86.00	86.00	86.00	86.00
westersuik	-	68.00	03/09	54.00	06/10	66.00l	65.00l	-	-	65.00l
west invest fortress	-	12.00	21/09	4.70	08/07	10.50	10.50l	-	-	10.50l
west inv. f. wb.	400	105.00	21/10	70.00	07/09	80.00	80.00	80.00	80.00	80.00
wol kl.pr.c.	-	420.00	31/08	318.00	08/10	406.00	404.00	410.00	404.00	410.00
wyers	100	25.50	01/09	14.50	18/02	23.20	23.20	23.20	23.20	23.20
TOP-15										
artu biol.	2930	6.00	16/08	3.60	23/12	5.60	5.60	5.70	5.60	5.70
berghuizer pap.	594	39.80	03/09	26.00	22/01	36.00	35.80	35.80	35.50	35.50
free record shop	3000	23.20	12/07	10.80	24/11	22.20	22.20	22.20	22.20	22.20
gelderse papier	700	64.70	12/10	42.50	15/06	49.50	49.50	49.50	49.50	49.50
groenendijk	-	31.00	04/08	20.50	23/02	28.40	28.40	28.40	28.40	28.40
grontmij	5689	53.70	27/09	35.00	24/11	53.30	53.10	53.30	53.10	53.30
holland colours	-	51.80	28/06	41.00	19/10	49.00	49.00	49.00	49.00	49.00
ici computer gr.	38226	4.60	20/04	1.30	30/09	1.40	1.40+	1.40+	1.30	1.30+
melle. van nrc	6730	64.00	12/05	49.00	30/09	59.50	59.70	59.80	59.70	59.80
nedschroef hold	103	73.30	01/10	44.20	22/02	56.20	56.20	56.20	56.20	56.20
ordina beheer	55	17.40	30/09	11.00	17/02	14.40	14.40	14.40	14.40	14.40
sligro beheer	-	72.50	14/09	48.00	10/11	71.00	71.30	71.30	71.30	71.30
vilenzo	-	37.90	20/09	14.00	24/12	35.80	35.80	35.80	35.80	
welna	2000	46.40	02/10	31.20	08/12	36.00	36.00	36.00	36.00	
weweler cert.	482	27.80	27/07	11.50	19/02	23.30	23.10	23.10	23.10	
parallelmarkt										
alanheri	-	29.00	30/10	24.40	23/10	28.60	28.60	28.60	28.60	
abf	-	119.50	22/09	106.50	05/10	118.50	118.50	118.50	118.50	
asn aandelenfonds	1520	52.90	01/09	50.00	29/04	52.00	51.80	51.80	51.80	
austria globelinv.	-	1137.00	29/09	1016.00	17/11	1137.00	1137.00	1137.00	1137.00	
besouw holding	-	34.00	02/10	21.00	15/02	30.30	30.30	30.30	30.30	
biogrond bel.	-	11.00	01/04	10.30	26/04	10.70	10.70	10.70	10.70	
columb sec	280	154.40	26/08	111.00	05/10	148.00	148.50	148.50	148.00	
comm.argeus fonds	-	100.60	27/11	95.00	07/12	96.70	96.90	96.90	96.90	
comm.benacus f.	-	98.60	09/06	94.90	08/12	97.50	97.70	97.70	97.70	
comm.cea fonds	-	100.90	27/11	95.20	04/12	98.80	98.90	98.90	98.90	
comm.delos f.	-	104.30	27/11	93.80	04/12	97.20	97.40	97.40	97.40	
comm.elea fonds	-	104.10	27/11	93.50	04/12	97.00	97.20	97.20	97.20	
comm.floreo f.	-	99.70	24/09	95.30	07/12	99.50	99.70	99.70	99.70	
de drie electr.	1930	14.50	14/09	8.40	18/03	13.60	13.70	13.70	13.60	
delta lloyd dlr	-	72.70	08/03	58.70	05/10	63.30	63.00	63.00	63.00	
delta lloyd ecu	-	62.40	21/04	53.20	08/10	60.90	61.00	61.00	61.00	
delta lloyd mix	-	71.70	01/09	57.90	29/10	70.00	70.00	70.00	70.00	
delta lloyd rente	-	65.30	23/04	58.20	30/09	64.10	65.30	65.30	65.30	
dico intern.	-	68.50	14/05	47.50	16/03	62.50	62.50	62.50	62.50	
docdata	21	5.00	30/09	2.10	15/09	3.30	3.30	3.30	3.30	
ehco-klm kleding	108	39.00	18/01	29.80	14/06	32.00	32.00	32.00	32.00	
e & l beleg. 1	-	81.60	01/09	65.60	06/10	80.00	79.90	79.90	79.90	
e & l beleg. 2	-	83.80	01/09	71.70	06/10	83.20	83.20	83.20	83.20	
e & l beleg. 4	-	85.40	01/09	75.20	06/10	85.30	85.30	85.30	85.30	
e & l gld rente	-	114.10	29/09	109.10	02/10	114.10	114.10	114.10	114.10	
e & l kap.rentef.	-	118.90	30/09	108.70	02/10	118.90	118.90	118.90	118.90	
eur dev cap	-	10.20	14/10	5.50	14/05	7.10	7.10	7.10	7.10	
german city e.	1100	34.00	17/05	20.00	10/11	30.80	30.50	30.50	29.90	
gouda vuurvast c	-	61.00	30/09	38.00	17/11	52.50	52.50	52.50	52.50	
grooth.geb.	-	128.00	29/09	108.00	19/02	128.00	128.00	128.00	128.00	
gtw.res.inc.	-	0.40	25/06	0.16	08/12	0.37	0.37	0.37	0.37	
helvoet holding	-	36.50	03/11	26.00	04/05	27.40	27.40	27.40	27.40	
int/view europa	-	4.40	05/04	2.70	26/11	3.90	3.90	3.90	3.90	
ipna 3 nrc	-	-	04/01	-	05/01	-	-	-	-	
kuhne + heitz	-	34.70	06/08	26.00	16/11	31.80	31.80	31.80	31.80	
management share	-	4.20	02/10	1.90	13/01	2.50	2.30	2.30	2.30	
ned elevator	-	4200.00	07/10	1680.00	07/05	2495.00	-	-	-	
neways	-	7.00	01/10	4.20	30/11	5.50	5.50	5.50	5.50	
ohra aand f	-	62.40	01/09	51.50	18/12	60.80	60.40	60.40	60.40	
ohra liq grfonds	-	52.70	29/09	50.60	22/12	52.70	52.70	52.70	52.70	
ohra obl divf	-	59.10	30/09	51.00	03/12	59.00	59.10	59.10	59.10	
ohra obl groeif	-	56.00	29/09	50.90	03/12	56.00	56.00	56.00	56.00	
ohra onr.g.fonds	-	67.60	07/09	53.10	27/01	65.40	65.40	65.40	65.40	
ohra totaal fonds	-	59.80	01/09	51.40	18/12	59.50	59.40	59.40	59.40	
pan pacific	-	10.50	25/11	6.30	02/09	6.00l	6.00l	-	-	
p & c groep	-	95.00	03/09	74.80	23/11	94.10	94.10	94.10	94.10	
phoenix	-	585.00	30/11	452.00	07/07	462.00	462.00	462.00	462.00	
pie medical	20020	5.60	01/02	2.70	30/09	2.90	2.90	2.90	2.70	
pitcher	1500	43.70	01/09	37.10	08/12	42.10	42.10	42.10	42.10	
satcom holding c.	370	26.60	20/07	23.50	12/05	24.60	24.30	24.30	24.30	
simac techniek	2300	12.70	31/03	7.70	02/12	10.20	10.10	10.10	9.80	
suez growth fund	-	54.40	01/09	48.60	06/10	52.10	52.30	52.30	52.30	
vhs onr mij	-	4.40	17/06	0.30	12/10	3.30	3.30	3.30	3.30	
vigilanter	-	100.00	21/09	67.00	06/01	90.00	90.00	90.00	90.00	
wereldhave	-	4.30	04/02	3.50	21/12	4.30	-	-	-	
wolff	-	71.00	10/02	43.00	06/01	65.50	65.00l	-	-	

OBLIGATIES

staatsleningen	rend	vk	sl
nl 12¾ 86-96	5.89	110.50	110.35
nl 10½ 80-00	5.85	114.50	114.50
nl 10¼ 86-96	5.73	108.40	108.40
nl 10¼ 87-97	5.81	108.90	108.95
nl 9¾ 90-00	5.89	119.30	119.18
nl 9 79-94	-	102.28	102.28
nl 9 83-93	-	100.00	100.00
nl 9 90I-II-00	5.85	117.00	116.85
nl 9 90III-00	5.88	117.10	116.95
nl 9 90IV-00	5.89	117.62	117.52
nl 9 91-I-II-01	5.93	117.79	117.70
nl 8¾ 79-94	-	101.60	101.60
nl 8¾ 84-94	-	102.25	102.25
nl 8¾ 90-00	5.86	115.50	115.35
nl 8¾ 90II-00	5.94	115.58	115.40
nl 8¾ 91-II-01	5.95	117.46	117.35
nl 8¾ 92-07	6.33	121.55	121.30
nl 8½ 83-94	-	100.50	100.50
nl 8½ 84I-94	-	100.80	100.80
nl 8½ 84II94	5.86	102.50	102.50
nl 8½ 87-95	5.77	102.35	102.40
nl 8½ 89-99	5.76	109.45	109.43
nl 8½ 91I-II-III-01	5.95	115.10	114.95
nl 8½ 91I-II-06	6.22	119.90	119.55
nl 8¼ 84-94	-	101.25	101.25
nl 8¼ 85-95	5.84	102.37	102.40
nl 8¼ 90-00	5.84	112.63	112.48
nl 8¼ 92I-02	5.93	114.95	114.90
nl 8¼ 92II-02	5.93	115.50	115.40
nl 8¼ 92-I-II-07	6.30	117.55	117.20
nl 8¼ 92-I-II-07	6.31	118.10	117.65
nl 8 85-95	5.81	101.95	102.00
nl 7¾ 85-00	6.18	104.75	104.82
nl 7¾ 90-00	5.82	110.03	109.88
nl 7½ 84-00	6.11	103.85	103.85
nl 7½ 85I-95	5.88	101.35	101.35
nl 7½ 85II-95	5.84	101.85	101.90
nl 7½ 89-99	5.76	108.25	108.20
nl 7½ 89II-99	5.77	108.75	108.70
nl 7½ 93p23	6.48	113.45	113.20
nl 7½ 93fasc	-	1290	-
nl 7½ 93fasp	-	30.00	-
nl 7¼ 89-99	5.77	107.15	107.10
nl 7 85-96	5.72	101.50	101.49
nl 7 87-93	-	100.00	100.00
nl 7 89-99	5.75	105.73	105.68
nl 7 89III-99	5.76	105.82	105.77
nl 7 89IV-99	5.77	106.00	105.95
nl 7 93-03	5.94	107.60	107.40
nl 6¾ 78-98	5.65	102.56	102.56
nl 6¾ 85-95	5.83	101.25	101.20
nl 6¾ 86I-II-96	5.78	101.19	101.19
nl 6¾ 88-98	5.67	104.62	104.60
nl 6¾ 89-99	5.75	104.57	104.47
nl 6½ 68III-93h	-	99.90	-
nl 6½ 68III-93	-	100.00	100.00
nl 6½ 68IV-94h	-	99.90	-
nl 5½ 68IV-94	-	99.90	99.90
nl 6½ 86-96	5.52	102.22	102.22
nl 6½ 87-94	5.79	100.67	100.67
nl 6½ 88-96	5.51	102.55	102.55
nl 6½ 88-98	5.62	103.58	103.60
nl 6½ 89-99	5.71	103.50	103.50
nl 6½ 93-03	5.91	104.32	104.20
nl 6¾ 87-97	5.55	103.00	103.00
nl 6¼ 86-96	5.72	100.85	100.80
nl 6¼ 36-96	5.49	101.90	101.92
nl 6¼ 86-95	5.73	100.60	100.60
nl 6¼ 87III-95	5.72	100.61	100.61
nl 6¼ 87-97	5.47	102.30	102.30
nl 6¼ 87I-95	5.69	100.78	100.78
nl 6¼ 87II-95	5.66	100.87	100.87
nl 6¼ 87-02	5.85	102.05	102.05
nl 6¼ 88-94	-	99.90	99.90
nl 6¼ 88-98	5.61	101.30	101.35
nl 6¼ 93-98	5.62	102.58	102.57
nl 6 87-94	-	99.95	99.95
nl 6 88-94	-	99.95	99.95
nl 6 88-95	5.73	100.38	100.35
nl 6 88-96	5.51	101.10	101.13
nl 5 64-94h	-	98.80	-
nl 5 64-94	-	98.80	98.80
nl 4½ 63-93h	-	99.25	-
nl 4½ 63-93	-	99.50	99.50
nl grb 3½h	-	77.70	-
nl grb 3½v	-	77.70	-
nl grb 3½ d	-	77.70	77.70
nl 3¼ 48-98h	4.27	97.50	-
nl 3¼ 48-98v	4.27	97.50	-
nl 3¼ 48-98d	4.31	97.50	97.50
nl belcrt 3¼h	5.95	94.00	-
nl belcrt 3¼v	5.01	96.00	-
nl belcrt 3¼	5.07	96.00	96.00
nl 3¼ 54-94h	-	98.50	-
nl 3¼ 54-94d	-	98.50	98.50
nl 3¼ 55-95	6.63	97.40	97.40
nl grb 3h	-	61.00	-
nl grb 3v	-	59.00	-
nl grb 3 d	-	61.00	61.00
nl grb 2½h	-	52.30	-
nl grb 2½v	-	50.30	-
nl grb 2½ d	-	52.30	52.30

100 meest verhandelde overige obligaties	rend	vk	sl
aab 9¼ 90-95	6.03	104.40	104.30
aab 6¾ 93-00	6.07	102.90	103.00
aab 9 90-97	5.94	109.60	109.45
aab 9¼ 91-01	6.54	115.50	115.50
aab 8¾ 84	6.47	109.80	109.80
aab 8¾ 85	6.50	110.30	110.30
aab 8¾ 83a	6.33	107.60	107.80
aab 8 bb 90-94	-	100.30	100.30
aab 7½ 89-99	6.00	107.00	107.10
aab 6¾ 86-06	6.32	101.80	102.20
aab 6¾ 87-97	5.79	103.35	103.35
aab 6¾ 88-98	5.87	103.70	103.60
aab 6½ 88-98	5.92	102.40	102.50
aegon 8¾ 92-97	5.86	108.50	108.50
aegon 6½ 93	6.36	100.90	101.00
akzo 8 92-02	6.42	109.50	109.80
akzo 6 88-96	5.90	100.20	100.20
aus 9 82-97	5.97	105.70	105.90
bmh 9 90-97	5.93	109.30	109.50
bmh 8¾ 90-00	6.21	113.00	113.30
bmh 8½ 91-96	5.84	106.00	106.20
bmh 6 88-95	5.93	100.05	100.05
bng 7½ 89-99	6.03	105.30	105.30
bng 7 93-99	6.06	104.60	104.60
bng 7 93-03	6.27	105.05	105.05
bng 6¾ 88-98	5.95	103.60	103.40
bng 6¾ 93-08	6.53	102.05	102.10
bng 6¾ 93-01	6.01	103.60	103.60
bng 6¾ 86-11	6.48	101.00	101.00
bng 6½ 88-98	5.90	102.40	102.40
bng 6¼ 93-00	6.06	101.00	101.05
bng 0 91-03	6.39	54.40	54.40
bng 0 93-05	6.58	48.70	48.80
bondssp.6½ 88	5.89	101.00	101.15
buhrm-t.ant 8¾	6.52	107.00	106.80
cff 6½ 87-97	5.69	102.50	102.30
clbn 9 91-01	6.61	114.10	114.00
clbn 7¾ 89	6.14	104.30	104.30
clbn 6½ 88	6.12	100.75	100.70
commerzb.8½ 92	6.69	111.40	111.40
csfb f. 7½ 93I+II	6.26	106.35	106.30
denm 6¾ 93	5.81	101.30	101.30
dresdner b.6¾ 93 a.	6.27	103.30	103.30
epon 6¾ 93	6.21	103.80	103.80
eib 9¼ 90	6.13	117.70	117.70
eib 6½ 88-98	5.65	103.60	103.65
eib 6 86-01	6.00	100.00	100.00
el fra 7¾ 92	5.70	106.00	106.00
fin dan ind 8½ 92	6.64	109.75	109.75
fokker 10 90-97	7.97	106.90	106.90
fortis fin 6¾ 93	6.17	103.00	103.30
fuji 4¾ 83-93	-	200.50	203.00
hoogov 9¾ 87	12.78	88.00	88.00
hoogov 7¼ 85	9.36	95.50	95.50
iadb 8½ 91-98	5.83	112.00	112.00
iadb 8¾ 92-97	5.88	108.10	108.10
iadb 6¾ 93-03	6.13	103.55	103.50
ibrd 6¾ 86	6.39	103.00	103.00
ibrd 6¼ 87-97	5.51	102.20	102.20
ikb deuts.ib 8 93I-II	6.91	107.25	107.25
inb 9¾ 92	6.62	115.70	115.60
inb 8¾ 92	6.59	113.30	113.30
inb 7 93	6.60	103.85	103.75
inb 7¼ 85-95	6.14	101.20	101.20
inb 6½ 86-06	6.44	100.50	100.50
inb k o 6½ 86	6.31	100.40	101.00
inb 6½ 88	6.15	100.50	100.40
inb 6½ 88-98	5.60	102.40	102.40
inb bb 6¼ 86	-	99.85	99.85
inb 6¼ 87-95	5.86	100.70	100.70
inb bb 6¼ 88	5.81	100.90	100.90
inb bb 5¾ 86	6.01	99.70	99.75
int ned gr 10 91	6.47	120.30	120.30
lease pl 8¾ 92	6.62	111.00	111.00
nkf hold 6 87-97	-	95.20	95.50
nwb 7¾ 89	5.98	107.40	107.80
nwb 6½ 86-06	6.60	99.20	99.20
okobank 9¼ 91	6.40	106.50	107.00
oostenrijk 6¼	5.85	101.50	101.50
philips warrant	-	9.75	10.10
phil 6¾ 85-95	5.57	101.40	101.10
7¾pr.de quebec92-02	6.64	107.40	107.40
ptt 7¾ 90	5.85	105.50	105.50
rabo 9¼ 90	6.03	104.30	104.30
rabo 8¾ 90	6.06	102.60	102.60
rabo 8¾ 92-7	5.83	107.40	107.40
rabo 7¾ 89	5.72	104.95	105.00
rabo bbr 7 93-03	5.98	107.15	107.15
rabo 6¾ 87	6.02	101.20	101.00
6¾ rabo 93-03	6.12	104.50	104.50
rabo 6½ 87	5.92	100.50	100.70
rabo 6¼ 93-98	5.66	102.40	102.40
schiph 6¾ 93-00	6.06	103.70	103.70
shv 8 93-03	6.87	107.70	107.50
st bank 4 86-98	6.23	93.80	94.00
tnt 7½ 89	-	99.50	99.50
van ommeren 5 88	4.12	101.70	101.20
vsb groep 9¼ 90	6.04	108.20	108.10
wuh 7¾ 93	6.61	105.70	105.80
wuh 6¾ 87p97	5.85	103.00	103.00

Converteerb.	vk	sl
acf hold 6¾ 88	100.90	100.90
atag 5¾ 91	109.70l	108.50
air 8¼ 85uitg.	101.00+	-
boskalis 5¼ 93	121.50	121.50
enraf-n. 5 86-01	88.50	88.50
fokker 4¾ 89	88.85	89.40
frans maas 6½ 91	95.40	95.60-
grolsch 5¼ 91	114.50	115.00
hagem 6¼ 88ag	168.50	168.50
hagem 4¾ 89	210.00	209.80
holl.s.search 88	96.00+	-
hoog 6 85-95	96.50	96.30
hoop effbk 5 87	97.10	97.10
i.m. 5¾ 86-99	83.60	85.00b
kon. knp 7 85-95a	250.00	-
kon.sphinx 5¾ 91	105.00	105.50
nkf 6¾ 88	103.00	103.00
nutr 4¾ 89	144.00	144.00
nijv. 6¾ 92	104.50	104.50
oce 6½ 98a	122.00	122.00
oce 6½ 93	104.00	104.00
rolinco 6½ 67	97.30	-
sam.5¾ 86	97.50	97.50
schuttersveld 7 91a	97.60	98.00
tip fin 7¼	100.00	-

BELEGGINGSFONDSEN

fonds		
abn a aand.f.	91.80	91.30
abn a amer fnd	74.20	74.20
abn a eur fnd	80.00	80.40
abn a far east f.	69.10	70.70
abn a neth fund	100.60	102.20
abn a rent div	163.90	163.90
aegon aand.f.	42.10	42.40
aegon aandf s.p.	5.20b	5.20b
aldollar bf $	31.70	31.60
alg.fondsb.	247.00	246.00
alliance fund	9.90	9.90
amvabel	109.30	109.60
asia pac gr	34.40	34.00
asian cap.fund $	54.30	54.30
asian sel fund	86.00	86.00
asian tigers fd	88.90	90.00
austro hung. f	6.40	6.30
beleg f ned	74.40	74.60
bemco	62.20	62.20
bever holding	3.30	3.30
cap intern.	117.50	117.50
colon gr c	22.50	22.50
cln obl.div. f.	119.30	119.30
cln obl.waardef.	131.00	131.00
delta lloyd inv.	31.60	31.60
dp amer gr fd $	36.30	36.70
emf rentefonds	85.90	86.20
eng h.t.	19.40	19.40
eng h.t.1	10.60	10.60
eng h.t.2	10.60	10.60
envir.growth f.	44.40	44.50
esmeralda part	38.20	38.30
eur. ass tr.	8.00	8.00
ems. growth fund	105.40	105.30
egf investm.	141.50	141.50
ems. income fund	100.00	99.90
ems offshore f.	105.40	105.40
eoe index fund	376.00	377.00
euro growth fund	53.50	54.20
euro spain fund	7.80	7.90
far east sel fnd	74.50	75.00
fid trend c	65.00	-
fondak	-	-
fondis	-	-
fondra	-	-
gim global conv.f.	66.00	66.00
goya fund	39.20	39.40
groeigarant	1.50	1.52
holl fund	81.00	81.50
holl eur.fund	56.80	57.00
holl oblig. f	144.00	144.00
holl.pac.fd	125.80	126.30
holl.sel.fonds	97.20	97.20
ing dutch fund	54.80	55.00
ing geldm fonds	58.54	58.57
ing global fund	52.10	52.10
ing oblig.f.	37.90	37.90
ing spaard fonds	104.74	104.75
ing rentegr.f.	134.60	134.60
ing vast goed f	30.60	30.60
innovest	65.90	65.90
interbonds	535.00	535.00
inv mut c	15.50	-
intereffekt 500	26.90	27.00
intereff. warr	55.10	55.00
investa part	77.70	77.70
is himalaya f.$	12.50	12.10
jade fonds	195.50	198.70
japan fd c	20.00	20.00
jap ind alpha fd	7950.00	-
jap sect rot fd yen	6030.00	-
korea pac trust $	9.30b	-
leveraged cap	63.00	63.30
liquirent	52.80	52.80
mal.cap.f. $	13.40	13.40
mees obl.div. f	127.00	127.20
mexico inc. fund	23.50	23.50
mondibel	81.40	81.40
nat.resources f.	70.10	70.50
nedufo a	150.50	-
nedufo b	151.00	-
nevas	66.50b	-
nevas 17 cumpref.	62.50b	-
new asia fund $	9.30	9.30
nomura warr.fd	0.20	0.22
obam	300.00	302.00
oamf rentefonds	16.15	16.15
orange fund	23.10	23.10
pacific dimens	101.50	
pacific prop sec	34.60	
pierson rente	128.70	
postb.aand.f.	55.80	
postb.obli f	54.30	
postb.verm.gr f	62.50	
rentalent	170.90	
rentotaal	40.10	
rg america	125.00	
rg divirent	55.60	
rg europe	118.00	
rg nettorente	101.80	
rg pacific	119.40	
rg sp groen	63.50	
rg sp blauw	62.70	
rg sp geel	60.10	
rodin prop. $	78.00	
rolinco pr	93.50	
schrod.int.prop f	29.60	
sci tech	14.00	
suez liq.groeif	194.80	
technol f c	17.10	
tokyo seabd	190.00	
tokyo pac	241.00	
trans eur fund	84.70	
transpac fund	362.00	
uni-invest	22.10	
unico	82.00	
unifonds 5	33.00	
univ. f. 1	-	
univ. f. 10	-	
vaste waard ned.	57.50	
vast ned	114.60	
vib	57.60	
vsb mix fund	59.40	
vsb obl.groeif.	112.70	
vsb rente fonds	113.30	
wbo int	75.50	
wereldhave	105.50	
yen value fund	86.80	
zom flor fnd$	30.00	
zonnespectrum, het	9.65	

OPTIEBEURS

serie			omz	vk	sk
aab	c okt	65.00	90	0.30	0.50
aab	c jan	62.50	22	3.40	3.90a
aab	c jan	65.00	3567	2.20	2.50
aab	c jan	67.50	68	1.20	1.60a
aab	c jan	70.00	60	0.90	0.90
aab	c apr	60.00	20	6.30a	6.50
aab	c apr	62.50	654	4.60	5.00
aab	c apr	65.00	26	3.30	3.90
aab	c apr	67.50	66	2.20	2.70
aab	c j95	45.00	513	18.80	20.00
aab	c j96	52.50	210	13.20	13.80
aab	p okt	62.50	20	1.10	0.60
aab	p okt	65.00	15	2.90	2.10
aab	p okt	67.50	12	5.30a	4.30
aab	p jan	62.50	89	2.40	2.00
aab	p jan	65.00	35	3.90	3.00
aab	p apr	62.50	50	3.20a	2.50
acf	c feb	50.00	15	3.00a	2.50
aegn	c okt	85.00	15	2.90	3.20
aegn	c jan	90.00	23	2.90a	3.10
aegn	p okt	85.00	15	0.40	0.60
ahol	c okt	85.00	25	2.40	2.30
ahol	c okt	95.00	16	0.20a	0.30
ahol	c jan	95.00	26	1.70	1.50
ahol	c apr	95.00	53	2.80	3.00
ahol	p okt	85.00	45	1.20b	1.10
ahol	p okt	90.00	22	4.50	4.20
ahol	p jan	85.00	23	2.90	2.70
ahol	p jan	90.00	20	5.50	5.30
ahol	p jan	95.00	25	10.00a	9.20
ahol	p apr	75.00	13	1.30a	1.00
akzo	c okt	165.00	42	8.00a	8.00
akzo	c okt	170.00	17	4.00	4.00
akzo	c okt	175.00	13	1.80	1.30
akzo	c jan	180.00	21	4.50	4.00
akzo	c apr	150.00	13	27.00a	26.00
akzo	c o97	170.00	17	24.50b	24.10
akzo	p okt	170.00	50	2.20a	1.80
akzo	p okt	180.00	42	8.80a	8.90
akzo	p jan	175.00	30	9.50a	8.50
akzo	p apr	170.00	13	8.20a	7.70
amev	c okt	70.00	35	4.80a	4.90
amev	c okt	75.00	60	1.30	1.20
amev	c jan	70.00	14	6.80	6.50
amev	c jan	75.00	24	3.70	3.50
bgg	c nov	40.00	20	4.20a	3.10
bsw	c okt	40.00	23	0.90b	1.70a
bsw	c okt	44.00	20	0.50a	0.30a
bsw	c jan	40.00	47	2.60	3.00
bsw	c jan	42.50	32	1.50	1.90
bsw	c apr	42.50	29	2.50	2.50
bsw	c apr	45.00	73	1.40	1.80
bsw	p jan	40.00	17	1.30	1.10
dfl	c okt	180.00	53	2.75	4.10b
dfl	c okt	185.00	147	0.70	1.20
dfl	c nov	185.00	64	2.40	2.70b
dfl	c dec	185.00	30	3.25	4.00
dfl	c mrt	185.00	23	6.00	6.60
dfl	c mrt	190.00	58	4.00	4.50
dfl	c mrt	200.00	21	1.50a	1.80
dfl	c jun	190.00	20	5.60a	6.00
dfl	p okt	180.00	41	1.20	0.60
dfl	p okt	185.00	24	4.30	2.80a
dfl	p okt	190.00	14	9.10	6.80a
dfl	p nov	175.00	20	1.00	0.80
dfl	p nov	180.00	20	2.30	2.00a
dfl	p nov	185.00	15	5.10b	4.00a
dfl	p dec	175.00	48	1.70	1.20a
dfl	p dec	180.00	50	3.20	2.50a
dsm	c okt	85.00	16	10.20	11.50
dsm	c okt	90.00	18	4.90	6.80
dsm	c okt	95.00	76	1.80	2.80
dsm	c okt	100.00	20	0.50	0.80
dsm	c jan	95.00	259	5.50	7.20
dsm	c jan	100.00	58	3.30	4.50
dsm	c jan	105.00	36	2.80a	2.50
dsm	c apr	90.00	30	10.80	12.00
dsm	c apr	100.00	25	5.60a	6.50
dsm	c j95	100.00	29	10.00	10.80b
dsm	p okt	90.00	15	0.70	0.50
dsm	p okt	95.00	266	2.50a	1.50a
dsm	p okt	100.00	50	5.80b	4.00
dsm	p jan	85.00	15	2.70	2.20
dsm	p jan	90.00	209	3.90a	3.00
dsm	p jan	95.00	199	6.00a	4.50
dsm	p jan	100.00	68	8.50	7.30
dsm	p j95	100.00	55	13.50	13.00
eoe	c okt	300.00	24	47.00	50.50b
eoe	c okt	320.00	92	27.50	30.50b
eoe	c okt	325.00	23	23.00b	26.00b
eoe	c okt	330.00	40	19.50a	20.50b
eoe	c okt	340.00	86	10.10	12.30
eoe	c okt	345.00	123	6.50	8.20
eoe	c okt	350.00	558	3.60	4.90
eoe	c okt	355.00	462	1.80	2.50b
eoe	c okt	360.00	219	0.80	1.10
eoe	c nov	230.00	36	118.50	120.50
eoe	c nov	350.00	40	8.00	8.50
eoe	c nov	355.00	31	6.20	6.50
eoe	c nov	360.00	157	3.90a	4.30b
eoe	c dec	360.00	20	7.00a	6.50
eoe	c jan	300.00	100	52.50	54.00
eoe	c jan	310.00	201	44.00a	45.00
eoe	c jan	320.00	25	35.50a	36.00b
eoe	c jan	330.00	65	26.00	29.00b
eoe	c jan	350.00	19	14.00	14.50
eoe	c apr	340.00	25	26.50a	25.00
eoe	c apr	350.00	35	19.50a	19.70a
eoe	c n94	290.00	58	61.90	63.50
eoe	c n95	280.00	55	80.00a	79.00b
eoe	c n95	340.00	16	37.50b	41.00
eoe	p okt	310.00	45	0.40a	0.20
eoe	p okt	320.00	40	0.40a	0.30
eoe	p okt	325.00	2010	0.60	0.40
eoe	p okt	330.00	93	0.70	0.70
eoe	p okt	335.00	394	1.30b	1.00
eoe	p okt	340.00	731	2.20	1.60a
eoe	p okt	345.00	376	3.60	2.60a
eoe	p okt	350.00	224	5.80	4.20
eoe	p okt	355.00	142	9.40a	7.00
eoe	p nov	340.00	31	5.00	4.60
eoe	p nov	345.00	85	7.00	6.00
eoe	p nov	350.00	66	9.40	7.60
eoe	p nov	355.00	103	12.00a	10.50a
eoe	p dec	340.00	20	7.00a	5.90
eoe	p dec	345.00	23	9.00a	7.20b
eoe	p jan	300.00	31	1.60	1.50
eoe	p jan	320.00	13	3.40	3.00
eoe	p jan	330.00	137	5.30a	4.80
eoe	p jan	340.00	14	8.20	6.60
eoe	p jan	350.00	22	11.50a	10.80
eoe	p apr	330.00	30	7.50	7.00
eoe	p apr	350.00	30	15.00a	13.10
eoe	p jul	330.00	100	11.50a	10.50
eoe	p n94	290.00	115	4.00	4.10a
fok	c okt	17.50	29	2.30a	2.30
fok	c okt	20.00	50	0.40	0.50
fok	c jan	17.50	13	3.10a	3.00
fok	c jan	20.00	32	2.00a	2.00
fok	c apr	22.50	15	1.60	1.70
fok	c apr	25.00	51	1.20a	1.00
fok	p jan	20.00	13	2.40a	1.90
gist	c apr	45.00	14	5.50a	4.80
hein	c okt	180.00	88	2.40a	2.50b
hein	c jan	190.00	30	4.00a	3.90
hein	c jan	195.00	20	2.20	2.20
hein	p okt	175.00	20	1.00	0.80
hein	p okt	180.00	13	3.00	2.00
hein	p okt	185.00	32	6.80b	5.50a
hein	p jan	180.00	41	6.00	5.20
hoog	c okt	32.50	70	12.30a	12.50
hoog	c okt	50.00	30	0.50a	0.30
hoog	c jan	42.50	40	6.00a	5.50
hoog	c jan	47.50	144	3.10	3.00
hoog	c apr	37.50	30	10.50a	9.70
hoog	p okt	40.00	25	0.40	0.30
hoog	p jan	45.00	16	4.70	4.70
im	p nov	60.00	25	0.60a	0.20
im	p nov	70.00	25	3.50a	2.50
ing	c okt	65.00	58	9.30	9.60
ing	c okt	70.00	159	4.50	4.80
ing	c okt	75.00	415	0.90	0.80
ing	c jan	75.00	2328	3.30	3.20
ing	c jan	80.00	50	1.40b	1.40
ing	c jan	85.00	20	0.70a	0.70
ing	c apr	75.00	51	4.60	4.60
ing	c apr	80.00	109	2.50	2.70
ing	c apr	85.00	60	1.30b	1.40
ing	p apr	75.00	160	3.70a	3.50
klm	c okt	30.00	14	5.10	5.20
klm	c okt	32.50	19	2.80	2.80
klm	c okt	35.00	103	1.10	1.00
klm	c jan	35.00	544	2.60	2.70
klm	c jan	37.50	75	1.70	1.60
klm	c jan	40.00	505	1.20a	1.00
klm	c apr	37.50	13	2.50	2.50
klm	c o94	50.00	20	1.30a	1.20
klm	c o95	20.00	143	16.30	16.50
klm	c o96	40.00	34	6.10	6.20
klm	c o97	25.00	149	16.50a	15.70
klm	p okt	35.00	15	0.90a	0.80
klm	p okt	37.50	15	3.00a	2.40
klm	p jan	32.50	78	1.20	1.00
klm	p apr	37.50	50	4.50a	4.40
kpbt	c okt	32.50	37	2.70a	2.00
kpbt	c jan	35.00	50	1.90	1.50
kpbt	c jan	37.50	200	1.20a	1.10
kpbt	p okt	32.50	610	0.50	0.50
kpbt	p okt	35.00	562	1.90	1.90a
kpbt	p okt	37.50	137	4.00	4.10
kpbt	p jan	32.50	103	1.80	1.70
kpbt	p jan	35.00	270	3.00a	3.00
kpbt	p jan	37.50	26	4.20	4.50
kpbt	p apr	32.50	30	2.40a	2.20
nedl	c okt	40.00	110	2.00	1.40a
nedl	c okt	45.00	26	0.50	0.50
nedl	c jan	40.00	20	5.40a	3.90
nedl	p okt	40.00	33	1.00b	1.40
nedl	p okt	42.50	73	2.40a	2.90
nedl	p okt	45.00	34	4.40	5.00
nedl	p jan	40.00	154	3.30	3.20
nedl	p jan	45.00	27	6.30	6.50
nedl	p apr	45.00	28	7.50a	7.50
nlf	c nov	115.00	50	1.90	2.00
nlh	c feb	97.00	500	7.70a	7.30
nll	c feb	113.00	115	1.90b	2.10a
nll	c feb	114.00	16	1.90a	1.50
nll	c mei	110.00	20	4.50a	4.20a
nll	p feb	110.00	15	0.90a	0.70
nll	p feb	113.00	150	1.80a	1.40
olie	c okt	180.00	109	4.40	6.50b
olie	c okt	185.00	423	1.80	3.00
olie	c okt	190.00	796	0.40	0.90
olie	c okt	195.00	317	0.40a	0.30
olie	c jan	170.00	92	17.50a	19.50
olie	c jan	175.00	52	13.00b	15.50
olie	c jan	180.00	78	9.90	11.50
olie	c jan	185.00	320	6.70a	8.20b
olie	c jan	190.00	603	4.00b	5.40
olie	c jan	195.00	96	2.80	3.30
olie	c jan	200.00	71	1.50	1.90
olie	c apr	185.00	32	9.80	11.50
olie	c apr	190.00	108	7.20	8.50
olie	c apr	195.00	38	5.00	6.10
olie	c apr	200.00	129	3.40	4.30
olie	c o94	145.00	25	43.00	45.50
olie	c o96	160.00	343	34.50	36.00
olie	c o97	145.00	23	44.50	47.50
olie	c o97	180.00	80	23.50	25.00
olie	p okt	185.00	43	3.20b	1.90
olie	p jan	160.00	15	0.70a	0.40
olie	p jan	180.00	60	3.30	2.60
olie	p jan	185.00	83	5.80a	4.10b
olie	p jan	190.00	13	8.80a	6.80
olie	p apr	180.00	43	4.30	3.20
olie	p o97	180.00	71	14.20	13.50
phil	c okt	20.00	77	16.70a	17.30
phil	c okt	22.50	509	14.20a	14.80
phil	c okt	25.00	20	11.70a	12.40
phil	c okt	27.50	262	9.10a	9.70
phil	c okt	30.00	2116	6.60	7.10
phil	c okt	32.50	131	4.30	4.80
phil	c okt	35.00	647	2.00	2.50
phil	c okt	37.50	1026	0.50	0.80
phil	c jan	30.00	34	7.30	7.90
phil	c jan	35.00	135	3.40	3.90b
phil	c jan	37.50	168	2.00	2.30
phil	c jan	40.00	296	0.90	1.20
phil	c jan	42.50	30	0.50a	0.60
phil	c apr	30.00	32	7.80	8.50
phil	c apr	35.00	154	4.20	4.60
phil	c apr	37.50	132	2.90	3.20b
phil	c apr	40.00	1730	1.90	2.20
phil	c apr	42.50	442	1.10a	1.20
phil	c o94	45.00	1505	1.50	1.40
phil	c o95	20.00	424	17.60b	18.20
phil	c o96	25.00	101	14.10	14.70
phil	c o96	35.00	449	7.50	7.80
phil	c o97	22.50	85	16.00	16.70
phil	c o97	30.00	75	11.40	12.00
phil	p okt	37.50	20	1.40	1.00
phil	p jan	32.50	28	0.80a	0.60
phil	p jan	35.00	162	1.40	1.20
phil	p jan	37.50	116	2.60a	2.20
phil	p apr	35.00	16	1.80	1.50
phil	p apr	40.00	75	4.50a	3.80
phil	p o95	20.00	250	0.40	0.50
phil	p o96	35.00	161	4.00	3.90
phil	p o97	22.50	68	1.60a	1.40
top5	c okt	640.00	34	13.00	15.50b
top5	c okt	650.00	106	8.00a	8.70
top5	c okt	660.00	41	3.80	4.50
top5	c okt	670.00	30	1.90	1.70
top5	c dec	650.00	40	19.00a	22.00
top5	p okt	640.00	41	4.70	3.10b
top5	p okt	650.00	64	8.50	6.30
top5	p nov	640.00	15	12.00a	9.00
top5	p jan	640.00	15	15.50a	14.00
top5	p jan	680.00	15	37.00a	33.50b
unil	c okt	190.00	24	8.00	8.10
unil	c okt	195.00	90	4.40	4.00
unil	c okt	200.00	60	2.00	1.80a
unil	c okt	205.00	72	0.60	0.60
unil	c jan	195.00	60	10.00a	9.60
unil	c jan	200.00	22	7.30	6.80
unil	c jan	205.00	30	4.70b	5.00
unil	c jan	210.00	249	3.20	3.30
unil	c apr	200.00	16	10.30b	10.60
unil	c apr	210.00	44	6.50	6.80
unil	c o97	185.00	23	38.50	37.60
unil	p okt	195.00	62	1.70a	1.80
unil	p okt	200.00	32	4.30a	4.30
unil	p jan	190.00	17	4.00	3.80
unil	p jan	195.00	19	6.00	5.70
unil	p jan	200.00	13	8.00	8.70
unil	p o97	185.00	16	11.00	11.40
vnu	c nov	135.00	25	3.50a	2.50
vnu	p nov	130.00	25	4.50a	3.50
vo	c okt	37.50	40	1.00	1.20
vo	p jan	35.00	54	0.80	0.70
wki	p nov	100.00	14	1.70	1.30
x004	c m96	-	110	3.35	3.30
x004	c m96	-	205	1.35	1.35
x006	c apr	-	230	2.85a	3.05

GOEDERENMARKT

	29/09	30/09
singapore		
rubber sing (sing$ct kg)	123.00	123.50
londen		
goud (in us$)	353.20	355.50
aluminium ($ per ton)	1093.00-94.00	1096.50-97.00
koper a ($ metric ton)	1599.00-00.00	1663.50-64.50
lood ($ metric ton)	365.50-366.50	364.50-365.00
nikkel ($ metric ton)	4110-4120	4041-4046
zink ($ metric ton)	866.50-867.50	871.50-872.50
tin ($ metric ton)	4450-4460	4400-4405
cacao (f metric ton) sep	870.00-900.00	870.00-890.00
gasolie (f ton) okt	170.50-170.75	176.00l
koffie ($ ton) sep	1240.00l	1202.00-10.00
suiker ($ ton) dec	276.00-276.50	277.00-277.90
sojameel (f ton) okt	166.50	166.50
new york		
goud ($ ounce) okt	352.40-52.90	355.10
koper ($ct lb) okt	75.40	74.25
platina ($ ounce) okt	356.00-57.00	359.00-60.00
zilver ($ct ounce) okt	401.2	406.1
cacao ($ ton) dec	1151-1152	1147-1155
heating oil ($ 100 gal) okt	55.30-55.55	56.10-56.85
light crude ($ barrel) nov	18.63-18.70	18.78-18.80
katoen ($ct lb) okt	56.65-56.70	56.85
koffie ($ct lb) dec	75.25-75.90	74.50-74.90
suiker ($ct lb) okt	9.34-9.35	9.35-9.65
chicago		
tarwe ($ct bush) dec	317.25-18.00	318.50-19.00
mais ($ct bush) dec	241.00-40.50	245.00-44.50
haver ($ct bush) dec	136.50	136.00-36.25
sojabonen ($ct bush) nov	628.00-26.50	630.50-29.00
sojameel ($ short ton) okt	192.10-91.80	193.50-93.20
sojaolie ($ct lb) okt	23.59-23.58	23.59-23.56
winnipeg		
rogge (can$ tonne) okt	99.10b	100.50n
haver (can$ tonne) okt	106.40l	106.70b
gerst (can$ tonne) okt	75.00b	76.00b
lijnzaad (can$ tonne) okt	251.00-51.20	247.50l
amsterdam		
aardappelen (f 100 kg) apr 9450mm	13.20-13.30	12.70-12.80
slachtvarkens (f kg) okt	1.875-1.880	1.860-1.865
zilver (f kg) onbewerkt	195.00-265.00	200.00-270.00
bewerkt	310.00l	310.00l
goud (f kg) onbewerkt	20.290-20.890	20.523-21.120
bewerkt	22.490l	22.720l
chicago financieel		
t-bills dec	96.93	96.90-96.91
treasury bonds dec	119.03-19.01	118.18-18.16
eurodollars dec	96.53-96.55	96.51-96.50

BUITENLANDSE BEURZEN

new york	29/09	30/09
abbot lab	27.25	27.25
advanced micro	28.25	26.37
aegon	48.37	48.12
aetna live & cas	59.50	59.87
ahmanson	20.37	19.87
air products	38.12	38.75
alaska air group	12.87	12.75
alcan aluminium	18.50	18.62
alexander & alex	21.88	21.62
allied signal	72.37	72.87
allwaste	8.25	-
alcoa	66.87	67.12
alza	21.88	22.12
amax	22.50	22.25
amdahl	5.87	6.00
amerada hess	54.25	52.87
am brands	32.75	32.37
am cyanamid	54.75	55.25
am electric	38.37	38.50
am express	36.00	35.62
am general	32.87	32.75
am home prod	60.75	60.87
am medical	13.25	-
am president	48.75	48.00
am stores	42.50	42.37
amp	67.12	66.12
amr	65.25	65.00
at&t	59.25	58.75
amgen	38.00	38.75
amoco	57.87	57.87
anheuser busch	45.50	45.87
apple computer	23.87	23.37
archer daniels	22.37	22.37
arkla	8.62	8.75
armco	6.12	6.25
armstrong world	41.75	41.62
asa	41.50	42.25
asarco	17.50	16.87
ashland oil	33.50	33.87
atlantic richfield	116.12	114.37
automatic data	51.62	50.25
avery	26.50	26.25
avnet	41.87	41.75
avon products	52.25	52.00
baker hughes	23.25	23.50
bally	9.50	9.62
banc one	41.75	41.50
bank of boston	25.62	25.50
bank of new york	56.87	56.62
bankamerica	44.25	44.00
bankers trust ny	80.75	79.87
battle mountain	8.00	8.13
bausch & lomb	47.12	47.00
baxter	22.00	22.00
bear stearns	25.62	24.87
bell atlantic	53.50	63.75
bellsouth	60.25	60.50
bethlehem steel	14.50	14.50
beverly enterpr	10.25	10.37
black & decker	20.50	20.25
boeing	38.87	38.37
boise cascade	21.00	21.00
borden	17.50	17.87
borland intern	15.12	15.12
bowater	18.37	18.50
bristol-myers sq	56.00	56.25
british petroleum	70.75	-
browning-ferris	23.12	23.00
brunswick	14.25	14.00
burlington north	53.75	53.62
cbs	273.00	269.12
cendian	18.12	18.37
cigna	64.75	65.00
cpc int	43.00	43.75
csx	78.87	77.62
caesars world	50.00	48.62
calfed	20.37	-
campbell soup	38.37	38.50
caterpillar	79.00	79.00
champion	30.00	30.12
chase manhat	37.00	37.12
chemical bank	45.00	45.00
chemical waste	8.75	8.50
chevron	97.00	97.62
chiquita brands	11.37	12.00
chrysler	48.25	47.75
chubb	85.25	84.12
chiron	74.50	74.87
clorox	53.00	53.13
coastal	27.00	27.37
coca cola enter	14.12	14.00
coca-cola co	42.37	42.50
colgate	53.00	52.50
columbia gas	26.00	26.00
commodore	3.13	3.00
compaq	58.37	58.12
computer assoc	32.37	32.00
computer scienc	91.12	91.75
conagra	26.00	26.00
cons edison ny	36.37	36.12
cons natural gas	53.37	53.50
cooper	48.12	47.50
coors	21.00	21.12
corning	33.62	33.37
cray research	24.00	24.00
dsc communic	63.37	61.12
data general	9.75	10.25
dayton hudson	70.00	68.62
deere & co	72.87	72.25
delta air lines	52.12	52.12
dexter	23.00	23.00
dial	40.12	38.87
digital equipment	37.00	36.75
disney	38.00	37.75
dow chemical	57.75	58.37
dow jones	32.75	33.00
dresser	21.37	21.37
dreyfus	43.25	43.37
duke power	43.50	43.37
dun & bradstreet	62.50	62.50
dupont	47.12	46.62
eg&g	16.12	16.37
eastman kodak	58.87	59.25
echlin	30.50	30.50
echo bay mines	9.87	10.12
edwards	30.00	29.50
emerson electric	59.12	58.75
engelhard	38.75	26.50
enron	34.75	35.00
ethyl	17.50	17.75
exxon	66.50	65.63
federal express	62.00	61.75
federal natl mtg	79.50	78.75
federal paper	20.62	20.62
ferro	30.00	30.00
fleetwood	22.87	23.12
fluor	41.00	41.00
ford motor	55.25	55.25
foster wheeler	31.50	31.25
freeport mcmor	17.62	17.62
fruit of the loom	30.75	31.00
gte	38.50	38.37
gannett	47.87	47.87
gap	29.37	29.37
gencorp	16.37	16.37
genentech red	43.37	42.75
gen dynamics	91.62	92.12
general electric	95.37	95.75
general mills	60.00	60.25
general motors	43.87	43.00
general re	122.75	123.00
genrad	3.00	3.00
georgia gulf	18.75	19.37
georgia pacific	61.62	62.25
gerber products	26.75	26.87
giant food	22.87	23.00
gilette	58.12	57.37
glenfed	8.87	-
goodrich	44.50	44.12
goodyear	44.25	43.37
goulds pumps	26.12	25.75
grace	34.75	34.62
great atl & pac	25.25	24.87
great w financial	19.50	19.62
grumman	37.75	37.50
halliburton	36.25	37.12
harnischfeger	19.50	19.50
harris	42.87	42.50
hasbro	39.62	39.50
hecla mining	10.12	10.25
heinz	36.00	35.50
hercules	89.75	91.00
hershey foods	50.12	49.87
hewlett-packard	67.87	68.37
hilton hotels	49.37	49.00
hitachi	77.75	-
homestake	16.12	16.75
honda	28.50	28.62
honeywell	35.25	35.50
humana	12.87	12.75
ibm	41.62	41.87
itt	94.00	93.62
inco	17.62	17.62
ingersoll-rand	37.50	37.87
inland steel	27.87	28.13
intel	73.25	70.75
intergraph	10.87	10.75
intl flavors	101.00	101.75
intl paper	59.87	60.12
james river	21.62	21.25
johnson & johns	39.50	39.37
k-mart	24.12	24.12
kellogg	49.87	49.62
kerr-mcgee	52.75	51.87
kimberley-clark	48.75	49.00
klm	19.00	19.25
knight-ridder	52.25	52.12
kroger	20.12	20.00
lac minerals	7.87	8.00
lilly	49.75	50.00
lin broadcasting	114.75	115.75
litton	60.00	59.38
lockheed	64.12	63.12
loews	92.00	91.75
lotus dev	46.25	45.50
lsi logic	17.00	16.75
mci comm	27.87	27.37
marriott	30.87	31.00
martin marietta	88.62	89.00
mattel	28.37	27.75
may department	43.50	43.50
maytag	16.12	16.62
mcdonalds	52.50	51.87
mcdonnel dougl	89.50	90.25
mcgraw-hill	68.00	67.75
mead	42.00	42.25
melville	43.75	44.00
mentor graphics	11.00	11.00
merck	30.62	30.75
merill lynch	100.37	97.87
microsoft	83.00	82.50
minnesot mining	102.87	102.87
mobil	81.50	81.62
monsanto	64.00	65.63
morgan j p	78.37	78.37
motorola	101.62	101.00
mylan labs	28.13	29.37
nashua	29.00	29.00
national medical	9.87	9.62
natl semicon	20.50	20.50
navistar	22.50	23.75
newmont gold	40.25	40.75
newmont mining	46.25	47.37
nike	28.00	-
northern telecom	24.50	24.37
northrop	35.00	35.12
nynex	46.00	45.87
occidental petro	20.87	20.62
ogden	25.00	25.25
oracle systems	62.87	61.37
owens-corning	45.00	44.62
ppg	65.63	65.25
pacpac telesis	54.12	54.25
paine webber	33.50	32.62
paramount	79.50	78.87
pegasus gold	18.00	18.37
penney j c	47.37	46.88
pennzoil	63.50	63.50
pepsico	39.75	39.12
perkin-elmer	31.50	31.50
pfizer	59.62	59.75
phelps dodge	40.37	39.75
philip morris	45.87	45.87
philips nv	20.25	20.25
phillips petr	33.87	33.62
pitney-bowes	38.12	38.12
pittston	20.25	-
placer dome	19.00	19.00
polaroid	34.00	33.75
polygram	34.50	34.38
pnmerica	49.12	47.62
procter & gamble	47.37	47.37
promus	77.00	75.62
quaker oats	66.62	67.12
quantum chem	22.00	21.50
ralston purina	37.50	-
raychem	42.12	42.62
raytheon	62.12	62.25
reebok	23.87	23.87
reynolds metals	43.00	41.75
rockwell	35.87	36.00
rohm & haas	50.12	50.50
rohr	7.25	7.25
rolling envirmtl	6.00	6.00
royal dutch	101.75	101.62
rubbermaid	33.37	33.12
ryder system	30.37	30.62
salecard serv	13.75	13.37
salomon	50.37	47.75
santa fe south	18.50	18.25
sara lee	23.25	23.62
schering plough	65.50	66.37
schlumberger	66.37	66.62
sea containers	19.12	-
seagate techn	17.75	17.75
seagram	25.62	25.62
sears roebuck	54.62	53.87
skylink	6.31	6.12
smithkline bee	27.37	26.62
southwest air	33.62	34.62
southwest bell	42.87	43.12
stone container	7.00	7.12
stratus computer	24.87	24.25
student loan	44.87	45.00
sun	28.75	28.37
sun microsys	25.25	24.12
supervalu	32.75	32.75
syntex	17.50	17.50
tambrands	42.25	42.37
tandem	12.37	12.25
tandy	36.12	36.62
teledyne	27.37	27.37
tenneco	52.50	52.50
teradyne	27.75	28.00
texaco	67.50	67.75
texas instr	76.62	75.50
textron	58.00	57.87
times mirror	28.62	28.75
torchmark	57.00	56.50
toys r us	36.50	36.87
transamerica	59.75	59.25
transco energy	16.87	17.00
tribune	53.00	53.37
tyson foods	21.25	21.37
ual	141.00	137.62
us air group	12.62	12.50
usg	0.28	-
us shoe	10.12	10.12
us west	49.00	49.25
usx-marathon-gr	19.62	20.00
usx-steel-group	31.75	31.75
unilever	108.00	106.75
union carbide	19.37	19.37
union pacific	63.50	62.62
unisys	11.75	11.87
united techn	56.00	55.50
unocal	28.75	28.25
upjohn	28.62	28.62
valero energy	24.25	24.62
wal-mart stores	24.12	24.50
wang labs	0.50	-
warner-lambert	65.25	66.12
wells fargo	126.37	126.50
wendys	14.87	15.00
westinghouse	13.12	13.00
westvaco	33.62	33.75
weyerhaeuser	39.87	40.75
whirlpool	59.50	58.87
windmere	8.25	8.13
wmx techn	31.50	30.50
woolworth	25.37	25.00
xerox	72.37	73.00
zenith electr	6.25	6.25

tokio	29/09	30/09
canon	1440.00	1440.00
dai nippon	1740.00	1730.00
fuji bank	2250.00	2300.00
fuji film	2650.00	2660.00
fujitsu	810.00	810.00
hitachi	818.00	819.00
honda	1520.00	1510.00
japan airl	721.00	724.00
kajima	828.00	828.00
kirin brew	1250.00	1260.00
komatsu	762.00	739.00
kubota	624.00	628.00
matsushita	1450.00	1430.00
mitsui fud co	1270.00	1280.00
nippon steel	307.00	318.00
nissan motor	715.00	714.00
nomura	1940.00	1980.00
pioneer	2700.00	2680.00
ricoh	706.00	700.00
sakura bank	1590.00	1610.00
sanyo elec	443.00	453.00
sekisui prefab	1460.00	1460.00
sharp	1440.00	1460.00
shiseido	1300.00	1300.00
sony	4590.00	4510.00
taisei corp	630.00	638.00
takeda	1360.00	1370.00
tdk elec	3690.00	3700.00
tokio marine	1230.00	1290.00
tokyo el.pow.	3260.00	3280.00
toshiba elec	680.00	677.00
toyota motor	1690.00	1730.00

hongkong	29/09	30/09
bank east asia	32.50	32.50
cathay pac airw	10.60	10.60
cheung kong	27.30	27.50
china light	43.75	45.00
hang lung	11.80	12.10
hang seng bank	53.00	53.50
henderson land	23.50	23.70
hk china gas	14.70	14.80
hk electric	21.00	21.20
hk land	17.20	17.50
hk shanghai ht	7.75	7.75
hk telecomms	12.40	12.70
hsbc holdings plc	80.00	81.50
hutch.whampoa	23.30	23.70
jardine math	61.50	61.50
new world dev	20.00	20.80
shell elec mfg	2.15	2.17
swire pacific	40.00	40.50
world int hldgs	12.20	12.50

frankfurt	29/09	30/09
aeg	153.90	153.90
basf ag	255.40	256.10
bayer ag	302.60	304.00
bmw	557.00	561.50
commerzbk	310.70	310.50
cont gummi	225.00	222.00
daimler	740.00	742.50
dt bank	777.80	777.00
dresdner bk	413.00	414.50
fokker	17.25	17.90
hoechst ag	275.50	274.20
hoesch ag	132.00	133.00
horten ag	203.00	202.00
kali und salz	132.50	135.50
karstadt	548.50	553.00
kaufhof	516.00	519.00
lufthansa	161.50	161.80
mannesmann	305.50	306.50
mercedes	741.00	743.50
nixdorf	114.50	-
philips	32.40	33.10
royal dutch	161.70	165.00
rwe	438.00	439.90
siemens	666.60	666.60
thyssen ag	203.20	204.00
veba ag	432.30	433.40
vw	365.00	367.20

londen	29/09	30/09
allied lyons	571.00	572.00
barclays bank	513.00	522.00
beecham smithkl	412.00	405.00
bass	462.00	457.00
bat industries	483.00	480.50
blue circle	275.00	283.00
boots	478.00	477.24
brit.aerospace	418.00	418.79
baa	860.00	855.00
brit.airways	365.00	358.00
brit gas	327.00	328.00
brit.petrol	316.50	324.00
british steel	124.25	129.00
brit.telecom	435.00	432.00
cadbury schwep	453.00	453.00
coats viyella	254.00	255.00
courtaulds	516.00	516.00
gen.electric	357.00	357.00
glaxo holdings	622.00	628.00
grand metrop	416.50	417.00
guest keen n	468.00	458.77
imp.chem.ind	713.50	712.00
kingfisher	658.00	648.00
lloyds bank	570.00	576.00
lucas ind	150.00	148.00
marks&spencer	387.00	388.00
p&o navig	557.00	555.00
reuters	1525.00	1533.50
rio tinto zinc	684.50	678.25
rolls royce	148.00	148.00
shell transport	666.00	669.00
ti group	342.00	342.00
unilever ltd	1067.00	1055.00
vickers	157.50	159.25

parijs	29/09	30/09
accor	621.00	615.00
air liquide	777.00	765.00
alcatel alsth	724.00	733.00
bsn gervais	898.00	886.00
carrefour	3432.00	3410.00
club medit.	372.00	374.00
elf aquitaine	414.10	423.00
euro disneyl	59.40	59.15
eurotunnel	43.80	43.85
imetal	494.00	492.70
legrand	4844.00	4740.00
lvmh	3830.00	3780.00
lyon eaux dum	541.00	538.00
michelin b	186.30	183.70
moulinex	110.10	110.30
paribas	477.00	475.90
perrier	1300.00	-
pernod ricard	424.90	416.70
peugeot	663.00	657.00
pin. printemps	766.00	749.00
roussel uclaf	625.00	621.00
saint gobain	561.00	556.00
seb	503.00	511.00
soc.generale	639.00	635.00
total	307.50	311.00

AFKORTINGEN

omz = omzet in aantallen
rend = rendement
hj = hoogste koers van de laatste 12 maanden
lj = laagste koers van de laatste 12 maanden
vk = vorige koers
op = openingskoers
ho = hoogste dagkoers
ha = laagste dagkoers
sk = slotkoers
hv = handel verboden
b = bieden
l = laten
s = stopkoers
\+ = gedaan en bieden
\- = gedaan en laten
x = exdividend
a = achtergestelde lening
c = certificaten
g = sx
h = bs
k = ls
n = bsx
p = lsx
e = x en bieden
f = x en laten
c = x en gedaan en bieden
o = x en gedaan en laten

WISSELMARKTEN

amsterdam (notering in guldens)	29/09	30/09
amerik.dollar	1,8090	1,8170
antill.gulden	1,0150	1,0200
austr.dollar	1,1700	1,1675
belg.frank (100)	5,2225	5,2050
canad.dollar	1,3670	1,3650
deense kroon (100)	27,6900	27,7800
duitse mark (100)	112,3050	112,3250
engelse pond	2,7320	2,7430
franse frank (100)	32,1350	32,2000
griekse dr. (100)	0,7790	0,7780
hongk.dollar (100)	23,4000	23,5000
ierse pond	2,6110	2,6250
ital.lire (10.000)	11,4900	11,5000
jap.yen (10.000)	171,6800	172,6500
nwzeel.dollar	0,9985	0,9990
noorse kroon (100)	25,5800	25,7700
oost.schill. (100)	15,9650	15,9660
portugese esc. (100)	1,0880	1,0920
spaanse pes. (100)	1,3890	1,3910
zweedse kr. (100)	22,5800	22,6000
zwits.frank (100)	128,3800	128,3000
e.c.u.	2,1315	2,1360

bron: gwk/cdk bank

new york (notering dollar t.o.v.:)	29/09	30/09
londen	1,5110-1,5120	1,4955-1,4965
brussel	34,70-34,77	35,20-35,40
montreal	1,3291-1,3296	1,3337-1,3342
parijs	5,6325-5,6375	5,6945-5,6995
milaan	1572,65-75,25	1590,05-92,65
amsterdam	1,8115-1,8125	1,8330-1,8350
bern	1,4130-1,4140	1,4250-1,4260
frankfort	1,6130-1,6140	1,6325-1,6335
tokio	105,10-105,20	106,15-106,25

GELDMARKT

amsterdam	29/09	30/09
interbancair		
daggeld	6,50-6,56	6,43-6,50
1 maand	6,38-6,48	6,40-6,50
2 maanden	6,35-6,45	6,35-6,45
3 maanden	6,25-6,35	6,25-6,35
6 maanden	6,00-6,10	6,00-6,10
12 maanden	5,73-5,83	5,73-5,83
kasgeld industrie		
daggeld	6,56l	6,50l
1 maand	6,53l	6,55l
2 maanden	6,50l	6,50l
3 maanden	6,40l	6,40l
6 maanden	6,15l	6,15l
12 maanden	5,88l	5,88l
kasgeld lagere overheid		
daggeld	6,56l	6,50l
1 maand	6,43l	6,45l
2 maanden	6,40l	6,40l
3 maanden	6,30l	6,30l
6 maanden	6,05l	6,05l
12 maanden	5,78l	5,78l

(bron: wallich & matthes)

AFGIFTEPRIJZEN

fonds		
aaigf-bel	2242.00	2242.00
aaigf-dem	102.59	102.60
aaigf-nlg	112.50	112.51
aaigf-usd	52.74	52.75
aand. belegg.pool	207.38	207.83
abc(theodgilss)	57.63	57.63
abn amro obl.fonds	191.52	191.67
aepex bel. fonds	16.60	16.60
ah vaste klant.f	57.02	56.85
amev aandelenfonds	25.47	25.52
amev vastgoedfonds	20.93	20.93
amev rentefonds	26.98	27.00
amev depositofonds	24.13	24.13
amev mixfonds	25.54	25.58
athena ltd $	11.38	11.38
belegg.f. vd7	23.54	23.39
bemco aus.wa.	86.40	86.40
bemco dyn.beh	69.40	69.40
bemco jap.wa.	61.50	61.50
bemco rendem.	113.k70	113.70
curr man fnd nlg	1085.44	1085.60
curr man.fnd bfr	106.846	106.807
curr man.fnd mix	106.955	106.970
dl top 20 fonds nl	154.53	154.84
dl netto groeifonds	106.16	106.28
ecu fund a	606.57	607.50
ecu fund b	1021.45	1023.01
emi neth.ind.plus a	607.16	606.51
emi neth.ind.plus b	607.16	606.51
e & l vgf vastr.	37.35	37.37
e & l vgf depos.	25.21	25.21
e & l vgf akt.b	51.47	51.44
e & l vr valuta	23.76	23.78
e & l vgf komb.	22.07	22.06
e & l vgf vastg.	16.67	16.63
e & l $ vastr.	15.23	15.06
e & l vgf fn.sct	21.50	21.51
e & l vgf dl.bh	16.08	16.07
e & l vgf robeco	15.56	15.47
e & l vgf gr.gar	13.23	13.06
euro fut.fund usd	6.17	6.17
euromix gr (lfr)	2837	2841
euromix div.(lfr)	2189	2192
far east pool	939.70	933.20
fidelity ibena pts	1.216	1.212
fidelity italy lir	12.796	12.742
fidelity malaysia$	24.73	24.87
fidelity nordic skr	97.13	97.29
fidelity singapor$	19.09	19.29
fidelity thailand$	20.00	19.89
fidelity uk stg	0.847	0.846
fid.europebond ecu	11.95	11.97
fid.int'l bond $	1.110	1.112
fid.yen bond yen	1.762	1.765
fid.usdollarbond $	6.141	6.147
fid.sterlbond stg	0.285	0.285
gaf engelse aand.	4.156	4.167
gaf amerik. aand.	4.691	4.712
gaf japanse aand	2.281	2.306
gaf pacific basin	5.053	5.121
gaf europese aand.	4.149	4.161
gaf eng.pond obl.	2.918	2.931
gaf am.dollar obl	4.198	4.203
gaf jap.yen oblig	3.536	3.552
gaf dm obligaties	3.445	3.444
gaf europese oblig	4.767	4.777
gaf eng. pond liq	2.579	2.586
gaf am.dollar liq.	3.295	3.304
gaf jap. yen liq	3.257	3.279
gaf dm liquiditeit	3.210	3.211
gaf global managed	5.083	5.114
gim cgf (us dlr)	1776.34	1776.34
gim gref	908.52	908.52
gim wbo b.b.	4317.00	4317.00
holl dir.f.	64.30	63.40
holl groen rente	60.45	60.40
holl.int.rente	63.45	63.10
holl.stall.rek	107.26	107.28
hooge huys aand	12.88	12.94
hooge huys aand nl	12.27	12.29
hooge huys oblig	13.18	13.19
hooge huys vastg	11.08	11.10
hooge huys totaal	12.41	12.44
hooge huys optim	12.73	12.76
hooge huys vastr	13.44	13.47
hooge huys deposi	12.31	12.32
immocorp.(dm)	100.00	100.00
inca futures fund	113.08	113.08
int.aand fonds	620.27	623.39
kb capital fund a	9.401	9.412
kb capital fund b	15.627	15.645
kb high int f.cap	28.210	28.259
kb high int.f.div	19.732	19.766
kb income fund div	1.668	1.671
kb lux fund'a'	534.14	534.90
kb lux fund'b	714.29	715.31
kb lux obli-fr lrf	2391.44	2392.54
kb renta guldenr a	1132.80	1135.39
kb renta guldenr.b	1132.80	1135.39
kb str.cur.f.cap	29.763	29.805
kb str.cur.f.div	25.180	25.216
lfm dm debt (gr)	1110.17	1110.17
lfm us$ debt(gr)	1089.00	1089.00
limako $ pool	29.83	29.83
limako l&l pool	34.26	34.26
limako stock ind	52.65	52.65
mediterr.f.ecu	12.00	12.00
mees japan fonds	81.88	82.49
mees obl.rente f	111.35	111.52
mees uiterboei	98.31	98.54
meesguldensfonds	1145.10	1145.20
mees aud fonds	922.05	921.70
mees esb fonds	966.84	967.59
mees gbp fonds	969.80	969.64
mees usd fonds	1017.01	1015.06
mees xeu fonds	1048.72	1049.57
mees dutch tr.fd	1123.52	1123.62
mees pref fnd	800.46	800.46
mint guar.ned.	24.50	24.50
mint ltd(us dlr)	52.30	52.30
nn rente fonds	14.46	
nn intrente fds	14.75	
nn aand. fonds	14.85	
nn ver.oost.fds	14.52	
nn vastg.fonds	9.94	
nn obl.plus fonds	11.56	
obliflex mul	15.51	
oblig beleg.pool	62.51	
oblirenta cap	31.29	
oblirenta div	22.92	
optimix	387.49	
pierspectief	74.52	
profirent obl f.dm	1419.70	
prudential g.d	112.21	
prudential s.c	109.53	
pyramidefonds	104.43	
reaal-beheer	13.53	
reaal-vastgoed	9.16	
reaal-obligatie	15.83	
reaal-aandeel +	12.02	
reaal-protect	12.96	
reaal-garant	13.29	
reaal-t1997	89.20	
reaal-t2002	66.69	
reaal-t2007	48.09	
reaal-t2012	35.09	
reaal-t2017	25.49	
reaal-t2022	18.27	
rg money plus nlg	109.51	
rg money plus dem	108.19	
rg money plus usd	102.46	
rg money plus sfr	104.34	
ro-totaal	[illegible]	
royal obligatie	[illegible]	
royal aandelen	[illegible]	
royal combinatie	14.69	
royal europees	14.40	
royal intern	10.18	
royal deposito	12.78	
royal garantie	12.06	
royal austr.dlr.	11.20	
royal amer. dlr	12.02	
royal bnts pond	12.12	
scandin.guar. $	977.24	
sns obl.groeifonds	55.79	
sns obl.dividendf.	56.59	
sun alliance depos	117.62	
sun alliance oblig	187.98	
sun alliance vastg	96.34	
sun alliance aand	101.31	
sun alliance paras	124.01	
unico dem-inv.fund	76.00	
unico dem-reserve	104.70	
unifonds	34.20	
van eck asia dyn.	11.98	
van eck gold res	5.52	
van eck int'l inv	13.50	
vpv strategisch	54.50	
vpv int. geldmrkt	60.20	
webefo	173.75	

AANDELEN DIVERS

Warrants		
austro hung. f.	0.06	0.04
citibank c jap10 warr	78.00	80.85
citibank p jap10 warr	1.60	1.55
citibank c.s&p500 warr	12.85	12.55
citibank p.s&p500 warr	2.15	2.15
cr.suisse fin.prod	260.00	267.00
econosto	2.10	2.10
holl. sea search	70.00l	-
inb c-c 40 ffr 1700	1.80	1.84
inb p-c 40 ffr 1700	0.16	0.14
inb c-c 40 ffr 1925	0.93	0.92
inb p-c 40 ffr 1925	0.14	0.12
inb c-c 40 ffr 2000	1.15	1.16
inb p-c 40 ffr 2000	0.42	0.40
inb c-c 40 ffr 2300	0.69	0.71
inb p-c 40 ffr 2300	0.88	0.85
inb c-d dm 1500	6.10	6.10
inb p-d dm 1500	0.18	0.17
inb c-d dm 1700	4.30	4.33
inb p-d dm 1700	0.47	0.47
inb c-d dm 1725	2.74	2.80
inb p-d dm 1725	0.24	0.24
inb c-d dm 1900	2.87	2.90
inb p-d dm 1900	1.15	1.14
inb c-ftse stg 2450	16.65	16.75
inb p-ftse stg 2450	0.27	0.27
inb c-ftse stg 2600	16.05	16.05
inb p-ftse stg 2600	2.10	2.05
inb c-ftse stg 2900	10.75	10.78
inb p-ftse stg 2900	4.30	4.25
inb c-ftse stg 3200	6.65	6.67
inb p-ftse stg 3200	8.10	8.06
int. ned. gr.	2.25	2.28
klm hausse ind	205.00	-
klm baisse ind	0.13	-
kon. knp	0.02+	0.03
mal. cap. fund.	2.95	2.90
mitsub.petroch.89	2.50	2.50
ned.8¼ 92 fasc	1215.00	-
ned.8¼ 92 fasp.	40.00	-
new asia fund	1.90b	-
pirelli tyre hold	3.50	3.00
uni-invest	2.10	2.00
claims, stockdiv., e.d.		
abn a claim	0.13-	0.10+
abn a arf scr.	0.87	0.86
ahold 1% stock	0.86	0.86
boeing 50% st	31.00b	-
florida progres 50	25.00	-
h. douglas 1/33e	2.00	2.00
h. dougl. pr.1/9	0.18	0.18
ing¼0e c.	1.85	1.86
Niet officieel genoteerd		
air holland	0.30l	0.17
bredero aand	3.50	-
bredero cert.	3.50	-
bredero 11 81/93	48.00	-
6¾ daf 88	20.00	21.00b
euroactiv zw fr.	1.00	-
hcs technology	0.01l	-
hcs techn 7 88	0.04+	-
ltv	0.10l	-
ltv 10 c	0.50+	-
nedh 7¼ 73-88	61.00	61.00
nedh 5 68-78	40.00	40.00
new eur hotel(dm)	-	-
new eur.hot.wr(dm)	-	-
omnium europe	3.50l	-
palthe	0.30	0.20

ravast	3.40
tiib hyp b	3.70
un. dutch gr.	0.03l
un dutch 6 86	1.20
verto	0.40
verto 6½ 85-97a.	1.00
Parallelmarkt niet officieel	
bosch & k c	52.30
brill	72.00
coorendijck	10.00
homburg cert.	0.01
imeko hold	1.30
Jaarb.geb.Utr.	3.00l
maastr. zk	505.00l
mogen c	3.90
mul b ind c	11.50b
nzholl l.	7000.00b
orthocenter	5.70
rood testhouse c.	2.20
viba	2320.00b
As, if and when	
akzo 6¾ 93-03	99.25
eurofima 6¾ 93-03	100.20
meespierson 6 93-98	100.22
oster.post. 6¾ 93	99.99
rabo 6¾ 93-01	100.30

INDEXEN

nederland	29/09	30/09
cbs koersindex		
- algemeen	243.000	245.40
- exclusief olies	231.100	232.50
- internationals	244.600	247.80
- lokaal	243.300	245.00
- financieel	200.900	202.40
- niet financieel	285.200	287.10
- parallelmarkt	166.300	166.30
cbs herbeleggingsindex		
- algemeen	374.40 0	378.20
cbs stemmingsindex algemeen		
- opening	124.00	124.20
- 11.15 uur	123.50	124.80
- 12.15 uur	123.70	124.80
- 13.30 uur	123.60	124.70
- 14.30 uur	123.70	124.70
- 15.30 uur	124.10	124.40
- 16.30 uur	123.90	124.50
- slot	123.90	124.50
optiebeurs		
- eoe index	347.31	349.83
- omzet calls	16.627	32.910
- omzet puts	11.693	11.489
- open contracten	1.787.606	1.792.275
rendement obligaties		
- staatsleningen	5.92	5.91
- staat 3-5 jaar	5.64	5.64
- staat 5-8 jaar	5.84	5.83
- staat 5 langste	6.30	6.28
- bankleningen	6.08	6.07
hoog-laag verhouding aandelen		
- hoger	66	100
- lager	93	56
- onveranderd	103	104
beursomzet in miljoenen guldens		
- obligaties	2668.6	1809.5
- aandelen	624.4	803.0
europa		
belgie	6562.82	6600.80
duitsland	1907.69	1915.71
engeland	3030.10	3037.40
italie	1307.00	1311.00

frankrijk	2126.80
zwitserland	2486.30
verenigde staten	
dow jones	29/09
- industrial	3566.30
- transport	1637.53
- utilities	249.67
standard & poors	
- industrial	51?.11
- transport	403.93
- finance	48.22
- 500 stocks	460.13
new york stock exchange	
- index	255.78
- industrial	301.66
omzet wall street	279.5
fondsen hoger	986
fondsen lager	1000
ongewijzigd	620
verre oosten	
japan	20 77.40

AANDELEN BUITENLAND

fonds	vk	sl
att cert.	108.00	106.00
atl. richfield	112.10	115.50
atl. richf.cert	199.00	207.00b
brit petr. cert.	320.00	325.00
centocor	9.90	10.00
deutbank	774.00	773.00
du pont	48.20	46.20
du pont cert.	84.00	81.00
fluor	41.40	41.00
fluor cert	78.00	70.00
ford	56.20	55.20
foster s brew gr	1.00	-
gen. bank bfr	-	-
gen.b afv1 bfr	-	-
gen.b afv2 bfr	-	-
gen. electric	95.80	95.30
gen. elec. cert.	171.50	169.50
gen motors	45.50	43.80
gen. motors cert.	78.00	75.50
gen. pub.ut.cert.	60.00	60.00
gevaert	-	-
gillette	58.50	57.50
gillette cert.	102.00	102.00
goldfie 2 cert	2.90	-
goldfie 10 cert	2.60	-
goodyear	44.00	44.00
grace & co	35.10	34.70
grace & co cert	69.00l	60.00
grand metrop	-	-
gte	66.00b	66.00b
gus cert	1900.00l	-
gr. br. lamb	-	-
gr. br. l 1	-	-
gr. br. l 2	-	-
gr. br. l 3	-	-
hitachi		
hitachi d		
hitachi yen	800.00	-
hoechst f	274.00	276.00
honeywell	35.20	35.20
ibm	42.30	42.20
ibm cert.	76.00	76.00
ic ind. cert.	24.00	-
imp chemical	680.00	-
icn pharmaceut.	10.20b	-
ifi cert.	-	-
imper.oil cert	61.00	61.00
inco cert.	30.50	30.00
ind. cap. fd.	9.70	9.50
ingersoll	35.00	-
inl. nat.g. cert.	18.00	18.00
int. flavor	100.00	101.00
int. flavor cert.	180.00	181.00b
int. harv. cert	4.00l	-
int. paper	59.40	59.80
int. pap. cert	106.00	107.00
int. tel tel	93.70	94.00
itt cert.	169.00	170.00
kanegafuchi	-	-
kanegafuchi h	-	-
kroger cert.	35.50	35.50
litton	59.80	60.00
lockheed	64.50	64.50
lockheed cert.	116.00	116.00
makita corp. yen	1900.00	-
marks spencer	-	-
matsushita el. ind.	1300.00	-
massey f. cert.	3.40	3.40b
may dept.cert.	150.00	154.50
mc donnell cert	162.00	162.00
merck & co	59.00	61.00
minn.mng m	103.50	102.50
minn.mng m.cert.	186.00	-
mitsubishi elect.	300.00	-
mitsui yen	500.00	-
mitsui	-	-
mitsui d	-	-
mobil	80.00	81.50
mobil cert.	145.00	148.00
monsanto cert.	113.50	115.50
morgan & co	77.70	78.30
nec corp yen	949.00	952.00
nestle	1065.00b	1090.00b
news cayman	1148.00	1148.00
nomura securit	1940.00	1980.00
nomura	-	-
norfolk s cert.	121.00	122.00
norsk hydro	185.50	185.50
nynex	46.80	46.00
occidental	20.70	20.80
occidental cert.	35.00	-
pac.pac. light cert.	44.20	44.00
pac. telesis	54.70	54.10
p & o. nav.	5.00	-
pepsico	40.50	39.70
pepsico cert.	72.00	71.00
perkin foods	0.97	-
petrofina	8700.00	-
phil. morris	46.50	46.30
phil. morris cert.	87.50	86.50
phil. petr.	32.10	33.30
phil. petr.cert	56.00b	57.80
pioneer 5	-	-
pioneer 10	-	-
pioneer 100	-	-
polaroid	34.00	34.00
polaroid	53.00	53.00
procter & gamble	83.50	-
quaker	68.00l	-
quaker cert.	123.50	-
quantum chem.	38.00	38.00
reed int.	6.90	-
rhein we	399.00	-
ricoh company	783.00	-
rio tinto	760.00	-
rockwell	61.60	61.00
rothmans	-	-
saint-gobain ffr.	562.00	-
santa fe pac.	32.00	30.00b
sanyo el.	440.00	-
sara lee	24.20	-
schlumberg.	64.70	66.00
schlumb. cert.	116.00	117.00
scottish & newc.	4.30	4.30
sears pnc	-	-
sears roebuck	55.80	54.60
sears r. cert.	103.00x	102.00
sekisui house yen	1260.00	-
shell can.	53.00	53.00
siemens	665.00	660.00
solvay	-	-
south	79.00	79.00
southw. bell	43.30	42.80
sun cert.	46.50	48.00b
suzuki mot. yen	600.00	-
tandy corp.	36.30	36.10
tandy corp.cert.	63.00	62.50
tdk	3500.00	-
texaco	66.00	66.50
texaco cert.	120.00	120.00
texas instr.cert	140.00	139.00
texas util cert.	83.00	82.00
the coastal corp.	26.20	27.00
bp europe	0.40l	-
toshiba corp.	680.00	677.00
trans amer cert	107.50	106.50
un. carbide	19.20	19.30
un. carbide cert	33.60	29.00
un. elect.cert.	76.00	77.00
un. pacific	62.50	63.50
un. pacif.cert.	110.00	112.00
unisys	11.70	11.60
unisys cert.	20.30	20.30
usx marathon $	19.00	19.60
usx marathon c.	31.50	31.50
un. techn.cert.	100.00	101.00
us west	48.70	49.00
varity corp.	3.40	3.40b
veba	432.00	433.00
volkswagen	358.00	360.00
volksw.cum pref	-	-
western un.cert.	1.00l	-
westinghouse	13.10	13.10
westingh. cert.	22.00	22.00
woolworth	25.00	25.40
woolworth cert.	43.00	43.00
xerox	73.60	73.40
xerox cert.	129.00	129.20
yokogawa el.corp	800.00	-

Karsten verliest geding Maxis om naam Maxa

nze verslaggever

ERDAM

Karsten moet de naam van Amsterdamse zelfbedieningshandel Maxa veranderen. De lketen Maxis werd in hoger p in het gelijk gesteld door de lent van het gerechtshof in erdam. Maxis vond de namen warrend.

uitspraak vormt het slotstuk en lange reeks rechtzaken die het moederbedrijf van Maxis, Karsten had aangespannen. loordhollandse grossier open- n maand geleden de eerste van teten zelfbedieningsgroothan- pal naast concurrent Makro, ndere dochter van SHV. SHV dat op alle mogelijke manieren ten te verhinderen.

vijf à zes Maxa's die Karsten eginnen, vormen een directe urrent van SHV's Makro. Bei- rmules mikken op winkeliers oreca-ondernemers die op gro- haal goederen willen inslaan. inkels zouden niet toegankelogen zijn voor gewone consumenten, maar Makro heeft de naam niet zo heel erg kieskeurig te zijn. Volgens Karsten zijn veel ondernemers niet bijster tevreden over hun vaste groothandel, onder meer omdat ze er voortdurend eigen klanten tegenkomen.

Het is een schrale overwinning die SHV nu behaald heeft. Begin augustus probeerde Makro te voorkomen dat de eerste Maxa open ging door te eisen dat het pand voorzien zou worden van een sprinkler-brandblusinstallatie. Normaal kost montage daarvan enkele maanden.

Maar toen de rechter Makro in het gelijk stelde, slaagde Karsten erin binnen twee weken de voorziening aan te brengen.

Gelijktijdig probeerde SHV via kort gedingen van zowel Makro als Maxis de naam van de concurrent aan te pakken. De president van de rechtbank gaf Karsten in beide gevallen gelijk, maar het hof oordeelde in hoger beroep dat Karsten de naam toch moet veranderen.

'Jammer', zegt Karsten. 'Maar de schade is heel beperkt, de naamsverandering zal niet ten koste van de omzet gaan. We hebben, mede dankzij Makro en Maxis, genoeg bekendheid.' Omdat Karsten een maand de tijd heeft om een andere naam te kiezen, kan het bedrijf volgens hem alle produkten met het eigen Maxa-merk nog verkopen.

Karsten zegt het vonnis 'niet echt te snappen', maar hij is niet van plan een bodemprocedure tegen Maxis aan te spannen. 'Ik ben niet zo procedeerderig. Zo'n rechtzaak duurt zeker een jaar. Als we winnen, moeten we alles wéér veranderen', zegt hij.

Karsten heeft al een andere naam in gedachten, Axam. 'We draaien die M gewoon om, dat hebben we bij de slijterij van onze Maxa-groothandel in Polen ook gedaan.' Ook de eigen naam Karsten is overwogen, maar omdat er ook elf zelfstandigen onder het dak van de groothandel werken, vindt hij dat minder geschikt.

Bij Maxis, dat de juridische overwinning via een persberichtje bekend maakt, was gisteren niemand voor commentaar bereikbaar.

Krasje weggewerkt

Van onze verslaggeefster
Ineke Noordhoff

AMSTERDAM

'Vroeger waren wij bang dat als we de prijsafspraken los zouden laten, dat ten koste zou gaan van de kwaliteit.' A. van Noort, verhuizer en voorzitter van de Savam, vereniging van 'Erkende verhuizers', geeft toe dat de Savam van gedachten is veranderd, en het prijskartel opgeeft.

De bekering van de verhuizers tot het principe van de vrije concurrentie komt laat. Per 1 juli dit jaar zijn prijsafspraken verboden.

De Savam had een erkenningsreglement, en daar stond ook in dat leden die zich niet aan de prijsafspraken houden, van de ledenlijst geschrapt zouden worden. In de praktijk gebeurde dat eigenlijk nooit, haast Van Noort zich te zeggen. Maar het kón wel. En als een van de leden onder de prijs dook, werd er wel 'een raar gezicht getrokken'. Sinds 1 juli mocht dat dus niet meer. Maar de 400 leden van de Savam en hun bestuur voelden er niet voor hun regels aan te passen aan de Europese concurrentie-bepalingen.

Ze maakten – met 48 anderen – gebruik van de laatste ontsnappingsmogelijkheid: ze vroegen ontheffing van het verbod op prijskartels. Dat verbod had een opschortende werking, waardoor de verhuizers fluitend hun oude werkwijze konden continueren.

Bij Economische Zaken, het ministerie dat de ontheffingen behandelt, waren ze er snel uit: de verhuizers hadden geen goede gronden om zich aan de prijsconcurrentie-regels te kunnen onttrekken. Bij die eerste afwijzingen waren ook credit-cardmaatschappijen, makelaars, kerkkaarsenproducenten en samenspannende melkhandelaars.

Maar zo simpel gaat dat niet: voor de weigering mocht worden uitgevaardigd, moest er advies gevraagd worden aan de commissie mededinging. Pas recent viel daar de adviesaanvraag in de bus. Daarbij zat echter een begeleidende brief waaruit de visie van EZ helder sprak.

Volgens Van Noort betekende dat voor de verhuizers dat ze weer naar een hoorzitting moesten om te verdedigen waarom ze zonder prijsafspraken niet goed kunnen functioneren. Met de hele santekraam van papieren er omheen en het vooruitzicht van een afwijzing.

'Uiteindelijk hebben we in het bestuur besloten dat kwaliteit niets met het tarief te maken heeft. Dat is wel een andere denkwijze maar daar zijn goede gronden voor.'

Savam trok zijn ontheffingsverzoek dus in. Een succesje voor staatssecretaris Van Rooy in haar strijd tegen kartels.

Overigens is de overheid mede schuldig aan het bestaan van het verhuiskartel. De Savam-prijzen waren vooral het resultaat van onderhandelingen met het Bureau controle rijksverhuizingen. Vandaaruit werden jaarlijks tarieven vastgesteld waartegen Savam-verhuizers rijksdiensten en ambtenaren zouden verhuizen. Omdat het rijk met zo'n zesduizend verhuizingen grootafnemer was, kreeg ze vervolgens 11 procent korting op die verhuistarieven.

Het Bureau controle Rijksverhuizingen is in 1992 opgeheven. Overheden en ambtenaren vragen sedertdien net als alle gewone mensen offertes voor verhuizingen. Wel doen ze dat nog trouw bij erkende verhuizers. De 400 Savam-leden doen 86 procent van de uitbestede verhuizingen in Nederland. Dat is overigens slechts 20 procent van het totaal aantal omdat het merendeel van de bevolking zelf een busje huurt en familie en vrienden laat opdraven voor het sjouwwerk.

Het loslaten van de prijsafspraken betekent volgens Van Noort niet onmiddellijk dat verhuizen goedkoper wordt. Wel is het handig meer offertes te vragen en wat betreft de kwaliteit van de verhuizer kennissen te raadplegen. 'Als het goed gaat, vertelt men het door, als het niet goed gaat, vertelt men het nog veel harder door.'

De Savam zal nog wel een soort adviestarieven afgeven. Verder worden de leden geschoold in het maken van kostprijsberekeningen. Ook poogt de vereniging via het erkenningsreglement de leden vast te pinnen op eisen ten aanzien van het opleiding van personeel. Daarnaast moet de externe geschillencommissie de kwaliteit van de 'erkende verhuizer' beschermen.

Want verhuizen wordt steeds moeilijker. Een krasje op moderne, gelakte meubels betekent gelijk een schadepost van 500 gulden. En zo'n ongelukje is schering en inslag. Om het maar niet te hebben over de gevoelige halogeenlampen waar je met je vingers af moet blijven, of breekbare kunstvoorwerpen. Luchtvering in de verhuiswagens, ruim gebruik van dekens en goed vlakke laadruimten zijn onontbeerlijk, somt Van Noort wel de toegestane erkenningseisen op.

Bull krijgt weer miljarden Franse steun

AP

PARIJS

De Franse regering overweegt nog eens 9 miljard francs (rond drie miljard gulden) te pompen in de noodlijdende computerfabrikant Bull. Daarmee zou Bull in één klap bijna schuldenvrij zijn. De totale overheidssteun zou sinds de nationalisatie in 1982 uitkomen op 20 miljard francs (bijna 7 miljard gulden).

Het Franse zakenblad *La Tribune* meldde de nieuwe kapitaalinjectie donderdag, maar officieel is het bericht niet bevestigd. Bull staat op de lijst van te privatiseren staatsondernemingen, maar het met schulden beladen concern is nu onverkoopbaar. Vorig jaar leed Bull een verlies van 4,7 miljard francs.

De kapitaalinjectie moet Bull in staat stellen een herstructurering door te voeren. De Franse regering staat daarbij voor het dilemma dat de sanering zeker ten koste zal gaan van duizenden arbeidsplaatsen. In de afgelopen maanden hebben Franse bedrijven al tienduizenden arbeidsplaatsen geschrapt waardoor de werkloosheid is opgelopen tot 11.7 procent van de beroepsbevolking, een naoorlogs record.

Du Pont saneert nylonactiviteiten

onze verslaggever

TERDAM

Amerikaanse chemieconcern ont de Nemours zet het mes in uropese nylonactiviteiten. Er n in Europa, met name in End en Duitsland, bijna 1200 arsplaatsen verdwijnen. De planhebben volgens Du Pont Neand geen invloed op de vestiin Rozenburg, waar 250 menwerken. Dit is de enige iging van het Du Pont de Neirs in Nederland die actief is in ylonsector.

u Pont kondigde al eerder een ganisatie aan in de Amerikaanylonpoot. Daarbij verdwijnen 0 banen. Met de nu aangekonle maatregelen wil Du Pont ko tot een verbetering van de protiviteit en de financiële positie. reorganisatie moet een bespaopleveren van 60 miljoen dol

u Pont Nylon heeft een wereldzet van meer dan 4,6 miljard dol Er werd 1,2 miljard dollar winst oekt. Na aftrek van een door de iging van de Amerikaanse weting voorgeschreven voorziening f er een verlies over van bijna iljard dollar.

r werken 21 duizend mensen bij bedrijf. In Europa is de omzet miljard dollar. Het aantal werknemers ligt op 7500. Du Pont wil het aantal arbeidsplaatsen waar mogelijk laten dalen door vrijwillige uittreding en herplaatsing van personeel. Er zullen echter ook gedwongen ontslagen vallen.

Volgens Du Pont is de reorganisatie 'een reactie op de ernstige achteruitgang van de financiële positie. De plannen betekenen een doorbreking van de bestaande tendens, die ertoe moet leiden dat we weer kostendekkend zullen opereren.' Het concern wil de complete nylon-divisie 'verder analyseren' om winstgevendheid te bereiken.

In Engeland gaat een fabriek in Pontypool dicht en zullen ingrepen plaatsvinden in vestigingen in Gloucester, Doncaster en Wilton. In totaal kosten de maatregelen daar 860 arbeidsplaatsen. Kostenverlagende maatregelen in het Duitse Oestringen kosten ongeveer 220 banen. Rationalisatie van onder meer verkoop en marketing over heel Europa leidt tot een verlies van nog eens 80 arbeidsplaatsen.

De chemische industrie zit in een crisis, met name door overcapaciteit en prijsdruk. Ook Du Pont lijdt daar stevig onder. Du Pont heeft vestigingen in Dordrecht, Soest, Rozenburg en nog wat kleinere vestigingen zoals in Kerkrade. Rozenburg is vorig jaar overgenomen van het Britse chemieconcern ICI.

Advertentie

We hebben meer inhoud gegeven aan deze aanbiedingen.

1.0 LITER ~~41,95~~ 35,50

1.0 LITER ~~35,95~~ 29,95

Geniet, maar drink met mate. Aanbiedingen zijn geldig tot en met 9 oktober a.s., zolang de voorraad strekt.

GALL & GALL

Altijd iets bijzonders.

Palestijnen krijgen 2 miljard steun voor Gaza en Jericho

Van onze correspondent
Oscar Garschagen

WASHINGTON

De internationale gemeenschap zal tijdens een speciale donorconferentie, die vandaag in Washington op Amerikaans initiatief wordt gehouden ruim twee miljard beschikbaar stellen voor de wederopbouw van de Gaza-strook en Jericho. De Europese Gemeenschap, de Wereldbank en de Verenigde Staten zijn de belangrijkste donoren. Maar ook Israel, de Arabische landen en Scandinavië zullen belangrijke financiële toezeggingen doen.

Om niet achter te blijven bij de Europese Gemeenschap, die 600 miljoen dollar in vijf jaar zal investeren, zullen de Verenigde Staten vandaag mogelijk de toegezegde 250 miljoen dollar verhogen tot 400 à 500 miljoen dollar. De VS zouden niet als gastheer overschaduwd willen worden door de EG.

De internationale financiële hulp heeft het gebruikelijke gevarieerde karakter. Het gaat om investeringen, zachte leningen, kredieten en giften.

De VS willen dat de Palestijnen in de Gaza en op de Westelijke Jordaanoever zo snel mogelijk geholpen worden bij de bouw van scholen, huizen, de aanleg van rioleringssystemen en bij de betaling van de Palestijnse politiemacht. In gesprekken met de Europese Commissie, de Wereldbank, de Arabische landen en Japan benadrukken de VS steeds dat er voortvarend gehandeld moet worden. De redenering is dat zichtbare economische welvaart het verzet tegen het Israelisch-Palestijnse akkoord zal temperen.

Geld lijkt niet het belangrijkste probleem te zijn, dat vandaag op het ministerie van Buitenlandse Zaken geregeld moet worden. Dat is veel eerder de coördinatie van de hulp op de korte termijn en het overkomen van overlappingen. 'We moeten niet allemaal wegen gaan aanleggen', aldus een hoge Europese ambtenaar, die aan het overleg deelneemt.

De Europese Gemeenschap, die de grootste donor is en over de meeste ervaring zegt te beschikken, wil het Europese hulpprogramma grotendeels zelf blijven uitvoeren, vertelde EG-commissaris voor buitenlands beleid Van den Broek. De commissie wil de zeggenschap over de Europese hulp niet afstaan aan een ander land of een andere internationale organisatie.

Volgens de voormalige minister van Buitenlandse Zaken, die aan de conferentie deelneemt, is het ook niet wenselijk dat er een nieuwe organisatie wordt opgericht. Hij zei dat het getouwtrek tussen de VS en de EG achter de schermen over de organisatie van de hulp niet zal leiden tot stagnatie.

De VS lijken de voorkeur te geven aan de Verenigde Naties als coordinerende instantie, maar daarover heeft de regering nog geen duidelijke uitspraak gedaan.

Zeker voor de lange termijn is overigens niet de financiële hulp van doorslaggevend belang, maar de mate waarin Palestijnse produkten in Israel, Jordanië en Europa afgezet kunnen worden. Israel zal opnieuw toezeggen dat de handelsbarièrres voor landbouwprodukten geleidelijk aan zullen worden afgebroken.

Nieuwe botsingen met joodse kolonisten 'onvermijdelijk'

Van onze correspondent
Robbert Bosschart

MADRID

De autonome overheid van de Palestijnen in de Gaza-strook en Jericho moet al binnen enkele maanden omstreden heropbouwprogramma's in werking zetten, om het gebied leefbaar te maken. Vooral de noodzaak snel huisvesting en werkgelegenheid voor de achthonderdduizend Palestijnen in Gaza te vinden, zal onvermijdelijk tot nieuwe botsingen met joodse kolonisten leiden. De politieke wilskracht van de Israëlische regering, en de doeltreffendheid van de internationale economische hulp, worden daarmee snel op proef gesteld.

Dit voorspelt de Amerikaanse hoogleraar Samuel B. Cohen, specialist in geostrategische en sociale ontwikkelingen, en auteur van een recent rapport over de haalbaarheid van de Gaza-strook als economisch zelfstandig woongebied.

Cohen, hoogleraar aan de universiteit van New York, houdt vandaag de inleidende lezing op een congres in Toledo. Deze bijeenkomst, waar een veertigtal deskundigen uit de EG en andere betrokken landen de 'samenwerking rond de Middellandse Zee' bespreken, wordt geopend door de voorzitster van de Europese Culturele Stichting, de Nederlandse prinses Margriet.

Voor het debat over de inspanningen om conflicten in dit gebied te overbruggen, geeft Cohen een profielschets van 'de regio na het eind van de Koude Oorlog'. Hij meent dat het Midden-Oosten 'als eenheid in het geostrategische denken' binnenkort uiteen zal vallen; en dat de kuststaten rond de Middellandse Zee zich sterk op hun relatie met de EG gaan toespitsen. Dit zal eveneens blijken voor het autonome Palestijnse gebied, zoals het al voor Israël geldt.

Wat betreft Gaza stelt Cohen dat de Palestijnse overheid, nu de internationale steun dank zij het akkoord tussen Israël en de PLO in gang wordt gezet, meteen een doorslaggevende beslissing moet nemen over de wederopbouw. De sociale omstandigheden in Gaza zullen immers sterk afhangen van de ruimtelijke ordening in deze 352 vierkante kilometer. Het is de vraag of men er met hoogbouw-huisvesting 'een verkrampt soort Hong Kong aan de Middellandse Zee' wil optrekken, of meer ruimte neemt voor de stadsplanning, met plaats voor landbouw en recreatie. Toerisme is een potentieel belangrijke inkomstenbron.

De Palestijnse overheid zal volgens Cohen al binnen enkele maanden een besluit moeten aankondigen over het gebruik van de Gush Qatif-buurt in de Gaza-strook. Daar zijn nu enkele honderden joodse kolonisten op landbouwgrond (en een paar duizend joodse stedelingen, voornamelijk leerkrachten en studenten aan scholen van militant-religieuze gemeenschappen) gevestigd. Dit belooft een onvermijdelijk conflict.

Cohen heeft berekend dat Gaza als 'micro-staat' op den duur duizend vierkante kilometer nodig heeft. Mettertijd zou Israel 15 bij 10 kilometer van een nu braakliggend stuk Negev-woestijn ter beschikking moeten stellen; en Egypte een leeg brok Sinaï van 70 bij 15 km. Dit idee is tot nu toe door Israël en Egypte afgewezen.

RENTE

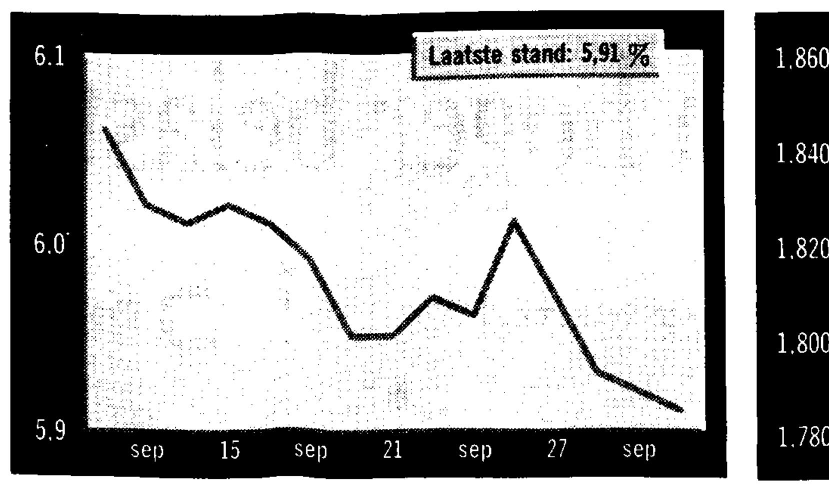

DOLLAR

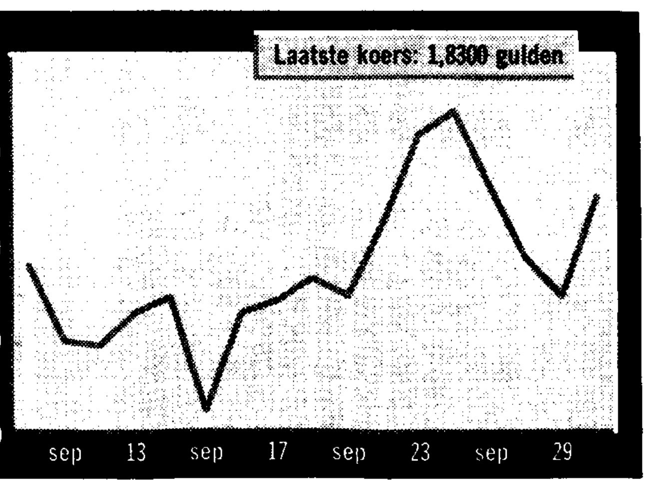

KOERS-INDEX

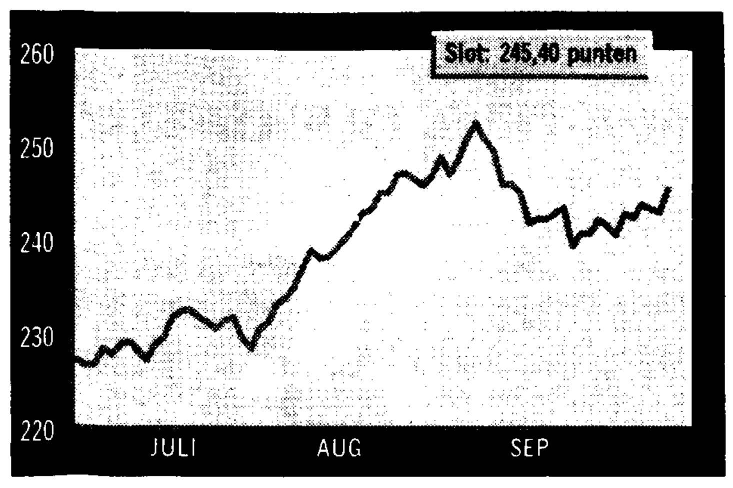

CIJFERS

■ WEWELER, de verenfabrikant uit Apeldoorn, heeft de eerste zes maanden van dit jaar een verlies geleden van twee ton tegen een winst van 2 miljoen in deze periode vorig jaar. In mei verwachtte Weweler voor heel 1993 nog een positief resultaat. De cijfers van Weweler Distribution zijn nog niet verwerkt. Weweler wil dit bedrijf verkopen en een buitengewone last van 'enige importantie' wordt niet uitgesloten. De omzet kwam uit op 30 miljoen gulden tegen 56,2 miljoen in de eerste helft van 1992.

■ WOLFF, elektrotechnische groothandel in Gouda, zit diep in de rode cijfers. In de eerste helft van het jaar is het verlies uitgekomen op 2.9 miljoen, evenveel als in dezelfde periode van 1992. In de rest van het jaar zal het verlies oplopen tot 4,4 miljoen (vorig jaar 7,5 miljoen negatief). Reorganisatievoorzieningen slokken nog 5,5 tot 7,5 miljoen op. Dit brengt het verlies dit jaar op zeker 10 miljoen. De omzet daalde van 96 miljoen tot 88 miljoen.

■ REDLAND, de Britse fabrikant van bouwmaterialen, heeft zijn winst in de eerste helft van 1993 met 22 procent zien stijgen van 88,5 tot 108 miljoen pond (296 miljoen). De omzet steeg met dertig procent tot 1,1 miljard pond (3,1 miljard).

■ PERNOD, de Franse drankenproducent van onder meer de Ierse whiskey Jameson, van Cinzano, Pernod en Ricard, heeft de winst in de eerste helft van dit jaar met 16 procent zien stijgen tot 588 miljoen frank (196 miljoen gulden) tegen 507 miljoen frank in dezelfde periode van 1992.

■ BENETTON, producent van het Italiaanse kledingmerk, en bekend van de controversiële advertenties, heeft de winst in de eerste zes maanden van dit jaar met 6,3 procent zien stijgen tot 98,6 miljard lire (113 miljoen). De omzet steeg van 1,2 tot 1,4 biljoen lire (2,5 miljard).

DAMRAK

Olie's veren op na Opec-akkoord

Van onze verslaggever

AMSTERDAM

Het akkoord van de olieproducerende landen vormde voor de beleggers op de Amsterdamse effectenbeurs het belangrijkste nieuws. Koninklijke Olie, het meest verhandelde fonds, veerde prompt 3,30 gulden op naar een slot van 186,30. Zelfs het anders zo logge Moeara Enim, houdstermaatschappij van aandelen Koninklijke Olie, kwam in beweging. Het sloot op 1520 gulden, een plus van 38 gulden.

Het nieuws uit Genève fleurde het hele Damrak op. De algemene koersindex, waarin de *olies* een belangrijke stem hebben, sloot 2,40 punten hoger op 245,40. Maar zelfs zonder de Koninklijke steeg de index met 1,40 punten naar 232,50.

Winst was weggelegd voor DSM. Het Limburgse chemiefonds werd 2,10 gulden duurder op 96,10. Een Brits effectenhuis probeert al dagen DSM-stukken te kopen. Gisteren werd de biedprijs fors verhoogd, waardoor baissiers gedwongen werden shortposities af te dekken.

Akzo daarentegen moest een dubbeltje laten liggen op 171,30 gulden. Philips werd zes dubbeltjes duurder op 37,20 en Unilever een dubbeltje op 197 gulden. KLM sloot onveranderd op 35,10 gulden. Geruchten hebben de koers van Management Share gisteren flink parten gespeeld. De koers kelderde van 2,50 naar 2,30 gulden. Met een verlies van 8 procent voerde Management Share de lijst van dalers aan. 's Avonds pas werd bekend gemaakt dat het noodlijdende automatiseringsfonds enkele forse claims te wachten staat.

Het papierconcern KNP BT maakte gisteren bekend dat de uitgiftekoers van de claimemissie op 30,50 gulden is gesteld. KNP BT geeft 16,5 miljoen aandelen uit, één nieuw aandeel per vijf bestaande aandelen. De opbrengst van ruim 500 miljoen gebruikt KNP BT voor de financiering van de onlangs aangekondigde fusie van de papierdivisies met het Oostenrijkse Leykamp.

De inschrijving op de emissie is mogelijk tot en met 14 oktober. De claimhandel zal beginnen op 1 oktober en duren tot 14 oktober. Storting op de nieuwe aandelen moet op 28 oktober geschieden. De grootaandeelhouders MacMillan-Bloedel en Creditanstalt-Bankverein, die samen 20 procent van de aandelen KNP BT bezitten, zullen van hun claimrecht gebruikmaken. Op de Amsterdamse effectenbeurs zal notering voor de nieuwe aandelen worden aangevraagd. De koers van het papierfonds zakte twee dubbeltjes tot 33,70 gulden.

AVONDHANDEL

In de avondhandel kwamen gisteravond de volgende koersen tot stand (tussen haakjes de middagslotnotering):

Kon.Olie 186,30-186,50 (186,30) Philips 37,10-37,20 (37,20) Unilever 197,00 (197,00)

Top-10

	% hoger	naar		% lager	naar
1. Amsterdam Rubber	20,0	3,60	1. Management Share	8,0	2,30
2. Multihouse	4,8	2,20	2. LCI	7,1	1,30
3. AIR	3,1	66,00	3. Pie Medical	6,9	2,70
4. Delft Instruments	3,1	16,50	4. Simac	3,9	9,80
5. CLBN	2,8	29,10	5. pirelli	2,3	13,00
6. Gamma	2,8	88,50	6. Van der Moolen	2,2	31,10
7. AOT	2,7	11,50	7. Staal	2,0	14,50
8. Draka	2,4	34,00	8. Tulip	2,0	14,50
9. Eriks	2,2	82,00	9. Calvé	1,9	1260,00
10. DSM	2,2	96,10	10. Nedlloyd	1,7	40,20

BRON: FONDSDATA, TIJL DATA

KONINKLIJKE OLIE

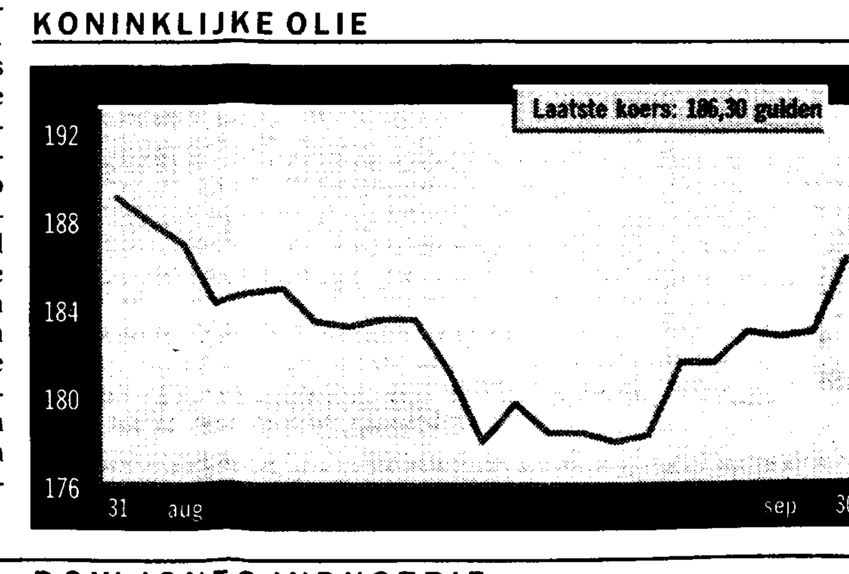

WALL STREET

Beleggers negeren goede nieuws

Van onze economische redactie

AMSTERDAM

De Amerikaanse beleggers hebben gisteren tal van goede berichten naast zich neer gelegd. De Dow Jones Industrial, de index van dertig belangrijkste industriefondsen, zakte met 11,18 punten naar 3555,12. Met een omzet van 282 miljoen gulden was het een drukke dag op de Newyorkse effectenbeurs.

De index van inkopers is de afgelopen maand met 0,4 procentpunt gestegen tot 54,4. Dat wijst erop dat de economie aantrekt. Bovendien zijn de persoonlijke inkomens in augustus met 1,4 procent gestegen. Op dat nieuws daalde de obligatiemarkt met een half punt. De aandelen werden meegezogen.

Zelfs president Clinton wist het tij niet te keren met zijn nieuwe handelsbeleid. De Amerikaanse president kondigde gisteren aan dat een grote hoeveelheid exportbeperkingen voor hoogwaardig technologische produkten worden opgeheven. 'De Koude Oorlog is voorbij en de technologieën zijn dramatisch veranderd. Daarom worden de exportbeperkingen op telecommunicatie-apparatuur en computers drastisch verminderd', aldus Clinton.

De groei van de exportmogelijkheden voor de VS moet zes miljoen nieuwe banen scheppen. De VS denken in het jaar 2000 liefst 30 procent meer uit te kunnen voeren dan ze nu doen. De uitvoer zal daardoor in de komende zes à zeven jaar toenemen van 700 miljard dollar per jaar tot ongeveer een biljoen dollar.

De beleggers geloofden het allemaal wel. De meeste computerfondsen moesten terug. Digital zakte van 37 naar 36¾ dollar en Compaq van 58⅜ naar 58⅛. Intel, dat de laatste dagen flink gestegen was, verloor zelfs 2½ dollar op 70¾. Alleen IBM noteerde een mager kwartje hoger op 41⅞.

Echte winst was en voor het chemiefonds Monsanto. Nadat analisten hun winstverwachtingen naar boven hadden bijgesteld, trok het fonds 1½ dollar aan op 65½. General Motors daarentegen moest 2⅛ dollar terug naar 41¾. Toch sloten 1120 fondsen hoger tegen 868 lager.

De dollar, die de hele dag positief gestemd was, sloot in New York op 183,40 gulden. In Amsterdam deed de munt aan het einde van de middag 1,8300 tegen 1,8090 bij het slot op woensdag.

DOW JONES INDUSTRIE

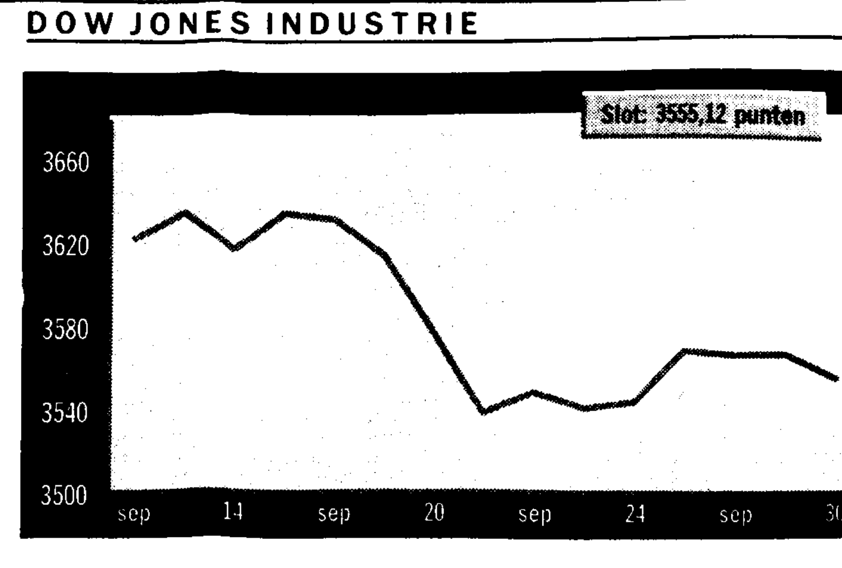

BUITENLANDS GELD

De bijgaande prijzen gelden voor inwisselen (eerste kolom) en de aankoop van vreemd geld. De noteringen luiden in guldens.

	30/09	
amerikaanse dollar	1,750	1,870
australische dollar	1,12	1,24
belgische frank (100)	5,07	5,37
canadese dollar	1,310	1,430
deense kroon (100)	26,20	28,70
duitse mark (100)	109,70	113,70
engelse pond	2,61	2,86
finse mark (100)	30,10	32,60
franse frank (100)	30,65	33,40
griekse drachme (100)	0,68	0,86
ierse pond	2,46	2,71
italiaanse lire (10.000)	10,40	12,10
japanse yen (10.000)	168,50	174,50
noorse kroon (100)	24,20	26,70
oostenr. schilling (100)	15,68	16,18
portugese escudo (100)	0,99	1,17
spaanse peseta (100)	1,29	1,47
turkse lira (100)	0,0110	0,0180
zweedse kroon (100)	21,20	23,70
zwitserse frank (100)	125,75	130,25

Bron: GWK

PUZZEL

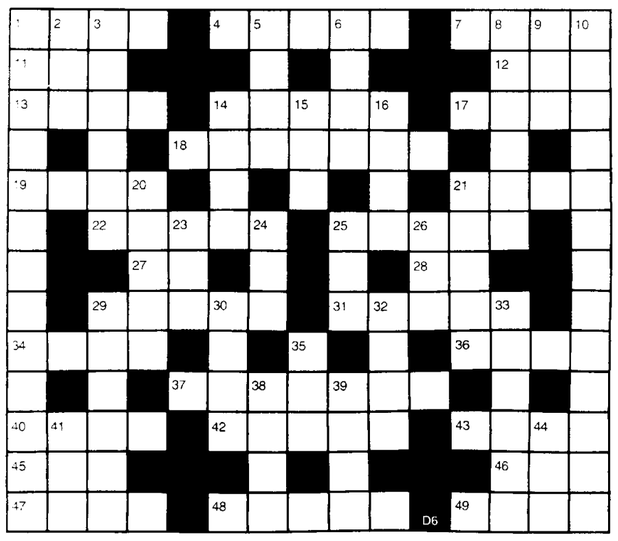

NR 11.796

HORIZONTAAL
1 verlichting, **4** maand, **7** vogel, **11** speelgoed, **12** vlaktemaat, **13** schoon, **14** plant, **17** geestdrift, **18** schenking, **19** hoofddeksel, **21** kijken, **22** gebak, **25** gebergte in Zuid-Amerika, **27** rekening-courant, **28** jongensnaam, **29** voorstelling, **31** verstoteling, **34** part, **36** olijke kwant, **37** platenautomaat, **40** omroep, **42** zoete Griekse wijn, **43** ongevuld, **45** ontkenning, **46** Frans lidwoord, **47** deel van Sumatra, **48** al, **49** palm.

VERTICAAL
1 februari, **2** Amerikaans schrijver, **3** pijnstillend middel, **5** geld, **6** weefsel, **8** taal, **9** bid(L), **10** kaartspel, **14** smerig **15** iets, **16** de stad Jeruzalem, **20** rubberboom, **21** ingetogen, **23** tennisterm, **24** vod, **25** berg, **26** insekt, **29** drankje, **30** parool, **32** bijbelse figuur, **33** letterkundige, **35** vertraging, **38** aanlegplaats, **39** unie, **41** dieren, **44** zekere.

OPLOSSING NR 11.795

■	P	U	T	S	C	H	■	B	E	N	G	E	L	■
H	■	I	■	E	■	A	A	R	■	E	■	Q	■	S
U	I	T	Z	I	E	N	■	U	R	U	G	U	A	Y
I	■	I	■	N	■	D	A	G	■	Z	■	I	■	S
S	O	N	N	E	T	■	G	■	R	E	S	P	Y	T
V	■	G	■	N	■	P	I	O	E	N	■	E	■	E
E	S	■	■	■	B	■	T	■	K	■	■	■	O	M
S	■	J	■	B	A	R	A	K	■	M	■	F	■	A
T	E	U	T	E	N	■	T	■	Z	E	E	R	O	T
I	■	N	■	D	■	B	O	D	■	N	■	E	■	I
N	E	G	R	I	T	O	■	O	V	E	R	S	T	E
G	■	L	■	N	■	B	A	R	■	E	■	C	■	K
■	R	E	G	G	I	O	■	P	A	R	O	O	L	■

FILMTIPS

THE LOST PARADISE (David Sarafine). Authentiek portret van Armeens dorp dat nog steeds de sporen toont van de Turkse massamoord in 1915. *Rialto Amsterdam, 't Hoogt Utrecht.*

BLEU (Krzysztof Kieslowski). Eerste deel van trilogie, onder de noemer *Trois couleurs*, naar de kleuren van de Franse vlag: Blauw, Wit, Rood. In *Bleu* onderzoekt Kieslowski het begrip Vrijheid, gezocht door een vrouw die man en kind verliest. Ze moet alle sporen wegwissen uit haar vroegere leven tot zij zichzelf kan zijn. Gedeelde winnaar Gouden Leeuw in Venetië. *Buiten Amsterdam in het Haags Filmhuis, Venster Rotterdam, Springhaver Utrecht, Cinemariënburg Nijmegen en Plaza Futura Eindhoven.*

THE PIANO (Jane Campion). Heftige passies rond de piano van een stomme Schotse vrouw, die in de vorige eeuw met haar dochter naar Nieuw Zeeland verhuist en geen contact heeft met de man aan wie zij is uitgehuwelijkt, maar wel met de buurman. *In 25 theaters.*

NORD (Xavier Beauvois). Film vol rauwe wanhoop over de treurnis van het gezinsleven in Franse havenstad Calias. *Rialto Amsterdam en Cinemariënburg Nijmegen.*

BELLE VAN ZUYLEN (Digna Sinke). Stijlvolle en consequente biografische film over de gelijknamige schrijfster. *Alfa 2 Amsterdam, Babylon 3 Den Haag, Calypso 3 Rotterdam, Alhambra 5 Enschede, Movies 1 Utrecht.*

THE BAD LIEUTENANT (Abel Ferrara). Verslaafde politieofficier (Harvey Keitel) vindt verlossing in Spanish Harlem. *In The Movies 1 Amsterdam, Haags Filmhuis, Venster Rotterdam.*

THE FUGITIVE (Andrew Davis). Arts wordt ten onrechte veroordeeld voor de moord op zijn vrouw. Hij ontsnapt en gaat op zoek naar de ware moordenaar. Een pientere FBI-agent zit hem steeds op de hielen. Met Harrison Ford en Tommy Lee Jones. *In 58 theaters.*

THE CEMENT GARDEN (Andrew Birkin). Broer en zus komen alleen te staan na overlijden ouders. Gevoelig beeld van sociale desintegratie, isolement, onthechting en solidariteit. *Kriterion en The Movies Amsterdam, Cinemariënburg Nijmegen, Kijkhuis Leiden.*

RESERVOIR DOGS (Quinten Tarentino). Sterk gespeeld, agressief en moreel verfilmd conflict in een boevenbende. Voorbeeld van de Nieuwe Gewelddadigheid. *Alfa 4 Amsterdam, Venster Rotterdam, Lido 4 Leiden.*

KOKEN

REDACTIE: LIEKE SCHLICHTE BERGEN

Vis

Cordon-bleu was aanvankelijk in Frankrijk een lange blauwe band, het ordelint van een in 1578 opgerichte ridderorde; later werd ermee bedoeld een onovertroffen kokkin.

Kabeljauw cordon-bleu (2 personen)
2 moten gefileerde kabeljauw (zo'n 1,5 centimeter dik), 2 plakjes Fougerond kaas, 2 plakjes achterham, 3 eetlepels bloem, zout, peper, kwart theelepel kerriepoeder, 1 ei, 5 eetlepels paneermeel, 25 gram boter.

– Snijd de stukken vis overlangs in tot een zakje. Leg een plak kaas op een plak ham en stop dit in de holte. Steek de vis zonodig dicht met een houten prikker.
– Vermeng in een diep bord bloem met halve theelepel zout, kwart theelepel peper en kerriepoeder.
– Klop in een tweede bord het ei los. Strooi ook paneermeel in een bord.
– Wentel de vis achtereenvolgens door bloem, ei en paneermeel.
– Verhit de boter tot het schuim net begint weg te trekken. Bak vis aan beide zijden in circa 15 minuten krokant lichtbruin en gaar.

Magnetron scholfilet cordon-bleu (2 personen)
2 scholfilets, peper, 2 plakjes belegen kaas, 2 plakjes achterham, 4 eetlepels rauwkostsalade, remoulade-saus (potje).

– Bestrooi de vis met peper. Leg op elke vis een plak kaas, een plak ham en twee eetlepels rauwkost.
– Klap de vis dubbel (steek zonodig vast met een prikker). Leg ze in een kleine magnetronschaal en dek die af met magnetronfolie.
– Laat de vis in 3 minuten op 700 Watt bijna gaar worden (visvlees begint net wit te worden). Laat de vis nog 3 minuten nagaren.
– Serveer de vis met remoulade-saus.

Aanhoudend wisselvallig

Van onze weerkundig medewerker BILT

Voorlopig is het wisselvallig. De zon is er slechts af en toe en zowel vrijdag als in het weekeinde bestaat er een kans op buien. Mogelijk zit er ook onweer bij. De temperatuur is te laag voor de tijd van het jaar; het wordt niet warmer dan 14 of 15 graden. De eerste dagen van de volgende week verandert er weinig.

Donderdag trok een weinig actief front over Nederland naar het noordoosten. De bewolking van het front bereikte het hele land, maar regen van betekenis viel er niet, behalve in Zeeland. In de onstabiele lucht achter het front komen buien voor, veelal gerangschikt in een langgerekte zone. De afgelopen nacht hebben de eerst buien Zeeland bereikt; overdag kunnen zich ook elders in het land buien voordoen. Erg veel zon is er niet. De wind waait uit zuidoost tot zuid en is overwegend matig met uitzondering van de kuststrook, waar hij krachtig, in het noorden mogelijk zelfs hard is. De aangevoerde lucht laat middagtemperaturen toe rond 15 graden; de maxima bewegen zich daarmee op eenzelfde niveau als gisteren. Het front en de randstoring met buien behoorden bij een depressie boven Ierland; ze trekt vandaag weg naar IJsland.

Een tweede depressie volgt een omgekeerde beweging; donderdag lag de kern ongeveer 500 kilometer ten zuiden van IJsland en vandaag wordt het lage-drukcentrum boven Ierland verwacht. Ook dit lagedrukgebied gaat vergezeld van een frontale zone, op enige afstand gevolgd door een langgerekt gebied met buien. De frontpassage wordt de komende nacht verwacht; de buien komen zaterdag overdag.

In de loop van het weekeinde trekt het lage-drukgebied over Nederland en omgeving naar de Balkan. Zondag blijft daardoor grotendeels in het teken staan van de buien. Pas later in de middag of in de avond knapt het weer wat op.

Begin volgende week herhaalt het geschetste patroon zich nog een keer. Opnieuw trekt er een oceaandepressie naar de Britse Eilanden en weer wordt een zone met bewolking en regen gevolgd door een gebied met buien. De zon blijft een ondergeschikte rol spelen. In de temperaturen verandert weinig.

- Zuid-Frankrijk: Half tot zwaar bewolkt en van tijd tot tijd regen of onweer. Middagtemperatuur vrijdag uiteenlopend van 18 graden bij Bordeaux tot 24 aan de Côte d'Azur, zaterdag lager.
- Portugal: In het noorden half tot zwaar bewolkt en nu en dan regen. In het zuiden geregeld zon en vrijwel overal droog. Middagtemperatuur van 17 graden in het noorden tot 24 graden in de Algarve.
- Spanje: In de noordelijke helft vrij veel wolkenvelden en met name aan de Golf van Biskaje en de Pyreneeën nu en dan regen of buien. Aan de Golf van Biskaje veel wind en maxima rond 16 graden. Meer naar het zuiden toe droog en vooral aan de Costa's in het zuiden en zuidoosten perioden met zon. Middagtemperatuur langs de Costa's donderdag van 24 graden rond Barcelona tot circa 27 graden in de buurt van Alicante en Malaga. Landinwaarts maxima dalend naar 20 graden op zaterdag.
- Italië: Vrijdag in het zuiden nog vrij zonnig, verder half tot zwaar bewolkt en enkele, soms zware regen- en onweersbuien. Middagtemperatuur in het zuiden meest tussen 25 en 30 graden, in het noorden lagere temperaturen; in de Alpen, Dolomieten en in de Povlakte maxima dalend tot ongeveer 15 graden op zaterdag.
- Griekenland: Vrijdag vooral in het zuiden vrij zonnig, zaterdag wat meer bewolking. Droog. Maxima rond 24 graden.
- Turkije: Langs de Turkse west- en zuidkust droog en vrij zonnig, zaterdag langs de Turkse westkust ook enkele wolkenvelden. Middagtemperatuur rond 26 graden, rond de Dardanellen wat lager.

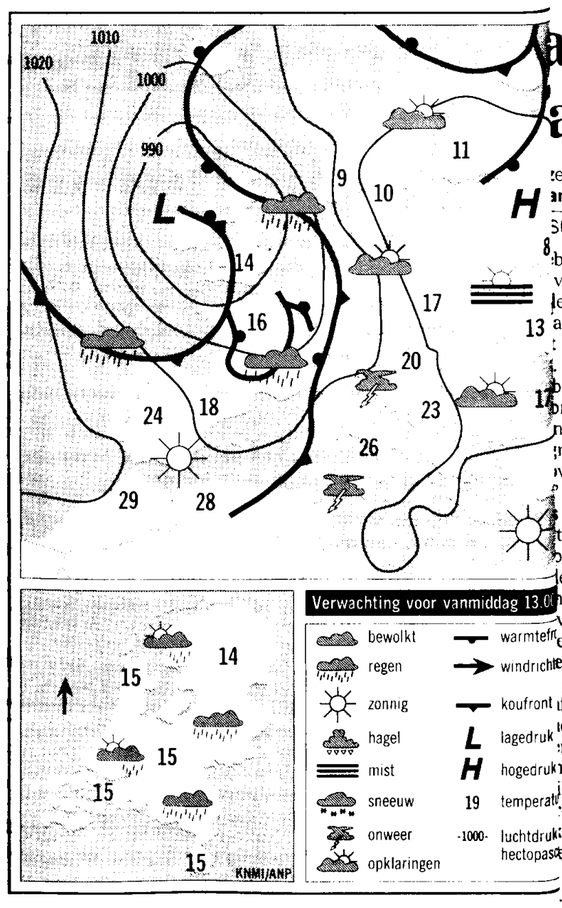

Weerrapporten van donderdag 30 september 20 uur:
In de eerste kolom de weerstations, in de tweede de weersgesteldheid, in de derde de windrichting en windsnelheid in meters per seconde, in kolom de maximumtemperatuur, in de vijfde de minimumtemperatuur, en in de laatste de neerslag in millimeters

station	weer	wind	+	°C	- mm
Amsterdam	half bew.	zo 4	14	10	0.4
De Bilt	zw. bew.	zo 3	15	9	0.1
Deelen	half bew.	ozo 3	15	9	0
Eelde	half bew.	o 2	16	8	0
Eindhoven	zw. bew.	ozo 3	16	8	0
Den Helder	half bew.	zo 4	13	10	0.1
Rotterdam	l. bew.	zo 3	15	10	0.2
Twente	zw. bew.	zo 2	16	8	0
Vlissingen	half bew.	zo 6	15	11	2
Maastricht	zw. bew.	zo 4	16	8	0
Aberdeen	zw. bew.	zo 5	12	10	8
Athene	l. bew.	ono 6	28	22	0
Barcelona	zw. bew.	nno 3		15	0.1
Berlijn	half bew.	ozo 5	11	5	0
Boedapest	l. bew.	ozo 2	11		0
Bordeaux	zw. bew.	zzw 4	18	9	4
Brussel	half bew.	zo 3	15	10	0.3
Cyprus	onbew.	w 8	27	19	0
Dublin	zw. bew.	zzo 5	13	8	10
Frankfurt	zw. bew	o 2	17	7	0
Genève	regen	windst	13	6	4
Helsinki	onbew.	zw 2	9	2	0
Innsbruck	zw. bew.	o 4	17	4	0
Istanbul	half bew.	nnw 6	21	14	3
Klagenfurt	zw. bew.	nw 2	13	7	0
Kopenhagen	half bew.	ozo 8	12	9	0
Las Palmas	zw. bew.	nno 6	25	20	0.1
Lissabon	l. bew.	w 6	20	12	0
Locarno	motregen	zzw 1	17	7	0.8

station	weer	wind	+	°C	- mm
Londen	regen	zo 7	15	6	
Luxemburg	regen	ozo 3	14	7	
Madrid	l. bew	zw 8		12	
Malaga	l. bew.	zw 7		13	
Mallorca	zw. bew.	zzw 5		14	
Malta	onbew	wzw 1	26	17	
Moskou	zw. bew	n 3	2	1	
Munchen	l. bew	ozo 4	16	6	
Nice	regen	o 2	20	12	
Oslo	zw. bew.	o 1	11	5	
Parijs	zw. bew	zzo 4	16	9	
Praag	half bew.	ozo 4	11	0	
Rome	l. bew	z 3	23	11	
Stockholm	onbew	z 2	12	2	
Warschau	onbew.	o 3	8	0	
Wenen	zw. bew.	z 3	12	4	
Zurich	zw. bew.	o 1			
Bangkok	zw. bew.	zo 4	33	26	
Buenos Aires	motregen	ozo 9	15	11	
Casablanca	zw. bew	nno 4	21	18	
Johannesburg	niet ontv				
Los Angeles	onbew.	z 3	25	18	
New Orleans	onbew.	no 7	26	18	
New York	zw. bew.	no 7	14	10	
Tel Aviv	onbew.	nno 1	29	20	
Tokyo	zw. bew	nnw 3	28	20	
Toronto	onbew.	nw 6	9	9	
Tunis	l. bew	zo 7	30	13	
Vancouver	half bew.	wnw 2	16	8	

Weersvooruitzichten voor de komende dagen:

voor	vr	za	zo	ma	di
zon in %:	10	20	20	20	20
neerslagkans:	70	60	60	50	40
minimumtemp.:	--	10	9	9	10
middagtemp.:	15	15	14	15	16
wind:	Z 4	Z 4	Z 3	Z 4	ZW 4

Zon en maan zaterdag 2 oktober:
Zon op: 6.41 onder: 18.12 Maan op: 18.24 onder: 8.34

Hoogwater vrijdag 1 en zaterdag 2 oktober:
Vlissingen: vr 14.22 za 2.42 · 14.56, Haringvlietsluizen: vr 14.31 · 15.00, Rotterdam: vr 16.36 za 4.34 · 16.55, Scheveningen: vr 15.36 · 16.06, IJmuiden: vr 16.12 za 4.25 · 16.39, Den Helder: vr 7.35 · 8.15 · 19.57, Harlingen: vr 9.45 · 22.00 za 10.26 · 22.24, Delfzijl: vr 0.37 · 12.40

DE TOVENAAR VAN FOP

door Parker & Hart

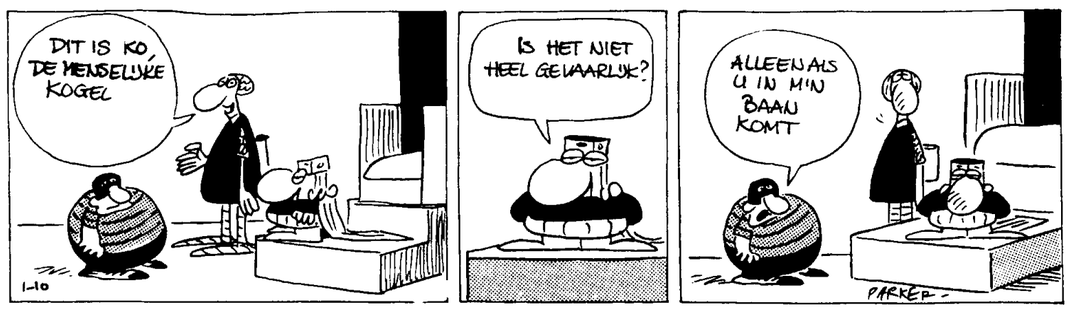

Model Pinaco 891. Design: Hugo de Ruiter

Jaarboek 93-94

Het Leolux-Jaarboek geeft u op 120 pagina's een compleet overzicht van de Leolux-collectie. Verder veel achtergrondinformatie over leder, stoffen, kleurgebruik, inrichten, kwaliteitsgarantie en vormgeving. U kunt het Leolux-Jaarboek afhalen bij onderstaande dealers en Leolux-Presentatiecentra of laten toezenden tegen een bijdrage in de verzendkosten van Hfl. 5,- door een kaartje met vermelding "Jaarboek code Y3N" te sturen aan: Leolux, antwoordnummer 2820, 3500 VL UTRECHT (Acceptgiro wordt bijgesloten).

LEOLUX-Presentatiecentra: Utrecht, Hammarskjöldhof 28. Tel. 030-938149. Fax 030-945474. Eindhoven, Stratumsedijk 34. Tel. 040-116388. Fax 040-121627.

LEOLUX DEALERS NEDERLAND: AALSMEER *VAN DE BILT* Ophelialaan 90 *VAN DER SCHILDEN* Oosteinderweg 205 ALBLASSERDAM *SMIT INTERIEUR* Scheldeplein 13-15 *VAN DER VLIST* Dam 145-147, ALKMAAR *VAN 'TIL INTERIEUR* Noorderstraat 11 ALMELO *RESINK WONEN* Oranjestraat/Citypromenade. ALPHEN AAN DEN RIJN *HOUWELING WOONSFEER* Hooftstraat 187 AMERSFOORT *KOK WOONKOMFORT* Hamseweg 18 *MATSER DESIGN* Arnhemsestraat 28 AMSTELVEEN *ARTI HOME* Rembrandtweg 324. *WOONCENTRUM CO VAN DER HORST* Binderij 2 AMSTERDAM *DE BIJENKORF* Damrak 90a *FORMA INTERIEURS* Utrechtsestraat 81-85 *KREATIEF* Van Woustraat 66-70 *PRO WONEN* Hobbemakade 89/Weesperstraat 69 *WONEN 2000* Rozengracht 215-217, APELDOORN *RESINK WONEN* Brinklaan 51/Hoek Nieuwstraat ARNHEM *DE BIJENKORF* Ketelstraat 45 *DRAPER VAN DEN BROEK* City-Centrum, Rijnstraat hoek Kortestraat *PIET HOEFSLOOT* Gele Rijdersplein 36 ASSEN *GERRITSMA* KLoekhorststraat 49 ASTEN *VAN DER LOO* Industrielaan 9 11 AXEL *POT* Nieuwendijk 89 BAARN *T BINNENHUIS* Laanstraat 22 BADHOEVEDORP *BOETIEK IN* Sloterweg 139 Hoek Zeemanlaan BAKEL *DAAMEN INTERIEUR* Helmondsestraat 19 BENTHUIZEN *EUROPA MEUBEL* Dorpsstraat 55 BERGAMBACHT *SPEKSNIJDER* Pleinstraat 4 BERGEN OP ZOOM *WEUTS* Kremerstraat 19 BEVERWIJK *STOUTENBEEK WOONCENTRUM* Parallelweg 10 BILTHOVEN *VELDHOVEN* Vinkenlaan 31 BLEISWIJK *VAN DER LINDE* Dorpsstraat 93 BREDA *JAN HENDRIKX* Boschstraat 1 BREUKELEN *DEN HERTOG* Kerkbrink 6 BRIELLE *EISENGA* Nobelstraat 7-9 BUSSUM *LUTTMER* Havenstraat 176 CAPELLE AAN DEN IJSSEL *HH DE KLERK* Lylantsebaan 7a, *LAGERWAARD* Kanaalweg 39-49 COEVORDEN/STEENWIJKSMOER *WOONERF HAVERKORT* Hooftweg 89 DELFT *IDEAAL WONEN* Jacob Gernitstraat 5-7 *LIBBERS* Voorstraat 4-10 DEN HELDER *KLERCQ WOONWERELD* Burg. Rijtmeesterweg 15 DEVENTER *RESINK WONEN* Broederenpl -Broederenstr 22-28, DIEMEN *BELA MODERN/LAMBERT LA CROIX* Sniep 21 *VAN REEUWIJK* Sniep 7 DINTELOORD *SLINGS* Raadhuisplein 25 DOESBURG *KUPPENS* Kerkstraat 1 3 DOETINCHEM *RESINK WONEN* Nieuwstad/Heezenpoort 2 *REVELMAN* Grutstraat 41-45, DOKKUM *VAN SINDEREN* Markt 38, DRACHTEN *POSTMA* Oosterstraat 11 DWINGELOO *WIECHERS WOON OASE* Entinghieweg 15, EDE (Gld) *VAN HIERDEN MEUBELEN* Telefoonweg 194 EERSEL *CUYPERS INTERIEUR* Kerkstraat 40, EINDHOVEN *DE BIJENKORF* Piazza 1 *VAN DUIVENBODEN* Geldropseweg 10-16, *LEOLUX* Stratumsedijk 34, *LODEWIJKS* Meubelplein Ekkersrijt 4119, *PRIJT* Frederiklaan 104 106 *AD VERMEULEN WOONIDEE* Kerkstraat 46 EMMELOORD *BATJES* Lange Nenng 2, EMMEN *FLIER* Wilhelminastraat 51, ENSCHEDE RESINK WOONDESIGN Meubelplein Hengelosestraat 119, GELEEN *BINNENHUIS DESIGN* Rijksweg centrum 2-2a, GENNEP *WOLTERS & WOLTERS WOONDESIGN* Zandstraat 21 GORINCHEM *VAN DER DONK WOONCENTER Newtonweg 18 VAN DER PLANK* Appeldijk 9 GOUDA *DUIJVENDIJK* Lange Tiendeweg 66, *VAN DUIJREN INTERIEURS* Wijdstraat 33, s-GRAVENHAGE *DE BIJENKORF* Wagenstraat 32 *JANSEN* Zeestraat 94, *STEITNER + BLOOS* Molenstraat 39 *STUDIO 40* Noordeinde 85 *SVENSKA* Apeldoornselaan 304 *WOONVORM* Jurriaan Kokstraat 179 Scheveningen, *VAN T WOUT* De Werf 27/hoek Escamplaan GRONINGEN *A-POORT INTERIEURS* A-weg 11, *BOONSTRA EUROPAMEUBEL* Energieweg 15, *ROCHE BOBOIS* Oosterstraat 42 *VESTA* Peizerweg 74 GROOT AMMERS *BAKKER WONEN* Margrietstraat 12 HAAKSBERGEN *TE LINTELO* Spoorstraat 38, HAARLEM *VAN DUIVENBODEN* Ged. Oude Gracht 88-94 *PETRI* Zijlweg 36-38 *ROCHE BOBOIS* Oude Groenmarkt 20-22 *TERSTAL* Wagenweg 1 HARDERWIJK *DEN HERDER* Lorentzstraat 1a, HARDINXVELD/GIESSENDAM *WOONCENTRUM* Industriestraat 4 HAREN (GR) *MELLES INTERIEUR* Westerse Drift 20 HEERENVEEN *VESTA* Heremaweg 22, HEERLEN *STOFFELS MODERN WONEN* Geleenstraat 64a, HELMOND *VAN OORSCHOT GOED WONEN* Steenweg 50 *VERSTAPPEN INTERIEUR* Burg. van Houtlaan 4a HENDRIK IDO AMBACHT *A J PLAISIER* Brederodehof 67 s-HERTOGENBOSCH *VENNIX* Verwersstraat 15c, *AVANT-GARDE* Past. de Kroonstraat 14 16 HILVERSUM *ARTIHOME* Kerkstraat 69 *HUISMAN* Groest 110, HOOFDDORP *BLOM* Marktplein 3-9 HOOGEVEEN *KAMPINGA* Hoofdstraat 56, HOORN *FRED DE VRIES* Ged. Turfhaven 19 KAPELLE *BAS & MAR DE JAGER* Kerkplein 57 *KATWIJK BAALBERGEN* Meubelpromenade KRIMPEN AAN DE IJSSEL *KOOY* IJsseldijk 422 beneden LAREN NH *DOES INTERIEURS* Burg. v. Nispenstraat 4, LEERDAM *VAN DER WAL* Kerkstraat 1-6 LEEUWARDEN *SLAUERHOFF* Voorstreek 26, LEIDEN *JAN BENTVELD INTERIEUR* Nieuwe Rijn 24 LEIDERDORP *STOUTENBEEK WOONCENTRUM* Meubelplein 1 LELYSTAD *HOME CENTER MEUBELEN* Meent 14 LISSE *HESTIA INTERIEUR EN DESIGN* Berkhoutlaan 9 MAARSSEN *VAN WAAY* Nassaustraat 18, MAASSLUIS *VAN GILST* Markt 18, MAASTRICHT *GRUMMER INTRIEUR* Gubbelstraat 16, *RENE PANS* Cabergerweg 10 *SCHUINS* Kleine Gracht 30, DE MEERN *STERK* Meerndijk 15, MIDDELBURG *GERRITSEN* Langeviele 27, MONSTER (WESTLAND) *TROOST INTERIEURS* Herenstraat 7 NAALDWIJK *DEKKER INTERIEURS* G. v. Assendelftstraat 5 *KUYVENHOVEN* Rembrandtstraat 30 NIJKERK *DOGGENAAR* Bruins Slotlaan 76 NIJMEGEN *PIET HOEFSLOOT* Burchtstraat 126 *DE VRIJ INTERIEUR* Keijkensbos 52 NIJVERDAL *JACOBS* Smidsweg 9 OISTERWIJK *KLUYTMANS* Pastoor v. Beugenstraat 35 37 OLDENZAAL *SMELLINK* Kleibultweg 31 industrieterrein OMMEN *WIECHERS WOON OASE* Balkerweg 22a OOSTERBEEK *VAN ZANTEN* Utrechtseweg 170, OOSTERHOUT *VICTOR BOEREN* Leyseinhoek 34 OSS *SCHUELER INTERIEUR* Molenstraat 25 OUD-BEIJERLAND *DAVO INTERIEURS* Oostdijk 49 PAPENDRECHT *KOOYMAN* Veerweg 157 *RISKE* Veerweg 145, PURMEREND *DE WOONSTUDIO JAN ENGEL* Weerwal 21 22 ROOSENDAAL *JACOBS* De Meeten 10, ROTTERDAM *DE BIJENKORF* Coolsingel 105 *GULDEN INTERIEUR* Coolsingel 71 *HARTMAN BINNENHUISADVISEURS* Mathenesserlaan 190 *ADRIAAN VAN HOUDT* Goudsesingel 33-39 *DE SPITS BINNENHUISKUNST* Hoogstraat 85-95 *DE STAM WONEN* Mannierweg 1-55 SCHIEDAM *VAN MEURS* Oranjestraat 11 SNEEK *AUKEMA* Oosterdijk 9-Klein Zand 9 13 SOEST *MIDDELMAN* Birkstraat 99 SOESTERBERG *MONDILEDER STOUTENBEEK* Amersfoortsestraat 76, SOMEREN *WIJNEN WONEN* Schoolstraat 1 STADSKANAAL *SMID* Hoofdstraat 55 UDEN *VAN OORT* Marktstraat 35, UITHUIZERMEEDEN *WOLTJER* Torenstraat 17-21, UTRECHT *ARTIDOMO* Mariaplaats 2, *BEEKES* Oudegracht 316 *KLAARENBEEK* Burg. Reigerstraat 14 *LEOLUX* Hammarskjöldhof 28, *MERKENCENTRUM RIANT* Hollartlaan 12 VALKENSWAARD *STERKEN* Luikerweg 25a VEENDAM *WEYER* Van Stolbergweg 2 VEENENDAAL *HENK DE RUITER* Hoogstraat 20, VELP *HOEFSLOOT* Hoofdstraat 77, VENLO *DINGS* Havenkade 22 *ZANDERS* Kaldenkerkerweg 26, VENLO-BLERICK *BERDEN* Pontanusstraat 30 VENRAY *THOMASSEN* Wilhelminastraat 6 VLISSINGEN *ALTENA* Scheldestraat 25-29 VLAARDINGEN *DE WINTER DE LANGE* James Watweg 74 VORDEN *WIM POLMAN* Dorpsstraat 22, VUGHT *STUDIO HEYCKMANN* Kerkstraat 3 VUREN (GORINCHEM) *DE KIVIET* Waaldijk 91 WAALWIJK *COSY WONEN* Tuinstraat 32 *ECKER* Grotestraat 143 WAGENINGEN *MATSER* Hoogstraat 83 WINTERSWIJK *SLIJKHUIS* Jonenstraat 14 WOERDEN *DE PADDESTOEL* Wilhelminaweg 10 WOLVEGA *HOME CENTER REKREA* Frisaxstraat 12 WIJCHEN *BEENEN INTERIEUR* Spoorstraat 53, *ELTINK* Nieuweweg 303 ZAANDAM *KRUIT WONEN* Dam 52 ZEIST *VAN TELLINGEN* Watergeweg 2 ZEVENAAR *GILSING* Edisonstraat 12, ZIERIKZEE *T LANGE UUS* Havenpark 28 ZOETERMEER *VAN WAAY* Bossenwaard 9-11, ZUTPHEN *EYERKAMP* industrieterrein "de Mars" sector 5 *RESINK WONEN* Beukerstraat 87-95 *VAN ZEBEN* Laarstraat 12 20 ZWOLLE *BATJES* Woonboulevard *MEYER WONEN* Sassenstraat 16-24 ZWIJNDRECHT *INTERIEUR MODERN* Winkelcentrum Walburg EN ALLE VESTIGINGEN VAN HULSHOFF WONEN

LEOLUX
THE HUMAN TOUCH

Een hoger belastingvrij rendement.

Meeste zekerheid * Optimale spreiding * Hoogste prognoserendement

OHRA Obligatie Dividendfonds	OHRA Totaalfonds	OHRA Aandelenfonds
BEHAALD RENDEMENT VAN OKTOBER '92 TOT 30 SEPT.'93	BEHAALD RENDEMENT VAN OKTOBER '92 TOT 30 SEPT.'93	BEHAALD RENDEMENT VAN OKTOBER '92 TOT 30 SEPT.'93
17,06 %	18,06 %	20,63 %

...door zelf te beleggen met uw levensverzekering

Met OHRA's nieuwe Persoonlijke Portefeuille Polis combineert u uw levensverzekering op unieke wijze met beleggen.

Uw premies verdeelt u namelijk naar eigen inzicht over drie beursgenoteerde beleggingsfondsen van OHRA: het Obligatie Dividendfonds, het Totaalfonds en het Aandelenfonds. Af te sluiten als lijfrentevoorziening (premies fiscaal aftrekbaar) of als belastingvrij spaarplan (uitkering belastingvrij).

Het hoogste rendement

De laagste premies, minimale beheerkosten, doordachte beleggingen en de fiscaal gunstige structuur stuwen het netto-rendement op uw levensverzekering snel omhoog. Daar spaart u met een 'gewone' spaarrekening niet tegenop, zoals u in de tabel kunt zien.

Maandbedrag	'Gewone' spaarrekening Waarde na 15 jaar	'Gewone' spaarrekening Waarde na 20 jaar	Persoonlijke Portefeuille Polis* Waarde na 15 jaar	Persoonlijke Portefeuille Polis* Waarde na 20 jaar
ƒ 75,-	ƒ 17.009,-	ƒ 24.574,-	ƒ 22.459,-	ƒ 39.802,-
ƒ 250,-	ƒ 56.690,-	ƒ 81.915,-	ƒ 87.917,-	ƒ 155.803,-
ƒ 500,-	ƒ 113.398,-	ƒ 163.830,-	ƒ 175.834,-	ƒ 311.607,-

Bedragen bij een bruto-rendement van 6% op een spaarrekening en 9,5% op de Persoonlijke Portefeuille Polis uitgaande van een gehuwde man van 35 jaar die max. 50% belasting over zijn inkomen betaalt.

Doorlopend flexibel

Looptijd en premie van de Persoonlijke Portefeuille Polis kunt u steeds op uw eigen wensen afstemmen. En de verdeelsleutel van uw premies over de beleggingsfondsen zo vaak veranderen als u wilt.

** Prognoserendementen op lange termijn. In het verleden behaalde rendementen bieden geen garantie voor de toekomst.*

De voordelen van OHRA's unieke Persoonlijke Portefeuille Polis:

- *Een uiterst flexibele levensverzekering*
- *Zelf uw premies beleggen in drie beursgenoteerde fondsen van OHRA*
- *Switchen van fondsen zo vaak u wilt*
- *Het hoogste netto-beleggingsresultaat*
- *Extra rendement door lage kostenstructuur*
- *Belastingvrije kapitaalgroei*

Vraag nu gratis offerte

Vul de bon in. Of bel. Dat kan door de week tot 21.00 uur. Op zaterdag tot 13.00 uur.

AANVRAAG GRATIS OFFERTE

Ja, stuur mij vrijblijvend een offerte voor de Persoonlijke Portefeuille Polis.
Looptijd (bij belastingvrij spaarplan minimaal 15 jaar): _____ jaar
Lijfrente: ❑ ja ❑ nee Gewenste premie (of koopsom): ƒ _____ per ❑ maand ❑ kwartaal ❑ jaar ❑ eenmalig
Naam en voorletter(s):
Straat en huisnummer:
Postcode en woonplaats:
Geboortedatum: Telefoon:

Stuur deze bon in een envelop zonder postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhem.

OHRA

Radiolandschap verschraalt tot 'zo'n saai aangeharkte Hoge Veluwe'

ze verslaggeefster
an den Boomgaard
SUM

:bouw is niet meer. Recht- vanuit 'Hilversum aan Zee' lertitel van het programma) andaag, de laatste aflevering t VPRO-programma uitge- . Negen jaar geleden werd bouw als een totaalprogram- presenteerd en mocht het niet lijken op de actualitei- programma's van andere omroe- venal moest het programma zijn.

het Gebouw zó anders dat t meer past in het huidige profiel. Tijdens de druk be- le uren zijn de omroepen nt een aantal voorschriften ven. Zo moet er tijdens deze en' op Radio 1 (tussen zeven en uur 's morgens en tussen en twee 's middags) ver- formatie worden uitgezon- moet er plaats zijn voor een ericht, moeten de kranten besproken en mogen de illende onderwerpen niet lan- en dan een minuut of vijf. In uren wisselt het publiek snel et er veel worden herhaald.

is allemaal niks voor de . Al eerder besloot de omroep ekzendtijd tussen zeven en 's morgens weg te geven aan RA. Maar drie uur Gebouw is ebouw meer, dus besloot de ie het maar helemaal te slo-

indredacteur Ronald van den ard heersen gevoelens van eid en opluchting. 'Het is r dat het maken van een der- programma niet meer moge- De VPRO heeft volgens hem le pretentie gehad het wereld- s aan te kunnen. 'We zijn volledig geweest, maar nu at niet meer. Ik vind dat we ldoende geëquipeerd zijn om goed nieuwsprogramma te en.'

den Boogaard heeft moeite et voortdurend herhalen van werpen in de piekuren. 'Ik be- de idee wel, maar het is niet idee van radio maken.' Een liteitenzender kan volgens pas echt goed lukken als alle epen samenwerken, maar dan n ze ook hun identiteit losla- n dat gebeurt niet. 'Nu maak ke folklore-radio.'

gelucht is hij omdat veel van edewerkers van het Gebouw lukkig waren in het *format*. mag meer zomaar bij de radio, e verplichte nummers valt niet en. Het is dus goed dat er een streep onder wordt gezet en dat andere programma's gemaakt gaan worden.

Regisseur Peter Flik, ooit de bedenker van het programma, vindt het verdwijnen van het Gebouw niet zo'n ramp. 'We zijn negen jaar verder en er is nogal wat gebeurd bij de radio.' Wel een probleem vindt Flik de verschraling van het radiolandschap. 'Het lijkt wel een aangeharkte, saaie Hoge Veluwe.' Het aantal stupide programma's neemt toe 'en het ergste is dat men dat nog leuk vindt ook.'

Hoofdredacteur radio Jan Haasbroek kan om het verdwijnen van Het Gebouw geen traan laten. Na negen seizoenen is het gewoon afgelopen. In de oerbedoelingen van het programma, een totaalprogramma van ruim tien uur, is de klad gekomen. In 1984 werd vrijdag van zeven uur 's morgens tot half zes 's avonds uitgezonden. Ruim een jaar later veranderde de formule al. Het Gebouw kwam op dinsdagmiddag op Radio 2 en op vrijdagmorgen op Radio 1. In oktober 1987 verhuisde de dinsdageditie naar de vrijdagmiddag op Radio 5. Het programma werd toen op vrijdagmorgen uitgezonden op Radio 1, en vrijdagmiddag op Radio 5. In oktober 1992 maakten de middagprogramma's *Argos* en *NL* zich los van Het Gebouw. Er bleven vijf uren over, maar door de zendtijdruil met de VARA is dat aantal gereduceerd tot drie uur en dat is niet genoeg.

In de totaalformule van Het Gebouw was veel mogelijk. Van den Boogaard herinnert aan de marathon-interviews, de affaire-Hans Kok, de BVD-onthullingen, Het Gebouw op locatie en de sirenes tegen kruisraketten. De hele dag zond de VPRO toen het geluid van een sirene uit. Haasbroek: 'Dat vonden de mensen leuk hoor, ze zetten zelfs hun radio op het dak.

Ook zond de VPRO in november 1987 in Gebouw-zendtijd het omstreden toneelstuk *Het vuil, de stad en de dood* van Fassbinder uit. Iedereen moest kunnen kennis nemen van het vermeende antisemitisme in het toneelstuk, vond de toenmalige eindredacteur Henk van Hoorn.

Van Hoorn is nu werkzaam bij de NOS-radio. Vorige week gaf hij in het vakblad *De Journalist* zijn mening over Het Gebouw. 'De reden dat de actualiteitenuren aan de VARA zijn gegeven, is dat er binnen de VPRO haast geen sterveling te vinden is die zich nog met actualiteiten onledig wil houden', schrijft Van Hoorn. 'Nieuws vinden ze beneden hun stand. Dat oppervlakkige en vluchtige gedoe laten ze liever aan andere omroepen over. Zij laten zich niet meeslepen in de stroom van het niks, daar zijn zij veel te goed voor.'

Van den Boogaard blijft vrij laconiek onder deze kritiek. 'Tja, het is een column.' Hij denkt niet dat de VPRO zich elitair opstelt of zelfgenoegzaam is. 'We zeggen dat we het niveau niet halen. En dan is zo'n uitspraak van Van Hoorn niet goed doordacht, en zelfs een beetje dom.'

Het Gebouw van de VPRO in Hilversum. FOTO ARENDA OOMEN

FILM EXTRA

DOOR PAULINE TERREEHORST

Weemoed overheerst bij kijken naar Alleman

Een vrouw die met een hoed op naar een voetbalwedstrijd gaat, mensen die *aangekleed* op een strand liggen en naar een politiek commentaar van GBJ Hilterman luisteren, stilstaande auto's op 4 mei om acht uur: hier wordt een 'vroeger' opgeroepen dat nooit meer terug komt.

Het werd vastgelegd door Bert Haanstra in zijn grote publiekssucces *Alleman* uit 1963, die daarmee overigens absoluut geen tijdsbeeld wilde geven. Alleman was bedoeld om te lachen. Nu, dertig jaar later, lach je nog steeds wel, al is het meer glimlachen, maar de weemoed overheerst. Haanstra's opzet, het observeren van gewone Nederlanders in hun dagelijkse doen en laten, is al lang en veel brutaler overtroffen door de verborgen-cameraprogramma's op televisie waarin mensen echt in hun hemd worden gezet.

Die verrassing is er dus af. Daardoor ga je letten op de verschillen. Bij voorbeeld het mededogen van Haanstra met zijn slachtoffers – dat vaak zo ver te zoeken is bij moderne programmamakers. Hij portretteert Nederlanders als een alleraardigst, proper, beetje dommig volk, tot en met het Koninklijk Gezin dat op de foto moet voor Max Koot, waarbij Prins Bernhard aan 'Mammie' vraagt graag wel een beetje ernstig te blijven kijken.

Het aandoenlijke van mensen die een beetje rondwandelen op zondag, naar het voetballen kijken, zich moeizaam omkleden op het strand of totaal verregenen in hun verkleedpakken tijdens een 'historische optocht' ontneemt ook een beetje het zicht op de uitgekiende montage van Haanstra's beelden. Zo knullig als de mensen die hij laat zien, is de film zeker niet. Dat is een hoogtepunt uit de Hollandse Documentaire School – een filmstroming die Nederland in de jaren vijftig en zestig internationaal beroemd maakte.

Een stijlkenmerk van die films is dat de afzonderlijke gefilmde beelden 'op onderwerp' aan elkaar worden gezet, zodat een ritmische, ook wel als poëtisch omschreven, stijl bereikt wordt, en dat later aan die beelden commentaar en muziek worden toegevoegd. Vooral in die poëtische rangschikking bereikten Nederlanders grote hoogten. Ze hadden dat niet van zichzelf. De Engelsen, vooral John Grierson, hadden in de jaren dertig een goed voorbeeld gegeven, maar in handen van de Hollanders werd die schildering van dagelijkse gebeurtenissen vrij subtiel, nogal anekdotisch en altijd ironisch uitgevoerd.

Denk ook maar eens aan Haanstra's *Glas* waarmee hij een Oscar won. De crux van de film, die iedere Nederlander inmiddels wel een keer op school gezien zal hebben, zit in het moment dat er iets fout gaat op de lopende band, en de flesjes kapot vallen terwijl de mechanische stem blijft doortellen totdat iemand ingrijpt. Het geheim van Alleman zit onder andere in het commentaar dat geschreven en gesproken werd door Simon Carmiggelt.

'Voor vertier moet je een zekere aanleg hebben' zegt hij droog terwijl we een boer op zijn bank voor het huis een beetje kwaaiig met een wandelstok op het grind zien slaan. Het zit ook in de montage van beeld en geluid, zoals in de openingsbeelden, waarin flarden van gesprekken aan de balie van de Burgerlijke Stand ('Wordt hij gecremeerd? Is het een jongen of een meisje? Littekens?') knap worden gemengd bij beelden van pons- en stamkaarten.

We zijn eraan gewend geraakt dat er zo met beelden wordt verteld, bijvoorbeeld in VPRO-documentaires, maar het is te danken aan het pionierswerk van Haanstra, die op zijn beurt weer in de voetsporen van Ivens trad, dat er in Nederland beelden kunnen worden gemaakt waaruit 'vroeger' haarscherp opgeroepen kan worden.

Alleman, Bert Haanstra, zaterdag, Nederland 1, 16.05 uur.

Haanstra in de jaren zestig. FOTO: STUDIO FRIEDLÄNDER

Springen

Bedaarder televisie dan wordt vertoond in plant- en dierprogramma's is er niet. Meestal worden ze vertoond in de vooravond. Op alle buitenlandse zenders is dat zo, waardoor ik vermoed dat er sprake is van een diepe achtergrond. De kinderziel waarschijnlijk. Je steekt er wat van op en de eigenaardigheden van sommige diersoorten (zag ik nou gisteren een school piranha's een onschuldige slang afkluiven, of was het eergisteren?) zijn zo buitenissig dat er geen verkeerd voorbeeld aan kan worden genomen. Bovendien wat staat er niet een prachtigs tegenover! Denk alleen maar eens even aan de albatrossen die gisteravond om half zes op Duitsland waren te bewonderen.

De programmareeks *Midas* waarvan de VARA gisteren de eerste aflevering uitzond, is anders. Midas Dekker, de maker, springt onbekommerd van mens naar dier en terug. Dat gaat bijvoorbeeld van elkaar verslindende kikkervissen, sprinkhanen, snoeken of muizen naar oorlogvoerende mensen, met als tekst: 'In het leger leren ze wel hoe je de vijand dood moet maken, maar niet hoe je hem klaar moet maken. Honderden miljoenen kilo jongemannenvlees wordt onder de grond gespit.' En wat verder bereikt hij, via bloedzuigers, zwaarlijvige planteneters, de ochtendgymnastiek (onder leiding van Ab Gaubitz, aan de vleugel Arie Snoek) en joggers de stelling: 'De beste manier om af te vallen is dik zijn.' Je moet een beetje willen meespringen om er plezier in te hebben en bedaarde tv is het zeker niet. **Kees Los**

VANDAAG

BIJDRAGE: ELLEN VAN DEN BOOMGAARD

HET PALEIS. Nieuw radioprogramma waarin mediazaken worden behandeld in de vorm van rechtzaken. Vandaag gaat het vooral over de 'dinomania', veroorzaakt door de speelfilm *Jurassic Parc* van Spielberg. In de (niet altijd even serieuze) 'mediarechtbank' staan terecht de distributeur van de film en de licentiehouder van de *Jurassic Park*-afbeeldingen. *Radio 2, 15.00 uur.*

THE COTTON CLUB is een documentaire over de geschiedenis van deze legendarische nachtclub in Harlem. Een luxe club, waar zwarte artiesten optraden voor een blank publiek. *Nederland 3, 19.24 uur.*

OP DE FIETS NAAR HOLLYWOOD. Nederlandse documentaire van Willem Thijssen en Robbe de Hert over Nederlandse filmers, acteurs en anderen die bij het filmbedrijf betrokken zijn. Ook aandacht voor het Nederlands filmvolkje dat in Los Angeles zijn basis heeft. *Nederland 3, 20.14 uur.*

UITREIKING GOUDEN KALVEREN vindt plaats tijdens de slotavond van de Nederlandse Filmdagen in Utrecht. Live en ongecodeerd uitgezonden door FilmNet en gepresenteerd door Goedele Liekens en Thom Hofman. *FilmNet Plus, 20.45 uur.*

REPORTER moet onthullender en actueler worden, vinden ze bij de KRO. Eindredacteur Fons de Poel wil er een strijdbare, polemische rubriek van maken. De journalistiek is in Nederland in het algemeen vrij braaf, aldus De Poel. Aan de vooravond van de komst van de nieuwe commerciële zender RTL 5 brengt Reporter een reportage over de wijze waarop commerciële tv Nederland is binnengekomen. Het programma gaat in op de actieve rol die de ambtelijke top van het ministerie van WVC daar in de jaren tachtig in speelde. *Nederland 1, 21.32 uur.*

NOVA komt met een reportage over een geslaagd project van dagcentrum De Hoef in Giessenburg rond computers en verstandelijk gehandicapten. Verder aandacht voor de laatste uitzending van het radioprogramma Het Gebouw van de VPRO. *Nederland 3, 22.30 uur.*

SPOREN. Eerste deel van een tweedelige documentaire over de psychiatrische patiënte Lucy die na een behandeling van ruim twaalf jaar besloot een eind te maken aan haar leven. In haar laatste maanden vertelt zij programmamaker Bart Nijpels over haar ziekte en uitzichtsloosheid. Hoewel ze regelmatig contact heeft met haar beste vrienden, houdt ze het tijdstip van haar definitieve vertrek zorgvuldig verborgen. Zo overlijdt ze tenslotte zonder vrienden om zich heen in een hotelkamer in Eindhoven. Volgende week deel 2. *Nederland 1, 23.02 uur.*

FILMS OP TV

BIJDRAGE: PETER VAN BUEREN

ANOTHER 48 HOURS (Walter Hill, 1990). Eddie Murphie en Nick Nolte in gladde politie-komedie. *BBC 1 21.30 uur.*

AGATHA (Michael Apted, 1978). Verzonnen thriller over zogenaamde verdwijning van thrillerschrijfster Agatha Christie. Mooie plaatjes maar allengs vervelender. Alleen Vanessa Redgrave speelt behoorlijk. *RTL 4, 22.55 uur.*

NEWS – BERICHT ÜBER EINE REISE IN EINE STRAHLENDE ZUKUNFT (Rainer Erler, 1988). Toekomst van stel is niet zo stralend als ze bende handelaren in radio-actief materiaal op het spoor komen. *Duitsland 2, 23.00 uur.*

HORROR EXPRESS (Gene Martin, 1972). Christopher Lee en Peter Cushing in de trein van Moskou en Peking met een gevaarlijk monster. Bonte taferelen in onderhoudende horror. *BBC 1, 23.05 uur.*

BELLE (Irma Achten, 1993). Terwijl op Filmnet zojuist de uitreiking van de Gouden Kalveren te zien was, zendt de NOS Irma Achtens debuut uit, die op het Rotterdamse festival in première ging en op de Nederlandse Filmdagen niet in de prijzen viel. Een langzaam, mooi gefotografeerd portret van een jonge vrouw die haar passie verwisselt voor harde zakelijkheid. *Nederland 3, 23.11 uur.*

OBLAKO-RAI (*Wolkenparadijs*, Nikolai Dostal, 1991). Prachtige farce over man die van de stad naar Siberië wil verhuizen, omdat hij vermoedt daar het Paradijs te vinden. Wat bedoeld is als een grap loopt uit de hand. Wrang en geestig. *BRTN 2, 23.15 uur.* ★

F.I.S.T. (Norman Jewison, 1978). Sylvester Stallone balt zijn vuisten als vakbondsleider in ook verder kloek verteld sociaal drama. *Duitsland 1, 23.55 uur.*

COMEDY OF TERRORS (Jacques Tourneur, 1963). Vincent Price als begrafenisondernemer met Peter Lorre als zijn hulpje. Amusante horror voor de insiders. *BBC 1, 00.30 uur.*

THE PREMATURE BURIAL (Roger Corman, 1962). Horrorfilm met Ray Milland die bang is levend begraven te worden, alsof hij *Spoorloos* van George Sluizer gezien heeft. *Duitsland 2, 01.05 uur.*

Films met een ★ worden speciaal aanbevolen.
Films op Duitsland zij nagesynchroniseerd, tenzij anders vermeld.

NEDERLAND

1

0 **NOS:** Journaal
7 **AKN:** Alles kits, met: Vrouwtje Theelepel;
4 **KRO:** Breakfast club
0 **NOS:** Journaal
7 **KRO:** Boggle (herh.)
2 **NCRV:** I love Lucy
0 **NOS:** Journaal
7 **AVRO:** Prettig weekend, Nederland
0 **VOO:** Total work out
5 Dynasty
0 (TT) Masters of beauty (herh.)
5 (TT) Reis om de wereld (herh.)
0 **Teleac:** De Spaanse erfenis
0 **NOS:** (TT) Journaal
7 **VARA:** Cabarestafette (herh.)
9 Vincent Bijlo, fragmenten uit het cabaretprogramma De knal van half
9 Museumschatten (herh.)
5 (TT) Lingo (herh.)
7 (TT) Zeg 'ns Aaa (herh.)
2 Zappelin (herh.)
0 **NOS:** (TT) Journaal
9 **NCRV:** Young riders, westernserie
58 **KRO:** Heb ik iets gemist?
39 Boggle
09 Nijntje (herh.)
15 **NOS:** Sesamstraat, afl.: hygiëne
30 (TT) Jeugdjournaal
40 (TT) Klokhuis
59 **KRO:** Dieren in het wild, natuurfilmserie. Afl.: De haai en zijn soortgenoten
29 Backstage, magazine over de wereld van glitter & glamour
00 **NOS:** (TT) Journaal
26 **AVRO:** Grandgala du Disc, galaprogramma t.g.v. de start van de Platen 10-daagse. Met o.a. Lisa Stansfield, Willeke Alberti en Crowded House
.32 **KRO:** Reporter, actualiteitenmagazine
.08 The saint, Engelse misdaadserie
.02 Sporen: Lucy, 2-delige documentaireserie over de psychiatrische patiënt Lucy die een eind aan haar leven wil maken (1)
.39 **NOS:** Journaal
.44 Einde

2

13.00 **NOS:** Nieuws voor doven en slechthorenden
13.07 Einde
15.53 Nieuws voor doven en slechthorenden
16.00 (TT) Journaal
16.08 **TROS:** De verlaten mijn, serie (herh.)
17.05 (TT) Bananasplit (herh.)
17.53 Rikkie de Raaf, tekenfilmserie
17.58 Tv dokter
18.00 **NOS:** Journaal
18.22 **TROS:** The Elite, misdaadserie (herh.)
19.16 'Allo 'allo, Engelse comedyserie (herh.)
19.53 Natte neuzen, spelprogramma voor hond en mens
20.26 (TT) Pappie hier ben ik, blijspel van Ray Cooney. Met: Frank Schaafsma, Piet Bambergen, Rudi Falkenhagen e.a.
22.15 In the heat of the night, Amerikaanse politieserie
23.06 **VOO:** In concert: Bon Jovi, concertregistratie vanuit het Ed Sullivan Theatre in New York
00.36 **NOS:** Journaal
00.41 Einde

3

08.53 **NOS:** Nieuws voor doven en slechthorenden
09.00 **NOT:** Koekeloere
09.30 (TT) Nijntje. Afl.2
10.00 (TT) Nieuws uit de natuur
11.00 (TT) Schooltv-weekjournaal
11.30 (TT) Elektrische stroom
11.50 Einde
16.30 Warreltaal
16.41 (TT) Nieuws uit de natuur
17.01 (TT) Schooltv-weekjournaal
17.36 Weet wat je eet
18.00 **NOS:** Journaal
18.15 **RVU:** In het stof, werken-aan-werk-special
18.45 **PP:** Groen Links
18.53 **VARA:** (TT) Lingo
19.24 **NOS:** The Cotton Club, documentaire over deze nachtclub in Harlem
20.14 Op de fiets naar Hollywood, documentaire
22.00 (TT) Journaal
22.15 Sportjournaal
22.30 Nova
23.00 Gesprek met de minister-president
23.10 Trekking dagelijkse lotto
23.11 Belle, Nederlandse speelfilm uit 1992 van Irma Achten
00.44 Nieuws voor doven en slechthorenden
00.49 Einde

Wivineke van Groningen als Belle. Nederland 3, 23.11 uur.

RTL 4

13.00 Barend & Van Dorp
14.00 Ursul de Geer
14.50 RTL shop
15.00 General hospital
15.45 Santa Barbara
16.15 The Oprah Winfrey show
17.00 5 uur show
18.00 Nieuws
18.20 RTL club
18.35 The bold & the beautiful
19.00 Rad van fortuin
19.30 Nieuws en weer
20.00 Goede tijden, slechte tijden
20.30 Het spijt me
21.30 Postema op pad
22.25 De vijfde dimensie
22.55 Agatha, Amerikaanse speelfilm uit 1978
23.45 Nieuws
00.00 Agatha, vervolg
01.00 Portrait of an escort, speelfilm uit 1980
02.45 De thuiswinkel

TV BUITENLAND

BRTN 1

14.00 Wereldoriëntatie
14.30 Voedselzekerheid
15.00 Einde
17.00 Willem Tell, jeugdserie
17.30 Prins Valiant, tekenfilmserie
17.55 Tik tak, animatieserie
18.00 Journaal
18.10 The bold & the beautiful, serie
18.35 Top score, spel
19.03 Neighbours, serie
19.25 Mededelingen en programma-overzicht
19.30 Journaal en sport
20.00 De paradijsvogels, serie
20.55 Blind oordeel (Blind judgement). Amerikaanse speelfilm uit 1991 van George Kaczender
22.25 De wereld zoals hij is volgens Van Daele Maurice. Aansl.: Paardenkoersen
22.30 Vandaag en sport
22.55 Tropical heat, actieserie
23.45 Coda
23.50 Einde

Peter Coyote in Blind Judgement. BRTN 1, 20.55 uur.

BRTN 2

18.50 Journaal
19.00 Cursus biologie
19.30 Het capitool, serie
19.53 Benny Hill, humor
20.00 Vlaanderen vakantieland
20.40 Document: Mizika Mama, portret
21.30 Journaal en sport
22.00 Tekens van leven, documentaire
23.15 Wolkenparadijs (Oblako Rai). Russische speelfilm
00.35 Einde

BBC 1

06.00 Business breakfast
07.00 BBC Breakfast news
09.05 King of the road
09.30 Labour live, verslag van de 5e dag van de Labour-partijbijeenkomst vanuit Brighton
10.00 (TT) Nieuws
10.05 Playdays, kinderprogramma
11.30 Bunyip, animatieserie
10.35 Labour live, verslag van de 5e dag van de Labour-partijbijeenkomst vanuit Brighton. Met om **11.00** en **12.00** uur Nieuws
12.55 Regionaal nieuws
13.00 (TT) Nieuws
13.30 (TT) Neighbours, soapserie
13.50 Going for gold, quiz
14.15 (TT) The flying doctors, doktersserie
15.00 Wines of the world, magazine over wijnen
15.30 Garden gopher; Hick chick, Jerky turkey, tekenfilms
15.50 Philbert the frog, tekenfilmserie
16.00 The little green planet show, kindermagazine
16.10 (TT) The animals of farthing wood, animatieserie
16.35 (TT) Record breakers, serie over diverse recordpogingen
17.00 Newsround, jeugdjournaal
17.10 (TT) Grange Hill, jeugdserie
17.35 (TT) Neighbours, soapserie
18.00 (TT) Nieuws
18.30 Regionaal nieuws
19.00 Every second counts, spelprogramma
19.30 (TT) Tomorrow's world, populair-wetenschappelijk magazine
20.00 (TT) Bruce Forsyth's generation game, spel
21.00 (TT) Nieuws
21.30 Another 48 hours. Amerikaanse speelfilm uit 1990 van Walter Hill
23.05 Horror express. Horrorfilm uit 1972 van Eugenio Martin
00.30 Comedy of terrors. Horrorfilm uit 1964 van Jacques Tourneur
01.50 Weerbericht
01.55 Einde

BBC 2

06.45 Open University
08.00 Breakfast news
08.15 (TT) Reviving antiques
08.20 Schooltelevisie
09.15 Cursus Italiaans
09.30 Cursus Engels voor werknemers
09.45 Schooltelevisie
10.40 Over the moon
10.55 Schooltelevisie
13.20 Fingermouse, kinderserie
13.35 PC Pinkerton, animatieserie
13.40 Schooltelevisie
14.00 Nieuws. Aansl.: Schooltelevisie
14.15 Jumpcuts (slot)
14.20 In the garden, tuiniertips
14.35 Master craftsmen: The glass engraver
14.50 A week to remember
15.00 Nieuws. Aansl.: The candid image of Dr. Erich Solomon, portret van deze journalist
15.50 Nieuws
16.00 Undercover. Australische speelfilm uit 1983 van David Stevens
17.30 Top gear, automagazine
18.00 (TT) Captain Scarlet and the Mysterons, poppenserie
18.25 (TT) The man from UNCLE, misdaadserie
19.15 O-Zone, muziekprogramma
19.45 Persoverzicht
20.00 (TT) East. Magazine over Oosterse zaken. Afl.: South Africa: An indian experience. In 1960 sloten veel Indiërs zich aan bij de strijd tegen de blanke minderheid
20.30 (TT) An Englishwoman's garden, serie over tuinen
21.00 The look, documentaireserie over de modewereld
21.50 Animated arias, muzikale animatieserie
22.00 KYTV, comedyserie
22.30 (TT) Newsnight, actualiteiten
23.15 (ZW+TT) That was the week that was, compilatie van deze satirische serie met David Frost
00.00 Weerbericht
00.05 Rock docs, serie muziekportretten
01.05 Einde

DLD 1

05.55 JOYrobic
06.00 ZDF-Morgenmagazin
09.00 Heute
09.03 Dallas, serie
09.45 Tele-Gym
10.00 Heute
10.03 Die grossen Epochen der europäischen Kunst: Die Kunst der Römer
11.00 Heute
11.03 Geschichten aus der Heimat, serie verhalen
12.10 Kein schöner Land, muzikale reis
12.55 Presseschau
13.00 ZDF-Mittagsmagazin
13.45 Wirtschafts-Telegramm
14.00 Tagesschau
14.02 Sesamstrasse, kinderprogramma
14.30 (TT) Wunder der Erde, natuurfilmserie
15.15 Tagesschau
15.20 Wo die Lilien blühen (Where the lilies bloom). Amerikaanse speelfilm uit 1974 van William A. Graham
16.55 Leonies Heimtiertips, tips over het verzorgen van huisdieren
17.00 Tagesschau
17.05 Punkt 5 - Länderreport
17.15 Pssst..., spelprogramma
17.40 Regionale informatie
17.50 Tagesschau-Telegramm
17.51 Einde
17.55 Auf Achse, serie
18.50 Tagesschau-Telegramm
18.51 Einde
18.55 Mr. Bean spezial, met Rowan Atkinson
19.25 Herzblatt, spelprogramma
19.58 Programma-overzicht
20.00 (TT) Tagesschau
20.15 Magnum, misdaadserie
21.39 Tagesthemen-Telegramm
21.40 ARD-exclusiv
22.30 Tagesthemen
23.00 Sportschau
23.25 Nachtschwester Kroymann, cabaret met Maren Kroymann en Franziska Traub
23.55 F.I.S.T. - Ein Mann geht seinen Weg (F.I.S.T.). Amerikaanse speelfilm uit 1977 van Norman Jewison, met Sylvester Stallone e.a.
02.00 Tagesschau
02.05 Miami Vice, politieserie
02.50 Zuschauen - Entspannen - Nachdenken
02.55 Einde

DLD 2

05.55 JOYrobic
06.00 ZDF-Morgenmagazin
09.00 Heute
09.03 Dallas, serie
09.45 Tele-Gym
10.00 Heute
10.03 Die grossen Epochen der europäischen Kunst: Die Kunst der Römer
11.00 Heute
11.03 Geschichten aus der Heimat, serie verhalen
12.10 Kein schöner Land, muzikale reis
12.55 Presseschau
13.00 ZDF Sport extra, met: Tennis: Grand Prix-toernooi van Leipzig voor dames. Ca. **15.00** en **16.00** uur Heute
16.58 Je früher der Abend
17.00 Heute, sport en weerbericht
17.15 Länderjournal. Aansl.: Heute-Schlagzeilen
17.55 Ein Heim für Tiere, serie
19.00 Heute
19.20 Weerbericht
19.25 Immer wieder Sonntag, serie
20.15 (TT) Der Alte, politieserie
21.15 Die Reportage: Väter auf der Flucht, reportage over alleenstaande moeders, waarvan de partner is vertrokken en weigert geld te betalen voor de verzorging van zijn kind
21.45 Heute-journal
22.15 Aspekte, cultureel magazine
22.45 Die Sport-Reportage
23.00 News - Bericht über eine Reise in eine strahlende Zukunft. TV-film van Rainer Erler
01.00 Heute
01.05 Lebendig begraben (The premature burial). Amerikaanse speelfilm uit 1961 van Roger Corman
02.20 Einde

EUROSPORT

30 Aerobics. 09.00 Paarde-. Military van Burghley. 10.00 untain bike. Seizoen-overzicht. .00 Judo. WK vanuit Hamilton, nada. 12.00 Europees voetbal. .30 Motoren. Auto- en motor-rtmagazine. 14.30 Tennis. ATP rnooi. 15.00 Vrijdag live. Met nis: Vrouwen toernooi van Leip- 18.00 Internationaal autosport slag. 19.00 Motorsport. Auto-motorsportmagazine. 19.30 Eurosportnews. 20.00 Volleybal. EK or vrouwen vanuit Tsjechië. .30 Action. NFL American foot-ll magazine. 23.00 Boksen. .00 Judo. WK vanuit Hamilton, nada, halve finales en finales. .30 Eurosportnews. 02.00 Ein-

RAI UNO

15.35 Ada Dallas. Film, 1961. 17.30 I gummi. 17.55 Oggi al Parlamento. 18.00 TG1. 18.15 Cose dell'altro mondo. 18.40 Nancy, Sonny & Co. 19.10 Matt Hotel. 19.40 Almanacco del giorno dopo. 19.50 Che tempo fa. 20.00 Telegiornale. 20.30 TG 1 Sport. 20.40 Bix - Un'ipotesi leggendaria. Film, 1991. 22.35 TG1. 22.40 San Remo. 23.30 Speciale Bella Estate. 00.00 TG1 - Notte. Che tempo fa. 00.30 Oggi al Parlamento. 00.40 Mezzanotte e dintorni. 01.10 L'imboscata. Film, 1950. 02.35 TG!. Replica. 02.40 Tragica incertezza. Film, 1950. 04.05 Tg1. Replica. 04.10 L'uomo che parla ai cavalli. 04.45 Divertimenti. 05.10 Ieri e oggi.

TV 5

14.20 L'école des fans. 15.15 Scoubidou. 16.00 Nieuws. 16.10 Vision 5. 16.30 Oxygène. 16.50 Gourmandises. 17.05 Une pêche d'enfer. 17.40 Paris surface. 18.00 Questions pour un champion. Spel. 18.30 Nieuws. 18.55 Arabisch persoverzicht. 19.00 L'empire des médias. Spel. 19.25 Clin d'oeil. 19.30 Nieuws. 20.00 Faits divers. Magazine. 21.00 Nieuws. 21.40 Stars 90. Amusement. 23.00 Savoir plus. Wetenschappelijk magazine. 00.20 Nieuws. 00.30 Kiosk. 00.40 Dossiers justice. 01.15 Bermuda. Magazine. 01.45 La chance aux chansons. 02.20 Temps présent. 03.30 La nuit de pieuvre. 04.20 Dites-moi. 05.15 Eurojournal.

RTBF

16.05 Vacaturebank. 16.25 Nouba nouba. Kinderprogramma. 17.20 Parker Lewis. Jeugdserie. 17.50 Monsieur Belvedere. Serie. 18.15 L'empire des medias. Spel. 18.50 Servi chaud. Magazine. 19.20 Ça va charder. Persoverzicht. 19.30 Nieuws en weerbericht. 20.10 Bon week-end. Amusementsprogramma. 20.45 Aux sources du Nil (Mountains of the moon). Amerikaanse speelfilm uit 1989 van Bob Rafelson. 23.00 La grande histoire du petit écran. 8-delige serie over de geschiedenis van de Belgische televisie. Afl.4 : Les sports. 00.00 Weerbericht en laatste nieuws. 00.15 24 H sur les marchés. Beursberichten. 00.20 Présence protestante. 00.30 Einde.

CNN

07.30 Moneyline. 08.30 World report. 09.45 CNN newsroom. 11.30 World report. 12.30 Business morning. 13.30 Business day. 14.30 Business Asia. 15.00 Larry King. 17.30 CNN & Co. 18.00 News-Hour. 20.00 World business today. 21.00 International hour. 23.00 World business today. 23.30 Showbiz today. 00.00 The world today. 01.00 Moneyline. 01.30 Crossfire. 02.00 Prime news. 03.00 Larry King. 05.30 Showbiz today. 06.30 Style. 07.00 Science and technology.

SUPER CHANNEL

12.30 Business insiders. Discussieprogramma. 13.00 Agenda. 13.30 The scene. Lifestylemagazine. 14.00 Videoclips. 16.30 On the air. Live showprogramma. 18.30 The scene. Lifestylemagazine. 19.00 Mark Jeffries talk show. Talkshow. 19.30 The image. Magazine over beeldvorming. 20.00 Go international motorsports. 21.00 Agenda. Nieuws magazine. 21.30 Rights and wrongs. Magazine over mensenrechten. 22.00 ITN World news. 22.30 European business today. 22.48 US Market wrap. 23.00 Talkin' jazz. 00.00 The image. Magazine over beeldvorming. 00.30 Film Europe. 01.00 Videoclips. 02.00 China news Europe. 05.00 Videoclips. 05.30 Einde.

DLD 3/NDR

15.00 Himmel und Erde. Oecumenisch magazine. 15.30 Blickpunkt Gesundheit. 16.15 Daniel Schmid - Ein Porträt. 17.00 Tagesschau. 17.05 Prinz Eisenherz, tekenfilmserie. 17.30 Alles Alltag. Serie. 18.00 Hallo Spencer. Poppenserie. Aansl.: Unser Sandmännchen. 18.35 Sport 3 aktuell. 18.45 DAS! - Das AbendStudio. 19.30 Landesprogramme. 20.00 (TT) Tagesschau. 20.15 Die aktuelle Schaubude. Amusement. 21.00 (TT) Lindenstrasse. Serie. 21.30 Weekoverzicht. 22.00 So! Talkshow. 23.30 Eurotops Nachtsicht. 00.00 Beatclub. Nostalgisch muziekmagazine. Vandaag: 1970/71. 00.45 Nachrichten. 00.50 Nordtext für alle.

DLD 3/WDR

15.00 Die Alten kommen. 15.30 FensterPlatz. 16.00 Wohnräume. 16.30 Cursus bedrijfseconomie. 17.00 A - Z Lifeshow. 17.15 Sixteen. Jongerenmagazine. 18.00 West 3 Aktuell. 18.05 KuK - Klön und Klaaf. Middagmagazine. 18.30 Rückblende: Europa im Café. Afl.: Café Odeon in Zürich. 18.43 Programma-overzicht. 18.45 Aktuelle Stunde. 19.20 Fensterprogramme der Landesstudios. 19.40 West 3 Aktuell. 19.45 Songs im Saloon. Soundmixshow. 20.15 Westpol. Regionaal parlementair magazine. 21.00 West 3 Aktuell. 21.15 Lustfaktor 10. Spelprogramma. 22.00 B. trifft ... Talkshow. 23.00 Rocklife. Muziekprogramma. 00.14 Einde.

RADIO

Radio 1
Elk heel uur en om 7.30, 8.30, 12.30, 13.30, 16.30, 17.30, 18.30 en 6.30 nieuws. VPRO: 7.07 Het gebouw (met om: 7.07 De nieuwstafel. 10.05 Het interview. 11.05 De achtergrond reportage). VARA: 12.07 Radio I vrijdageditie. VPRO: 14.05 Argos. 15.05 NL-magazine. 16.05 Welingelichte kringen. TROS: 17.07 Aktua. VPRO: 19.04 Talkradio. NCRV: 21.04 Vrijdag-sport. NOS: 23.07 Met het oog op morgen, actualiteiten, achtergronden van het nieuws en de rubriek de krant van morgen. TROS: 0.04-7.00 Nachtwacht.

Radio 2
Elk heel uur nieuws. KRO: 7.04 Thank God it's friday. 9.04 Rocky 1. 10.04 Rocky 2. 11.04 Adres onbekend. 12.04 Adeline met 'n ander. 14.04 Rocky 3. 15.04 Het paleis. VPRO: 17.04 Music-Hall. 18.04 Ekkel horizontaal. VOO: 19.04 De hits van... 21.04-24.00 Listen to the music.

Radio 3
Elk heel uur nieuws. AKN: 6.02 Breakfast-club. 9.04 Arbeidsvitaminen. 11.04 Baas van de dag. VARA: 12.04 Steen & Been show. 14.04 Carola. AKN: 15.04 Popsjop (I en II). VOO: 17.04 Rinkeldekinkel. NOS: 18.04 De avondspits. EO: 19.04 Spoor 7. NCRV: 20.04 Paperclip magazine. VPRO: 21.04 Villa 65. VOO: 0.04 Countdown café. 2.02-6.00 Oh, wat een nacht.

Radio 4
Om 7.00, 8.00, 13.00, 18.00 en 20.00 nieuws. EO: 7.02 Ouverture: Barokmuziek. 8.04 Opus 4. 9.00 Muziek voor miljoenen. 11.00 Het ochtendconcert: Radio Symfonie-ork. Keulen met piano. 13.04 En nu...mijn verzoek. VARA: 14.00 Middagconcert: Het internationale concertcircuit: Frans Filharmonisch Orkest met solist. 15.20 De pianist Andras Schiff speelt Bach. 16.00 De Nederlanden: Peter Schat. Koninklijk Concertgebouw Orkest. 17.00 Operette. 18.04 Haydn/Mozart. 19.00 De geliefde Tsjaikovsky 20.02-24.00 Avondconcert: De matinee. Radio Filharmonisch Orkest en Groot Omroepkoor.

Radio 5
Elk heel uur t/m 18.00 nieuws. NOS: 6.45-6.50 Mededelingenrubriek met uitgebreid weerbericht en scheepsvaartberichten. 7.05 1008 AM. 8.55 Waterstanden. NCRV: 9.02 Plein publiek. NOS: 11.02 Hans Brinker. RVU: 12.02 Werken aan werk. 13.10 Gebeurtenissen. NOS: 14.02 De ronde tafel van Pam. AVRO: 15.02 Opium. NOS: 17.10 Radio UIT. PP: 17.50 CD. IOS: 18.02 Religieus programma, met om 18.02 De onbekende islam; 18.20 Hoda al islam: 18.40 Dinimiz islam. EO: 19.00 Waar waren we ook alweer? NOS: 19.15 Nieuws en actulaiteiten in het Turks. 19.50 Nieuws en actualiteiten in het Marokkaans en Berbers. 20.40 Nieuws en actualiteiten in het Chinees. EO: 21.00 Licht en uitzicht. 21.39 EO-Metterdaad hulpverlening. 21.40 Boeken wijzer. 22.00 Zicht op Israël. 22.20 De psalmen. 22.40 Na het laatste uur. 23.00-24.00 Onbekend.

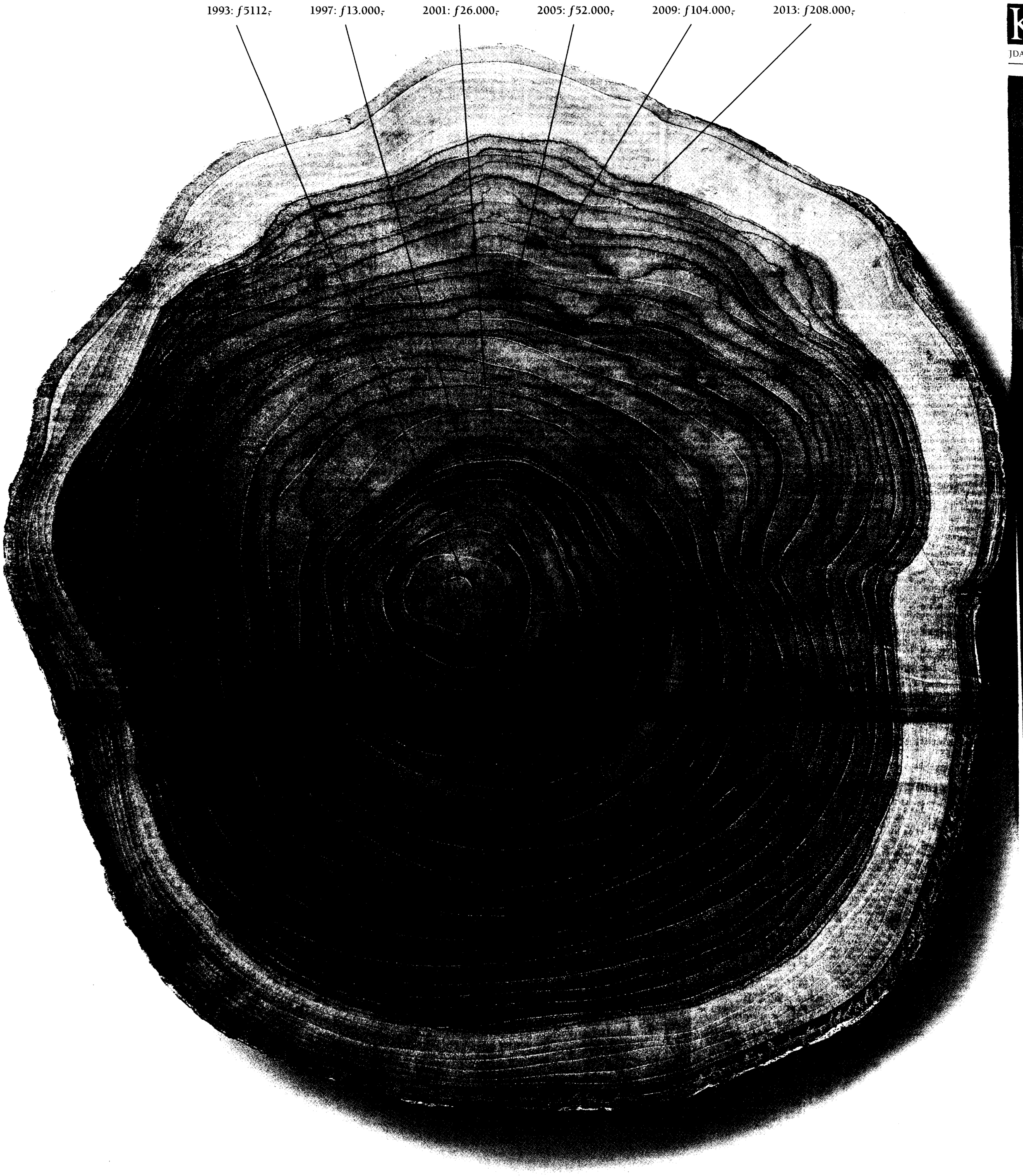

De Teakwood Rendementpolis. Zie uw geld groeien.

In Costa Rica legt de bosbouwonderneming Flor Y Fauna teakhoutplantages aan. Plantages van zeldzaam hardhout, die over 20 jaar forse kapopbrengsten zullen genereren.

Hoog belastingvrij rendement.

Hiervan kunt u profiteren. Met slechts een geringe investering kunt u over 20 jaar rekenen op ruim ƒ200.000,- bij een rendement van 19%. Met een reële kans op meer.

En dankzij een levensverzekering maakt u maximaal gebruik van de belastingvrijstelling.

Gegarandeerde uitkering.

Als belegger loopt u geen enkel risico dat u uw hele investering kwijtraakt.

Want OHRA garandeert met een op maat gemaakte levensverzekering dat u altijd minimaal uw inleg terug ontvangt.

Wereld Natuur Fonds

Het Wereld Natuur Fonds wil een duurzame produktie van hardhout stimuleren. Het WNF is dan ook blij met het initiatief van OHRA en Flor y Fauna.

Door bovendien een percentage van de eindopbrengst te bestemmen voor de natuurbeschermingsprojecten van het WNF legt dit project een unieke koppeling tussen duurzame houtproduktie en de bescherming van tropisch bos.

WWF

Reageer nu.

Wilt u meer weten over de OHRA Teakwood Rendementpolis, neem dan snel contact op. De belangstelling is groot, het aantal coupures beperkt. Bel OHRA: 085-249 249. Of stuur de bon in.

Teakwood Rendementpolis.

Naam: _____ M

Adres: _____

Postcode/plaats: _____

Telefoon: _____ Geb. datum: _____

Stuur deze bon in een envelop zon postzegel naar: OHRA Verzekeringen, Antwoordnummer 3344, 6800 ZA Arnhe

OHRA

0172 011093

deVolkskrant

KUNST & CULTUUR

VRIJDAG 1 OKTOBER 1993

Eindredactie Erik van den Berg en Ariejan Korteweg / Vormgeving Heleen Beaar

Marcel Reich-Ranicki: 'Een roman van 800 bladzijden is per definitie een slechte roman.'

FOTO RAINER DREXEL / BILDERBERG

Schrijvers weten niets van literatuur

door Jan Blokker

Het moest een dik uur duren, er mocht geen pauze in en van mee-discussiërende *schrijvers* kon al helemaal geen sprake zijn. Die voorwaarden stelde Marcel Reich-Ranicki toen hij werd gevraagd als presentator van het boekenprogramma *Literarisches Quartett*. Het bleek een succesformule. Dank zij de tv bereikt de voormalige criticus van *Die Zeit* en de *Frankfurter Allgemeine* nu een publiek van miljoenen lezers. Aan de vooravond van de *Frankfurter Buchmesse* – waar Nederland *Schwerpunkt* is – legt hij graag nog eens uit waarom Cees Nooteboom de Nobelprijs verdient. Gesprek met een 'onverslaanbare' beroepslezer: 'Die Buchmesse interesseert me niet.'

Marcel Reich-Ranicki, trommelslager van de Duitse letteren

HIJ IS beroemd, en heeft er schik in.

De dame van de centrale bij wie hij een taxi voor me bestelt weet onmiddellijk wie hij is en vraagt waar hij naar toe moet.

'Nee, het is niet voor mij', roept hij met het volume van iemand die geen telefoon *nodig* heeft. 'Voor een gast. Een nette man, dus laat hem naar z'n hotel rijden alsof ik het zelf was.'

Het is duidelijk dat hij voor de tribune spreekt.

De tribune (waarop ik) bevindt zich in de aangenaam lichte werkkamer van een huis aan de Bundesbankkant van Frankfurt. Langs twee wanden strekt zich de complete Duitse literatuur uit: van Klopstock tot Günter Grass. De derde muur is bijna geheel behangen met portretten, foto's, tekeningen van schrijvers, dichters, regisseurs, dansers, componisten; allemaal van vóór 1933.

Gastheer is de 72-jarige Marcel Reich-Ranicki, gewezen literair criticus van, maar nog regelmatig schrijvend in de *Frankfurter Allgemeine Zeitung* en (mede)presentator van het door hemzelf ontworpen televisieprogramma *Literarisches Quartett*.

Zeer beroemd.

Hij glundert als ik vraag hoe dat komt.

'Dat moet u aan anderen vragen.'

'Uw positie is uniek. Waar ter wereld vind je nog boekrecensenten met zo veel gezag? Zo bewierookt? Zo gevreesd?'

'En zo *gehaat*!'

Vooral dat lijkt hem veel genoegen te doen.

'Kan het komen omdat u Pool bent? U verklaarde een paar jaar geleden met nogal wat nadruk dat u geen Duitser bent, maar een staatsburger van de Bondsrepubliek.'

'Zo is het. Ik ben de zoon van een Poolse jood en een Duitse jodin, geboren aan de oude grens tussen Polen en Duitsland, opgevoed in Berlijn, en in 1938 door Hitler gedeporteerd naar het land waar ik vandaag kwam. Dat ik de criticus ben geworden die ik nu ben heeft niks te maken met het feit dat ik geboren werd in Polen. Misschien wel met het feit dat ik geboren ben als jood.'

Hij kijkt me een ogenblik aan als een strenge leraar: of ik wel oplet.

'De rol van de joden als critici van de Duitse cultuur is van het einde van de negentiende eeuw tot aan 1933 van ongelooflijk grote betekenis geweest. Dat heeft twee oorzaken. De eerste oorzaak is het specifieke talent dat joden voor kritiek hebben, wat te maken kan hebben met een eeuwenlange traditie van tekstanalyse en schriftgeleerdheid. Zelf ben ik niet orthodox opgevoed, en ik heb nog nooit één blik in de talmoed geslagen, maar alle voorvaderen van mijn grootvader van moederskant zijn rabbijnen geweest, dus ik moet het in mijn genen hebben meegekregen.'

'Dat gelooft u?'

'Nee. Maar hoe moet ik het anders verklaren?'

Olijkheid.

'De tweede oorzaak', vervolgt hij dan, 'is van geheel andere aard. Zowel in de dagen van het Wilhelminische rijk als later in de republiek van Weimar konden joden die germanistiek hadden gestudeerd of op een andere wijze kenners waren geworden van de Duitse taal en letterkunde, *geen* professor worden. Je kunt ze bij tientallen opnoemen: Alfred Kerr, Walter Benjamin, Alfred Polgar – dat zouden briljante docenten hebben kunnen worden, maar ze kregen de kans niet. Waar moesten ze heen met hun kennis? Naar kranten, naar tijdschriften, naar de journalistiek. Of anders naar een uitgeverij, als lector of redacteur. Maar de meesten werden critici. Zo moet het ook met mij zijn gegaan: in hun spoor ben ik geworden wat ik ben. Misschien vertegenwoordig ik wel dat laatste beetje joods ferment dat altijd in de Duitse cultuur werkzaam is geweest, en dat door Hitler is vernietigd.'

'En zou dat de reden zijn van het ontzag dat u in het Duitsland van nu afdwingt?'

Hij zucht. Dan:

'Mein Lieber. De echte reden waarom ik weerklank vind zit 'm in de manier waarop ik over literatuur schrijf en praat: *gewoon*. Zodat mensen die me lezen of naar me luisteren me begrijpen – wat behoorlijk zeldzaam is in dit land. En of ik het nou over een moderne roman heb of over Goethe of Lessing of Heine: ik heb het er over alsof het *leeft*. Dàt werkt. En daar heb ik m'n grote voorbeelden voor: Kurt Tucholsky, Karl Kraus, Heinrich Heine, Alfred Polgar – of Theodor Fontane, om ook één iemand te noemen die geen jood was.'

Onder het lachen schenkt hij me een allerliefst klein glaasje whisky in.

'Je had in Berlijn vijf grote dirigenten, van wie vier joden: Bruno Walter, Erich Kleiber, Leo Blech en Otto Klemperer. Alleen Furtwängler, ach arme, die was het niet.'

Hij ziet hoe ik aan het glaasje nip, en vraagt:

'Heeft u al genoeg voor een artikel?'

'Nee', zeg ik. 'Op z'n minst zou ik het nog willen hebben over de *Buchmesse*.'

'De Buchmesse? Daar moet u niet voor bij mij zijn.'

'Niet? U bent in dit land het vleesgeworden boek, die beurs is elk jaar bij u om de hoek – u zou een specialist moeten zijn.'

'Die Buchmesse interesseert me niet. Ik heb belangstelling voor de literatuur, niet voor handelaren, boekverkopers, uitgevers, agenten en allerlei andere tussenpersonen die daar een week lang commercie bedrijven. Wat heb ik daar te zoeken? Boeken? Die krijg ik toch wel, die heb ik hier allemaal thuis. En er is nog een reden waarom ik me daar niet laat zien. Ik ben te bekend. Ik kan me daar niet vertonen of er komen mensen op me af. De ene wil m'n handtekening, de tweede heeft net een roman geschreven waarvan ik het manuscript moet lezen, en de derde wil weten waarom ik vorige week zo onaardig over z'n meesterwerk heb geschreven – nee, ik kom daar niet.'

'Toch niet speciaal uit afkeer van de commercie? Boeken moeten tenslotte *verkocht* worden. Daarom presenteert u toch ook een populair televisieprogramma?'

Er trekt even een wolkje over zijn gezellig dikke gezicht.

'Dat programma? Dat zal ik u vertellen. Dat is hier ontstaan. Aan deze zelfde tafel.'

Hij slaat met de vlakke hand naast m'n whisky.

'Waar u nu zit, en daarnaast, zitten twee heren van de televisie die mij smeken of ik een programma over boeken wil doen. Ik heb duidelijk gemaakt dat ik er niets voor voelde, en toen ze bleven aandringen heb ik voorwaarden gesteld. *Als* ik het al zou doen, heb ik gezegd, moet het minstens 70, 75 minuten duren. Er mag geen muziek in zitten. Er komen geen intermezzi in, met stukjes film, of een zanger, of een verleidelijke dame. Het is louter en alleen discussie over een boek. En géén schrijvers. Pivot in Frankrijk, die interviewt schrijvers. Quatsch! Iemand heeft tweehonderd bladzijden geschreven, en daar is een band omheen gedaan. Als er binnen die twee kaften niet precies staat wat hij te zeggen had, hoeft hij *mij* dat nog niet eens apart uit te leggen – dan is dat boek niet goed. U weet trouwens hoe het is. Een schrijver weet net zo veel van literatuur als een vogel van ornithologie.'

Het lijkt me een aforisme dat hij al eens eerder heeft gelanceerd.

'Toen ik alles had gezegd', vervolgt hij, 'op grond waarvan ze hadden moeten opstappen, zeiden die heren van de televisie: akkoord, Herr Professor, helemaal akkoord. En dat programma was geboren.'

Hij grinnikt tevreden.

'Ik zal u iets vertellen', zegt hij, 'dat u als Nederlander zal interesseren.'

'Ik weet het', knik ik, want ik begrijp wat er komen gaat.

'Weet u het echt?'

'Nooteboom', zeg ik.

'Precies. Zeven, acht jaar geleden verschijnt in wat toen de DDR heette een vertaling van *Rituelen*. Respons nul. Meteen daarna brengt Suhrkamp het hier uit, in misschien tweeduizend exemplaren. De kritieken zijn welwillend, bemoedigend, maar nogal op afstand, dus het verkoopt niet. Dan verschijnt begin dit jaar *Het volgende verhaal*, we spreken er over in *Literarisches Quartett*, en het is meteen een succes. Korte tijd later kom ik Nooteboom op straat tegen, en hij zegt: doe nu eens iets aan *Rituelen*, want dat is m'n beste boek. Ik ben nogal sceptisch, want een auteur die het over z'n beste boek heeft, dat geloof ik nooit, daar heeft hij zelf ook geen verstand van. Maar ik lees het, en ben verstomd: ik lees Europese, ik lees *wereld*literatuur – hoe is 't in godsnaam mogelijk dat niemand dat indertijd gezien heeft? En in augustus wijden we er een uitzending aan. Hoeveel zijn er meteen de volgende ochtend verkocht? Twaalfduizend! En intussen? Meer dan zeventigduizend!'

Hij klinkt nu toch ineens als een handelaar op de Buchmesse die de slag van zijn leven heeft geslagen.

'Dat soort schrijvers', gaat hij nog even door, 'met een uitgesproken poëtisch-literair talent dat bij een groot publiek niet meteen aanslaat – dat heeft even trommelslagen en fanfare nodig om de mensen wakker te maken. *Rituelen* is een Nobelprijs waard – het zal die lui in Stockholm wel weer ontgaan, ze hebben me ook nog maar één keer m'n zin gegeven, dat was met Böll, maar ik zal het ze zeggen.'

Hij kijkt me triomfantelijk aan: een man die macht heeft en ervan geniet; dat is altijd het aanzien waard.

'In datzelfde recente programma', zeg ik, 'heeft u ook Mulisch behandeld. Dat vond u een stuk minder.'

Hij fronst.

'Wat ik nu ga zeggen', verkondigt hij met luider stemme, 'maakt mensen altijd razend, maar ik zeg het toch. Een roman van achthonderd bladzijden is per definitie een slechte roman. Ik heb het over hedentendage, ik heb het niet over Thomas Mann. De literaire vorm van deze tijd is de korte roman, de novelle, het verhaal, en poëzie natuurlijk. Dikke romans pasten bij de negentiende eeuw, en pasten in één land in 't bijzonder: Rusland. En waarom? Omdat je van Petersburg tot Kiev drie dagen in de trein zat. Dan was een dikke roman een zegen.'

Pretogen achter de brilleglazen.

'Maar ik heb dat boek tòch gelezen. Er zijn een paar aardige beginhoofdstukken. Maar zonder Mulisch, of u, of het Nederlandse volk te willen kwetsen moet ik zeggen dat de roman hier en daar – ik zeg: *hier en daar* – in de buurt komt – ik zeg: *in de buurt komt* – van de triviaalliteratuur. U begrijpt dat ik me diplomatiek probeer uit te drukken.

'Als ik het vergelijk met Nooteboom – die heeft ook z'n zwakke passages, maar ook in de zwakke passages proef je de literaire kwaliteit. Dus ik denk dat ze in Stockholm de prijs altijd eerder aan Mulisch dan aan Nooteboom zullen geven.'

'Kent u andere Nederlandse schrijvers? Hermans? Reve?'

Hij kent ze niet.

'En heeft u andere boeken van Mulisch gelezen?'

'Nee. Maar Nooteboom vertelde me dat z'n vroegere werk beter is.'

'Ergert het u als ze in Stockholm iemand bekronen, die *u* niet de moeite waard vindt?'

'Ach. Weet u waarom ik aan dat televisieprogramma ben begonnen? Omdat ik het publiek wil beïnvloeden. Bij *Die Zeit* waar ik gewerkt heb, en later bij de *Frankfurter* was ik tevreden met wat ik er kon – voor een lezersschare van driehonderd- à vierhonderdduizend. Bij televisie heb je er meteen enige miljoenen. En ik wil bevorderen dat de mensen bepaalde boeken kopen, en als het even kan bepaalde andere boeken *niet* kopen. Daarom heb ik ook eens een bundeltje gepubliceerd met alleen maar negatieve kritieken: *Lauter Verrisse* – hoewel er ook een bundeltje is geweest dat *Lauter Lobreden* heette. Maar juist die slechte kritieken hebben hun eigen waarde: het houdt de mensen waakzaam.'

'Had het zin om in 1992 nog eens te herdrukken hoe u in 1969 tegen een roman (*Ortlich betäubt*) van Günter Grass uithaalde?'

'Hij heeft ervan geleerd, en hij kan er altijd opnieuw van leren.'

'Eén van uw laatste bundels heet *Wer schreibt provoziert*. Slaat dat op de auteur, of op de criticus.'

'Op allebei. Als ze niet provoceren, deugen ze niet.'

'Onderweg hier naar toe heb ik nog even uw kritiek op *5 Tage im Juni* van de brave Stefan Heym herlezen. Ik kreeg medelijden met 'm.'

'Toen ik dat boek had gelezen kreeg ik medelijden met de lezer.'

Hij is behalve aardig, ijdel, belezen en intelligent, ook onverslaanbaar.

Als de taxi is besteld, pakt hij van een keurig stapeltje boeken een exemplaar van *Betrifft Literatur: über Marcel Reich-Ranicki*, meningen, opvattingen en antikritieken, verzameld door Peter Wapnewski.

'Kent u dat?'

'Nee.'

'Dan mag u het hebben. Maar kijk eerst even op bladzij 234.'

Ik blader, en kijk naar een tekening. De titel luidt: *Schädelstätte*, en afgebeeld is een naakt figuur die in de verte wel op Reich-Ranicki lijkt, en die met een goed geslepen kroontjespen in de hand neerkijkt op een veld vol schedels – niet echt dood nog, want ze hebben nog gezichten, en zonder uitzondering een treurige, boze of beledigde gelaatsuitdrukking. De tekenaar is zichtbaar geen professional. Het blijkt Friedrich Dürrenmatt.

Reich-Ranicki wacht met een vergenoegde blik op mijn reactie.

'Gemeen hè?', helpt hij me.

'Heel gemeen', beaam ik.

Buiten wacht de chauffeur die opdracht heeft gekregen me te rijden alsof ik *hem* was.

'Vorige week', zegt hij bijna vertederd, 'had hij een programma over schrijvende vrouwen. Nou, daar bleef weinig van over. Zoals die man de dingen zegt! Je hoeft het niet altijd met hem eens te zijn, maar je blijft er wel voor thuis.'

Duitsers – het blijft toch een cultuurvolk. Dus laten ze zich met graagte de les lezen door een Poolse jood die zich geen Duitser wil noemen.

Op de drempel van een groot succes

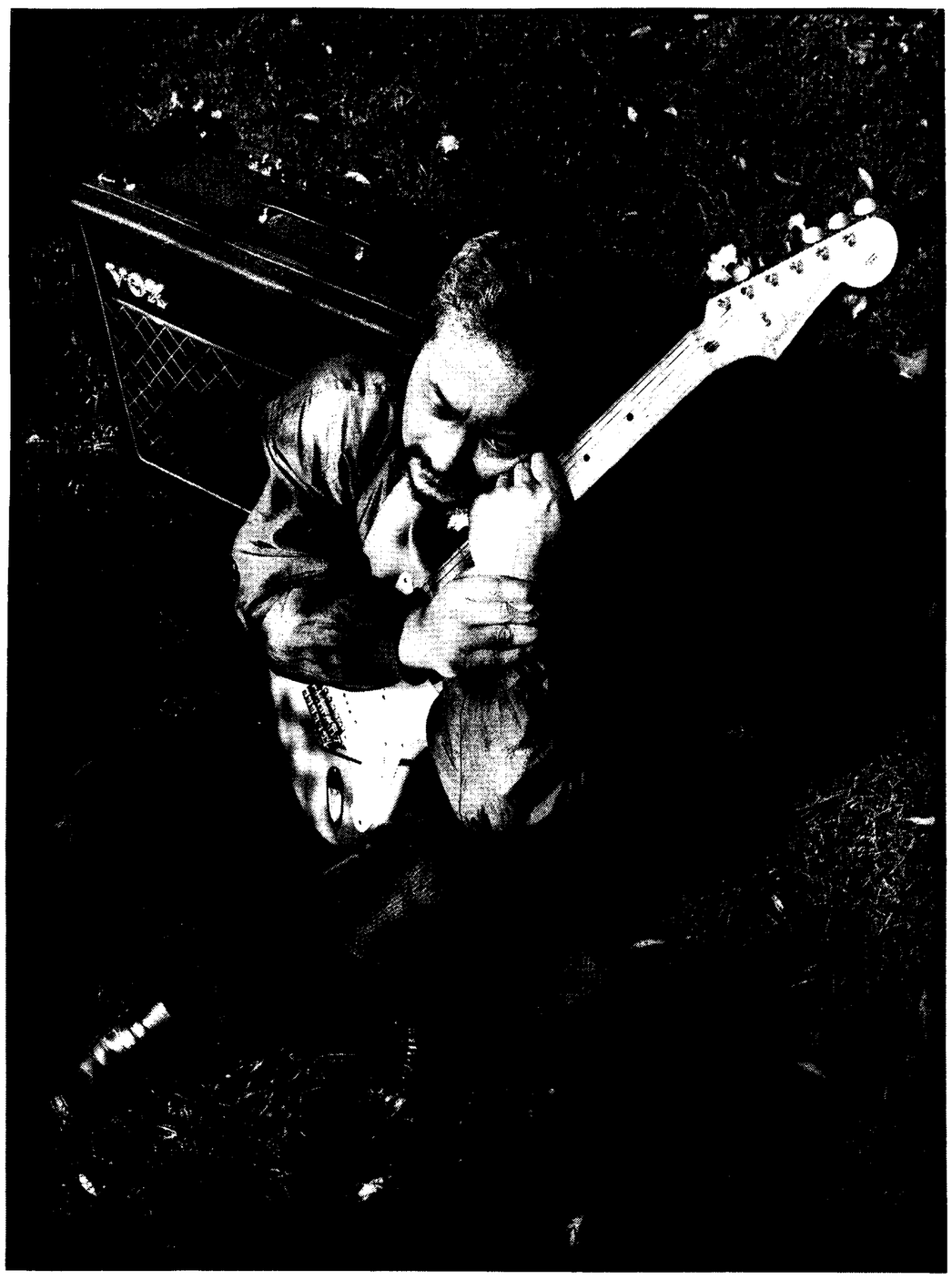

Tweeëndertig jaar heeft hij in bandjes gespeeld, steeds op zoek naar het authentieke Marvin-geluid; niet te *mellow*, niet te gepolijst, de tremolo van zijn Fender onder handbereik. Volgende week zou al die ijver eindelijk worden beloond. Bruce Welch *himself*, slaggitarist van The Shadows, de band die Cliff Richard begeleidde maar ook een reeks kristalheldere instrumentale hits maakte, vroeg hem als sologitarist voor een lange tournee van The Moonlight Shadows. Roy Soerioroseno, de Indonesische Hank B. Marvin: 'Elke Shadows-man ter wereld wist dat ik het zou worden.'

door Cornald Maas / Foto Maarten Corbijn

Vrijdag 24 september, 22.25 uur. De telefoon gaat. Bruce Welch, slaggitarist van The Shadows. In zak en as.

- '*Roy, I'm sorry, but there is no business*, we hebben alle concerten geannuleerd.'

- 'Bruce, jezus, hoe kan dat nou, *is it finished?*'

- 'Yeah.'

In stilte wordt een sigaret gerookt. 'Hij had echt met me te doen.' Roy Soerioroseno (45) kan het nog steeds niet geloven. Hij schudt kaarten uit zijn koffertje. Gelukwensen, zelfs zaterdagochtend kreeg hij ze nog, hij heeft er een brok van in zijn keel. Getekende gitaren, *heel veel succes met je overzeese carrière*. Zijn vrienden uit de band FBI – 'de beste Shadows-groep in Europa, zeggen wij niet zelf, zeggen de mensen'– durft hij amper te woord te staan. Van hen krijgt hij faxen vol medeleven. Zij begrijpen hoe 'waanzinnig' het is als je uit honderden solo-gitaristen gekozen wordt om Hank B. Marvin te vervangen tijdens een grote tournee door Engeland – *Bruce Welch & The Moonlight Shadows, live on stage, vanaf 4 oktober*. Zij snappen hoe 'ontzettend klote' het is als je vervolgens op het allerlaatste moment wordt afgebeld – omdat de voorverkoop, bij gebrekkige publiciteit, niet toereikend is gebleken om de kosten te dekken. 'Ik ben er kapot van. Maar ik ben geen zielepoot. Het lucht me op dat ik er nu over kan praten.'

Foto's. Hij, trots, naast Bruce Welch, de man die, drie jaar na het vertrek van Hank B. Marvin, The Shadows nieuw leven wilde inblazen. Meneer kwam, nadat hij een aantal video-banden had bekeken, zo maar naar Nederland om met Soerioroseno en de rest van FBI te repeteren. 'Welch voelde zich bij ons ogenblikkelijk thuis. FBI is een band van fijne jongens onder mekaar die nooit moeilijk doen.'

Soerioroseno droomt weg. Zijn eerste ontmoeting met Welch staat in het geheugen gegrift. 'We repeteren, spélen, ik ben heel nerveus, vraag me af of ik het goed doe. De jongens zien al lang dat ik er dóór ben. Maar Bruce geeft, ook na een diner dat hij netjes voor ons bekostigt, nog geen uitsluitsel. De ochtend erop breng ik hem naar Schiphol. Het is slecht weer, we staan in de file. Ik denk: hij kan er nu niet uit, misschien spreek ik hem nooit meer persoonlijk, ik *moet* de stoute schoenen aantrekken. Bruce, moet je luisteren, vraag ik in het Engels, wanneer kun je me iets toezeggen?'

Twee dagen later gaat de telefoon. 'Zondagochtend, half twaalf Nederlandse tijd. Roy, je bent het geworden, zegt hij, we hebben onze Indonesische Hank B. Marvin. Ik spring een gat in de lucht. De winkels zijn dicht, in de ijskast alleen een bevroren taart. We bellen nog niemand, dat kan ik niet aan. Wie ben ik, dat ik op m'n ouwe dag, na 32 jaar in diverse bandjes te hebben gespeeld, zo maar met de jongens van The Shadows in zee ga?'

Een week later gaat Soerioroseno voor zijn eerste repetitie naar Londen. 'Bruce haalt me op van Heathrow, ik denk: hij brengt me naar een hotel. Maar we rijden regelrecht naar z'n huis! Die eerste avond, in bed, heb ik me in de armen geknepen – is dit echt waar? Ik heb een paar tranen laten vloeien, dat mag je best weten. Het is zo onwezenlijk om in het huis te mogen logeren van een groot man.'

Soerioroseno noemt Welch een *fijne peer*. En een vakman. Hij roemt zijn timing en maatgevoel. Herinnert zich hoe hij onder de indruk was toen Bruce hem complimenteerde. '*What a great sound*, zei hij, ik moest tijdens de eerste repetitie allerlei pluimpjes incasseren. Ze waren het oude Hank B. Marvin-geluid ontwend, dat pure, die eerlijke manier van gitaar spelen. Muziek die, zoals iemand ooit over FBI zei, met de hand gemaakt is.'

Soerioroseno probeerde z'n leven lang het authentieke Marvin-geluid te benaderen. 'Altijd zoeken tot ik zijn intonatie had. De tremolo van de Fender Stratocaster continu in m'n hand, net als hij. Spelen met het juiste gevoel. Dat hoor je bijna nooit meer. Zelfs Marvin doet het niet meer zo. Wat hij nu op zijn solo-cd's laat horen is *mellow*, te mooi, klinkt gepolijst.'

Het geklater van de kitscherige fontein middenin het Utrechtse vergadercentrum overstemt bijna de restaurantmuzak. Maar de gitarist hoort het toch. 'Dat Francis Goya-achtige, vreselijk! Tegenwoordig wordt vooral de trukendoos opengetrokken. Maar daarmee creëer je geen *sound*, dat doe je met je spèl. Veel gitaristen maken hun geluid in de studio, het klinkt mij te synthetisch. Ze zoeken het tegenwoordig teveel in de spullen.'

Zijn eigen apparatuur staat nog in de keuken van zijn huis. 180 kilo aan versterkers en gitaren, gereed voor de overtocht naar Engeland. Op tafel dwarrelt een zelfgeschreven persbericht: *Een droom die werkelijkheid werd*.

'Ik kreeg er heel veel respons op. Elke Shadows-man ter wereld wist dat ik het zou worden.' Soerioroseno geneert zich, zegt hij, kapot. 'Mijn vrouw steunt me, ze zegt dat het mijn schuld niet is dat het niet doorgaat. Maar ik voel me altijd mede-verantwoordelijk voor het welslagen van een project. Dit vind ik beschamend.' Zijn chocoladepunt blijft onaangeroerd. 'Op momenten als deze komt mijn ware ik boven. Heb ik het gevoel dat ik anders dan anderen ben. Je zou het een minderwaardigheidscomplex kunnen noemen. Het heeft te maken met de cultuur waar ik uit voortkom.' Op negenjarige leeftijd kwam hij van Indonesië naar Nederland. 'Op school werd ik gepest om m'n huidskleur en m'n achternaam: *Soerio-rozijntje!* Toen ik naar de HBS ging koos ik voor de naam van mijn moeder, Smith.'

Hij plunderde, stiekem, zijn spaarpot om een speelgoedgitaar te kopen. Maar zijn oma stuurde hem subiet terug naar de winkel. 'Ik wilde laten zien dat ik kon presteren. Als ik toch anders ben, dacht ik toen al, kan ik me maar beter zo goed mogelijk onderscheiden.' Hij rolt een sigaret, bedachtzaam. 'Dat gevoel heb ik nog steeds. Ik kan heel lastig zijn, ben vaak een pietlut voor de band. Ik geef niet gauw op, dingen móeten lukken. Eigenlijk geloof ik er heilig in dat de Moonlight Shadows-tournee toch nog zal doorgaan.'

Sinds het noodlottige telefoongesprek ging geen nacht voorbij zonder *positieve droom*: 'Wordt me bijvoorbeeld gemeld dat de tournee gewoon wat later begint, in Folkstown. Het is zo levensecht dat ik er 's ochtends, als ik wakker ben, nog in geloof.' Soerioroseno heeft het 'veilige gevoel' dat Bruce Welch binnenkort met een positief bericht komt. 'Het moet wel. Hij kan me niet meer loslaten. Het feit dat hij me gekozen heeft zegt toch al genoeg?'

Luidsprekende zakenmannen lopen af en aan. Soerioroseno lijkt zich te ergeren. 'Bruce gaat ook financieel de boot in, een aantal concertzalen was al vooruit betaald. Voor hem is het allemaal nog een stuk erger dan voor mij. Als hij maar geen gekke dingen doet. Toen Olivia Newton-John hem verliet ging hij aan de drank en heeft hij geprobeerd zelfmoord te plegen.' Hij heeft de slaggitarist een brief geschreven. Om kenbaar te maken dat hij niet alleen staat. 'De slotregel is: voel je niet verplicht om te reageren, maar wéét dat we vrienden zijn geworden en je bij mij je verhaal kwijt kunt.'

Hij schudt het hoofd, moet je hem nou horen, het is toch niet te geloven dat het zo ver heeft kunnen komen. 'Misschien komt er ooit een moment dat ik denk: dit heeft allemaal nooit plaatsgevonden. De situatie is als die van vóór juni, toen ik nog van niks wist.'

Soerioroseno treedt binnenkort weer met zijn band FBI op. Zo zal hij de smaad wel van zich afschudden. Al zal hem dat in het begin enige moeite kosten. 'Ik heb de afgelopen tijd natuurlijk toch een beetje van de bekendheid geproefd. Hoe het is om brieven te krijgen en honderden handen te drukken. Ik kan me zelfs voorstellen dat beroemdheden soms een beetje arrogant zijn. Dat ze er moe van worden om steeds hetzelfde verhaal te vertellen.'

Hij noemt Robert Long. 'Ik zie hem nog staan, begin jaren zestig, met z'n zielige gitaartje, Cliff Richard-nummers zingend. We vroegen hem voor onze band, The Yelping Jackals. Zes jaar heb ik met hem gewerkt. Maar over die periode vóór Unit Gloria hoor je hem nooit. Vindt hij zeker te min.'

Soerioroseno weet ook niet precies waarom hij het nu opeens over Long heeft. Misschien is hij een beetje jaloers op diens succes. 'Ik ben een laatbloeier. Altijd veel vriendinnen gehad, pas laat volwassen geworden. Maar ik heb altijd zeker geweten dat ik over capaciteiten beschik. En dan kiest Bruce me uit, is het eindelijk zo ver, sta ik op de drempel van groot succes, en mag ik het niet waarmaken. Dat is frustrerend.'

Hij loopt naar zijn auto. Achterin ligt zijn 58'er – een van de 93 gitaren die hij in huis heeft – er een beetje verloren bij. Roy Soerioroseno heeft een idee. Hij moet er zelf om lachen. Zal hij FBI omdopen in The Moonlight Shadows? Heeft hij toch nog het gevoel dat hij er gespeeld heeft. Hij zal het de jongens meteen gaan zeggen.

JAN MULDER

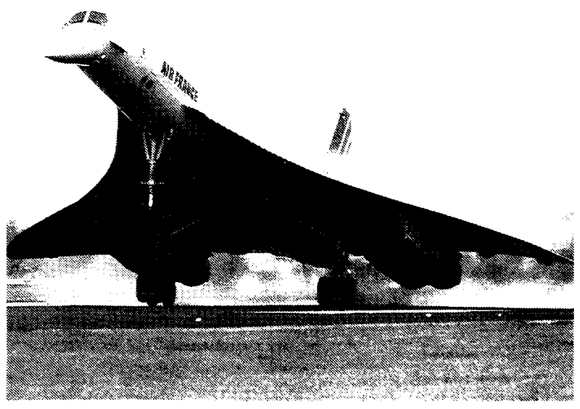

DECLARATIEFORMULIER

Rudi Fuchs, de vroegere directeur van het Haags Gemeentemuseum, gaf op de radio commentaar op de uitkomsten van het onderzoek naar de budgetoverschrijdingen in 1991 en 1992 (waarvoor hij niet aansprakelijk wordt gesteld).

Rudi Fuchs maakte er een feest van. Het is altijd plezierig luisteren naar zijn spreektechniek. De woorden komen aarzelend, besluiten nog niet te springen, verwisselen van plaats en kruipen in sommige gevallen zelfs boven op elkaar, dribbelen dan toch naar voren en vallen één voor één over boord en proberen in hun val flarden van zinnen te vormen, aan elkaar te plakken om nog iets aan elkaar te hebben (iets betekenen).

Het aarzelende berust niet op een gebrek aan talent, Fuchs weet precies waar hij naar toe wil. Hij jaagt verkenners vooruit die een beschermende haag om de kern van zijn betoog heen leggen, verdonkeremanen, buiten schot houden. Hij spreekt de waarheid, maar je moet er even naar zoeken.

Soms komt er een heel peloton van zes bijzinnen langzaam maar tegelijk naar buiten. Zes bijzinnen zonder hoofdzin, die het over 'communicatie' hadden, de moeilijkheid van communicatie en de geheimzinnige wegen van communicatie, de communicatie in het museum en de communicatie tussen de communicatie in het museum en de communicatie in de gemeenteraad: *die* communicatie was pover geweest.

Als je de radio net wat harder had gezet om het antwoord beter te kunnen volgen, moest je weer plakken en monteren aan nieuwe woord- en zinraadsels.

Fuchs poogde uit te leggen dat alle misverstanden en communicatiestoornissen waren voortgekomen uit verschillende interpretaties van beleid en beheer.

Ik geloofde hem. Hij gaf ruiterlijk toe 'van de gemaakte fouten te hebben geleerd. . .' – en dan kwam er weer zo'n subliem mozaïek van woordblokjes, die alleen na studie tot zinnen gereconstrueerd kunnen worden.

Het waarom van het gesprek stond de volgende dag in de krant.

Het ten onrechte bestede bedrag in de jaren 91 en 92 bedroeg 4,2 miljoen gulden.

Niets.

In de kunstwereld een te verwaarlozen som. Mijn sympathie voor Fuchs werd groter. Heisa om niks. Gekruidenier van klerken om hem heen. Leve een man met flair en gevoel voor de galop.

De wethouder heette Engering.

Engering vindt dat Fuchs op een gegeven moment had moeten ingrijpen: 'De financiële administratie had voortdurend grote achterstanden'.

Net als zijn zinnen. Ze hebben tijd nodig, warrig is niet snel. Rudi Fuchs lijdt aan een voortdurende achterstand in alles (financiële administratie, brieven beantwoorden, eieren, vrienden bellen) en leeft in zekere zin steeds een beetje in het verleden. Hij is een eerlijke, ouderwetse man, die in een ouderwets tempo door de moderne kunstwereld wandelt en in voortdurend gevecht met tijd en administratie is gewikkeld.

'Grote vraagtekens plaatsten de onderzoekers bij het reisgedrag van de voormalig directeur.'

Fuchs verreisde en verblijfkostte in het jaar 1992 voor *f* 442.000,-.

Vier en een halve ton op een declaratieformulier. Het leven als prestatie. Eén dag in 92. Twee dagen. Een week in september, een maand in mei. En voort ging het. Eerste klas, hoogste klas, in de wolken, over de maan en terug naar een plekje op de aarde.

Waar is die man in hemelsnaam naar toe geweest? Door welke republieken hebben ze hem heengesabeld? Vloog hij in juli, geblinddoekt en met een zakdoek ether bedwelmd, in een Concorde twintig keer op en neer naar Peking? Wie hebben daar belàng bij?

'Elk bewijsmateriaal ontbreekt', stond er in het verslag.

Maakt me niet uit, als hij maar gezond is.

Rumoer

REDACTIE WIM DE JONG

Crowded House zit qua 'vibes' fout bij de AVRO

De AVRO neemt de zaak in elk geval niet licht op, de AVRO gaat nog een 'nader onderzoek instellen naar de precieze toedracht'. Wat is er aan de hand? Dinsdag was er een gala-avond, zo'n ouderwetse gala-avond met Edison-winnaars en sterren van divers allooi. Het *Grand Gala du Disc* dus, terug van weggeweest.

Crowded House zou daar ook verschijnen. En Crowded House *was* er. Maar op tv (vanavond deel 2) zal geen Crowded House te zien zijn. De groep werd tijdens de opnamen 'vriendelijk verzocht' het podium te verlaten.

Met EMI, de platenmaatschappij van Crowded House, heeft de AVRO uitgebreid nagepraat over het incident. Beide partijen zijn tot de slotsom gekomen dat 'de fout niet eenzijdig bij de groep, de regie of het produktieteam ligt'. Maar dat het lastige klieren zijn, die jongens van Crowded House, dat is 'ze' bij de AVRO moeilijk uit het hoofd te praten.

Er was al veel irritatie, zegt de persvoorlichter. Tijdens de repetities was het geklaag over de geluidskwaliteit niet van de lucht. De opnamen begonnen en Crowded House werd aangekondigd. Crowded House kwam op, maar wilde eerst sound-checken. 'Wel tien minuten, terwijl het publiek maar zat te wachten'. Eindelijk werd *Distant sun* toch ingezet. Waarop 'er een onvolkomenheid in het geluid kwam'. De manager van de band maakte een teken van *opnieuw*; regisseur Theo Ordeman zei *ho*, wie is hier de baas en stuurde de band weg.

Volgens EMI was de sound-check 'een keiharde afspraak' en berustte de aanvaring tussen regisseur en manager op een 'lullige miscommunicatie'. Toen de geluidstechnicus een verkeerde schuif open zette, leek Ordeman niet meteen te weten wat er aan de hand was. De bandmanager wilde te hulp schieten maar werd verkeerd begrepen.

Neil Finn, Crowded House: 'klier'

Kan voorkomen, vindt EMI. Nog diezelfde avond was het probleem uit de wereld en kreeg de groep een herkansing. Ze weigerde, want 'de *vibes* waren volkomen verkeerd'. **Nicoline Baartman**

Sabotage en geldgebrek zitten Toorophuis dwars

Krijgt Domburg een nieuw museum? Ja, zegt voorzitter Ventevogel via zijn autotelefoon, ergens tussen Vlissingen en Leeuwarden. 'Als we het geld vinden.'

Volgens hem wordt zijn Stichting Marie Tak van Poortvlietmuseum Domburg, die het paviljoen wil oprichten naar plannen van architect Cees Dam, gesaboteerd. 'Het komt weer uit Zeeland', denkt men – en *men* is volgens de voorzitter het Prins Bernhard Fonds. Die denken dan: 'Daar komen toch nooit honderdduizend bezoekers?'

Vele gerenommeerde kunstenaars kwamen vroeger naar Domburg. Ze hielden er van de heldere, wisselende lichtval. Tot die zogeheten Domburgse groep behoorde naast Jacoba van Heemskerk en Jan Toorop ook Piet Mondriaan.

In 1911 nam Toorop het initiatief tot de bouw van een houten expositiegebouw vlakbij het strand van Domburg. Tot in 1920 organiseerde de groep er elke zomer tentoonstellingen. De gemeente Domburg wil het houten tentoonstellingsgebouw herbouwen en de traditie van de zomerexposities doen opleven. Als het geld gevonden wordt, krijgt Domburg zijn Tak van Poortvliet Museum.

Met de bouw ervan is een bedrag van 900 duizend gulden gemoeid. 'Ruim de helft daarvan is binnen', zegt Ventevogel. Het ministerie van Economische Zaken, dat 'kwaliteitsverbetering in Domburg' wilde subsidiëren, verstrekte 400 duizend gulden en particulieren nog eens een ton.

Dat is nog te weinig. Er is een financieringstekort van 400 duizend gulden. 'Zonder dat geld krijgt Domburg geen museum.'

Als het gebouw er komt, organiseert het museum in 1995 de expositie *Jan Toorop in Domburg 1898-1923*. Voor het Mondriaanjaar 1994 wil de Stichting de expositie reconstrueren die Jan Toorop er in 1912 inrichtte.

Paul Depondt

Toorops houten expositiegebouw aan het strand van Domburg.

De Appel gaat varen in Carré, maar niet bellen!

Op 15 november wordt het verbouwde Carré heropend en een dag later staat René Froger te galmen in de nieuwe toneelopening. Maar ook Toneelgroep De Appel keert terug aan de Amstel, waarmee een traditie hersteld wordt.

Dit seizoen wordt Erik Vos' enscenering van Shakespeares *As you like it* verwacht en in het geheim wordt nu gewerkt aan een herneming van hèt grote Appelsucces van de afgelopen jaren: *Trilogie van het Zomerverblijf* van Goldoni. Die produktie brak alle records, mede door de spectaculaire vormgeving van Tom Schenk: het Appeltheater werd er voor onder water gezet en op dat water voeren bootjes en acteurs dansten een waterballet.

De *Trilogie* komt terug en wel in Carré. Er moet vooral technisch nog van alles besproken worden en zowel bij De Appel als bij Carré doen ze er nogal geheimzinnig over ('Het wordt bestudeerd door wijze heren'), maar het gaat gebeuren. In het seizoen 94/95 zal Oscar Carrés piste onder water worden gezet en zullen er bootjes varen.

Marjolein Bodegraven van Carré: 'Het zou natuurlijk enig zijn en we willen het heel graag, De Appel hoort ook een beetje bij ons. Maar als het nu al in de krant staat, willen de mensen meteen kaartjes reserveren en dat kan nog niet.'

De Amsterdamse Appel-vrienden moeten dus nog even geduld hebben. Als het zover is, zal er ongetwijfeld een *Trilogie* 06-lijn geopend worden. **Hein Janssen**

Molier mag Bomans Nu van rechter maken

Godried Bomans zal zich met een brede grijns omdraaien in zijn graf en rustig verder slapen. Er komt in maart '94 toch een voorstelling over zijn leven en werk – daar heeft 's lands hoogste rechtsorgaan voor gezorgd.

De voorzitter van de afdeling Rechtspraak van de Raad van State bepaalde deze week, dat de jonge regisseuse Carina Molier 53 duizend gulden van de gemeente Amsterdam moet krijgen om haar produktie *Bomans Nu* te kunnen maken.

Die subsidie was haar eerder dit jaar toegezegd, maar de commissie cultuur van de Amsterdamse gemeenteraad legde het positieve advies van de Kunstraad naast zich neer omdat er extra geld nodig was voor de jaarlijkse zomerproduktie van 'Het Amsterdamse Bos'. Daar komt veel publiek op af en dat vonden de raadsleden belangrijker dan iets artistiekerigs rond Bomans.

'Het Amsterdamse Bos' krijgt sinds kort een structurele subsidie van 75 duizend gulden, maar dat is onvoldoende om zo'n grote groep acteurs normaal te kunnen betalen. Dat extra geld, waarvan de raad vond dat het nodig was, werd toen door middel van de bekende vestzak-broekzakmethode weggehaald bij Molier.

Het Amphitheater, dat *Bomans Nu* zou produceren, pikte dat niet en ging tegen het besluit in beroep bij de Raad van State. Met succes, want in een zogeheten voorlopige voorziening van de afdeling rechtspraak werd deze week bepaald dat Amsterdam alsnog 53 mille aan Molier moet doen toekomen.

Eric de Ruijter, coördinator van het Amphitheater: 'Een prettige uitspraak natuurlijk, niet alleen voor Carina Molier, maar ook voor andere theatermakers die in de toekomst wellicht getroffen worden door dergelijke manoeuvres van overheden. De Amsterdamse raad heeft met twee maten gemeten en dat wordt nu terecht teruggedraaid. Bovendien blijkt nu dat de overheid een advies van een kunstraad niet zo maar naast zich neer mag leggen.'

André Jansen, van de Amsterdamse afdeling kunstzaken, wil nog niet reageren, omdat hij eerst de schriftelijke motivering van de Raad van State wil lezen. Eerder al had hij laten weten dat hij ook vond dat het allemaal niet netjes was, maar dat het wel mòest.

Een woordvoerder liet weten dat de gemeente vanzelfsprekend de uitspraak van de Raad van State volgt en dat Molier haar 53 duizend gulden zal krijgen. En dat dat geld niet bij 'Het Amsterdamse Bos' dan wel elders wordt weggehaald.

Bomans Nu zal betaald worden uit de pot algemene middelen en daar zal de schrijver tevreden mee zijn. **Hein Janssen**

Een lint om een bom

Frida Kahlo: 'Mijn jurk hangt daar of New York' (1933).

Frida Kahlo's atelier. FOTO MARIANA YAMPOLSKY

Diego Rivera's befaamde muurschilderingen zijn er niet te zien – die laten zich nu eenmaal moeilijk verplaatsen – maar verder is er weinig uit leven en werk van het Mexicaanse kunstenaarsechtpaar Diego Rivera en Frida Kahlo dat *Europalia Mexico* onbelicht laat. Exposities in Brussel, Gent en Luik bieden nieuwe brandstof voor de *Fridamania* – in Den Haag is zelfs Kahlo's sterfbed tentoongesteld. Enige kanttekeningen bij haar hagiografie hadden *Europalia* niet misstaan.

door Paul Depondt

Frida Kahlo en Diego Rivera, munteenheden van de Mexicaanse schatkist

HET IS EIGENLIJK potsierlijk theater.

Achter een doorzichtig gordijn staat een replica van haar prachtig gepolitoerde hemelbed uit Het Blauwe Huis in Coyoacán waar ze in 1907 is geboren en in 1954 is gestorven; daarvoor op een sokkel onder een glazen huls haar gipskorset, kleurrijk beschilderd met hamer en sikkel. In een van de zaaltjes van het Haagse Paleis Lange Voorhout, dat in het kader van *Europalia Mexico* bijna vijftig van haar werken exposeert, hangen niet drie of vier, maar wel tien foto's van Frida Kahlo *en su lecho de muerte*, op haar sterfbed.

Op een late zomermiddag van 1925 kwam in Mexico Stad het treintje naar Xochimilco in botsing met de krakkemikkige bus waarmee Frida Kahlo naar huis ging. Het plaatstaal van de bus boog langzaam om, er klonken kreten en passagiers werden naar buiten geslingerd. Frida had tientallen fracturen, aan het bekken, aan lendenwervels en aan haar rechtervoet. Een ijzeren staaf was langs de linkerdij en de vagina haar lichaam binnengedrongen.

Getuigen van het ongeval vertelden hoe er iets vreemds was gebeurd. Kahlo was volledig naakt; de botsing had haar kleren losgerukt. Over haar bloedende lichaam was een pak goudpoeder, dat een huisschilder op de bus vermoedelijk bij zich had, uitgestrooid. De mensen riepen: *la bailarina, la bailarina!* Ze dachten dat ze een danseres was. Toen ze uit de bus was gehaald, legden ze haar neer in de etalage van een biljartzaal, op een biljarttafel.

Het biljart had in Paleis Lange Voorhout een nog gruwelijker maar tegelijk overweldigender tafereel kunnen opleveren. Maar moet die hele santenkraam er wel bij? Mexicanen houden van overdrijving, geraffineerde leugens en uit de hand gelopen theatraliteit, maar vooral ook van zwartgallige humor en sterke verhalen. Hoewel de dichter Octavio Paz, misschien wel de grootste kenner van de Mexicaanse cultuur, het schrijven over de psyche van een volk dubieus vindt, heeft hij vele honderden pagina's van zijn oeuvre gewijd aan 'de eigenaardigheden van mijn land'. De groteske heiligverklaring van Frida Kahlo, vooral sinds de grote overzichtsexpositie in de jaren zeventig in het Palacio de Bellas Artes in Mexico Stad, is volgens Paz zo'n eigenaardigheid.

In Mexico komt ze naar voren als een militante heilige en wordt haar gevarieerde erotische leven verborgen gehouden. In Europa en de Verenigde Staten daarentegen wil men niets liever horen dan intieme details over haar en haar man Diego Rivera, of over haar minnaars, over haar moedige leven tussen die *machos* en over de tweeëndertig operaties die ze onderging.

Sinds enige jaren viert de *fridamania* hoogtij, ook in Nederland, zelfs in Flevoland waar schilderes Marianne Koeten collages maakt met als onderwerp de persoon 'Frida Kahlo'. Binnenkort wil de Nederlandse mimespeelster Dea Koert haar trilogie voltooien 'over Kahlo's leven, dat zich op de toppen van het drama afspeelt', ook al is er geen subsidie meer verleend. Marcella Violante en Paul Leduc maakten films over haar leven; ze is honderden keren gefotografeerd door haar vader, 'hoffotograaf van de Mexicaanse geschiedenis', door Lucienne Bloch, Gisèle Freund, Nickolas Muray, Edward Weston, Fritz Henle en Lola Alvarez Bravo. Maar vooral sinds de biografieën van Hayden Herrera (de nauwkeurigste maar tegelijk ook een produkt van vurige bewondering) en Rauda Jamis (geen wetenschappelijke biografie maar volgens de schrijfster 'een interpretatie') is Frida Kahlo een voor velen onweerstaanbare cultfiguur.

Haar leven was een aaneenschakeling van medische ingrepen waarover ze in haar dagboek en in de brieven aan haar vrienden en minnaars schreef. Op haar zevende had ze polio, waar zij een misvormde rechtervoet aan overhield. Ze noemden haar 'Frida hinkebeen'. Door het ongeval was haar torso ingezakt en moest ze rugbeugels en gipskorsetten dragen. In bed hingen er zandzakken aan haar voeten om haar wervelkolom weer recht te trekken.

Die hele geschiedenis van Frida's ongeval, maar ook de afloop van haar liefdesverhouding met Rivera zijn door en door Mexicaanse fantastische vertellingen. Haar ziekbed noemde ze 'die kist' of 'die doodskist'; haar huis – La Casa Azul – is wel eens vergeleken met het ouderlijk huis dat Henry James beschreef: zo levendig als de binnenkant van een grafkist. En toch ging het er soms ook bijzonder vrolijk aan toe. Aan het baldakijn van haar bed bungelden dan aangeklede skeletten en al even bizar gekostumeerde Judassen. Dan vormde er zich rond haar hemelbed een toneeltje en speelde ze met haar voeten poppenkast. Ze vond het ook heerlijk om vrienden door een gat, dat in haar gipskorset was opengelaten, te laten kijken naar de rauwe wonde van de zoveelse rugoperatie.

De kunsthistoricus Luis Cardoza y Aragón meende dat 'Diego en Frida deel waren van het spirituele landschap van Mexico, zoals Popocatepetl en Iztaccihuatl in de vallei van Anahuac'. Hij had gelijk. Zoals heiligen of halfgoden hadden ze geen achternaam nodig. Volgens haar biografe Herrera was voor tijdgenoten hun huwelijk een verbintenis tussen leeuwen, met liefdes, ruzies, scheidingen en lijden. 'Diego en Frida waren munteenheden van de Mexicaanse nationale schatkist.' Ze zijn de Simone de Beauvoir en de Jean-Paul Sartre van Mexico, 'significant others' die toch hun leven delen.

Ach, ze schreven elkaar belachelijke liefdesbriefjes, zelfs op papieren zakken, waarin ze elkaar 'eeuwige trouw' beloofden. Hun levensgeschiedenis heeft de proporties van een operette in vele bedrijven; het is een mengeling van boertige klucht en melodrama, en het toneel ervan staat nu achter dat gordijn in Paleis Lange Voorhout: het bed.

De personages zijn archetypen uit de Mexicaanse cultuurgeschiedenis. Diego is de muurschilder en demiurg, een *panzón* (dikbuik) met een kikkerachtig voorkomen, een charismatische, door een tellurische kracht gedreven kunstenaar die kilometers muur heeft beschilderd. Hij draagt een Stetson-hoed, grote zwarte mijnwerkersschoenen en een brede leren riem met patroongordel; een *macho* die met zijn revolver zwaait om zijn emotionele evenwicht te bewaren of om zich te ontlasten. Zijn vrouw Frida, gekleed in kostuums uit andere tijden, in bizarre *huipils* met Indiaanse sandalen, is het *monstre sacré*, autodidact en amateur, bedlegerig door een spectaculair ongeval; ze heeft tientallen zelfportretten gemaakt, kleine en bescheiden formaten, drinkt tequila als een mariachi, zo'n straatmuzikant, rookt zware tabak en haar taal is gekruid met ruwe schuttingswoorden.

Het derde hoofdpersonage is *la pelona*, de dood in vele gedaanten, de *calaveras* of aangeklede skeletten die we kennen uit de etsen van José Guadalupe Posada. En ten slotte de figuranten: het gehele Mexicaanse volk. De plot is samen te vatten in een bekende uitspraak van Diego Rivera: 'Ik wil mijn tandenborstel met niemand delen.' Iedere indringer dreigt hij met zijn pistool neer te schieten.

Dat theater krijg je te zien op de muurschilderingen van Rivera en ook in de kleinere schilderijen en zelfportretten van Kahlo; bij hem zonder enige passie en met veel revolutionair poeha, bij haar veel poëtischer maar soms ook pathetisch, misschien zelfs hysterisch.

De personages figureren op enkele van die schilderingen, die het Gentse Museum voor Schone Kunsten (naast werken van José David Alfaro Siqueiros en José Clemente Orozco) op grote foto's evoceert. Op *Zondagsdromerij in het Alameda-park*, vroeger in het Hotel del Prado in Mexico Stad en nu in het Museum van Diego Rivera, staan ze als het ware allemaal na afloop van de voorstelling op de bühne: in het midden een aangekleed skelet, naast de dood een zelfportret van Rivera als kind en achter hem zijn vrouw Kahlo tussen alle denkbare figuren uit de gehele Mexicaanse geschiedenis.

Diego Rivera met precolumbiaans beeld. FOTO FRITZ HENLE

Hoe kan je het karakter schilderen van zulke ongrijpbare persoonlijkheden als Kahlo of Rivera?

De vele Europalia-exposities zijn, hoe schitterend de tentoongestelde voorwerpen ook zijn, een gemiste kans. Je krijgt er door een hinderlijke versnippering geen vat meer op.

In Brussel zie je het bekende *De twee Frida's* hangen, in Gent tekeningen en schilderijen van de muralisten, in Luik werken van Mexicaanse schilderessen, in Charleroi de maskers, in Brussel krijg je ook de doodsrituelen te zien, en in Den Haag het werk van Frida Kahlo. Nergens lees je iets diepzinnigs over de opvallende theatraliteit van hun kunstenaarsleven, nauwelijks iets over hun Stalin-verering, weinig over Frida's biseksualiteit, helemaal niets over die bizarre muralisten-cultus en de al even uitzinnige *fridamania*. Misschien heeft die belangstelling voor die met bloed doordrenkte schilderijen van Kahlo, taferelen in de verloskamer, moord, zelfportretten in korset, wel iets te maken met die *post human*-interesse voor die al even bizarre en theatrale Franse zelfverminkster Orlan?

'De kunst van Frida Kahlo is een lint om een bom', beweerde André Breton. Hij zag in haar de *beauté convulsive* waarover hij het had in zijn *Nadja*, die dramatische schoonheid van een geblesseerd lichaam. 'De schoonheid zal CONVULSIEF zijn of zal niet zijn', schreef Breton in dat boek. Het woordje *convulsief* verwijst naar de door hem ook in *L'Amour fou* aangetoonde grote verwantschap tussen de erotiek en de esthetische ontroering.

In de medische wetenschap echter wijst het op spieren die zich afwisselend krampachtig manifesteren en dan weer ontspannen, op stuiptrekkingen en ontembare driften. Bij Breton uitte zich dat in zijn vele *collères*, maar ook in zijn verzamelwoede; bij Kahlo in haar theatrale *mexicanidad*, haar doodsverachting en haar liefdesleven. Meer dan eens zei ze dat het leven uiteindelijk niets anders is dan 'de liefde bedrijven, een bad nemen en opnieuw de liefde bedrijven'.

Paz meent in zijn *re/visies* over het werk van de muralisten dat het gezond is om jezelf en anderen niet al te serieus te nemen. 'Maar dat houdt op zodra je je zelfrespect en je respect voor de mensen verliest.' In veel van zijn boeken heeft hij schitterende bladzijden gewijd aan 'de veinzer', de leugenaar die met een voortdurend improvisatievermogen zich voortbeweegt in een gebied met drijfzand. 'Met de minuut moet het personage dat wij willen spelen opnieuw gemaakt, opnieuw gecreëerd en gewijzigd worden tot het moment waarop werkelijkheid en schijn, leugens en waarheid vervloeien.'

Kahlo is heilig verklaard. 'Ze stierf in een geur van stalinistische heiligheid', zegt Paz. Maar ook Rivera, met wie ze niet een maar twee keer is getrouwd, is zo'n Mexicaanse heilige. Hun biografieën staan vol opgeklopte verhalen en zelfs flagrante leugens. Het zijn groteske hagiografieën met de bedoeling hen te canoniseren en te mummificeren. Ze zijn bijgezet in de *Rotonda de los Hombres Ilustres*: Rivera letterlijk op die begraafplaats van beroemde Mexicaanse burgers; de as van Kahlo in een precolumbiaanse kruik.

Het muralisme was, in de jaren twintig en dertig, een soort culturele legitimatie van de jonge revolutionaire staat. Er was wellicht geen betere consecratie denkbaar, meent Paz, dan de muurschildering. Want zonder de Revolutie zou die schilderkunst niet hebben bestaan of er in elk geval heel anders hebben uitgezien. De muurschilderkunst is 'het wassenbeeldenmuseum van het Mexicaanse nationalisme'. Het is een cultus: de schilders zijn een soort heiligen en daarom bekijken de Mexicanen hun schilderingen zoals gelovigen heiligenbeelden bekijken. In feite moet de werkelijke geschiedenis van het *muralismo*, maar ook van Diego en Frida, nog geschreven worden.

Paleis Lange Voorhout, Den Haag: Frida Kahlo, La Casa Azul.
Tot en met 21 november.
Museum voor Schone Kunsten, Gent: De Mexicaanse Muralisten.
Tot en met 12 december.
Musée d'art moderne, Luik: Regards de femmes.
Tot en met 1 december.
Octavio Paz: De kunst van Mexico.
Meulenhoff, *f* 39,50.
Whitney Hadwick & Isabelle de Courtivron (samenst.): Significant Others.
Thames and Hudson, import Nilsson & Lamm, *f* 52,65.

BATTUS

DAN IS ER NIETS AAN DE HAND

De filmkunst is nu definitief in het bezit van kleuters en peuters. De zangkunst is al jaren het eigendom van kleuters en pubers. De televisiekunst is met ingang van vandaag in handen gekomen van de verkopers van maandverband en whisky. De bouwkunst is natuurlijk een zaak van projectontwikkelaars en autotelefonen.

Waar gaat de schrijfkunst heen?

Lang leek het of onze brave zestigjarige schrijvers hun boeken kwijt moesten aan de leerlingen van middelbare scholen. Dat is ook wel zo. Maar het betreft hier gedwongen nering. Die leerlingen lezen omdat het moet. Ze kiezen het dunste boekje. Ze lezen een boek met samenvattingen. Ze lezen literatuur zoals ze de Stelling van Piet Apegras en de Wet van Gay Luizak leren: met frisse tegenzin, maar het moet, want dan krijg je een diploma en met dat diploma misschien een baan, en met een baan hoef je nooit meer een boek te lezen.

Werkend Nederland heeft geen tijd om te lezen en lerend Nederland heeft geen zin om te lezen – is het daarmee afgelopen met de literatuur? Produktie zonder consumptie, dat is immers ongehoord – al is het misschien de essentie van kunst.

De gebeurtenissen van de laatste dagen leveren de bevrijdende oplossing. Er is een groep van miljoenen Nederlanders, die kunnen lezen, die willen lezen, die geld hebben om boeken te kopen en die de tijd hebben om rustig te genieten van onze literatuur. Ik bedoel natuurlijk de groep van mensen boven de 55 die met VUT, pensioen of AOW zijn. Zij hebben geen zin in een flauwekulfilm over dinosaurussen (Scheurt u wel eens iets uit de krant? Ik deed het gisteren met een mooie zin op de filmpagina. Aan het eind van zijn artikel over de film Jassespark schreef Peter van Bueren: 'Als je er verder niet bij nadenkt, dan is er niets aan de hand.' Die zin mag van mij boven de ingangen van alle bioscopen in de wereld worden gebeiteld). Zij, ik had het over de Ouden, hebben geen oren voor *house*. Zij kopen geen maandverbanden en whisky. Zij beoordelen grote gebouwen op de kwaliteit van de liften.

Deze machtige groep ontwaakt. Het kijven tussen mevrouw d'Ancona en mevrouw Terpstra was de opening van een debat, dat nog zal voortduren tot beide dames in een Ouden-huis zitten.

D'Ancona noemde Terpstra 'onfris'. Terpstra zei dat de letterlijke betekenis van 'onfris' is: *moreel vies*. Zij vergist zich: de letterlijke betekenis van 'onfris' is: *vies*. Het woord wordt echter bijna altijd in de niet-letterlijke betekenis gebruikt. Het was een debat tussen twee onfrissen. Want d'Ancona hàd toch echt gezegd dat er over zes jaar geen Ouden-huis meer zal bestaan. En de partij van Terpstra hàd toch echt gezegd dat ze zeventien miljard op de zorg wilden besparen. Alle latere geruststellingen zijn dan ongeloofwaardig.

Een technisch bezwaar tegen het lezen door Ouden was de verminderde werking van het oog. Hier brengt de elektronische toekomst van het boek uitkomst. Elk boek kan met letters van een vuist hoog op een scherm vertoond worden, en desnoods door een robot worden voorgelezen.

Wat zal de invloed zijn op onze literatuur als de lezers allemaal boven de 55 jaar zullen zijn?

Ongetwijfeld hebben onze auteurs zich iets aangetrokken van het feit dat hun lezers niet meer veertig jaar oud zijn maar vijftien. Jeroen Brouwers heeft zich nog eens razend gemaakt op deze infantilisering. Hoe zullen ze in de toekomst gaan schrijven als ze beseffen dat hun lezers nu 65 zijn?

Onze grote schrijvers zijn zelf allemaal al Oud. Dit wordt wel eens gezien als een dreiging: er komen geen opvolgers. Onzin. Die opvolgers moeten alleen maar zorgen om 55 te worden. Schrijven wordt, net als lezen, het terrein voor de Ouden.

Waar zal die literatuur over gaan? Niet over oude mensen natuurlijk. Simone de Beauvoir, Jacoba van Velde, Henk Bernlef, dat moeten de jonkies maar lezen. De Ouden hebben geen behoefte aan verhalen over stervende en dementerende mensen. Ze willen lezen over liefde en strijd, over reizen en moorden, over ideeën en avonturen. Kortom: al die onderwerpen waar de volwassenenliteratuur altijd al over ging. Ze hebben geen haast; ze willen best dikke boeken lezen. Ze hebben geen vooroordelen: ze schrikken nergens van. Ze zijn precies de ideale lezers van de volbloed-romanschrijver, die het niet gaat om het geld, om de prijzen, om de verfilming, maar om het verhaal, de taal.

Willem Frederik Hermans! Harry Mulisch! Jan Wolkers! Cees Nooteboom! Gerard van het Reve! Trek u niets aan van wat uitgevers en marktonderzoekers beweren. Uw glorietijd komt. Schrijf een mooie, dikke, echte, spannende, boelverserende, opschuddende roman. Miljoenen Ouden wachten erop.

'Literatuur met een hoofdletter L' was de ongelukkige term voor de Echte Literatuur. Dat wordt in de toekomst: Literatuur met Grote Letters.

Advertenties

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Ina Timmerman
tel. 020-562.2845, fax: 020-562.6283
reserveringen: 020-562.6270

KUNSTHAL ROTTERDAM

Oaxaca
Magie van Mexico
26/09 t/m 5/12

Miquel Barceló
Gouaches van Mali
28/08 t/m 10/10

K.J. Gellings (1892-1959)
Ontwerpen voor siersmeedwerk en keramiek
29/08 t/m 10/10

Jos Collignon
Grote Lijnen en Details (cartoons)
27/08 t/m 3/10

WESTZEEDIJK 341
INFO: 010 - 44 00 300

CASCO
PURE PAINT
TWAN JANSSEN
presentatie:
3 okt t/m 24 okt
wo t/m zo 13.00 - 17.30 uur
opening:
2 oktober, 16.00 uur
lezing:
6 oktober, 20.00 uur
Paul Donker Duyvis
over ironie en humor in de beeldende kunst
Oudegracht 366, 3511 PP Utrecht 030-319995

LINK
Floor van Keulen
t/m 10 oktober
Smidswater 15, Den Haag
Telefoon 070-346 42 24
di. t/m zo. 11.00 tot 17.00 uur

Tot 12 november:
"Geregistreerde reizen"
een tentoonstelling van schilderijen - sculpturen - keramiek, samengesteld door galerie
Nanky de Vreeze
te Amsterdam:
Kees Bierman
Alfred Degens
Gerda Edens
Hans van Eerd
Elsa Hartjesveld
Ra van der Hoek
Gea Karhof
Jan Martens
Henri Plaat
Joan Seyferth
Zwolsche Algemeene ZA Verzekeringen
Buizerdlaan 12, Nieuwegein.
Tel. 03402 - 77911
Openingstijden werkdagen 9.00-18.00 uur.

OPEN ATELIERS
NIEUWMARKT
2 en 3 oktober
12.00 - 18.00 uur
Informatie en Opening:
Bethaniënklooster
Barndesteeg 6
Amsterdam
Opening
2 oktober 11.00 uur
Auke Bijlsma
African Section
AMSTERDAM '93

de Volkskrant bereikt
475.000 echte
cultuurliefhebbers

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Alsof Van Gogh zijn eerste grote tentoonstelling krijgt, alsof de *Max Havelaar* een eeuw na dato wordt herontdekt. De expositie van het werk van Pieter Oosterhuis in het Amsterdamse Gemeentearchief maakt dat de geschiedenis van de Nederlandse fotografie in de negentiende eeuw moet worden herschreven. Een ereplaats moet worden ingeruimd voor een tot dusver onbekende fotograaf, wiens oeuvre zich blijkt te kunnen meten met dat van zijn beroemde tijdgenoten.

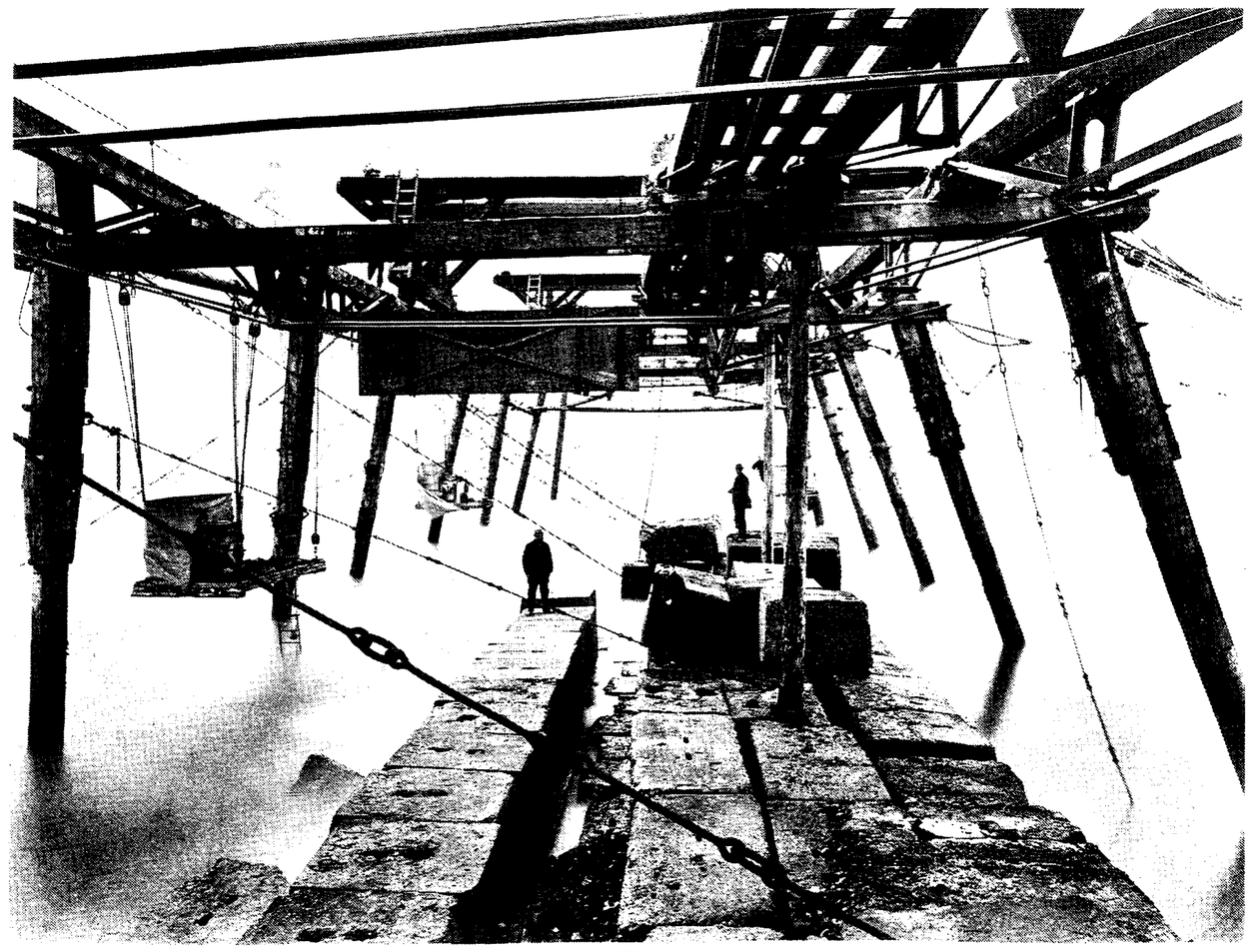

Aanleg van het Noordzeekanaal, havenhoofd in IJmuiden met stormschade, 1869. FOTO COLLECTIE GEMEENTEARCHIEF VELSEN

Oneindigheid in twee dimensies

door Melchior de Wolff

STEL DAT DEZE week, voor het eerst sinds het verschijnen van het boek in 1860, een nieuwe druk zou zijn gepubliceerd van de *Max Havelaar*.

In de eerste plaats zou het boek niet 'de Max Havelaar' worden genoemd, daarvoor zou het te onbekend zijn. In de tweede plaats zouden er in sommige kranten stukken verschijnen, geschreven door figuren die nooit eerder een fractie van het boek hadden gelezen, maar die nochtans een dappere poging zouden doen om de bijzondere kwaliteiten ervan onder woorden te brengen. Eén criticus zou het al na een paar bladzijden voor gezien houden; hij zou een huisbakken stuk produceren waaruit bleek dat hij het 'te lang' had gevonden, dat hij zich niet in de compositie kon herkennen, hoewel hij zou toegeven dat het boek 'zeker voor een roman buitengewoon informatief' kon worden genoemd en dat de auteur 'zo te zien goed thuis was geweest in de negentiende-eeuwse koloniale verhoudingen'.

Ten slotte zou een klein aantal lezers en schrijvers die tot dan toe hun bewondering voor Douwes Dekker min of meer onder allerlei stoelen en banken hadden gestoken, op gepaste toon hun instemming hebben betuigd met het initiatief tot deze herdruk: het was waar, meer dan een eeuw lang had de Nederlandse literatuur haar belangrijkste grondlegger op een onhoffelijke en idiote manier genegeerd.

Het zou, met andere woorden, een absurde situatie zijn geweest, een literaire onmogelijkheid die niemand zich zou kunnen voorstellen – alsof nu pas voor de eerste keer het oeuvre van Vincent van Gogh serieus zou worden geëxposeerd. Het absurde is echter dat een dergelijke situatie wel mogelijk is in de Nederlandse fotografie.

De tentoonstelling die gisteravond in het Gemeentearchief van Amsterdam werd geopend door de rijksbouwmeester, prof. ir K. Rijnboutt, vormt daarvan het even pijnlijke als flonkerende bewijs. Het overzicht had misschien beter door de koningin kunnen worden ontsloten, want in één beweging wordt duidelijk gemaakt dat de geschiedenis van de fotografie in het negentiende-eeuwse Nederland, voor zover daaraan überhaupt iets is gebeurd, opnieuw zal moeten worden geschreven. Niet als de geschiedenis van een handvol enigszins fantasieloze, fletse portretfotografen van wie sommigen wel eens een landschap of een stilleven hebben vastgelegd, maar als een periode waarbinnen in elk geval één figuur zonder restrictie kan worden vergeleken met zijn belangrijkste buitenlandse en terecht beroemd geworden tijdgenoten: Carleton Watkins uit Amerika, Roger Fenton en Robert Macpherson uit Engeland, de gebroeders Alinari uit Italië, en uit Frankrijk Charles Marville en Édouard-Denis Baldus.

Pieter Oosterhuis (1816-1885) behoort tot die onuitwisbare categorie fotografen die tegelijkertijd in staat waren een fotografische stijl te vestigen, een norm, een idioom, een combinatie van onbevangenheid en oorspronkelijkheid, en een talent om de wisselvalligheden van de ontluikende techniek om te zetten in een manier van zien die voor eens en voor altijd duidelijk maakte hoe de fotografie een verdieping kon aanbrengen in de realiteit.

Hij had, zoals meer van zijn collega's, aanvankelijk een tekenopleiding gevolgd, en hij liep al tegen de veertig toen hij zijn eerste portretatelier vestigde aan de toenmalige Nieuwezijds Achterburgwal in Amsterdam. Maar vanaf het moment waarop hij met zijn platencamera's dat atelier verliet en zich concentreerde op de ruimte daarbuiten – de werkelijkheid waar je doorheen kon lopen –, vanaf dat moment heeft Oosterhuis zich vrijwel nog uitsluitend beziggehouden met de vraag hoe die ruimte zo volledig en zo *intact* mogelijk kon worden bewaard binnen de dimensies van het platte fotografische vlak.

Het is ongetwijfeld geen toeval dat Oosterhuis zich in eerste instantie heeft toegelegd op de stereofotografie en op de ruimtelijke illusie die door middel van een stereoscoop aan de waarnemer kon worden doorgegeven. Het merkwaardige is echter dat Oosterhuis in het begin niet de beschikking had over een stereocamera, hoewel die al wel in de handel was: hij fabriceerde zijn stereofoto's door snel achter elkaar twee opnamen te maken en het toestel tussendoor een paar centimeter naar links of naar rechts te verschuiven. Dat leverde weliswaar geen 'exacte' stereofoto's op, maar de bedoeling was duidelijk: de paar verweesde voetgangers die onscherp of 'bewogen' door de compositie zwommen, betekenden eerder nog een verbijzondering van het driedimensionale dan een verstoring.

De houding van waaruit de werkelijkheid niet tot een tweedimensionaal compositieschema wordt teruggebracht, maar in haar volle omvang door een foto kan worden vastgehouden, zodanig dat de waarnemer het gevoel krijgt door het beeld te worden *omringd*, is op een even sterke, op een even onmiddellijke manier aanwezig in de niet-stereografische foto's van Oosterhuis. Ze moeten het gevolg zijn geweest van een soort veroveringsdrift, van de ambitie de eigenschappen van het platte vlak als een natuurlijke beperking te accepteren en deze tegelijkertijd te beschouwen als een verwaarloosbare bijkomstigheid die door het perspectief van de lens ongedaan kon worden gemaakt.

Op zijn mooiste foto's, bijvoorbeeld die van de foyer van de Amsterdamse Stadsschouwburg of het hierbij afgebeelde havenhoofd van IJmuiden, gemaakt tijdens de aanleg van het Noordzeekanaal, is dat effect bijna onontkoombaar: het is alsof de afstand tussen de waarnemer en zijn object tot een aftelbaar aantal voetstappen is gereduceerd, en de suggestie dat een eindeloze ruimte binnen een kader van 24 bij 30 centimeter nog steeds diezelfde ruimte is gebleven, een ruimte die de toeschouwer zou kunnen betreden als hij dat zou willen, lijkt door geen enkel praktisch obstakel te worden belemmerd.

Daar komt bij dat veel van Oosterhuis' foto's de sporen bevatten van wat omschreven kan worden als een serie typisch negentiende-eeuwse belevenissen. In opdracht van de spoorwegen en de metaalnijverheid, en van instanties als de Amsterdamsche Kanaal Maatschappij (die verantwoordelijk was voor de aanleg van het Noordzeekanaal), registreerde hij de metamorfose van deze uithoek van het heelal zoals die onder invloed van de industriële revolutie gestalte begon te krijgen: de spoorbruggen bij Culemborg en Moerdijk, de bouwputten aan het IJ waarin later het Centraal Station zou worden neergezet, de constructie van sluizen bij Amsterdam, Veere en Vlissingen.

Het zijn alleen geen foto's die speciaal gemaakt zijn om de een of andere constructieve vastberadenheid te symboliseren (zoals dat later, tijdens de Nieuwe Zakelijkheid, zou gebeuren), en er is zelfs een geval bekend van een aannemer die ontevreden was over de vorm waarin Oosterhuis een opdracht had uitgevoerd. Het is denkbaar dat bepaalde opdrachtgevers de resultaten van Oosterhuis te weinig spectaculair hebben gevonden, dat hij te veel een analyticus was en te weinig een fotograaf die uitvoerde wat men van hem verlangde. Wat hij wilde demonstreren had ook niets te maken met poëzie, met monumentaliteit of met de vraag hoe de triomfen van de techniek moesten worden weerspiegeld. Hij lijkt voornamelijk geïnteresseerd te zijn geweest in de vraag hoe bijvoorbeeld de uiterwaarden langs een rivier zich aan de toeschouwer voordoen, wat er met de horizon gebeurt, hoe het beeldvlak zich vult op het moment waarop zojuist vier enorme gietijzeren overspanningen zijn afgemeerd waaruit een oeververbinding zal worden samengesteld. En dat een dergelijke foto achteraf zo'n buitengewoon monumentale indruk maakt, is waarschijnlijk eerder te beschouwen als een onbedoeld effect of als het gevolg van een antiquarische gevoeligheid dan als iets wat de fotograaf zelf doelbewust heeft nagestreefd.

De vraag is in hoeverre er bij Pieter Oosterhuis sprake is geweest van een diepgewortelde *artistieke* ambitie. Waren er momenten waarop hij, met zijn enorme camera en zijn kwetsbare collodiumplaten door oneindig moerasland zeulend, een scherp ideaal voor ogen had dat verder reikte dan dat van de technische perfectie? Was voor hem de fotografie, om met Fox Talbot te spreken, 'the pencil of nature' – en dus een nieuw filiaal van de verbeelding – of was het vooral een aangelegenheid die vooralsnog te kwetsbaar was om aan allerlei particuliere pretenties te kunnen worden blootgesteld? Of, om dezelfde vraag op een nog gecompliceerdere manier te stellen: hoe komt het dat je bij Oosterhuis voortdurend aan Hans Aarsman moet denken?

Op pagina 59 van *Aarsman's Amsterdam*, dat begin dit jaar werd uitgegeven door Boekhandel De Verbeelding, staat de volgende beginselverklaring:

'Als twee fotografen op dezelfde plek, op hetzelfde moment en vanaf hetzelfde standpunt op de knop van twee gelijksoortige toestellen drukten, dan zouden beiden precies dezelfde foto maken. Hierin komt het machinale van het medium tot uiting en het is onder andere daaraan te danken dat foto's zo verdacht veel op de werkelijkheid lijken. Niet iedereen schijnt zich daarbij te willen neerleggen.

'De voorvechters van de fotografie als kunstvorm schuiven het machinale aspect liefst zo gauw mogelijk onder tafel. Zij vrezen anders een al te gemakkelijke prooi voor hun tegenstanders te worden. Voortdurend hameren ze op de artistieke bedoelingen die ten grondslag zouden liggen aan de ware kunstfoto.

'In de onmetelijke berg foto's die in anderhalve eeuw bij elkaar is gefotografeerd, zitten hier en daar juweeltjes. Vreemd genoeg blijken die meestal gemaakt door mensen die weing pretenties hadden. Mensen die gewoon hun werk deden of mensen die alleen een foto namen als ze zich daar om persoonlijke redenen toe geroepen voelden. Mocht je de wens koesteren dat een paar van die juweeltjes op jouw naam komen te staan, dan ben je eigenlijk bij voorbaat al verloren. Noem jezelf geen vakfotograaf of kunstenaar die gebruik maakt van fotografie. Voor zulke types kent de fotografie geen genade: vroeg of laat vallen ze door de mand.'

PIETER OOSTERHUIS verkeerde in een benijdenswaardige positie. Echte tegenstanders, vijanden van de fotografie, bestonden nog niet. Artistieke geloofsbrieven hoefden nog niet te worden overhandigd. Het was nog niet nodig ideeën in een nevel van pretenties te verpakken. Zilvernitraat werd nog niet versneden met gewichtige abstracties. Zoals Multatuli de kwaliteit van zijn stijl kon afmeten aan een persoonlijke norm, zo hadden fotografen de vrijheid hun idioom te definiëren in termen van de helderheid, de scherpte en de onmiddellijkheid van een medium dat nog niet werd bedolven onder een 'onmetelijke berg foto's' die beter nooit gemaakt hadden kunnen worden.

Een benijdenswaardige positie, omdat elke situatie in feite maar op één manier kan worden gefotografeerd, namelijk: de manier die achteraf beoordeeld zal worden als de enig juiste. (De mooiste negentiende-eeuwse landschappen zijn nooit meer verbeterd; de beste negentiende-eeuwse portretten zijn nooit meer geëvenaard.) Oosterhuis had geen voorgangers aan wie hij zijn eigen talent hoefde te toetsen. Zijn talent bestond eruit dat hij bij elke opname de adequate oplossing voor een gegeven probleem wist te formuleren.

Maar zijn uitzonderlijke status wordt bepaald door het feit dat zijn werk geen enkele vergissing bevat. Geen spoor van effectbejag.

Gemeentearchief Amsterdam: Stoomkracht en stilte. Foto's van Pieter Oosterhuis (1816-1885).
Tot en met 21 november.
Anneke van Veen: Pieter Oosterhuis 1816-1885.
Fragment (Monografieën van Nederlandse fotografen, 3), *f* 95,-.

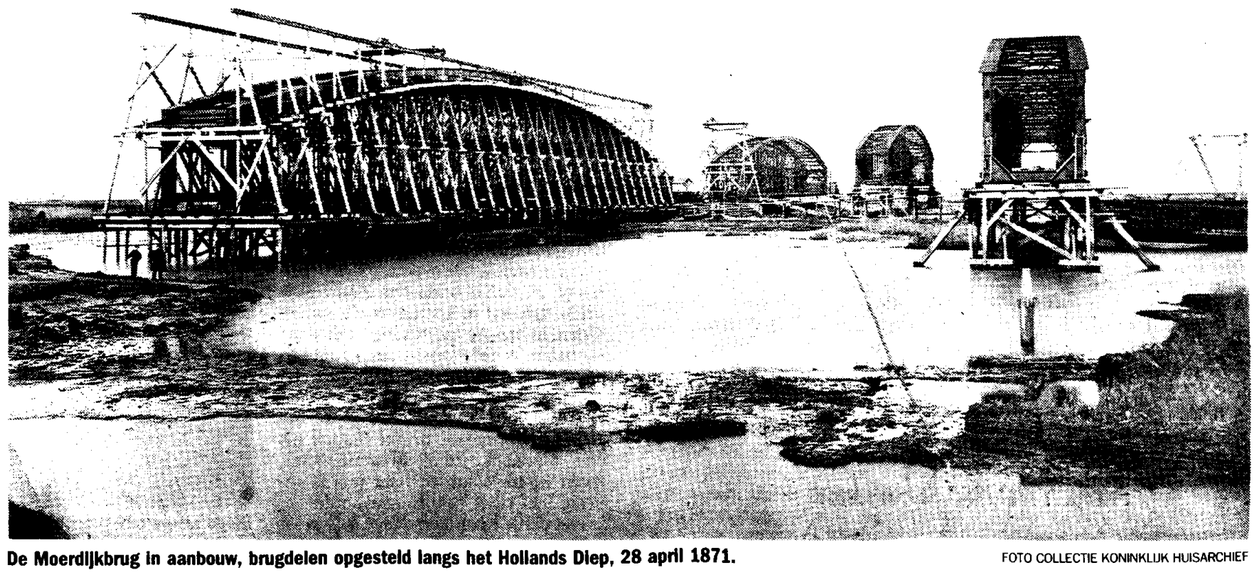

De Moerdijkbrug in aanbouw, brugdelen opgesteld langs het Hollands Diep, 28 april 1871. FOTO COLLECTIE KONINKLIJK HUISARCHIEF

Het foutloze idioom van fotograaf Pieter Oosterhuis

Advertenties

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Ina Timmerman
tel. 020-562.2845, fax: 020-562.6283
reserveringen: 020-562.6270

STEDELIJK
JOHN WESLEY
t/m 10 oktober
GARY HILL
t/m 17 oktober
DANI KARAVAN
t/m 17 oktober
MARION HERBST
t/m 17 oktober
KOEN WESSING
t/m 31 oktober
TIMUR NOVIKOV
t/m 7 november
DE BEST VERZORGDE BOEKEN
t/m 7 november
GEMEENTE-AANKOPEN
t/m 14 november
Infolijn: 020 57 32 737

AMSTERDAM

DE KLOKKEN VAN VOORNE-PUTTEN
Een geluidssculptuur van Toine Horvers in samenwerking met Radio Voorne.
Op zondag 3 october worden de verzamelde uurslagen van de klokken van het eiland Voorne/Putten life uitgezonden door Radio Voorne (95 Mhz op de kabel en 106,9 in de ether)
Uitzendingen rondom 12.00 u. en 18.00 u.
Een project in het kader van Thalassa - Anabasis.

Bull
Galerie Bull
UBALDO SICHI
Schilderijen
t/m 22 oktober
Hoogoorddreef 66-68
Amsterdam Zuidoost
geopend: maandag-vrijdag 9-17 uur

DE PONT
Jean-Michel Alberola
4 september tm 9 januari
verder: de Tuin van Jeroen Doorenweerd
tm 31 oktober
en werken van o.a.
Erik Andriesse, Rob Birza, René Daniels, Jan Dibbets, Guido Geelen, Hans van Hoek, Roni Horn, Anish Kapoor, Sigmar Polke, Richard Long, Gerhard Merz, Marc Mulders, Robert Ryman, Richard Serra, Rosemarie Trockel, James Turrell, Toon Verhoef
DE PONT stichting voor hedendaagse kunst
Wilhelminapark 1 Tilburg
dag. open 11 - 17 uur,
ma. gesloten

ABBAN
t/m 31 oktober
Aanwinsten 1989-1993
(een selectie)
Thierry De Cordier
'La Cuisine (maquette)', 1988
t/m 3 oktober
projectzaal:
Marc Mulders
t/m 12 december in nieuwbouw
Uit de collectie:
'Cobra' (Expérience)
040 - 389730 Bilderdijklaan 10 Eindhoven

In het kader van
Europalia (Mexico)
presenteert
Galerie Mia Joosten
t/m 18 okt. '93
schilderijen van
LUIS FILCER
Keizersgracht 520, Amsterdam
Tel. 020-6257004/6208499
Open wo. t/m vr. 11-17 uur;
za. 12-17 uur,
en eerste zondag van de maand.
Aanwezig PAN '93 - RAI,
standno. 112,
met werken van: Dora Dolz,
Jacqueline de Jong
en Willian van Tijn

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Vissers op de Aran Islands, Ierse westkust. FOTO BILL DOYLE

Thuis is een kluit aarde

Dertig schrijvers kwamen vorige week in Ierland bijeen voor het *Third Dublin International Writers' Festival*. Over 'Homelands' zou het gaan, over thuis, thuiskomen, ballingschap, wortels, heimwee. Over James Joyce die vanuit Parijs elke dag naar Dublin informeerde. Over straatnamen in den vreemde waarvan de geschiedenis je onbekend is. *Our bold little girl* Edna O'Brien, even uit Londen overgekomen naar haar geboorteland: 'Ik denk dat alle schrijvers in zekere zin in ballingschap leven.'

Schrijvers zoeken in Dublin naar hun geboortegrond

door Michel Maas

IERLAND IS LIEF voor Edna O'Brien. 'Omzichtig' is misschien een beter woord voor de sfeer in het zaaltje in Dublin waar ze vanavond voorleest. Er wordt beleefd gelachen, applaus klatert tegen het plafond, lastige vragen worden omzeild en ongewenste onderwerpen gemeden als kokend water. De inleider: 'Zei ik spiegel? Neem me niet kwalijk. Nee, we zullen het hier vanavond niet over spiegels hebben.' Dat hoeft kennelijk ook niet. Het publiek kent zijn *Vanity Fair* en de roddelkolommen van de *Irish Independent*, en dan weet je hoe het zit met Edna en met spiegels.

Het vrijpostige meisje ('*our bold little girl*') keert na lange tijd terug naar huis. Edna, die rotmeid die naar Londen ging om te zwelgen in een zee van mannen. Met de psychiater R.D. Laing zat ze aan de LSD; en met Norman Mailer. . .: '*He said: You're too interior. I said: Norman, I'll strike a bargain with you: You're exterior, I'm interior. Why don't we, uh, combine it?*'

'Ze zouden haar naakt door het dorp moeten schoppen', had de vrouw van de slager tegen haar moeder gezegd, in 1960, na het verschijnen van Edna's debuut *The Country Girls* – Edna had zich toen nog zeer verbaasd over dat 'naakt'; haar moeder zelf had in *The Country Girls* alle ongepaste woorden weggestreept tot de pagina's zwart zagen; priesters verbrandden het zondige werk in het openbaar; en de critici deden het hen na – heel Ierland was over haar heengevallen als God over Adam en Eva. De banvloek is nooit opgeheven zodat schoolkinderen *The Country Girls* nog altijd stiekem moeten lezen, in een bruine kaft.

Maar de schrijfster is terug. En we weten allemaal wat er gebeurd is, dus praten we nergens meer over en maken er een gezellige avond van.

Stijf van de zenuwen zit Edna op het toneel. De grote diva, inmiddels op leeftijd en erkend *ex*-enfant terrible, is nerveus als een klein meisje. Bang, net als de eerste keer dat ze terugkeerde naar haar moeder in County Clare.

Maar als ze eenmaal spreekt is van die zenuwen niets meer te merken. Ze leest de zaal plat met een incestueus verhaal over de liefde van een zus voor haar broer, en beantwoordt daarna gretig alle vragen. Met haar veelbelovende, gulzige stem vertelt ze wat de mensen in Dublin willen horen: dat ze hier in Ierland – ook al leeft ze al zo lang in ballingschap in Londen en New York – *thuis* is. En dat daar eigenlijk, in wezen al haar boeken altijd over gaan: '*It's always about home*.' Haar Engels en haar verhalen zijn 'doordrenkt van County Clare, en van het gebeente van Ierland' dat haar heeft gevoed.

Home. Het derde *Dublin International Writers' Festival* heeft zo'n dertig schrijvers uitgenodigd om het mysterieuze gevoel dat 'thuis' heet, onder woorden te brengen. Om iets te zeggen over de betekenis van *home, homecoming, an bealach 'na bhaile, Heimat, belonging, roots*, geboortegrond. Over hunkering, afkeer, liefde en verbondenheid. Dat soort dingen, want daar heeft het kennelijk mee te maken.

'Thuis' speelt zich in elk geval af tussen weggaan, blijven en terugkeren – wat dat ook moge betekenen.

Thuis ligt aan het eind van een rituele reis, zoals de Hopi-indianen die maakten naar het eiland van de eeuwige jeugd of het eiland van de dromen.

Thuis is het reisdoel van Odysseus, die eindeloze omzwervingen en ontberingen moet doorstaan om aan te komen waar hij ooit vertrok.

Thuis is ook de wereld die Don Quichote voorgoed kwijt raakt, zodra hij eenzaam de wijde wereld tegemoettreedt. Voor de Iraanse schrijver in ballingschap Nasim Khaksar is Don Quichote de nieuwe mens – de zwervende mens zonder thuis. Wat is thuis nog voor hem? Het graf, dat hij op zijn eigen schouders met zich meedraagt?

W.B. Yeats, de grote Ierse dichter, schreef in zijn autobiografie over zijn verblijf in Londen als kind: 'Een pijnlijke herinnering bekroop me gisteren toen ik de bron bij Holland Park passeerde. Want het was op die plek dat mijn zuster en ik hadden zitten praten over mijn verlangen naar Sligo en over onze afkeer van Londen. Ik weet nog dat we bijna moesten huilen, en ik herinner me tot mijn eigen verbazing – omdat ik nooit iemand had gekend die iets gaf om dergelijke aandenkens – dat ik verlangde naar een kluit aarde uit een veld dat ik kende, iets van Sligo, om in mijn hand te houden.'

THUIS IS EEN kluit aarde, die je met je meedraagt. Zoals James Joyce een hele stad op zijn nek torste. Hij maakte zijn Ierse familieleden gek met zijn Dublin. Geen dag ging voorbij of hij stuurde ze vanuit Parijs een brief met vragen over een bepaalde gebeurtenis, en of er nu wel of niet een reclamebord boven die winkel hing, en welke winkel er nu precies naast lag, en of er tussen die twee nog een steegje lag of niet. Zijn hele leven leefde hij zo met zijn zelfgeschapen beeld van de stad, waarin hij zich beter thuisvoelde dan in het origineel.

Zo schijnt dat te gaan. Edna O'Brien: 'Ik denk dat alle schrijvers in zekere zin in ballingschap leven, of ze feitelijk in hun eigen land wonen of niet. Kafka had het, en Joyce. We zijn buitenstaanders, we leven in een innerlijke ballingschap van datgene waartoe we behoren. Het is de andere kant van het diepe gevoel van '*belonging*', ergens bij horen – en dat is dus meer dan alleen maar *longing*, verlangen naar.'

Nasim Khaksar is om politieke redenen verdreven uit zijn dorp en uit zijn land Iran. Terugkeren kan hij niet. Hij zwerft als een Don Quichote, of wie weet: misschien toch als een Odysseus door de wereld.

Hij heeft geprobeerd zijn geboortedorp terug te halen in één verhaal. Vanuit één punt – de geboortedag van zijn jongste broertje – zijn geboortehuis en zijn familie te beschrijven. Hij ziet weer de magische tekening die zijn moeder maakte op de muur, hij ziet zijn vader, het verzet tegen de sjah, zijn zuster en haar mislukte huwelijken, het huis. . .

'Vele jaren dacht ik dat dat huis alles bevatte wat ik later buiten zou tegenkomen: kunst, leed, mensen die elkaar helpen, menselijke zwakte. Maar toen ik ouder werd slaagde ik er niet meer in al die dingen in dat ene huis bijeen te brengen. De brokstukken lagen verspreid in het rond. . .' Khaksar klaagt niet. Misschien zijn we slechts getuige van de opkomst van een nieuwe mens: de mens zonder geboorteland.

O'Connellstreet baadt in de regen. Bij O'Connellbridge staat O'Connell zelf. Het beeld met de duivestront op zijn kop. Een stukje verderop staat Larkin. James Larkin, de verzetsheld. Het beeld heft de armen ten hemel, schreeuwt tegen de boom die er pal voor is geplant. Wie is Larkin? Wie O'Connell? Men kijkt me ongelovig aan. Nou, noem me dan eens één beroemde Nederlander.

'. . .'

'Koning Willem III' krijgen ze hier nog altijd niet over hun lippen.

O'Connellstreet is een vreemde, als je O'Connell niet kent en je er nooit een meisje hebt gekust.

De Tsjechische schrijver Ivan Klima keerde tot tweemaal toe terug naar Praag, alleen daarom: 'Ik woonde in Londen, maar de straatnamen zeiden me niets. Ik kende de mensen niet naar wie ze vernoemd waren, en kende niet de verhalen en de geschiedenis die bij de namen hoorden.

HET IS DE stem van thuis, die Klima in *My Golden Trades* aldus omschrijft: 'De stem waardoor de geest van de plaats spreekt tot hen die luisteren, is ons allemaal vertrouwd. Met "stem" bedoel ik niets mystieks – niet een stem van bloed en bodem. Het verbaast me dat de meeste mensen die stem niet horen, en niet de natuurlijke oorzaken voelen voor affiniteit met elkaar. Ik verbaas me erover dat zij wel àndere redenen bedenken, kunstmatige, om bij elkaar te blijven, zoals: ras, geloof en ideeën. Ze geloven liever dat hun leven wordt beïnvloed door de stand van de planeten, dan door de vorm van de bergen die hun geboorteplaats omringen, of door de hoogte van de hemel boven hen, of de richting van de wind die de wolken brengt.'

Je geboorteland is zo oud als die bergen, luchten, bossen en rivieren. En het zetelt in het oudste gedeelte van de hersenen, meent Klima. 'Ik heb een tante, die is in 1938 geëmigreerd uit Tsjecho-Slowakije naar Amerika. Ze is nu dement, en droomt nog steeds van Praag. Ze spreekt nu ook mensen aan in het Tsjechisch. De notie van thuis zit in het diepste deel van de hersenen, dat nu bij haar weer bovenkomt. Het is een cultureel en een historisch gevoel, en het kan noch kunstmatig worden opgewekt noch teruggevoerd worden tot één factor, zoals taal, religie of etnische oorsprong – en zelfs niet economisch belang of voorspoed.'

De bronnen in Gleann an Àtha werden altijd trouw onderhouden. Eeuwenlang leverden zij het helderste water dat Ierland te bieden had. Elk gezin had een eigen bron, en allemaal waren ze trots op de hunne. Het water was een tonicum '*that served from cradle to grave*'. De bronnen zijn nu overwoekerd. Het dorp heeft leidingwater.

De Ierse dichter Cathal Ó Searcaigh schreef er het gedicht *An Tobar* (de bron) over. Zo is het echt gegaan, vertelt hij in Dublin: 'Iedereen heeft leidingwater. Ze zuiveren het niet, ze maken het alleen maar smeriger met hun chemicaliën. En nu lijden veel mensen in mijn streek aan Alzheimer.

Alzheimer. De ziekte van het vergeten. Welke àndere ziekte zou zijn mensen moeten treffen. . . Het bronwater verdwijnt in de aarde waar het uit tevoorschijn welde; de namen die de Ieren aan de plaatsen gaven – namen vol betekenis, waarin zij de geschiedenis vasthielden – zijn vervangen door Engelse, die niets meer betekenen; en hoe lang zal het duren voordat het Iers zelf, het *Gaelic*, en daarmee heel de Ierse cultuur zal zijn verdwenen? Het is al bijna zo ver.

'Een gedichtenbundel in het Iers publiceren is hetzelfde als een roos van de top van Mount Errigol afgooien en wachten op de echo.'

Ó Searcaigh is een verloren zoon – ook hij –, het schijnt niet anders te kunnen, in deze eeuw, in Ierland. Hij was de benauwenis van Mount Errigol ontvlucht, maar eenmaal in Londen vond hij zichzelf ineens met lege handen. Een stad met een taal die niet de zijne was, met namen die hem niets zeiden: 'Thuis, het woord voelde als een intens verlangen te worden herenigd met iets waarvan ik me losgesneden voelde. Een wereld die er altijd al was, alleen verborgen.'

Ó Searcaigh woont weer aan de voet van Mount Errigol, in het land van zijn gedichten, en droomt van een terugkeer naar het Ierse paradijs. Bang om het voor eeuwig kwijt te raken.

Dezelfde angst die de Ierse schrijver J.M. Synge in 1907 naar de Aran Islands dreef – drie eilandjes voor de westkust van Ierland, het uiterste randje van de rand van de wereld. Zulke pure Ierse plekken zouden gauw uitgestorven zijn. Maar een oude man verzekerde Synge: 'Onze taal zal nooit uitsterven, omdat geen enkel gezin op deze plek kan leven zonder een veld aardappelen. En ze hebben alleen hun Ierse woorden voor alles wat zij op het veld doen. De taal kan dus nooit uitsterven, en als mensen merken dat de taal erg ver is teruggezakt, zal zij opnieuw verrijzen als de feniks uit zijn as.'

Dan komt het festival angstig dicht bij de afgrond die iedereen stilzwijgend heeft trachten te vermijden. Een ongemakkelijk gevoel, dat na dagen praten over *Homelands* de overhand begint te krijgen. Eerst bijna ongemerkt, maar allengs wordt het uitgesproken.

Glenn Patterson, een Noord-Ierse schrijver: 'Het is allemaal nostalgie – een kinderlijk verlangen naar het bekende, naar de ongecompliceerde toestand. Maar nostalgie is, uiteindelijk, een vorm van nationalisme. Als je het over *Homeland* hebt, heb je het over een natie, een volk.'

En Judith Herzberg houdt de Ieren in Dublin een Ierse folder voor, waarop boeken worden aangeprezen: opzoekboeken waar je je eigen Ierse stamboom uit kunt halen. Daar zit kennelijk goede handel in. Een veeg teken. Het zijn immers boeken die niet zozeer bepalen wie er bij horen, maar eerder wie *niet* – wie buitengesloten moeten worden.

OP GRAFTON STREET zitten oude mannen op barkrukken midden op straat. Met één hand houden ze een houten paal vast, met daarop een bord dat wijst – naar een winkel, een pub in een zijstraat. Onbemande borden zijn hier kennelijk verboden. Op de grond leunt een zwerver tegen de kruk. Een jonge vrouw met een baby op schoot bedelt.

Hier is Brendan Kennelly thuis. Zijn gedichten gaan over drinkers, armoedzaaiers, hoeren, bedelaars, daklozen – als ze niet toevallig de spot drijven met de pastoors die de mensen dom houden of met James Joyce die groter wil zijn dan Jezus zelf.

Kennelly leest over Eilik O'Bryant, het dakloze jongetje dat zelfs nog nooit van marmelade heeft gehóórd en dat, voor het eerst op het platteland, een paard ziet met een voederzak om en dan denkt dat het dier lijm aan het snuiven is. Het publiek lacht. Kennelly: 'Ja. . . Dit is een van de droevigste dingen die ik ooit heb geschreven.' Het lachen verstomt.

Kennelly's versie van thuis is ongemakkelijk. Dàt Dublin kijkt je recht in je gezicht. Maar dàt Dublin zie je niet als je in Londen zit aan de oevers van een mannenzee, of aan de voet van Mount Errigol, en schrijft aan je paradijs, in *Gaelic*, de taal die nooit zal verdwijnen zolang er aardappels zijn.

Deze mensen zijn uit dat paradijs gevallen, daarom liggen ze zo slordig verspreid over de trottoirs. Ze horen erbij. Natuurlijk. Ook. Alles hoort erbij. Waar praten we nog over.

'*Home? Home that's where you start from.*' (T.S. Eliot)

Advertenties

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Ina Timmerman tel. 020-562.2845, fax: 020-562.6283 reserveringen: 020-562.6270

t/m 31 oktober
H.P. Feldmann
schriftjes, boeken en objecten

t/m 26 november
Realisme
van Co Westerik tot Rob Scholte
In de dependance aan het Weena

t/m 28 november
Erasmus verzamelt grafiek, 1963-1993
grafiek Erasmus Universiteit

t/m 31 juli 1994
Haken en ogen
kledingaccessoires uit de Collectie Van Beuningen-de Vriese

3 okt. t/m 28 nov. nieuw
Richard Prince
foto's, schilderijen, objecten

info 010-441 94 05
Museum Boymans-van Beuningen Rotterdam

Voor NAi bezoektigings
Schetsen van Jo Coenen
Rondleidingen
dagen
Film
zaterdag en zondag
2 en 3 oktober
9 en 10 oktober
11 - 17 uur
Entree: f 5,-

JEROEN WERNER
THOUGHT AND REMEMBRANCE
2 OKT 6 NOV
STICHTING KUNSTRUIMTE KAMPEN
OUDESTRAAT 137 BOVEN HET POSTKANTOOR

GEBEITELD
5 jaar het de Brieder gevoel !
1 t/m 10 OKTOBER
50 kunstenaars van galerie de Brieder op 10 lokaties in Rotterdam
muziek - theater - talkshows
Peter Bastiaanssen, Mette Bauer, Darryl de Bies, J.C. Blaak, Jacqueline le Bleu, Henk de Bont, Michiel Brink, Lenie van den Bulk, Gitte Christensen, Huub M.A. Cox, Elly Dijkshoorn, Ap Duijnhouwer, Lowieke Duran, Margriet Essink, Thea Figee, Marianne Fontein, Kees Francke, Maarten van Gent, Jos Hachmang, Hans van Halm, Lex Hameetman, Vera Harmsen, Willem van Hest, Marian de Hoog, Irma Horstman, Ton Jacobs, Ton Jansen, Leo de Jong, Ineke de Jong, Rob Kooman, Evert van Kooten, Niekerk, Rineke Kop, Albert Kramer, Joke Langendorff, Frits Linneman, Annelies Moesker, Tom Mosman, Ton Maria Nijhof, Ineke Otte, Mark Rietmeijer, Marianne Rouwe, Ben Schasfoort, Mien Schreurs, Monique Sleegers, Juan Carlos Staudacher, Zwantien Stoker, Jacques Tange, Pim Trooster, Vaissier, Erik van der Werf
GALERIE DE BRIEDER
Metrostation Oostplein
Oostplein 150
3011 KZ Rotterdam
Info: 010-4520566, 4255592 of 4651716
Met dank aan Anjerfonds Rotterdam, Art Support, CBK Rotterdam, Hendrik Grafik Rotterdam, Koopcentrum Den Toom Rotterdam, Armand Verhey fotografie Rotterdam.

collection d'art
tot 16 oktober
eugène brands
collection d'art / galerie
keizersgracht 516 (bij leidsestraat)
1017 ej amsterdam
telefoon 020 6 22 15 11
telefax: 020 6 24 10 29
geopend: di t/m za. 13 - 17 uur

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Onvermurwbare minachting voor menselijk lijden

Vasili Grossmans dialectische analyse van de Sovjet-terreur

door Antar El-Mecky

De totale lengte van de landsgrenzen van de Sovjet-Unie overtreft de omtrek van de evenaar, schrijft de Poolse journalist Ryszard Kapuscinski in zijn binnenkort te verschijnen boek *Imperium*. Langs die 42.000 kilometer is waar mogelijk prikkeldraad aangebracht. Door het extreme klimaat is dat prikkeldraad snel aan vervanging toe. Het is daarom aannemelijk dat een flink deel van de metallurgische industrie in de Sovjet-Unie bezig is met de produktie van ongetelde hoeveelheden prikkeldraad.

Maar het houdt niet op bij de landsgrenzen. Duizenden extra kilometers prikkeldraad zijn nog eens nodig voor de Goelag-archipel, de honderden concentratiekampen, doorgangsstations, gevangenissen, militaire oefenterreinen, kazernes, gebieden voor atoomproeven, opslagplaatsen. Ook daarmee is het niet afgelopen. Het prikkeldraad moet met schepen, treinen, vliegtuigen, kamelen en hondensleden over reusachtige afstanden worden vervoerd naar gebieden die vaak bijzonder moeilijk bereikbaar zijn. Eenmaal op de plaats van bestemming moet het prikkeldraad worden uitgeladen, afgerold, geknipt en vastgemaakt. Daarna moeten talloze commissies en rapporteurs heel het eindeloze territorium afreizen om te controleren of het prikkeldraad wel hoog en stevig genoeg is aangebracht. En ondertussen bestellen kampcommandanten en grenswachten nieuwe duizelingwekkende voorraden prikkeldraad omdat de centrale magazijnen straks wel eens door hun rollen heen kunnen zijn.

Het lijdt voor mij geen twijfel dat Kapuscinski toen hij dit noteerde heeft gedacht aan *Alles stroomt* van de Russische schrijver Vasili Grossman. Grossman schrijft daarin: 'Neem het onderwerp "geschiedenis van het gevangenentransport" – de organisatie, het transport zelf, de bewaking. . .' En dan volgt een uitgebreide opsomming die besluit met de absurdistisch aandoende zinnen: 'Ja, alles is in voortdurende ontwikkeling. Er is ook een economie van de transporttrein uitgekristalliseerd – extra levensmiddelen, comfort voor de officieren in de stafwagon, aanvullende ingrediënten uit het voer voor gevangenen en honden, een reiskostenvergoeding naar rato van de zestig dagen lange reis naar de Oostsiberische kampen, intern goederenverkeer, sterke oorspronkelijke accumulatie en, parallel daaraan, verpaupering. Ja, alles stroomt, alles verandert, je kunt niet tweemaal in dezelfde transporttrein stappen.'

Panta rhei, alles stroomt ofwel je kunt niet tweemaal in dezelfde rivier afdalen. Grossman geeft hier niet zomaar een gratuite variant op de uitspraak van Heraclitus. Deze wijsgeer gaat door voor de allereerste beoefenaar van de dialectiek. In zijn opvatting strijden in een voortdurend veranderende wereld twee categorieën om voorrang: oorlog en het streven naar harmonie. Grossman treedt in het voetspoor van Heraclitus, zij het dat hij een heel wat pessimistischer visie heeft op de geschiedenis, vooral op die van Rusland. Aan de ene kant gelooft hij dat de geschiedenis van de mens de geschiedenis van de vrijheid is en dat alles wat onmenselijk is zin noch nut heeft. Maar daar tegenover staat – analoog aan de wet van behoud van energie – de wet van behoud van geweld: de totale hoeveelheid geweld op aarde blijft altijd gelijk.

Vasili Grossman.

Vasili Grossman werd geboren in 1905 in de Oekraïense stad Berditsjev, zo'n vijftig kilometer ten zuidwesten van Kiëv. Zijn vooroorlogse werk is nog heel braaf, in de trant van het socialistisch-realisme. Tijdens de oorlog wordt Grossman correspondent van *De Rode Ster*, de officiële krant van het Rode Leger. Hij verslaat de slag bij Stalingrad (in 1946 door uitgeverij Pegasus vertaald en uitgegeven in Nederland) en hij is de eerste journalist die een artikel publiceert over een Duits vernietigingskamp (*De hel van Treblinka*).

Zijn belangrijke boeken schrijft Grossman echter na de oorlog. *Leven en lot*, zijn magnum opus dat Vladimir Vojnovitsj heeft vergeleken met *Oorlog en vrede*, voltooit hij in 1960. Het is een soort *roman à thèse* waarin archetypische figuren tegen de achtergrond van de terreur en de oorlog de postrevolutionaire geschiedenis van de Sovjet-Unie met elkaar doornemen.

Toen de uitgever van een groot literair tijdschrift de roman had gelezen rende hij meteen naar het Centraal Comité. De KGB heeft toen niet alleen overal alle kopieën weggehaald maar ook het doorslagpapier en naar het schijnt zelfs de typelinten uit de schrijfmachines. Het manuscript zelf vonden ze niet. Partij-ideoloog Soeslov verklaarde dat *Leven en lot* niet eerder dan over twee eeuwen kon worden gedrukt. Reden was dat Grossman in deze roman onder andere betoogde dat Stalin juist vanwege zijn onmenselijkheid de enige mogelijke opvolger van Lenin was.

Zelf vind ik het verhaal *Alles stroomt* belangwekkender, maar niet omwille van zijn literaire waarde. Hoewel het gegeven fascinerend is – een man die dertig jaar in het kamp heeft gezeten gaat na zijn vrijlating op bezoek bij familieleden en kennissen die de terreur zonder al te veel kleerscheuren hebben overleefd en zich nu afvragen hoe dat mogelijk was – wordt het eerste gedeelte van het boek een beetje bedorven door een gebrek aan vormvastheid. Net als in *Leven en lot* schetst Grossman hier niet zozeer figuren als wel standpunten. Daardoor is het eerste gedeelte van dit boek een wat saaie confrontatie van aanklacht en apologie.

Echt opzienbarend in *Alles stroomt* is het essay-achtige stuk op de laatste veertig bladzijden. De werkelijke omvang van de terreur en de vraag hoe het zo ver kon komen is in het Westen pas in de jaren zestig duidelijk geworden dank zij Solzjenitsyns *Goelag-archipel* en Conquests *The Great Terror*. Maar bij mijn weten is Vasili Grossman de eerste Rus die stelt dat het stalinisme in het onmiddellijke verlengde van het leninisme ligt.

Grossman beargumenteert die uitspraak – in het Westen inmiddels een algemeen aanvaarde stelling – door te wijzen op Lenins 'onvermurwbare minachting voor menselijk lijden' en zijn compromisloze 'eerbied voor abstracte principes'.

Misschien nog wel opmerkelijker is Grossmans ketterse visie op de Russische geschiedenis. De dialectiek daarvan leidt volgens hem onvermijdelijk tot het staatsgeweld van de twintigste eeuw, niet alleen in Rusland maar ook in Duitsland en Italië. Naar zijn overtuiging is de vrijheid in Rusland, in tegenstelling tot de vrijheid in het Westen, helemaal niet toegenomen maar steeds verder beknot. Grossman concludeert dat de slavernij – 'het duizendjarig fundament van Rusland' – een voorlopig hoogtepunt vindt in de institutionalisering van het geweld onder de bolsjevisten. Hun ideologie was weliswaar van Westeuropese oorsprong, maar hun staatssysteem kwam uit Azië.

Aan het eind van zijn betoog vraagt Grossman zich af – en ook dat doet hij onafhankelijk van westerse historici – of Lenin wel wist dat Rusland niet zo zeer de weg van het Europese socialisme zou inslaan, maar dat Europese landen als Italië en Duitsland de grondslag voor hun staatsnationalisme en het bijbehorende instrumentarium zouden ontlenen aan het Sovjet-systeem. En steekt er bovendien niet, redeneert Grossman, een en dezelfde gedachte achter de dekoelakisering ('Koelakken zijn geen mensen') en de *Endlösung*?

Grossmans pessimisme vindt ten slotte zijn uitdrukking in een vertwijfelde uitroep: 'Wanneer komt eindelijk de tijd dat de Russische ziel een vrije mensenziel zal zijn? Wanneer? Misschien wel nooit.'

Aan het slot van *Het imperium* schrijft Kapuscinski dat ook hij het einde van de Sovjet-Unie niet had voorzien. Maar *with the wisdom of hindsight* stelt hij vast dat de afbraak van de Sovjet-Unie niet begonnen is na de invoering van glasnost en perestrojka onder Gorbatsjov. Die factoren hebben de ineenstorting van het imperium alleen maar bespoedigd. Het verval zette al vijfendertig jaar eerder in. Immers, de werkelijke basis van het Sovjet-systeem was de terreur. En dat fundament werd al in de eerste jaren na de dood van Stalin ondermijnd.

Als Grossman voor zijn dood in 1964 nog eenmaal volgens zijn eigen dialectiek zou hebben geredeneerd, dan had hij de loop van toekomstige gebeurtenissen eventueel kunnen vermoeden. Maar wellicht was hij toen al te zeer ontgoocheld door de excessen van de terreur.

Vasili Grossman: Alles stroomt.
Uit het Russisch vertaald door Anne Stoffel, met een nawoord van Ronald Bos. De Geus, *f* 34,90.

DREIGENDE ONONTKOOMBARE VERHALEN
VAN EEN FIJNZINNIG STILIST
GERARD VAN EMMERIK
Iets scherps, een priem
'Een buitengewoon knap verhaal' Vrij Nederland
'. . . een mooi, verrassend verhaal over twee mannen en hun relatie, *Overmacht* van Gerard van Emmerik' De Volkskrant
f 24,90
LIJ EEN

ZOJUIST VERSCHENEN
MARGRIET DE MOOR
de Virtuoos
GEBONDEN f 45,00
PAPERBACK f 29,90
Een zinnelijke roman over een opwindende periode in het leven van een jonge vrouw, over haar liefde voor een castraat, over de opera en over Napels.
UITGEVERIJ CONTACT

ROMAN OVER DE JAREN NEGENTIG
HELEN KNOPPER
DE PRETENTIE
KRONIEK VAN EEN KANTELEND EVENWICHT
'. . . spirituele en inspirerende roman die evenzeer trekken heeft van een thriller als van een Griekse tragedie.' Utrechts Nieuwsblad f 39,90
UITGEVERIJ CONTACT

Constantijn Huygensprijs voor Jeroen Brouwers
Een oeuvreprijs voor Jeroen Brouwers, zonder twijfel de meest bevlogen kunstenaar van de lage landen.
* Mooi, helder, karaktervol: Brouwers schrijft het sierlijkste en rijkste proza dat wij thans kennen. (Wam de Moor)
Over zijn laatste boek *HET IS NIETS*:
* Ronduit briljant, zoals die man schrijft. (Guido Lauwaert)
* Zijn boek is opwekkend in plaats van terneerdrukkend omdat hij schrijft met een verve die zijn levensmoeheid lijkt te logenstraffen. (P. M. Reinders)
* 'Het is niets' is wat mij betreft het mooiste 'geschenk' dat 1993 heeft opgeleverd. (Johan Diepstraten)
* Ik ken niemand die momenteel zó intens en boeiend over literatuur kan schrijven als Jeroen Brouwers. (Carlos Alleene)
Schrijven met een withete pook. Lees het werk van Jeroen Brouwers. Bij De Arbeiderspers.
Jeroen Brouwers *Kroniek van een karakter* Privé-domein, f 49,90/999 BF
Het is niets, f 27,50/550 BF
De Indië-romans, f 49,90/999 BF
DE ARBEIDERSPERS

Steeds weer van de trap gevallen

door Edwin Krijgsman

Susanna Tamaro, zo vermeldt de eerste pagina van *Love en andere verhalen*, is een achternicht van Italo Svevo. Die verwantschap hoeft liefhebbers van de anti-held Zeno in geen geval te verleiden tot een gestrekte draf naar de boekhandel, want wat de suggestie van die uitgeverstekst ook moge zijn, het werk van deze jonge schrijfster vertoont weinig overeenkomsten met dat van de schepper van de *Bekentenissen*.

En dat terwijl al de kommer en treurnis die Tamaro (1957) ons in deze bundel voorschotelt, juist doet snakken naar een beetje Sveviaanse humor. Het openingsverhaal, 'Al weer maandag', zet de gitzwarte toon van het boek. Een jong echtpaar adopteert een kind dat op een vuilnisbelt is gevonden, maar het lot dat haar tussen het afval beschoren was, lijkt te verkiezen boven de hel die de nieuwe ouders haar bereiden. De man maakt zich schuldig aan lichamelijke en geestelijke mishandeling, waar niet alleen het dochtertje slachtoffer van is maar ook de echtgenote.

Zij, redactrice bij een uitgeverij maar verstoken van elk greintje gezond verstand, probeert op onverklaarbaar naïeve wijze voor zich zelf en de buitenwereld de schijn op te houden van een normaal gezinsleven. De enige die haar uiteindelijk nog serieus neemt, is zij zelf; een collega raadt haar, nadat ze voor de zoveelste keer 'van de trap gevallen is,' met niet mis te verstane ironie een goede oorarts aan voor haar evenwichtsproblemen.

Wrede mannen en passieve vrouwen in verhalenbundel van Susanna Tamaro

Als het dochtertje ten slotte bezwijkt aan de mishandelingen, vermag zelfs dàt niet de ogen van de vrouw te openen: 'Nou ja', is het laconieke commentaar wanneer ze haar zieltogende kind ziet, 'af en toe moet je een oogje dicht kunnen doen.' Zo wreed als de mannen zijn in Tamaro's verhalen, zo passief en bijziend gedragen zich de vrouwen.

Loodgrijze wolken hangen er ook boven het titelverhaal 'Love'. Een zigeunermeisje uit de Balkan wordt door haar ouders in ruil voor een paar dekens van de hand gedaan. Ze belandt in een grote Italiaanse stad, waar ze gedwongen wordt op een brug te gaan bedelen. De verlossing uit dat uitzichtloze bestaan lijkt zich aan te dienen wanneer een wat oudere heer haar voor een paar dagen mee naar huis neemt, maar in Tamaro's wereld is geen plaats voor liefdadigheid zonder eigenbelang.

Wanneer het meisje zwanger van hem raakt en hulp nodig heeft, vindt ze de deur van haar weldoener dan ook gesloten. Het beeld dat deze bundel schetst van de hedendaagse maatschappij, is weinig verheffend: wreedheid, onverschilligheid en gebrek aan liefde bepalen de manier waarop mensen met elkaar – en vooral ouders met hun kinderen – omgaan. Door vanuit het gezichtspunt van die kinderen, de slachtoffers, te schrijven probeert Tamaro iets aan het thema toe te voegen, maar de geschiedenissen in dit boek wekken, net als de boordevolle pagina's *cronaca* in de Italiaanse dagbladen, op den duur vooral onverschilligheid op.

Onverschilligheid ervoer ik in mindere mate bij het laatste verhaal, 'Solostem', waarin een oude vrouw van joodse komaf in een monoloog terugkijkt op haar leven en de oorlog. Ook hier overheerst een toon van pessimisme en gelatenheid, maar Tamaro slaagt er met haar eenvoudige stijl in te beschrijven hoe de oorlogstrauma's in de familie van haar hoofdpersoon voortwoekeren. Al is de opeenstapeling van narigheid ook in dit verhaal groot: 'Het is verkeerd maar je lacht toch, ellende maakt aan het lachen. Een beetje ellende maakt aan het huilen, véél aan het lachen. Men lacht zoals in komische films waarin niet één ding stuk gaat, maar alles. Alles zakt in elkaar, ook de hoofdpersoon en men vermaakt zich kostelijk. Zo is mijn leven ook, ik vertel het ene na het andere, een poosje word ik geloofd maar op een gegeven moment gebeurt er iets, dan denkt men nou wordt het te erg en men begint te lachen.'

Aan lachen ben ik met dit boek niet eens toegekomen. Het is al met al een versleten aanklacht die Tamaro formuleert. 'Ik geloof niet in het verhaal dat er ook goede mensen zijn', zegt de oude vrouw in 'Solostem', 'er is geen enkel goed mens omdat al dat kwaad, dat wat ons omringt en in ons binnendringt en dat ons dingen laat doen die een dier nooit zou doen. . .' Wie zo'n boodschap zonder een zweem van ironie brengt, neemt zich zelf te serieus. Geef mij de zoveelste laatste sigaret van Zeno maar.

Susanna Tamaro: Love en andere verhalen.
Uit het Italiaans vertaald door Rosita Steenbeek. Wereldbibliotheek, *f* 29,50.

Allah in het koffiehuis

door Henk Pröpper

Sommige boeken hebben de geur van verschroeide aarde, andere ruiken naar velden in mei of rottende kadavers: er stijgt een kleverige geur van bederf uit op.

De roman *La Malédiction* van de Algerijnse auteur Rachid Mimouni, spelend in juni 1991 ten tijde van de fundamentalistisch-integristische machtsgreep in Algiers, tracht met alle middelen zuiverheid te toveren uit een sfeer van rotting en bederf, maar verandert onontkoombaar in een slachthuis waar ideeën en mensen in primitieve machinerieën worden vermalen.

Je zou ze de 'nieuwe bekeerden' kunnen noemen, de fundamentalistische kleine luiden met oorspronkelijk socialistische sympathieën, die sinds enkele jaren Allah weer van alle daken schreeuwen. Met meer toewijding dan ooit, of moet ik zeggen: met meer fanatisme en wraakzucht dan ooit? Vergeten is de toekomstige heilstaat op aarde, de toekomst ligt immers daar waar die het best gedijt: in Allahs handen.

Levens zijn dus te geef en men neemt ze even gemakkelijk. Respect is een mooi goed – daarmee beëerf je de vriendschap van mensen – maar er is geen groter goed dan zich te verliezen in Zijne onmetelijkheid.

In *La Malédiction* krijgt het inmiddels verouderde concept van de klassenstrijd een nieuwe dimensie. In het eerste, ironische hoofdstuk spreekt een privé-chauffeur zijn directeur vriendelijk spottend toe na een eindeloze nachtelijke wachtttijd. Hij vreest dat zij beiden hun echtgenote zullen kwijtraken: of de Grote Manitou daar misschien enige rekening mee zou kunnen houden. Het geval wil dat de directeur nog een afspraak heeft. Zou het wellicht verstandig zijn even naar huis te bellen om te melden dat de Grote Tovenaar geen maîtresse bezoekt – daar is hij toch te oud voor – maar nog een zakelijke bespreking heeft?

Dit fraaie staaltje van democratisering waarin een knecht zijn meester als een gelijke behoedt voor stommiteiten, krijgt een gruwelijke wending in de loop van de roman. Aanvankelijk overheerst echter die ironische toon, die samenhangt met het perspectief van de intellectuele hoofdpersonen. Zij laten zien dat de zwaarte die zo vaak met de islamitische cultuur verbonden wordt een westers drogbeeld is. *La Malédiction* heeft veel gemeen met de Egyptische films die zo'n burleske humor tentoonspreiden in de acceptatie van de zinloosheid van alle strevingen. Die ironische afstandelijkheid berust niet op een fundamenteel gevoel van onverschilligheid, maar creëert compassie en bovenal, heel vaak, een bevrijdende lach.

In juni 1991 kondigen de fundamentalisten in Algiers een algemene staking af. Ze bezetten enkele vitale punten in de stad met als doel vervolgens de macht te grijpen. De regering en het regeringsleger reageren aanvankelijk nauwelijks, waardoor er een machtsvacuüm lijkt te bestaan, een evenwicht dat enkele dagen duurt. *La Malédiction* speelt in die dagen in het decor van een ziekenhuis, dat beslist geen soapachtige, bordkartonnen trekken heeft, al is het even wankel. In het ziekenhuis wordt een nieuwe orde geïnstalleerd. De artsen krijgen zelfs geen toegang meer tot de dossiers van de patiënten. De verloskundige Kader tracht zijn werkzaamheden desondanks voort te zetten, maar vroegere portiers, voor het merendeel analfabeten die het intellectuele establishment haten, dwarsbomen hem in alles.

Algerije, 1990. FOTO ABC/MAGNUM

Wanhopig komische roman over fundamentalisme in Algerije

Om enkele zwaar zieke patiënten te redden probeert Kader zich de wijsheid eigen te maken van zijn geneesheer-directeur Meziane, maar het blijkt lastig onderhandelen met de integristen die niet alleen het ziekenhuis, maar ook Allah gegijzeld hebben. Ze lijken althans precies te weten wat dat Heerschap met de mensen voor heeft.

Gelukkig is er, ter nuancering, de verfrissende visie van de stokoude Si Morice, voormalig strijder tegen de Franse koloniale overheersing. Deze vertelt 's nachts in de schaars verlichte gangen van het ziekenhuis, gesterkt door forse hoeveelheden whisky, zijn levensverhaal. Als iedereen naar de moskee ijlt, vertelt hij, gaat hij naar het koffiehuis. 'Als alle moskeeën vol zijn, trekt God zich terug in mijn appartement.' Hij heeft immers pleinvrees en Hij houdt van rust. En omdat Hij gevoelige oren heeft, kan Hij dat gejank dat jullie bidden noemen niet verdragen.

Lichtvoetig weet Rachid Mimouni deze complexe wereld te schetsen. Een wereld waarin elke vrijmoedige vrouw een hoer is, waarin intellectuelen verdoemd zijn en families door verschillende ideeën over de noodzakelijke geloofsijver uiteen worden gerukt. Een wereld op de rand van de barbarij. Niet toevallig publiceerde Mimouni in 1992 het boek *Over de barbarij in het algemeen en het integrisme in het bijzonder*. Uiteindelijk leidt het integrisme tot broedermoord, die doem hangt volgens Mimouni over Algerije. Hij droeg *La Malédiction* ook op aan zijn vriend de schrijver Tahar Djaout die 'door een bonbonkoopman werd vermoord op last van een oude plaatijzerhandelaar'.

La Malédiction is een wanhopig boek, maar niet met wanhoop geschreven, wel met bloed en stijl vooral. Mimouni heeft een enorm gevoel voor de dialoog, letterlijk als stijlmiddel in zijn boek, en ook in de vorm van een gesprek dat hij met zijn boek bij de lezer ontketent. Opmerkelijk hoe gemakkelijk en aanstekelijk wanhoop en humor in zijn taal samengaan. Een uit Frankrijk afkomstige vrouw van Algerijnse origine die een reis maakt door haar 'vaderland' merkt ergens op: 'Ik dacht dat ik door de ruimte reisde, niet door de tijd.'

In die woorden wordt de hele tragiek van het hedendaagse Algerije vastgelegd: een land op doorreis naar een toekomst of voorgoed naar het verleden?

Rachid Mimouni: La Malédiction.
Stock, import Nilsson & Lamm, *f* 51,65.

Johan van der Keuken: JAIPUR, RAJASTAN, INDIA.
Tegen halfzeven valt de avond. De verkeersdrom op de Chandpol Bazar in de oude stad van Jaipur begint zich wat te verdunnen. De straatverlichting gaat aan. De hemel gloort rose na tussen de bomen aan weerszijden van de rijbaan. Kamelen slepen hun laatste lading naar huis en ook de ricksjatrappers, magere, pezige sloebers, nemen hun laatste vrachtje van de dag. Op de daken verschijnen groepjes verkoeling zoekende mensen. Jongens laten vliegers op. Handkarren of doodkisten worden over het nog warme asfalt naar ons toegeschoven. India dendert op ons af. We nemen het scherp in ons op.

NUMMER 1
MET JOHAN VAN DER KEUKEN
EEN UITGAVE VAN WI 139 TELEFOON 020 622943
MET DANK AAN WWC EN
DE VOLKSKRANT
1 OKTOBER
1993
DE VOLKSKRANT
DIT IS NUMMER ÉÉN
DE EERSTE UIT EEN SERIE VAN TWAALF KUNSTWERKEN
ELKE MAAND IN EEN ANDER TIJDSCHRIFT
NUMMER TWEE IN VRIJ NEDERLAND OP 27 OKTOBER '93

FAMILIE EN RELATIES

ZO GEEFT U EEN FAMILIEBERICHT OP:

Op maandag t/m vrijdag van 8.30 t/m 17.00 uur kunt u uw berichten in onze rubriek Familie & Relaties voor de volgende dag telefonisch aan ons opgeven: 020-5626277.
Op maandag t/m donderdag van 17.00-21.00 en vrijdag van 17.00-19.30 uur en op zondag van 18.00-21.00 uur onder nummer 020-5626270. Tijdens deze uren kunt u ook gebruik maken van onze fax onder nummer: 020-5626283.

OVERLIJDEN

De natuur geeft de natuur neemt.

Na maanden van onzekerheid hebben wij ons er met eigen ogen van overtuigd, dat

JOHANNES DIRK (HANS) ROUWÉ

geboren te Grouw, op 21 augustus 1944,
op zaterdag 20 maart 1993 aan de monding van de Marowijne (Suriname) om het leven moet zijn gekomen.

Wij blijven met lege handen achter.

Dordrecht:
Ilse

Grouw:
F. Rouwé-Bosch

Onder den Dam:
Catrienus en Janny

Ferwerd:
Herman en Tine

Zwartsluis:
Henk

Hengelo:
Geke en Jaap

Den Haag:
Jaap en Yelle

Corr.adres: Stationsweg 5,
9001 ED Grouw

Wij willen bij het leven van Hans stilstaan op zondag 3 oktober om 14.00 uur in de Ned. Hervormde kerk te Grouw.

Ons bereikte het trieste bericht dat is overleden

ERICA VERHOEFF-LANDMAN

Haar grote inzet en betrokkenheid zullen ons in goede herinnering blijven.

Wij wensen haar gezin en familie de kracht dit verlies te verwerken.

Directie en medewerkers van
Stichting Amsterdams Kruiswerk

Amsterdam, 1 oktober 1993

Wij zijn erg verdrietig vanwege het overlijden van onze collega

ERICA VERHOEFF-LANDMAN

Haar gevoel voor humor en intense betrokkenheid zullen we missen. We wensen Ric veel sterkte toe.

Collega's Basiseenheid
Geuzenveld/Slotermeer

De vereffenaar van de **Stichting Boddaert Centra Lelystad in liquidatie,** gevestigd te Lelystad, deelt mede dat bij het stichtingenregister te Lelystad is nedergelegd ter inzage van een ieder tot twee maanden na heden, een rekening en verantwoording als bedoeld in artikel 23b lid 4 van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

27 augustus 1993 werd in het huwelijksgoederenregister ter griffie van de arrondissementsrechtbank te Amsterdam, onder nummer 042204 in geschreven de huwelijksvoorwaarden staande huwelijk tussen de heer A. Tazi en mevrouw K. Suijkerbuijk, Zuideinde 27 te Landsmeer, vastgesteld bij akte 26 augustus 1993 verleden voor notaris mr A. A. van Berge te Amsterdam.

De Stichtingen Welzijn Ouderen Edam-Volendam te Edam-Volendam, Gecoördineerd Ouderenwerk te Purmerend, Buro Sociaal Raadslieden te Purmerend en Algemeen Maatschappelijk Werk Waterland te Purmerend kondigen aan dat bij het Stichtingsregister, gehouden door de Kamer van Koophandel te Hoorn, zijn neergelegd de stukken als bedoeld in artikel 314, lid 1, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek.

de Volkskrant

Redactie		**Klantenservice**	
telefoon	020 - 5629222	Opgave nieuwe abonnementen, verhuizingen etcetera:	
telefax	020 - 5626289	ma. t/m vr.	08.30 - 20.00 uur
telex	12244	telefoon	020 - 5626222
Advertentie-afdeling		**Bezorginformatie**	
Tarieven op aanvraag		Bezorgklachten en nabezorging	
ma. t/m vr.	09.00 - 17.00 uur	ma. t/m za.	07.30 - 12.00 uur
telefoon	020 - 5626276	**Uw postcode**	**telefoonnummer**
telefax	020 - 5626283	1000 - 1199	020 - 5623422
Mini-advertenties		1200 - 1379	03465 - 74700
telefoon	020 - 6658686	1380 - 1399	070 - 3624150
Personeelsadvertenties		1400 - 1419	03465 - 74700
Inlichtingen	020 - 5626297	1420 - 1439	070 - 3624150
Reserveringen	020 - 5626277	1440 - 2159	023 - 355944
		2160 - 2599	070 - 3624150
		2600 - 2699	010 - 4145500
		2700 - 2799	070 - 3624150
		2800 - 3399	010 - 4145500
		3400 - 3499	070 - 3624150
		3500 - 3599	03465 - 74700
		3600 - 3699	070 - 3624150
		3700 - 3999	03465 - 74700
		4000 - 4199	040 - 116000
		4200 - 4999	010 - 4145500
		5000 - 6699	040 - 116000
		6700 - 6999	03465 - 74700
		7000 - 7299	038 - 215248
		7300 - 7399	03465 - 74700
		7400 - 9699	038 - 215248
		9700 - 9759	050 - 127944
		9760 - 9999	038 - 215248

EXAMEN BELASTING-ADVISEUR

De Stichting federatieve examens biedt van 15 tot en met 18 november 1993 gelegenheid tot het afleggen van de propedeutische tentamens algemene economie, leer der openbare financiën en publiekrecht van het onder Rijkstoezicht staande examen belastingadviseur.

Inschrijving staat open voor ieder die voldoet aan de bepalingen van het Examenreglement en dient vóór 15 oktober 1993 te geschieden bij het Examenbureau van de Stichting, Nieuwe Parklaan 11, 2597 LA Den Haag, tel. 070 - 352 20 61.

KENNISGEVING

Ontwerp van de 1e herziening van het bestemmingsplan Plantagebuurt en Muiderpoortbuurt e.o. (uitbreiding Artis 1e fase)

De burgemeester van Amsterdam maakt, ingevolge het bepaalde in art. 34, lid 2 juncto art. 23 van de Wet op de Ruimtelijke Ordening bekend, dat van 4 oktober 1993 tot en met 1 november 1993 het ontwerp van de 1e herziening van het bestemmingsplan Plantagebuurt en Muiderpoortbuurt e.o. ter inzage zal liggen op:

- het Stadhuis, Amstel 1, afdeling Ruimtelijke Ordening, kamer 3361, geopend op maandag tot en met vrijdag van 9.00 uur-16.00 uur,
- het Stadhuis, Amstel 1, Publieksvoorlichting, kamer 0382, geopend van maandag tot en met vrijdag van 8.30 uur-17.00 uur;
- Gemeentelijk Informatiecentrum voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting, Zuiderkerkhof 72, geopend van maandag tot en met vrijdag van 12.00 uur tot 17.00 uur en donderdag van 12.00 uur tot 20.00 uur;
- het wijkcentrum Oostelijke Binnenstad, Oosterkerk, Kleine Wittenburgerstraat 1, geopend van maandag tot en met donderdag van 10.00 uur tot en met 17.00 uur en vrijdag van 10.00 uur tot 14.00 uur.

De herziening heeft betrekking op de 1e fase van de uitbreiding van Artis en bestaat uit de volgende onderdelen:

- onderdeel I : kaart
- onderdeel II : additionele voorschriften.

Deze onderdelen gaan vergezeld van een toelichting.
Gedurende de termijn van terinzagelegging kunnen belanghebbenden schriftelijk bezwaren tegen het ontwerp van de uitwerking indienen bij Burgemeester en Wethouders, Postbus 202, 1000 AE Amsterdam.

Amsterdam, 1 oktober 1993

De Burgemeester,
Ed. van Thijn

Bij exploit van mij, deurwaarder, d.d. 29-9-1993, is t.v.v. **Irene van der Kamp, wonende te Amsterdam** (gemachtigde: Mr. W. D. van Doorn, Hudsonstraat 157, 1057 SG Amsterdam) gedagvaard **Fred de Grauw** zonder bekende woon- of verblijfplaats in en buiten het Koninkrijk, om op vrijdag, 10-12-1993 des voormiddags te 10.00 uur in persoon of bij gemachtigde te verschijnen, ter civiele terechtzitting van de Kantonrechter te Amsterdam, alsdan en aldaar gehouden wordende in het kantongerechtsgebouw, Toren E, aan de Parnassusweg 220, bij welke dagvaarding wordt gevorderd Fred de Grauw voornoemd te veroordelen tot betaling van *f* 1089,- te verhogen met rente en proceskosten, als breder omschreven in bedoelde dagvaarding; Gedaagde kan op deze zitting mondeling antwoorden of uiterlijk op die terechtzitting een met redenen omkleed schriftelijk antwoord indienen. Als gedaagde niet uiterlijk op deze terechtzitting antwoordt of om uitstel verzoekt, wijst de Kantonrechter de eis bij verstek toe, tenzij de vordering de Kantonrechter onrechtmatig of ongegrond voorkomt.
Een afschrift van dit exploit kan worden verkregen bij Mr. W. D. van Doorn voornoemd:

P. F. J. Saly
Gerechtsdeurwaarder
Adm. de Ruyterweg 545
1055 MK Amsterdam

De Stichtingen Maatschappelijk Herstel Voorzieningen (MHV), Progein en Stichting Drugshulpverlening Amsterdam (SDA) allen gevestigd te Amsterdam berichten dat bij het stichtingenregister te Amsterdam, alsmede ten kantore van MHV (Vondelstraat 11 te Amsterdam), Progein (Van Breestraat 192 te Amsterdam) en SDA (Herengracht 489 te Amsterdam) per 1 oktober 1993 zijn neergelegd de stukken als bedoeld in artikel 314 boek 2 B.V., zulks met betrekking tot een juridische fusie van bovengenoemde stichtingen.

OAXACA
Magie van
Mexico
26 september / 5 december '93

EUROPALIA 93 MEXICO
KUNSTHAL ROTTERDAM
Westzeedijk 341, 3015 AA Rotterdam
Telefoon 010 - 44 00 300
expositie geopend:
dinsdag t/m zaterdag 10.00-17.00
zon- en feestdagen 11.00-17.00

Holland Dance Festival The Hague

Carolyn Carlson and Dancers
Batsheva Dance Company
Nederlands Dans Theater 1
Tere O'Connor Dance
Mehmet Sander Dance Co.
Leigh Warren and Dancers
De PaardenKathedraal
De Meekers
Nederlands Dans Theater 3
The Art of Checking Ego
Andrea Leine & Hartjono Roebana
Pieter de Ruiter
Johan Greben
Dertig jaar moderne dans in Nederland
De Rotterdamse Dansgroep
Rotterdamse Dansacademie
Rotterdamse Dansacademie

14-24 oktober 1993

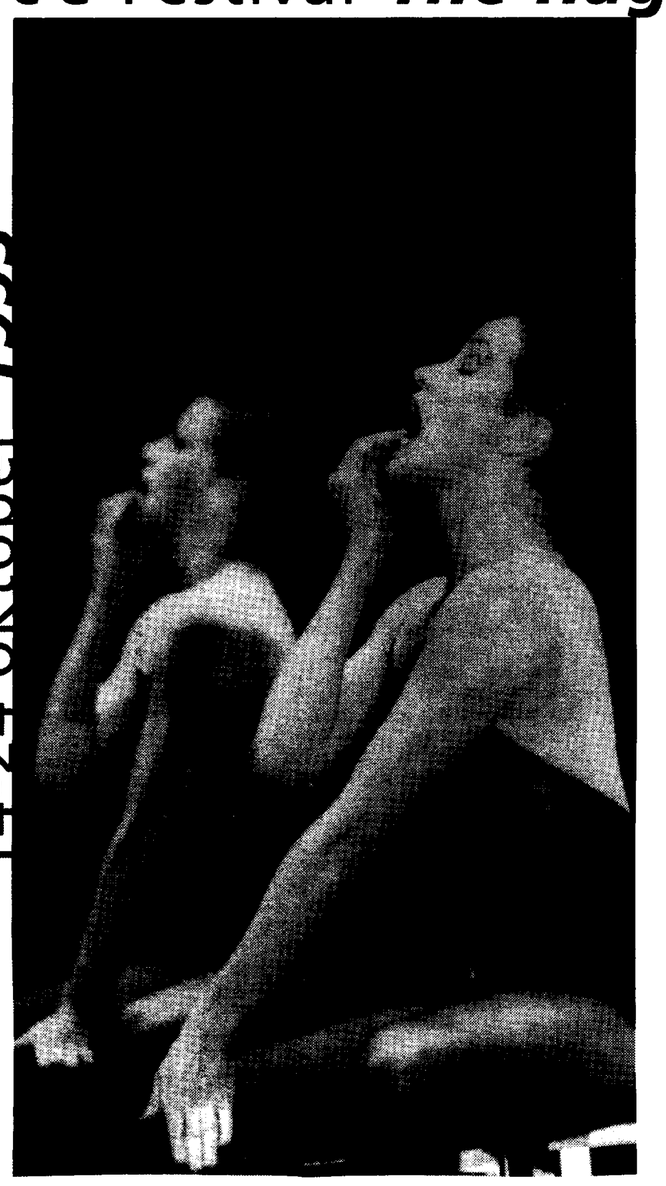

No Sleep till Dawn of Day

Nederlands Dans Theater 3

Choreografen van wereldformaat beschouwen het als een eer voor NDT 3 te werken. Het gezelschap van oudere en rijpere dansers bestaat dit keer uit Gary Christ, Monique Janotta, Gérard Lemaitre en Sabine Kupferberg.

Sun Microsystems Computer Corporation

Nieuwe werken van
Carolyn Carlson en Hans van Manen
No Sleep till Dawn of Day (Jiří Kylián)
The Garden of Villandry (Martha Clarke)

Theater aan het Spui, Grote Zaal
21, 22, 23 oktober, 20.30 uur
24 oktober, 14.30 uur
prijs f 30,- CJP/Pas65 f 25,-

stichting VSB Fonds Den Haag en Omstreken

Festivalkassa: 070.346 52 72
Informatie over het Holland Dance Festival en aanvragen festivalmagazine: 020.627 65 66

PEUGEOT
Nefkens Den Haag bv

EFFICIENCY BEURS, STANDNR. 658
de Volkskrant op CD-ROM.
Nu ook in Windows en Apple Macintosh.

EFFICIENCY BEURS BRENGT WERELDNIEUWS

U komt nog naar de Efficiency Beurs? Dan kunt u nu kennisnemen van wereldnieuws: de Volkskrant op CD-ROM. Een uitgelezen kans om zelf te ervaren hoe makkelijk deze databank werkt, waarin u nagenoeg alle artikelen terugvindt die sinds 1 januari 1993 in de Volkskrant verschenen zijn. Zo ontvangt u als abonnementhouder ieder kwartaal een update en uiteindelijk één enkele Compact Disc voor een complete jaargang. Bovendien kunt u de Volkskrant op CD-ROM verkrijgen in zowel een DOS-, Windows-, Apple Macintosh-versie (ook voor netwerken). Wanneer u met informatie werkt, maak dan nu werk van de Volkskrant op CD-ROM en bezoek de stand van Copymaster (standnr. 658, Europa-hal, RAI Amsterdam). Of noteer alvast één van de volgende gelegenheden voor een nadere kennismaking:
• 17 oktober, Personeelmanagementdag (Jaarbeurs Congrescentrum, Utrecht)
• 27 oktober, Economie-festival (Beurs van Berlage, Amsterdam) • 11 en 12 november, Nima-congres (RAI Congrescentrum, Amsterdam). Natuurlijk kunt u ook direct informatie opvragen. Bel: 040 - 550 770.
Of zend de onderstaande bon in.

OP CD-ROM
de Volkskrant

JA, ik wil meer weten over een abonnement op de Volkskrant op CD-ROM.

Voorletters: ..... M / V
Naam: .....
Organisatie: .....
Postadres: .....
Postcode: ..... Plaats: .....
Telefoon: .....
❑ DOS ❑ Windows ❑ Mac
Deze bon kunt u in een gefrankeerde envelop opsturen naar: Applidata BV,
Marinus van Meelweg 15, 5507 SW Veldhoven.
Faxen kan ook: 040 - 514 905.

ELEKTROSON

De Volkskrant op CD-ROM.
Het nieuws van nu is informatie voor morgen.

APPLIDATA SOFTWARE DISTRIBUTIE

De stem en daarbij nog het lichaam

door Arnold Heumakers

ıpels is de hoofdstad van de muziek-
reld', schreef de président de Bros-
in zijn befaamde *Lettres d'Italie* uit
59-1740. Van Margriet de Moor, die
ır tweede roman *De virtuoos* in het
pels van de vroege achttiende eeuw
eft gesitueerd, krijgt hij geen onge-
. Het Napels dat zij oproept bruist
ı de muziek. In het bijzonder loopt
n warm voor de virtuoze zang van de
strati, jongenssopranen die dank zij
ı operatieve ingreep hun hoge stem
ı leven lang weten te behouden.
In haar roman beschrijft De Moor de
fde van Carlotta voor de castraat
ısparo, afkomstig uit het dorp waarin
als de dochter van een verbannen
elman haar jeugd heeft doorge-
acht. Wanneer zij elkaar jaren later in
ıpels terugzien, ontstaat tussen bei-
n een seizoen lang een stormachtige
rhouding. Hoewel het tot menige *coï-*
s sublimatus komt, is het vooral Car-
tta die voor de hartstocht zorgt. 'Gas-
ıro was iemand die je op liefdesgebied
n beetje moest overhalen', schrijft
arlotta (die op een kort intermezzo na
s verteller optreedt), 'buiten zijn spe-
alisme vond hij alles al snel wat eigen-
ırdig'.
Zijn aandeel in de conversatie be-
aat dan ook vrijwel geheel uit techni-
che uiteenzettingen, vol trillers, basis-
oten, glissandi, syncopen, voorslagen
ı dubbelslagen. Hij is in de ogen van
arlotta niet helemaal van deze wereld,
en van de Olympus afgedwaalde
iod', die zich de affectie sloom en be-
aagziek laat aanleunen, terwijl Carlot-
ı van haar 'liefdesmystiek' kringen on-
er de ogen overhoudt. Hij is haar 'gro-
liefde', zij is voor hem een prettig
ıcident op het pad naar een steeds
ıotere artistieke roem.
Wanneer het seizoen van hun liefde
oorbij is, zegt Carlotta: 'Die winter
ukte het me om mijn verstand op nul te
etten en het toch niet te verliezen'.
Dat laatste is maar goed ook, want juist
ıan Carlotta's reflecties ontleent deze
oman zijn meerwaarde.
Het gaat niet alleen om een liefdesverhaal. De Moor heeft de geschiedenis van Carlotta en Gasparo in een breder perspectief geplaatst. Uiteraard, om te beginnen, een historisch perspectief. Men krijgt, terloops maar zeer doeltreffend, een sfeervol beeld van het achttiende-eeuwse Napels, waar de *bonne compagnie* weliswaar belang stelt in de nieuwe filosofie die uit Frankrijk is komen overwaaien, maar toch diep in het hart meer waarde hecht aan minder rationele zaken als de poëzie, het verlangen en het genot.

Karikatuur van een scène uit een Händel-opera door John Vanderbank, met links een castraat-zanger.

Over haar Gasparo zegt Carlotta: 'De stem en daarbij nog het lichaam. Het mooiste en het lichtste van alle dingen die God heeft gegeven in contrast met een zwaar mannenlichaam van meer dan zes voet lang. Ik houd van zulke paradoxen [. . .] Wij houden van twijfels, van vragen en wij houden vooral van genot. Je lichaam is wat je bent en alle kennis begint met verlangen. Naar wat anders dan genot?'

Haar tegenpool is een Franse minnaar, Rodolphe, een adept van de in opmars zijnde Verlichting, die de wetenschap minstens zo belangrijk vindt als de liefde. Typerend (en naderhand in de Romantiek uitgegroeid tot een topos) is hun gesprek over de regenboog. Voor Rodolphe is er sprake van zonlicht dat gebroken wordt door regendruppels, precies zoals hij het van Newton heeft geleerd; Carlotta ziet in de regenboog liever 'een grandioos welkom' aan Gasparo. 'Vanuit het ene wonder reik ik bij mijn volle verstand naar het andere'.

De kunst, in haar meest wonderbaarlijke, meest sublieme, maar ook meest kunstige vorm, wordt hier uitgespeeld tegen het realisme en de redelijkheid van de Verlichting. Een debat dat tegen het eind van de eeuw – in de Romantiek – nog eens met verhevigde kracht zal worden overgedaan. Maar zo ver is het nog niet in de periode die *De virtuoos* bestrijkt. Carlotta bevindt zich in 'het zeer interessante moment waarop de wereld verandert'.

De toekomst behoort niet aan de verheven onwerkelijkheid van de castratenzang, maar aan de wereldse humor van de *opera buffa*, waarvan Rodolphe niet toevallig de eerste verschijningsvorm met enthousiasme begroet. Een verwijzing wellicht naar de *Querelle des Bouffons*, die in 1752 juist de Parijse *philosophes* wist te mobiliseren vóór de nieuwe kunstvorm.

Het succes dat Gasparo in Engeland (maar niet in Frankrijk) oogst, is volgens Carlotta daarom een succes zonder 'toekomst', een 'zijpad, een geschiedenis in de schaduw'. Dat werpt over de roman als geheel, bij alle uitbundige hartstocht, een waas van melancholie: de vergankelijkheid van de 'onmogelijke' liefde der beide protagonisten spiegelt zich in de vergankelijkheid van de castratenzang, die halverwege de achttiende eeuw over zijn hoogtepunt heen zal zijn.

Virtuoos geschreven roman van Margriet de Moor over liefde, kunst en redelijkheid

Maar dat doet niets af aan de glans van de prestatie: de 'onschuld' van de virtuositeit die, spottend met de 'waarschijnlijkheid' en de 'goede smaak', dank zij inzet en oefening erin slaagt 'de wereld te vergeten, werkelijk te vergeten en in het openbaar een uiterste grens aan te raken'.

Hetzelfde lukt Margriet de Moor in deze virtuoos geschreven roman (de titel schept verplichtingen, die worden nagekomen), waarin het verhaal van een dubbelzinnige passie tegelijkertijd een pleidooi bevat voor een kunst van de zuiverste verbeelding.

Margriet de Moor: De virtuoos.
Contact, *f* 29,90 (ing.), *f* 45,-(geb.).

Aanstekerbenzine als wapen in de kinderjungle

door Hans Bouman

ınlangs werden *The Commitments*, *he Snapper* en *The Van*, de drie ro-
ıans waarin Roddy Doyle het leven in
e fictieve Dublinse arbeiderswijk Bar-
'town portretteerde, opnieuw uitgege-
en in één band. Als afsluiting van een
se in Doyles schrijversloopbaan?
uidelijk niet dus, want in zijn vierde
oek, *Paddy Clarke Ha Ha Ha* keert hij
oodgemoedereerd terug naar zijn ver-
ouwde lokatie. Alleen is het tijdperk
maal niet het heden, maar 1968.
Hoofdpersoon Paddy Clarke is tien
ır oud (net als zijn schepper in dat
ırtal) en zijn naam is in Barrytown
et onbekend, al was het maar omdat
deze overal waar het maar kan in het
g zachte cement van nieuwbouwwo-
ngen krast. Samen met zijn vriend
evin staat hij zijn mannetje bij het
rwerven van een reputatie en een
rritorium in de meedogenloze jungle
ie 'de kinderwereld' heet. Hier liggen
vraakzuchtige onderwijzers voortdurend op de loer om niet-gemaakt of
-geleerd huiswerk, afwijkend gedrag en gebrekkige aandacht tijdens de les genadeloos af te straffen. Ook ouders spelen hun rol in het bekrassen van de kinderziel, maar de meeste narigheid berokkenen de leeftijdgenoten elkaar; narigheid die overigens als een man moet worden gedragen (er komen vrijwel geen meisjes voor in Paddy's wereld) en waarover je zeker niet tegen volwassenen zeurt.

Roddy Doyle vangt de verbazend ingewikkelde wereld van een jongetje van tien

Dat de wreedheden vrij ver kunnen gaan, blijkt uit een scène waarin Paddy zijn kameraden helpt zijn jongere broertje Francis (door iedereen Sinbad genoemd) aanstekerbrandstof in de mond te gieten die vervolgens in brand wordt gestoken. Ook de vertrouwde kinderwreedheden jegens dieren komen in *Paddy Clarke Ha Ha Ha* aan bod, evenals de mythische gevaren die verbonden zijn aan het trekken van rare gezichten of het imiteren van handicaps of eigenaardigheden van anderen. Als op dat moment de wind draait of iemand je op de rug klopt, blijf je er immers voor de rest van je leven mee opgescheept! Zo kent Paddy een jongen die een spraakgebrek heeft omdat hij voor de grap een stotteraar naäapte. En Oom Eddie heeft zijn ene oog nooit meer opengekregen sinds hij bij het gluren door een sleutelgat door de tocht werd verrast.

Zoals veel jongetjes van zijn leeftijd is Paddy begiftigd met een onuitputtelijke nieuwsgierigheid. Zo weet hij dat de levensverwachting van muizen ongeveer achttien maanden bedraagt, een mens vijfendertig biljoen rode bloedlichaampjes heeft, John Logie Baird in 1926 de televisie uitvond, de hoofdstad van San Marino San Marino heet, Jesse Owens bij de Olympische Spelen van 1936 vier gouden medailles won en dat Hitler dat niet leuk vond. Paddy's kennis komt goed van pas als zijn vader hem het Arabisch-Israelische conflict uitlegt:

- 'De joden zijn de Israeliërs.
- Precies.
- Wie zijn de Arabieren?
- De rest. Al hun buren. Jordanië, Syrië. . .
- Egypte.
- Goed zo, je kent je zaakjes.
- De Heilige Familie ging naar Egypte toen Herodes achter ze aanzat.
- Inderdaad. Er is altijd werk voor timmerlui.

Ik begreep niet helemaal wat hij had gezegd, maar het was het soort dingen dan Ma niet graag hoorde. Maar ze was er niet, dus ik lachte.'

In dit fragment wordt voor het eerst voorzichtig gerefereerd aan de verslechterende verhouding tussen Paddy's ouders. Nadat de eerste helft van het boek vooral gewijd is aan het wel en wee van Paddy en zijn kameraden, en ondanks de beschreven kinderwreedheden een luchtig karakter behoudt, wordt de atmosfeer gaandeweg meer geladen. Dat Doyle tot meer in staat is dan het humorvol neerzetten van een groep kwajongens, blijkt bijvoorbeeld uit een zeer ontroerende scène waarin Paddy en Sinbad in bed liggen. Paddy hoort aan de ademhaling van zijn jongere broertje dat hij niet slaapt, maar krijgt niettemin geen reactie als hij hem roept. Dan noemt hij hem, voor het eerst, niet bij zijn bijnaam Sinbad, maar gewoon Francis. Paddy wil praten over de ruzies van hun ouders als zij naar bed zijn, maar Francis ontkent dat er sprake is van ruzie:

- 'Zo gaat het nou elke avond.
Hij zei niets.
- Elke avond opnieuw, zei ik.

De adem kwam scherp tussen zijn lippen vandaan. Dat deed hij veel sinds zijn lippen waren verbrand.

- Ze praten alleen maar, zei hij.
- Niet waar.
- Welles.
- Niet waar; ze schreeuwen.
- Nietes.
- Jawel hoor, zei ik. Zachtjes.

Ik luisterde om bewijs. Er was niets.

- Ze zijn opgehouden, zei hij. Ze schreeuwden niet. Hij klonk gelukkig en nerveus.'

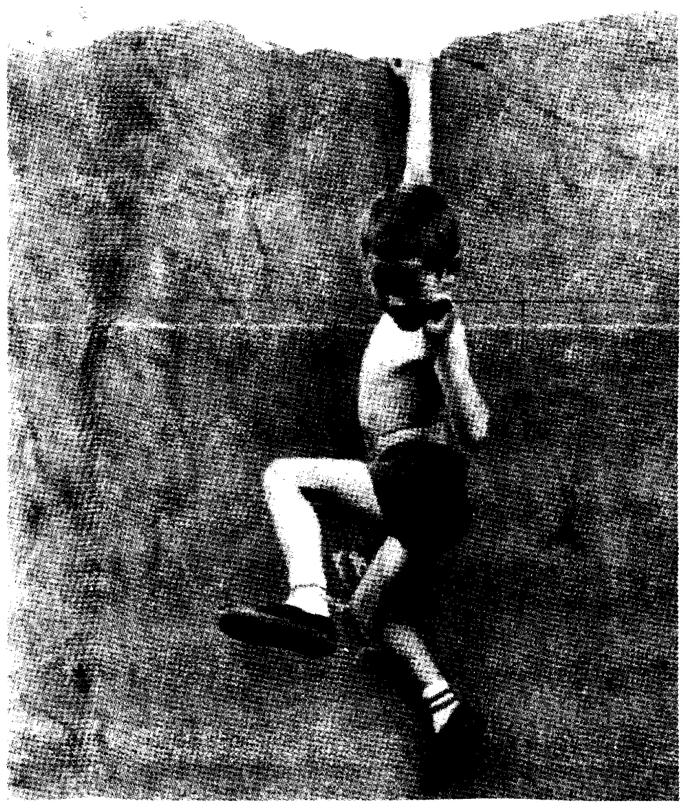

FOTO DEREK SPEIRS/ REPORT

Het gevolg van de verwijdering tussen de ouders, die uiteindelijk tot het vertrek van de vader zal leiden, is dat Paddy en Francis steeds meer naar elkaar toegroeien en partij kiezen voor hun moeder. Bovendien luidt het Paddy's volwassenwording in. Na een vechtpartij met Kevin wordt hij door de rest van de kinderen geboycot. Hem treiterend met het vertrek van zijn vader, schreeuwen ze in koor: 'Paddy Clarke. Paddy Clarke. Has no da. Ha ha ha!' Paddy's reactie is schouderophalend: 'Ik luisterde niet naar ze. Het waren maar kinderen.'

Als zijn vader later, de dag voor Kerstmis, met cadeautjes beladen langskomt voor een bezoek, is er van de vertrouwde vader-en-zoon relatie, vol stiekeme grappen die moeder niet waardeerde, weinig meer over. 'Hoe gaat het met je?', probeert de vader joviaal. Paddy's antwoord, tevens de slotzin van het boek, doet een koude rilling over de rug van de lezer lopen. 'Very well, thank you.'

Paddy Clarke Ha Ha Ha is, ondanks de eenvoud van het verhaal, Doyles meest complete en complexe boek tot nu toe. Het is een overtuigende weergave van de verrassend ingewikkelde wereld van een tienjarige, waarin de plot niet in dienst staat van de grappen, zoals in Doyles eerdere boeken vaak het geval was. De combinatie van een gewichtig onderwerp en een luchtige toonzetting leidt tot een bitterzoete roman, de beste die Roddy Doyle tot dusver heeft geschreven.

Roddy Doyle: Paddy Clarke Ha Ha Ha.
Secker & Warburg, import Nilsson & Lamm, *f* 36,50.

Baby of maybe in de badkamer

door Arjan Peters

'Take me to the bullfight.' Een 71-jarige Nederlandse weduwe zit op een terras in Madrid, en doet iets wat ze in gezelschap van haar man nooit zou hebben ondernomen: ze gaat naar een stieregevecht, nog wel in het gezelschap van de jonge gigolo Arturo die haar hiertoe heeft zitten uitdagen. Waarom niet, denkt de vrouw die in haar eentje op reis is, en wanneer ze alleen was, werd ze niet hinderlijk herinnerd aan haar leeftijd. 'Take me to the bullfight', wordt het dus.

Kenners van het werk van Vonne van der Meer gaat dan een lichtje op. Het identieke verzoek fungeerde als titel van het laatste verhaal uit haar debuut *Het limonadegevoel en andere verhalen* (1985). Daar ging het om een vrouw die half zo jong was als de weduwe, maar met dezelfde zin het initiatief tot een toenadering nam. Zo'n verwijzing is aardig in het boek waarmee Van der Meer na acht jaar teruggrijpt naar het genre van het korte verhaal. Ik verbind er ook een kwalitatief oordeel aan. Na de drie romans die op haar debuut volgden, en die langzaam maar zeker van oorspronkelijk naar maakwerk tendeerden (*Zo is hij* uit 1991 bleef een in vele opzichten papieren boek), stuit Vonne van der Meer die dreigende neergang met *Nachtgoed*, een uitstekende bundel die haar van haar beste kant laat zien.

Vermoedelijk hangt die kwaliteit samen met de vorm. Het korte verhaal is geschikt om raadsels aan te raken zonder ze van alle kanten te hoeven omcirkelen, en ook is het mogelijk om rond een dun gegeven toch iets intrigerends te spinnen. Geen van de acht hier gebruikte gegevens – ze worden in even zo weinig zinnen op het achterplat samengevat – had een roman kunnen dragen. Maar door de vergelijkbare thematiek komen de sterke verhalen uit *Nachtgoed* de minder sterke ondersteunen. De bundeling verleent alle een meerwaarde, waardoor je ook de zwakkere broeders niet had willen missen.

In 'Een man uit München' voelt de vrouwelijke ik-figuur zich nogal verloren rondlopen in Praag. Aangeklampt door een oudje met het laatste kaartje in heel de stad voor *Die Zauberflöte*, laat ze zich verleiden tot een zitplaats voor die avond. Naast u in de loge, smiespelt het besje, komt een man uit München te zitten.

Dat is eigenlijk alles. Alleen weet Vonne van der Meer op zo'n overtuigende manier de opwinding te beschrijven die haar ik-figuur tot aan het moment van de voorstelling bespringt (wat voor man zou 'de man uit München' zijn, hoe ziet hij eruit, van welk parfum houdt hij, wat zou er in die loge tussen hen kunnen opbloeien, en later op de avond?) dat haar rusteloze voortassociëren, als in een column van Jan Mulder, de lezer grinnikend naar het slot sleurt.

Waar je dan haast overheen kijkt, is dat ook in dit verhaal het schemergebied tussen begeerte en schaamte centraal staat, de momenten vóórdat gedroomde verlangens worden ingelost. Zware woorden, die de kluchtigheid van 'Een man uit München' niet bedoelen te ondergraven, maar misschien iets vermogen te duiden van de drijfveren van deze schrijfster. De hoofdpersonen in *Nachtgoed* zijn van hun apropos als zwaar verliefden, onderworpen aan gevoelens die (zoals ergens staat) 'verwarrend, dubieus, maar daarom niet minder hevig' zijn. Olaf uit 'De zeemeermin', die zijn badende buurvrouw pleegt af te luisteren en na een maand de melodie van haar badlied kan meeneuriën, slaagt er soms in een woordje op te vangen, iets dat klinkt als 'baby' of 'maybe'. Tussen baby en maybe, ziehier wat luchtiger woorden om Van der Meers schemergebied mee te vangen.

Zoals de grote leeftijdverschillen van de hoofdpersonen al wijzen op de onbeperktheid die ze haar thematiek toedicht, zo laat Van der Meer ook enkele van haar bijfiguren in hetzelfde schuitje plaatsnemen. Als Olaf langer dan normaal in zijn werkhok naar de buurvrouw heeft geluisterd, verzint hij op de trap naar beneden een smoes voor zijn vrouw. Maar het valt haar niet eens op dat hij binnenkomt: zij zit op haar beurt als een neurote de straat te bespioneren, spinnend aan haar eigen web van fantasie en verlangen. Eerder heeft ze Olaf terloops gemeld dat zij de buurmán minimaal eenmaal daags toeknikt.

Hoe wijdverbreid het centrale onderwerp ook is, dat wil niet zeggen dat de winst, de graad van levensvreugde die Van der Meers figuren bezitten, gelijkelijk verdeeld is. Wie zijn of haar verlangen de vrije teugel geeft, leeft vaak weliswaar intens, maar kan dientengevolge relatie, huwelijk en gezin danig onder druk zetten, en op schrijnende confrontaties met anderen afstevenen. De bejaarde vrouw in Madrid voelt zich leeftijdloos als ze alleen is. Maar de gladde gigolo die haar op sleeptouw neemt, doet haar door zijn letterlijke ongenaakbaarheid nog dezelfde avond weer op haar oude benen staan. In het verhaal 'Nachtgoed' kleedt een andere weduwe zich letterlijk en figuurlijk uit voor een lingerie- en nachtgoedverkoopster – maar zonder haar trots af te leggen. Hoe zij de anekdoten en het leed uit haar leven voorlegt aan de onbekende die uit de aard van haar vak met haar klanten heel kort en heel indringend contact heeft, daar had Carmiggelt nog van kunnen leren.

Verhalen van Vonne van der Meer over het schemergebied tussen begeerte en schaamte

En Tom uit 'Het zingen, het water, de peen' gelooft op zijn negentiende nog in Sinterklaas, omdat hij zijn kinderlijke trouw aan het ritueel wil voortzetten. Zijn moeder die hem jarenlang uit de droom dacht te helpen, verdedigt hem ten slotte tegenover zijn vriendinnetje. Zij is het inzicht rijker dat het zinloos is om iemand zijn verwarrende, dubieuze, maar daarom niet minder hevige gevoelens te ontnemen.

Vonne van der Meer: Nachtgoed.
De Bezige Bij, *f* 27,50.

Advertentie

'The second-greatest story ever told...' Elle
NICK CAVE
signeert op uitnodiging van
IN DE KNIPSCHEER i.s.m. PENGUIN NEDERLAND
'EN DE EZELIN ZAG DE ENGEL'
'And the Ass saw the Angel'
bij Athenaeum Nieuwscentrum, Spui 14-16, Amsterdam
donderdag 7 oktober: 19.30 - 21.00
bij Donner Boeken, Lijnbaan 150, Rotterdam
vrijdag 8 oktober: 12.30 - 14.00

Advertentie

Muziekcentrum
DE „IJSBREKER"
De IJsbreker presenteert 3 concerten door het
Nouvel Ensemble Moderne uit Montréal
o.l.v. Lorraine Vaillancourt
★ Zaterdag 2 oktober 1993, 20.15 uur Kleine Zaal van het Concertgebouw: Nouvel Ensemble Moderne m.m.v. Jard van Nes (mezzosopraan) / werken van o.a. Berio, Xenakis & Hurel
★ Maandag 4 oktober 1993, 20.30 uur De IJsbreker: Solisten van Nouvel Ensemble Moderne / werken van Vivier, Lapointe & Rea
★ Woensdag 6 oktober 1993, 20.30 uur De IJsbreker: Nouvel Ensemble Moderne / werken van o.a. Keuris, Scelsi & Evangelista
Toegangsprijzen De IJsbreker *f* 15,- & 12,50 * / Concertgebouw *f* 20,- & 17,50 *
Informatie en reserveringen bij De IJsbreker tel. 020-6681805
Kortingsprijs CJP/65+/Stadspas

Advertenties
BOEKE LEGGER
Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Lili de Vries
tel:020-562.2933, fax:020-562.6283
reserveringen: 020-562.6270

WHSMITH
ENGLISH BOOKS
AMSTERDAM
Our shop, in the heart of Amsterdam, has four floors where you can choose from thousands of titles (fiction and non-fiction), all in English. We also carry all the major English-language magazines and newspapers.
We offer a prompt and efficient order service to obtain books not in stock and we are happy to supply by mail.
Kalverstraat 152 Tel. 020 - 6383821
1012 XE Amsterdam Fax 020 - 6384379

Amsterdam
BOEKHANDEL OMTA
De breedst gesorteerde in West
Bos en Lommerweg 227
Telefoon 020-6821195.

HIJMAN BOEKEN
hartje Arnhem
Grote Oord 15 (Jansstraat)
Arnhem, tel. 085-424938

AMBER
Reisbureau Reisboekhandel
voor buiten-Europese bestemmingen
. . . reizen begint en eindigt in je hoofd . . .
Da Costastraat 77 Amsterdam
tel. 020-685 1155
ma-vr 10.00-17.00 uur

algemene en wetenschappelijke boekhandel
VU Boekhandel
De Boelelaan 1105 - 1081 HV Amsterdam
tel. 020-6444355 fax 020-6462719

De Vrije Boekhandel
Veemarktstraat 40
4811 ZG Breda - Tel. 076-145491
Literatuur, kunst, kinderboeken

ARNHEM
Boekhandel
VAN MASTRIGT b.v.
Een kleine boekhandel met een breed assortiment!
Ketelstraat 38, 085-423060

Boekhandel voor
Slavistiek en Oost-Europa
pegasus
Singel 367
1012 WL Amsterdam
Tel. (020) 6 23 11 38

534.000
Volkskrantlezers
bezoeken minimaal één
keer per maand
een boekwinkel

Delft
Boekhandel KEMPERS
Winkelcentrum In de Hoven
Tel. 015-611408
Winkelcentrum In de Veste
Tel. 015-134181.

NON FICTION TOP 12
AANBEVOLEN DOOR DE BOEKVERKOPERS VAN SCHELTEMA HOLKEMA VERMEULEN
1. Piet Vroon *Toestanden*
2. Han Hansen *De koning komt*
3. P.Skrabanek & J. McCormick *Dwalingen en dwaasheden in de geneeskunde*
4. Onze taal *Taalkalender 1994*
5. Cassandra & Y.Kroonenberg *Eerstejaars koken*
6. Leonardo Benevolo *De Europese stad*
7. Steven Levy *Artificial life*
8. Daniel J. Boorstin *The Discoverers*
9. Ovidius *Metamorphosen*
10. Michael Palin *Pool tot Pool*
11. Henry J. Johansson (e.a.) *Business process reengineering*
12. Addo Stuur *Meer Windows voor kinderen*
Scheltema Holkema Vermeulen boekverkopers
Koningsplein 20 Amsterdam (020) 52 81 411

BOEKE LEGGER

BESTAAT ER ZONDER REKLAME NOG VRIJHEID VAN MENINGSUITING?

In ieder geval minder. Zonder advertenties minder bijtende columns, minder onthullende reportages over bijv. duistere praktijken in de politiek. Het zijn de reklame-inkomsten die menig blad in staat stellen zijn maatschappelijke functie te blijven vervullen. Reklame houdt onze geest scherp. Denk er maar eens over na.

Reklame. Dat maakt het verschil.

INTERNATIONAL ADVERTISING ASSOCIATION

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

België

MIDWEEK
Herfst in de Belgische Ardennen is een belevenis en de prijs zeker waard. Midweekvoordeel: 3 of 4 ovenachtingen voor de prijs van resp. 2 of 3 overnachtingen (vanaf maandag tot donderdag of vrijdag). Hotel-Restaurant Les Nutons, bekend om de ontspannen sfeer en uitstekende maaltijden. Welkom bij Les Nutons, Route de la Roche 36, 6660 Houffalize, tel. 09-3261288029, fax 09-3261289458.

450 VAKANTIEHUIZEN in de Ardennen. EURO RELAIS, gids: 040-110101.

● „Musici en artiesten" een hoog gewaardeerde rubriek in de 1 in 3 MINI'S.

Griekenland

Zachte winters op Z.-Kreta, vlucht incl. app., auto's. Bosman Reizen 01184-72007 sgr.

ZONNIGE ZEILVAKANTIES Hollands Glorie 010-4114944

Aanb. last minute, goedk. vluchten. 01184-72007. SGR.

APP/HTL en vluchten Flex Travel 015-132250 SGR

Turkije

Nu of nooit!
Sinterklaas-inkopen in ISTANBUL *f* 499,-
Winkelen in gezellige Oosterse sfeer. Incl. vlucht, hotel, transfers en schitterende excursie. Vertrek 26/11 en 03/12. Onvergetelijk weekend! Vertrek vrijdag en zondag terug. Bel nu:
A-REIZEN:
of uw ANVR reisbureau
A-REIZEN
02979-83952

Voordelig naar de zon in de HERFSTVAKANTIE.
Al v.a. *f* 690 incl. verbl. (h.p.).
Vraag onze brochure.
KIM REIZEN
010-4622228/4155005, lid sgr

Frankrijk

Boerderijtjes en landhuizen
FRANCE INDIVIDUELLE
Tel. 02244-1656/02208-99555.

T.h. 3 app. in CHÂTEAU aan de riv. de Lot in Z.W.-Fr., Ged. gehele jaar. Tel. 02159-35475.

● Therapieën. Een 1 in 3 MINI-rubriek in deze krant.

GROTE LIJNEN & DETAILS

de Volkskrant

JOS COLLIGNON
Spotprenten, karikaturen, animaties
27 augustus - 3 oktober
KUNSTHAL ROTTERDAM
Westzeedijk 341 Rotterdam
Openingstijden: di - za: 10.00 - 17.00 uur en zo: 11.00 - 17.00 uur
Toegang (ook voor de andere tentoonstellingen):
f 10,-, CJP, 65+ en groepen: f 7,50

De tentoonstelling is hierna nog te zien in Amsterdam, Den Haag, Eindhoven en Lisse

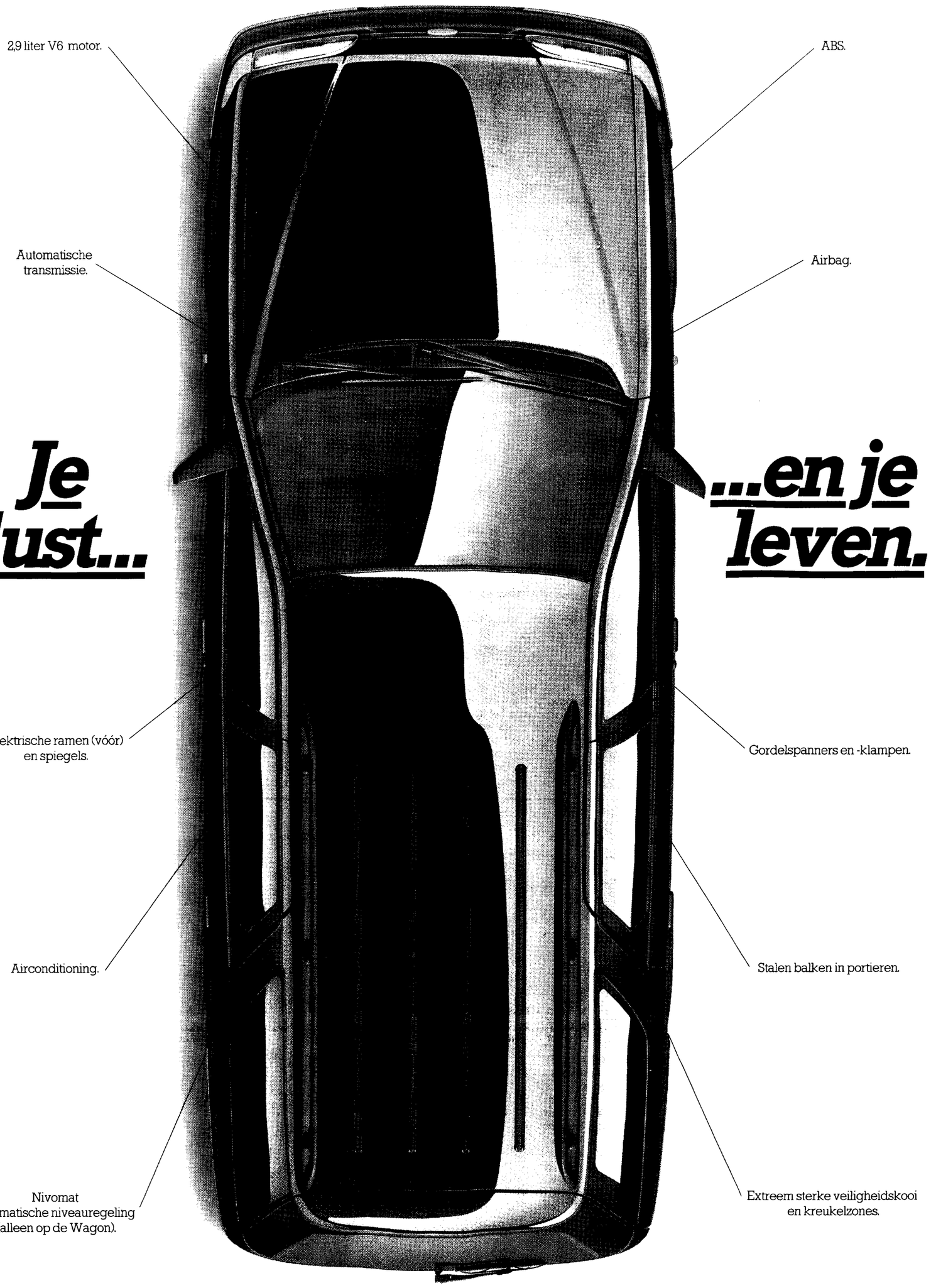

Je lust... ...en je leven.

De Ford Scorpio Platinum. Met Airco, Airbag, ABS en 2,9 liter V6 Automaat. Vanaf f 59.990,-.

Extra veiligheid is geen tijdelijk aanbod bij Ford. Het is standaard. Daarom vindt u op elke Ford Scorpio zowel standaard ABS, als een standaard airbag in het stuurwiel en tal van andere vernuftige vindingen die actief en passief meewerken aan uw veiligheid.

Dynamic Safety Engineering noemen we dat. Maar u hoeft daar verder geen seconde over na te denken. Want het is een zekere basis om volop te kunnen genieten van de lusten van het leven. Bijvoorbeeld van al het lekkers dat u standaard aantreft in de Ford Scorpio Platinum.

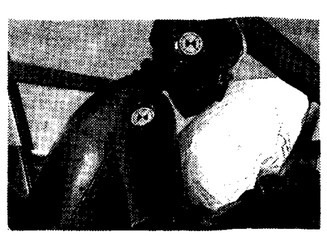

Airconditioning. 2,9 liter V6 motor. Automaat. Elektrische ramen (vóór) en spiegels. Een topchique interieur met alles erop en eraan. Allemaal extra lusten zonder extra lasten: uw voordeel bedraagt ruim f 4700,-.

De Ford Scorpio Platinum. Geheel compleet uitgerust voor f 59.990,- als Sedan of Hatchback. En voor f 61.490,- als Wagon met standaard automatische niveauregeling en roofrack. Leaseprijzen vanaf f 1599,-* per maand.

Ford

Ford weet wat u beweegt.

Er is al een Ford Scorpio met standaard ABS en Airbag voor f 49.990,-.

Afgebeeld is de Ford Scorpio Platinum Wagon. Genoemde prijzen zijn incl. B.T.W. excl. kosten rijklaar maken. *Leaseprijs excl. B.T.W. Full operational lease door Prime Lease, 48 maanden, 25.000 km per jaar. Hatchback. Wijzigingen voorbehouden.

ECU 93: Europees cultureel studentenfestival, Nijmegen, 11-15 oktober

Vijfhonderd studenten uit Europa spelen de hoofdrol in ECU '93. Nederlandse studenten organiseren dit internationale studentenfestival dat plaatsvindt vanwege het veertiende lustrum van de Katholieke Universiteit Nijmegen. Elke dag staat één kunstvorm centraal: theater, beeldende kunst, literatuur, dans en muziek.
Op het universiteitsterrein zijn lunchvoorstellingen, exposities en elke dag een aflevering van de Salon. In dit populair wetenschappelijke discussieprogramma gaan aankomende en professionele kunstenaars in discussie over een aan die dag gerelateerd thema .Artistiek talent uit de EG treedt 's avonds op in het centrum van Nijmegen.

European Culture Unlimited '93
(080) 61 24 99
Reserveringen Stadsschouwburg en de Vereeniging: (080) 22 11 00

11 oktober
European Drama Unlimited '93

Europees toneelstuk: 'Reigen: zehn Dialoge'.
Universiteitstheaters van York, Murcia en Münster
20.00 uur, Stadsschouwburg Nijmegen
entree *f*7,50/*f*15,- (student, niet student)

Drie universiteitstheaters sluiten de eerste festivaldag af met een gezamenlijke voorstelling: 'Reigen: zehn Dialoge', van de Oostenrijkse auteur Schnitzler. 'Reigen' gaat over liefde en lust. In tien dialogen worden de relaties tussen verschillende paren beschreven. Ieder gezelschap speelt een aantal van deze scènes.Aansluitend praten de drie regisseurs o.l.v. Ben Hurkmans (directeur toneelschool Amsterdam) in een forum over de interpretaties van het stuk.

12 oktober
European Fashion Unlimited '93

Modeshow: ontwerpers van de 11 Nederlandse en 10 buitenlandse modeacademies.
20.00 uur, Concertgebouw de Vereeniging, Nijmegen
entree: *f*10,-/*f*17,50

In deze internationale modeshow presenteren jonge Europese ontwerpers hun eindexamencollecties. Een jury, Inez van Lamsweerde, José Teunissen, Matthijs Boelee, Frits Klaarenbeek en Kees van der Valk, reikt aan het einde van de avond een aanmoedigingsprijs uit voor de meest veelbelovende Europese ontwerper.

13 oktober
European Words Unlimited '93

Literaire avond: jonge Vlaamse en Ierse dichters, leden van Kunstgroep De Lage Landen, Joost Niemöller, Diana Ozon, Armando en De Gebroeders Flint.
20.00 uur, Doornroosje, Nijmegen
entree: *f*7,50/*f*15,-

Een discussie over literatuur als politiek middel onder leiding van de Nijmeegse auteur en entertainer Cees van der Pluijm, voordrachten van poëzie en proza en muzikale intermezzo's.

Finale debatwedstrijd, m.m.v. Astrid Roemer, Maarten van Poelgeest en Europarlementariër J.W. Bertens
20.30 uur, Aula/Congresgebouw KUN
entree: *f*5,-

14 oktober
European Moves Unlimited '93

'Dans en Passie'; dansvoorstelling door dansacademies uit Athene, Lier, Lissabon, Londen en Tilburg
20.00 uur, Stadsschouwburg Nijmegen
entree: *f*7,50/*f*15,-

Vijf top-academies brengen een gepassioneerde voorstelling. Na een eigen choreografie dansen vijf solisten in 'United Solos' gelijktijdig op Afrikaanse percussiemuziek.

Deelenemende academies:
London Contemporary School of Dance, Londen, Groot Brittannie.
Hoger Instituut Voor Dans en Danspedagogie, Lier , Belgie.
Escola Superior de Danca, Lissabon, Portugal
Dansacademie Brabant, Tilburg
The Hellenic State School of Dance, Athene, Griekenland.

11 oktober
European Tunes Unlimited '93

Slotconcert; Nijmeegs studentenorkest C.M.C. o.l.v. J.Suilen, Choir of Bath College o.l.v. K.Bennett en Orchestre de l'université de Paris-Sorbonne o.l.v. J. Grimbert.
Wereldpremière Madonna Laura van Jurriaan Andriessen.
20.15 uur, Concertgebouw de Vereeniging, Nijmegen
entree: *f*10,-/*f*20,-

Programma: El Sombrero de tres Picos van de Falla,Choral Dances uit Gloriana van B. Britten,Pelléas et Mélisande van Fauré, Madonna Laura van J. Andriessen en Alexander Nefsky van Prokofiev.

Noche de Tuna;Spaanse muziekavond met tunagroepen uit Nijmegen, Spanje en Portugal.
21.30 uur, O42, Nijmegen
entree: *f*2,50/*f*5,-

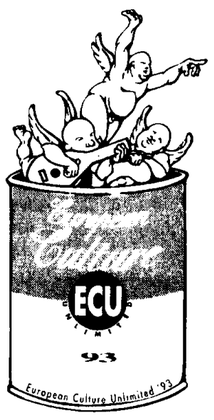

Bij inlevering van deze bon *f*2,50 reductie op de normale entreeprijs van één van de avondvoorstellingen.
European Culture Unlimited '93

Advertenties

BOEKEN
MARKTEN
Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Marike Hoogerdijk tel:020-562.2831 fax:020-562.6283

ANTIQUARISCHE BOEKENBEURS
oude en interessante boeken
PIETERSKERK LEIDEN
+ demonstratie boekrestauratie
vrijdag 8 oktober 15-21 uur
zaterdag 9 oktober 11-18 uur
zondag 10 oktober 10-18 uur
Bond van Handelaren in Oude Boeken
010-4208818

2e hands en bijzondere
BOEKEN
alle onderwerpen
Een aangename hoeveelheid boeken in 100 stands in de Grote Zaal Beurs van Berlage
ZONDAG 3 OKT. 10-17 UUR
Is deze enorme ééndaagse boekenkast bekend jachtgebied voor vele trouwe bezoekers, nieuwe gasten maken wij er gaarne wegwijs in. (Alle inl. tafel De KAN ingang zaal). U vindt er boeken over alle aspecten van Kunst, Literatuur, Techniek, Wetenschap, Ambacht. Extra aandacht deze keer voor Vlaamse en Nederlandse letterkunde
VLAAMSE LUNCH
in het restaurant v.a. 1 uur: Mechelse soep - Gentse stoverij (5 vleessoorten) frieten - salade - Gueuze Lambic Brusselse wafel f 27,50. Wie zich tevoren opgeeft geniet max. f 10,- korting. Stuur deze advertentie naar De KAN, vermeld naam, adres en of 't voor 1 of 2 pers. is en u ontvangt p.o. de Lunchkortingsbon (max. 2 personen per bon).
Beursplein 1 A'dam-entree f 2,50
De KAN, Binnenkadijk 237
1018 ZG Amsterdam 020-6275794

3e Leidse Boekenzondag
ZONDAG 10 OKTOBER A.S.
10.00-17.00 UUR
LEIDSE BOEK- & PRENTHANDELAREN, DEELNEMENDE BIBLIOTHEKEN & MUSEA
ORGANISEREN ACTIVITEITEN ROND HET BOEK EN DE PRENT
- LEZINGEN
- DEMONSTRATIES
- TENTOONSTELLINGEN
- ANTIQUARENBEURS IN DE PIETERSKERK
FOLDER MET PLATTEGROND EN PROGRAMMA VANAF 4 OKTOBER VERKRIJGBAAR BIJ DE VVV EN ALLE DEELNEMERS
INFORMATIE
071-121067 OF 071-143552.

EEN MIJLPAAL:
DE REINAERT ONTRAADSELD
LUK WENSELEERS
De pels van de vos
De ontdekking van de historische personages achter Reinaert de Vos en de dieren om hem heen in een aanstekelijke studie over deze middeleeuwse dierensatire
312 blz., f 59,50/1190 fr
NU IN DE BOEKHANDEL
MEULENHOFF/KRITAK

LIEVE JORIS
De poorten van Damascus
Indringende roman over de vriendschap tussen een westerse en een Arabische vrouw, over het leven in een Arabische familie en over de dilemma's van moderne Arabische intellectuelen.

276 blz., f 36,50/730 fr
NU IN DE BOEKHANDEL
MEULENHOFF/KRITAK

BOEKEN
MARKTEN

door Hans Heg

EMOTIE TE KOOP

Het najaarsoffensief van de klassieke labels

DE HERFST ZIT in de lucht, de geur van speculaas wordt sterker. En vooruitlopend op Sinterklaas en Kerst komen de najaarscampagnes van de platenmaatschappijen weer op gang. Met als belangrijkste en goedkoopste troef deze week de jaarlijkse uitgave van een speciale klassieke cd door de stichting Collectieve Promotie Geluidsdrager – de CPG.

Het succes van de najaarscampagne wordt in eerste instantie bepaald door het aantal verkochte exemplaren van de aanbieding, een cd met de curieuze titel *Aangenaam Barok Plus*.

Net als in vorige jaren gooit dit schijfje niet zulke hoge ogen als het om artistieke criteria gaat. Uit het bestand van Sony, Erato, Philips, EMI en Teldec zijn zes items geplukt. Uiteraard na gezamenlijk overleg. In de meeste gevallen gaat het om heruitgaven. Eén onderdeel, het trompetconcert van Haydn met de piepjonge Russische virtuoos Sergei Nakariakov, had ik nog niet eerder gehoord.

Een 'gitaarconcert' van Vivaldi met John Willams, gevolgd door een celloconcert van Boccherini met Yo-Yo Ma; deel twee uit de *Concerti armonici* van Unico van Wassenaer, stijlvol gebracht door het orkest van Koopman; een hoboconcert van Cimarosa met Heinz Holliger en I Musici; twee sonates van Scarlatti met pianist Christian Zacharias. En als uitsmijter dat Haydnconcert. Wat *Aangenaam Barok Plus* attractief maakt is niet zozeer dit ratjetoe maar de prijs: *f* 9,95. En natuurlijk al die waardebonnen. Vorig jaar werden ze bijgeleverd in de vorm van een boekje, waar je ze uit moest scheuren. Maar dat vond het publiek blijkbaar niet zo leuk. Daarom is dit keer gekozen voor een *mailbag* met 25 losse bonnen.

In de meeste gevallen geven ze recht op een korting van 17 tot 20 gulden per cd bij aanschaf van een van de exemplaren die door de maatschappijen zelf zijn geselecteerd. Op drie dubbelalbums wordt een korting gegeven van veertig gulden. Dit betekent dat voor de recente Archiv-uitgave van Haydns oratorium *Die Jahreszeiten* (John Eliot Gardiner), een splinternieuwe release van *Samson* van Händel op Teldec (Harnoncourt) en een heruitgave van de *Brandenburgse Concerten* van Bach, gespeeld in de *Urfassung* door The Academy of Ancient Music van Christopher Hogwood, maar zestig gulden hoeft te worden betaald.

Geen wonder dat de consument tuk is op dergelijke aanbiedingen. Vorig jaar werden bijna 250 duizend exemplaren van de klassieke promotie-cd verkocht. Van de bijgeleverde coupons – toen waren het er negentien – werden er in totaal 90 duizend omgezet in reële aankopen gedurende de periode van de actie.

Dit jaar verwacht de CPG een omzet die aanzienlijk hoger ligt. De platenbranche is weer een beetje uit het dal. De platenkoper blijkt nog altijd zo'n 75 gulden per jaar aan muziek op band-en-plaat te besteden (lp's komen bijna niet meer voor in het verhaal). En: de Nederlander is gek op koopjes. Zeker als men thuis voor drie of vier tientjes op de eerste rang kan zitten. Bij de cd-speler.

De CPG-actie biedt goed zicht op deze ontwikkeling. In 1988 werden ruim 92 duizend exemplaren van de klassieke promo verkocht. Toen nog op cd, mc èn lp. In 1991 was dat aantal bijna verdubbeld en bleek de langspeelplaat verdwenen. Vorig jaar werd de 250 duizend benaderd en heeft de musicassette het veld moeten ruimen.

De Nederlandse consument was van meet af gek op de compact disc. En is dat nog steeds. Het schijnt dat er op het ogenblik rond 85 miljoen cd's in onze huiskamers staan, wat neerkomt op zestien per gezin. Op het onderdeel 'gemiddelde aankoop per persoon' is Nederland zelfs wereldleider op de cd-markt. Vóór Amerika en Japan.

Geen wonder dat de AVRO het aloude en roemloos ten onder gegane Grand Gala du Disque, inclusief uitreiking van de Edisons, weer leven probeert in te blazen. Het eerste deel van dit Grand Gala du *Disc* was dinsdag op de buis te zien. Een gladde tv-show à la Joop van den Ende. Met publiek als decor en klapvee (vanavond deel twee van dit soapconcert).

Het programma pakte uit als een krampachtige verbroedering tussen 'populair' en 'klassiek'. Het Concertgebouw Kamerorkest zien opboksen tegen het Metropole Orkest? Die Canadese celliste Ofra Harnoy, een overgewaardeerd talent, stuurloos zien dolen achter Sting en Toots Thielemans? Nee, op zo'n manier is het Grand Gala-nieuwe-stijl geen lang leven beschoren. En dan laat ik de soms tot kromme tenen leidende presentatie en de slechte geluidskwaliteit van het klassieke deel maar even buiten beschouwing.

Volgens de CPG heeft klassieke muziek 'als fenomeen bij de gemiddelde Nederlander volledig ten onrechte een enigszins elitaire uitstraling'. Maar: 'Als de consument eenmaal met klassiek is geconfronteerd, ontstaat voor altijd een waardering en belangstelling voor dat genre'. Uit onderzoek zou blijken dat ongeveer tachtig procent van alle verkochte klassieke cd's wordt aangeschaft door mensen die ook pop kopen.

'Kennelijk koopt de consument in zijn algemeenheid MUZIEK, dus emotie', aldus de Collectieve Promotors, 'en maakt hij of zij zich minder zorgen om het "stempel" dat die muziek krijgt'. Dat zal best. Maar voor kenners en liefhebbers gelden nog altijd andere normen.

Daarom loop ik even met zevenmijlslaarzen langs de aanbiedingen. Waarbij ik de kanttekening wil plaatsen dat sommige maatschappijen zicht- en hoorbaar moeite hebben gedaan om met nieuw en goed repertoire te komen. Terwijl andere zich er goedkoop vanaf hebben gemaakt met (stok)oude opnamen of nietszeggende platen van hun 'paradepaarden'.

In deze laatste categorie horen de *Vivaldi Concertos* met Harnoy (RCA) en de *Italian Flute Concertos* met James Galway en I Solisti Veneti thuis (eveneens RCA): gladgestreken barok. De Concerti grossi van Torelli door I Musici (Philips) en een cd met drie vioolconcerten van Tartini, gespeeld door Uto Ughi en opnieuw die vervelende Solisti Veneti (Erato), zitten in dezelfde hoek.

Ook voor twee celloconcerten van Haydn met Yo-Yo Ma (Sony), tien jaar geleden al op cd verschenen, kan ik niet warm lopen. Evenmin voor gitaarrecitals van Eduardo Fernandez (Decca) en John Williams (Sony). Op zich geen slechte cd's, maar je moet wel trek hebben in zoveel transcripties. Dan hoor ik Scarlatti en Rameau (Fernandez) of Bach, Telemann, opnieuw Scarlatti, Couperin, Roncalli en Weiss (Williams) toch liever in hun originele gedaante.

Dan de sector 'redelijk hoewel niet opzienbarend'. Händel: *Water Music* en *Music for the Royal Fireworks* door het Orpheus Chamber Orchestra (DG). Crusell: klarinetconcerten met Antony Pay en The Orchestra of the Age of Enlightenment, helaas zonder stuwende dirigent (Virgin). *Music from the Court of Frederick the Great* (Graun, Bach, Benda, Quantz en Frederik de Grote zelf) uitgevoerd door Collegium Musicum 90 (Chandos).

Verder Vivaldi: Concerti opus 11 met the Academy of Ancient Music (L'Oiseau-Lyre) en drie strijkwintetten van Boccherini, die wat saai worden opgediend door Europa Galante (Opus 111). Ook de EMI-heruitgave met aria's uit cantates van Bach met Elly Ameling, Han de Vries en Albert de Klerk klinkt wat monotoon, hoe fraai Ameling ook zingt.

De twaalf resterende cd's zijn alle het aanschaffen waard. Zeker nu ze tot eind december in de aanbieding zijn. Dat bij de ene editie de uitvoeringskwaliteiten wat meer prevaleren en ergens anders het (opname)technische niveau doet nauwelijks ter zake.

In alle andere gevallen gaat het om opnamen die onder de noemer 'goed tot zeer goed' vallen. Daarvoor bieden de reputaties van Gardiner, Harnoncourt, Hogwood, Herreweghe, Pinnock, Lucie van Dael, Bob van Asperen, Ab Koster, Reinhard Goebel en ook die van nieuwkomers als Musica ad Rhenum, met fluitist Jed Wentz, en Il Giardino Armonico, met een verrassend 'nieuwe' Vivaldi uit Italië, alle garantie.

Aanbevolen:
Bach: Brandenburgse Concerten - Hogwood. L'Oiseau-Lyre.
Bach: Klavierkonzerte vol. 2 - Van Asperen. EMI.
Baroque Concerti from the Netherlands - Musica ad Rhenum. NM Classics.
Baroque Violin Sonatas (o.a. Biber) - Van Dael. Philips.
Händel: Samson - Harnoncourt. Teldec.
Haydn: Jahreszeiten - Gardiner. Archiv.
Haydn: Missa Sancti Nicolai, Theresienmesse - Pinnock. Archiv.
Mozart: Hoornconcerten - Koster/Weil. Sony.
Purcell: Funeral Sentences - Herreweghe. Harmonia Mundi.
Telemann: Wassermusik - Musica Antiqua/Goebel. Archiv.
Telmann: Ouverture, Concerti - Les Elements Amsterdam. Globe.
Vivaldi: Concerti per liuto e mandolino - Il Giardino Armonico. Teldec.

PLATEN

BIJDRAGEN ERIK VAN DEN BERG, HANS HEG, HENRICO PRINS

Klassiek

Busoni en Mahler ongehoord helder in Nieuw-Weense stijl

Mahler: Lieder eines fahrenden Gesellen, Kindertotenlieder; Busoni: Berceuse élégiaque. Bröcheler, Van Nes, Schönberg Ensemble o.l.v. De Leeuw. Koch Schwann 3-1263-2.

Rond 1920 was in Wenen de 'Verein für musikalische Privataufführungen' actief, een exclusieve club rond Schönberg en discipelen die slechts drie jaar bestond. De 'vereniging' werd uit nood geboren en had één doel: het laten horen van nieuwe muziek die elders niet of niet goed aan bod kwam. Alleen leden hadden toegang tot de concerten. Publiciteit en recensies waren taboe, het ging om de muziek.

Omdat er geld noch orkest beschikbaar was werd alles in minimale bezetting gespeeld, ook grote orkestwerken. Fluit, hobo, klarinet, hoorn, piano en/of harmonium en een strijkkwintet – dat was alles. Het repertoire reikte van 'Mahler tot en met heden'. Deze cd bevat bewerkingen gemaakt door Schönberg (*Lieder eines fahrenden Gesellen*), zijn leerling Erwin Stein (Busoni's *Berceuse*) en Reinbert de Leeuw, die de orkestpartij van de *Kindertotenlieder* helemaal in Nieuw-Weense-stijl reduceerde tot een bezetting voor kamerorkest.

Drie magnifieke, bijna 'kale' blauwdrukken. Verzadigde kleuren hebben plaatsgemaakt voor ongehoorde transparantie. Bariton John Bröcheler en mezzo Jard van Nes geven indringende lezingen van de twee Mahlercycli. Ook vocaal levert Bröcheler een prestatie van internationaal formaat. De Leeuw en het Schönberg Ensemble begeleiden helder en subtiel – *het* keurmerk van deze groep.

Kagel: Exotica. Ensemble Modern o.l.v. de componist. Koch Schwann/Aulos 3-1391-2.

Van arrangeren in traditionele zin is bij Mauricio Kagel geen sprake. Daarvoor is hij een te creatieve èn te originele componist. Omdat hij slecht is vertegenwoordigd in de catalogi verdient Koch Schwann een pluim voor zijn uitgaven in de Aulosserie. In 1985 werden *Rrrrrr.....* (Acht Orgelstücke) plus *Der Tribun* (Zehn Märsche um den Sieg zu verfehlen) al op cd uitgebracht. Gespeeld door Gerd Zacher en gedirigeerd door Kagel.

Daar is nu een live-opname bijgekomen van *Exotica* (1970/71). Een 37 minuten durende... ja, wat eigenlijk? Wereldmuzieksuite, wilde fantasie? Het stuk zit vol bizarre geluiden, geproduceerd op 'buiten-Europese instrumenten', en kreten die worden voortgebracht door zes nauwkeurig op het podium geplaatste en geïnstrueerde spelers. Het instrumentarium is afkomstig van zes continenten.

In dit curieuze opus toont Kagel zich weer een meester in het zorgvuldig creëren van onalledaagse klanken. Hij speelt met de materie (quasi chaos) en de muzikanten. Dat levert regelmatig hilarische of spannende momenten op. Overigens plaatst hij ook zelf vraagtekens bij *Exotica*.

'Gaat het hier om parodieën op Aziatische, Afrikaanse of oriëntaalse muziek? Of zijn deze nummers eerder stijlkopieën die, ondanks een paar verstoringen, het aura en de kenmerken van het origineel weergeven?' Zelfs de in juni 1992 in Bonn met stormachtige bijval ontvangen uitvoering geeft geen antwoord op deze vragen.

Nancarrow: Studies. Ensemble Modern o.l.v. Metzmacher. RCA 09026 61180-2.

Ook dit is een meesterlijke cd van het Ensemble Modern, in 1980 opgericht in Frankfurt. Onder leiding van Ingo Metzmacher worden elf *Studies for Player Piano* van de Amerikaans/Mexicaanse componist Conlon Nancarrow (81) gespeeld, in een bewerking van pianist Yvar Mikhashoff. De soms razendsnel en mechanisch voortratelende pianolaklanken, waarmee Nancarrow beroemd werd, getransformeerd tot 'kamermuziek'.

Het blijkt te kunnen. De scherpe kantjes van de etudes in hun originele vorm zijn er misschien af. Maar Mikhashoff heeft voor zulke leuke combinaties gekozen (basklarinet, celesta, klavecimbel plus bas of xylofoon, marimba, piano met een versterkt klavecimbel) en er wordt zo aanstekelijk gespeeld dat je je al snel gewonnen geeft.

Naast *Tango* en *Toccata* – omgezet voor xylofoon, marimba, piano en viool – staan op deze cd ook originele stukken als *Piece no. 2 for Small Orchestra*, *Trio* (klarinet, fagot en piano) en *Sarabande & Scherzo* (hobo, fagot en piano). Speelse muziek uit de tijd dat Nancarrow nog niet exclusief op pianorollen werkte.

Het vitale, virtuoze en met humor gekruide spel van de leden van Ensemble Modern is een feest voor het oor. **HH**

Jazz

Keith Jarrett legt zichzelf op de pijnbank

Keith Jarrett: Bye Bye Blackbird. ECM 513 074-2.

Nòg een ode aan Miles Davis? De titel, de hoesfoto (Davis' schim tegen een witte podiumwand) en het repertoire van Keith Jarretts nieuwe trio-opname wekken misschien die indruk, maar al in de opening maakt de pianist ons duidelijk dat de nalatenschap van Miles Davis niet het èchte thema van zijn nieuwe cd is. Het diepere onderwerp is hier pianist Keith Jarrett zelf, die ons in acht composities laat voelen dat de schoonheid van Davis' muziek alleen met veel pijn en zelfopoffering kan worden blootgelegd.

Oscar Pettiford speelde in de jaren veertig een beroemd geworden bassolo in *The Man I Love*, die vooral zo indrukwekkend is omdat de noten gelijk opgaan met het geluid van Pettifords diep snuivende ademhaling; een synthese van lichaam, snaren en hout waar een opwindende kracht van uitgaat – hoorbaar gemaakt dank zij een gelukkig geplaatste microfoon.

Keith Jarrett is een muzikant bij wie de *bodylanguage* wat minder natuurlijk versmelt met de muziek. Het gekreun waarmee hij zijn solo's pleegt te begeleiden was zelden zo prominent als op deze cd. Drummer Jack DeJohnnette en bassist Gary Peacock spelen voorbeeldig, maar kunnen niet verhoeden dat de muziek verzandt in de categorie onbedoelde humor: de gracieuze, elegante vertolkingen worden om de haverklap verstoord door de smartelijke kreten van de *total hingerissen* solist. Jarrett loeit en jammert, alsof *Bye Bye Blackbird* alleen op de pijnbank zijn geheimen wilde prijsgeven.

Geluidstechnici kennen een simpele truc om al te opgewonden pianisten te temperen: een deken tussen muzikant en microfoon. Dat de anders zo aan klankzuiverheid hechtende ECM-producent dit liet passeren kan maar één ding beduiden: grenzeloze ijdelheid van de solist, die het publiek van zijn intiemste roerselen laat meegenieten.

Allen Lowe: Mental Strain at Dawn. Stash ST CD 563.
Tiger Okoshi: Echoes of a Note. JVC.

Een plezierig saluut aan trompettist Louis Armstrong is de cd *Mental Strain at Dawn* van de jonge saxofonist Allen Lowe, een hier vrijwel onbekende muzikant die in New York kennelijk genoeg gezag bezit om een gewichtig ad hoc-octet bijeen te brengen met de tenoristen David Murray en Loeren Schoenberg. Een ereplaatsje is ingeruimd voor de 88-jarige (!) trompettist Doc Cheatham, die zijn tanende kracht ruimschoots compenseert door onbekommerde fantasie.

De live-opnamen, april 1992 gemaakt in The Knitting Factory, laten aantrekkelijke spontane, vindingrijke arrangementen horen van minder bekend Armstrong-repertoire, aangevuld met verrassend sterke composities van de vrijwel vergeten trompettist en bon vivant Jack Purvis (1906-1962).

In de hoestekst neemt Lowe stelling tegen de keurige ('boringly middle-class') jazz-restauratie van de Wynton Marsalis-generatie. Met deze springlevende Armstrong-muziek heeft Lowe alvast zijn eerste punt gescoord.

Ook de Japanse trompettist Tiger Okoshi, die sinds de jaren zeventig in de Verenigde Staten werkt, presenteert zich als een fan van 'Dear Louis Pops' Armstrong. Zijn *Echoes of a Note*, met grote namen als gitarist Mike Stern en drummer Peter Erskine, biedt nogal vergezochte funkversies van geliefd Armstrong-repertoire (*When the Saints*), waarin de trompettist merkwaardigerwijs vooral veel Miles Davis-citaten heeft verstopt.

Op de studio-perfectie valt weinig af te dingen, maar dat de liefde van de zich koket 'your boy' noemende Tiger erg diep zit wil er niet in. **EvdB**

Keith Jarrett

Pop

Zwaar grommende gitaarsongs van The Melvins

The Melvins: Houdini. Atlantic 7567-82532-2.

Net als Nirvana's Kurt Cobain zijn The Melvins afkomstig uit Aberdeen, in de Amerikaanse staat Washington. Daarmee houden de overeenkomsten niet op. Cobain beschouwt de groep al jaren als bron van inspiratie en heeft zes songs op het nieuwe *Houdini* mede geproduceerd.

Toch heeft de zwaar grommende sound van The Melvins, die tegenwoordig opereren vanuit San Francisco, niet zoveel raakvlakken met het werk van Nirvana. De dertien songs op *Houdini* doen meer denken aan Alice In Chains en Soundgarden, al moet er meteen bij worden gezegd dat The Melvins, opgericht in 1984, grunge maakten voordat Seattle – en daarna zo'n beetje de hele wereld – zich over die stroming ontfermde.

Houdini betekent voor The Melvins het debuut bij een *major*. Wie denkt dat de groep daarom een knieval naar het grote publiek maakt, komt bedrogen uit. Naast *Spread eagle beagle*, een verward klinkend slagwerk-experiment, zijn er genoeg geslaagde songs die worden gedragen door een gitaargeluid dat staat als een huis. Van een andere orde is *Lizzy*, dat dank zij de uitgekiende drum- en gitaarpartijen een dynamiek bezit waarvan de modale grunge-band alleen maar kan dromen.

Duff McKagan: Believe in me. Geffen GED24605.
Mr. Big: Bump ahead. Atlantic 7567-82495-2.

Tijdens de uitputtende *Use your illusion*-tournee van zijn groep Guns N' Roses hield bassist Duff McKagan nog tijd over voor het opnemen van *Believe in me*. Het openingsnummer van zijn solo-debuut doet vermoeden dat McKagan heeft gekozen voor de makkelijke weg: met Slash als leadgitarist lijkt het sprekend op een herhaling van de rock 'n' roll-clichés waarmee Guns N' Roses groot is geworden.

Het vervolg van *Believe in me* toont aan dat McKagan wel degelijk op eigen benen kan staan. *(Fucked up) beyond belief* – met een hoofdrol voor gitarist Jeff Beck – en de dwarse stamper *Punk rock song* getuigen van genoeg eigen visie om dit uitstapje te rechtvaardigen. Aan grote namen (Lenny Kravitz, Matt Sorum) geen gebrek, maar McKagan deed het meeste zelf. Hij is goed in het bewandelen van platgetreden paden. In een genre dat bol staat van pathos, is dat allerminst vervelend.

Ook hard, maar aanmerkelijk inventiever, klinkt Mr. Big op *Bump ahead*. Het Amerikaanse viertal scoorde twee jaar geleden met de oubollige single *To be with you*. De ballads op *Bump ahead* zijn weer niet het meest gelukkige materiaal: vlak en gepolijst. Vooral in stuiterende songs als *Colorado bulldog* en *Temperamental* is de groep op dreef. Juist op die plekken kunnen bassist Billy Sheehan en gitarist Paul Gilbert hun virtuositeit ten toon spreiden.

Various: Judgment night. Epic Soundtrax 474183 2.

Zeven jaar na *Walk this way* van Run-D.M.C. en Aerosmith geldt de mengeling van rock en rap in Amerika nog steeds als vooruitstrevend. Daar kunnen we in Nederland, verwend met Urban Dance Squad, hard om lachen. Op de soundtrack *Judgment night* staan desondanks een paar nummers die de moeite waard zijn.

Teenage Fanclub en De La Soul zijn ingetogen bezig in *Fallin'*, gebouwd op samples uit Tom Petty's *Free fallin'*. *Another body murdered* van Faith No More en Boo-Yaa T.R.I.B.E. is in al zijn heftigheid erg goed, net als het slepende *I love you Mary Jane* van Sonic Youth en Cypress Hill.

Maar er zijn ook combinaties waar je meer van zou verwachten: Living Colour met Run-D.M.C., Slayer met Ice-T, Pearl Jam met Cypress Hill. Door de wisselvallige kwaliteit is *Judgment night* niet meer dan een aardig initiatief. Met een handvol geweldige uitschieters, dat wel. **HP**

Advertenties

KUNST KIJKEN
KUNST KOPEN

Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Ina Timmerman
tel. 020-562.2845, fax: 020-562.6283
reserveringen: 020-562.6270

CENTRUM BEELDENDE KUNST UTRECHT
tot 17 oktober
DIE GROSSE WANDERUNG
schilderijen 1993
op een thema van
hans magnus enzensberger
jan van asbeck
milly betten,
judith ten bosch, cwm dolk,
fernando lange-walton
en titus nolte
expositie + kunstuitleen
woe. 11.00 - 20.30
do. t/m za. 11.00 - 16.30
maliebaan 42, utrecht
tel. 030 - 322946

Expositie tot 31 oktober
Museum voor Religieuze Kunst, Uden
Vorstenburg 1, Telefoon 04132 / 63431
Di t/m vr 10.00 / 17.00 u
Za en zo 13.00 / 17.00 u
Albrecht Dürer
Käthe Kollwitz
Anton Heyboer
Middeleeuwse Anoniemen
Religieuze kunst, Keuzes van Marc Mulders
Albert Servaes
Pater Mathot C.S.S.R.
Hans van Hoek
Marc Mulders

sbk kunst uitleen
Zondag 3 oktober '93
open van 12-17 uur
AANWINSTEN
Stichting Beeldende Kunst
Nieuwezijds Voorburgwal 325
020-6239215
Open:
di 11-21 uur, wo t/m vr 11-17 uur
za 9-17 uur, 1e zondag van de maand 12-17 uur

Amsterdamse galeries open: 1e zondag van de maand
zondag 3 oktober
14.00-17.00 uur
Galerie Paul Andriesse
Prinsengracht 116
GUIDO GEELEN
Asselijn Amsterdam
L.Leidsedwarsstraat 198-200
HANS EBELING KONING
Bloom Gallery
Bloemstraat 150
verlengd t/m 16/10:
KATHE BURKHART
KAREN KILIMNIK
ELISE TAK
Galerie Maria Chailloux
Prinseneiland 439
JELLE KAMPEN
De Expeditie
Leliegracht 47
'ALLERLEI'
Galerie Barbara Farber
Keizersgracht 265
WORKS ON PAPER
BROTO, MARCACCIO, SCHABRACQ, SCHERMAN, SMITH, KUITCA, GALAN
Jansen & Kooy
Kerkstraat 301
VER-PLAATSEN: ROSA LACHENMEIER, CARLOS PIETERS, ANGELIEK VERVERS, RONALD WIGMAN
Loerakker Galerie
Keizersgracht 380
PJOTR MÜLLER
ALEXANDRA ENGELFRIET
ROBERTO RUGGIU
ROSA VERHOEVE
Metis
Keizersgracht 688
HANS KÖNINGS
Reuten Galerie
Fokke Simonszstraat 49
STEVEN AALDERS
Steendrukkerij Amsterdam
Lauriergracht 80
HEDENDAAGSE GRAFIEK
Galerie Fons Welters
Bloemstraat 140
verlengd t/m 9 okt:
SAUL OSTROW, ANDREJ ROITER, BEREND STRIK, PEER VENEMAN, H.W. WERTHER
Galerie van Wijngaarden
Prinsengracht 510
MARLEEN VAN WIJNGAARDEN
Galerie de Witte Voet
Kerkstraat 149
CARINA HERMSE

KUNST KIJKEN
KUNST KOPEN

BUITENLAND

DUITSLAND

☐ Vandaag begint in München *Europamusicale*, een festival dat de hele maand oktober de 'Europese gedachte' wil uitdragen door concerten van grote orkesten, voorafgegaan door lezingen van niet minder grote schrijvers. De meeste concerten beginnen om acht uur 's avonds, in de Philharmonie. Deze week concerten van orkesten uit Duitsland (vanavond en zaterdagochtend om elf uur), Kroatië (zaterdagavond), Noorwegen (zondag), Litouwen (maandag), Luxemburg (dinsdag), Monaco (woensdag) en Rusland (donderdag). Nederland is op 16 oktober aan de beurt, met Cees Nooteboom en het Koninklijk Concertgebouworkest onder Chailly.
☐ Duitsland is in de ban van Nederland: literatuur op de Buchmesse en vormgeving in sommige galeries. Vanaf woensdag worden, drie dagen achter elkaar, dagelijks tussen 12.30 en 14.30 uur dialogen gehouden tussen Nederlandse en Duitse vormgevers in de Hal 1.1A806, Messeterrein Frankfurt. Nederlandse deelnemers: Gerard Hadders, Wigger Bierma, Irma Boom en Gerard Unger.
☐ *Designers Saturday*, die loopt van 8 tot 10 oktober, brengt naast Duitse, Spaanse en Italiaanse ook Nederlandse designers, zoals Tejo Remy en Jan Siebers. In de Heinrich Spoerl Fabrik, Tußmannstraße 70, Düsseldorf-Derendorf. Verder in de D'signers Galerie, Sonderburgstraße 1a, Düsseldorf-Oberkassel, de expositie *Einfache Gegenstände, Entwurfe ohne Beiwerk*.

FRANKRIJK

☐ *Livres d'heures royaux* is een tentoonstelling van boekverluchtigingen, gemaakt voor het Franse hof ten tijde van Henri II. Tot 13 december in het Château d'Ecouen in Val d'Oise, twintig kilometer buiten Parijs.
☐ Vanaf vandaag in het Musée de l'Armée in Parijs *Les Tsars & la République*: gravures, uniformen en portretten over de Frans-Russische alliantie.
☐ In het Musée de l'Orangerie in Parijs tot en met 3 januari een tentoonstelling over kunsthandelaar Paul Guillaume, die in de jaren dertig vooral veel Afrikaanse kunst naar Parijs haalde.
☐ *Manifeste, une histoire parallele 1960-1990* is een overzicht moderne kunst in het Centre Pompidou in Parijs, uit de eigen collectie. Tot half december.
☐ In de Galeries Nationales du Jeu de Paume in Parijs een overzicht met werk van de Griekse beeldhouwer Takis. Tot en met 17 oktober.
☐ In het Musée d'Orsay in Parijs hoogtepunten uit de collectie van de Fondation Barnes, *De Cézanne à Matisse*. Tot en met 2 januari 1994.
☐ In de Galeries Contemporaines van het Centre Pompidou in Parijs werk van Georges Kuchar, Annette Messager en Cindy Sherman, *l'Envers des choses*. Tot en met 11 oktober.

SPANJE

☐ Tot 8 november in het museum voor moderne kunst Reina Sofia van Madrid, een overzichtstentoonstelling van de *Groep van '57* met werken van onder anderen Agustin Ibarrola, Jose Duarte en Juan Serrano. Tegelijk, ook in het Reina Sofia, een expositie van de (betrekkelijk kleine) verzameling van 130 Picasso-gravures die dit museum bezit, zoals zijn vroege werk *Moederliefde* (1922).
☐ Tot 14 november in het Casa de las Americas in Madrid *Kunst uit Venezuela*, met doeken van Armando Reveron en andere schilders; bovendien volkskunst (voornamelijk houtsnijwerken) over Simon Bolivar en populaire heiligenbeelden.
☐ In het Nationaal Archeologisch Museum van Madrid moderne Chinese navolgers van de grotschilderingen uit Dunhuang. Tot 15 oktober.
☐ De Caixa-Stichting aan Paseo de Gracia in Barcelona stelt tot 7 november 85 werken van de Britse schilder J.M.W. Turner (1775-1851) tentoon, afkomstig uit de Tate Gallery van Londen.
☐ Tot 17 oktober in het cultureel centrum Caixa van Vigo *De portrettengalerij van de Spaanse Academie*, met een selectie van 34 doeken van onder anderen Goya, Romero de Torres en Pedro Bueno.
☐ In de Tinell-zaal van Barcelona is een expositie van de Noorse schilders Edvard Munch en Peder Balke: *Winterland*. Tot 10 oktober.

'Livres d'heures royaux', tot 13 december in Val d'Oise (Frankrijk).

☐ Tot 31 oktober in het heropende museum voor moderne kunst CAAM van Las Palmas (Canarische Eilanden) een overzichtstentoonstelling over de invloed van Joan Miro op de eigentijdse Spaanse kunst.
☐ In de nieuwe Pilar en Joan Miro-Stichting van Mallorca, in het vroegere atelier van de meester, *Miro bezien*: fotoseries die door Catala Roca en andere vrienden van Miro zijn gemaakt over zijn leven en werk. Tot eind oktober.
☐ Tot 28 november in het Muelle de Costa van Tarragona, naar aanleiding van een internationaal congres over klassieke archeologie, de expositie *Romeinse steden in Hispania* met meer dan honderd topstukken uit verschillende Spaanse musea.

ITALIË

☐ *Pier Paolo Pasolini, met de wapens van de poëzie*: tentoonstellingen, films, toneelstukken, debatten en congressen, tot en met 21 november op diverse lokaties in Milaan.
☐ Tekeningen van Klee, Léger, Man Ray, Giacometti, Baj en vele anderen, tot en met 7 november in Musei Civici, Varese.
☐ *Kasimir Malevitsj*, tot en met 5 december in Palazzo Medici Riccardi, Florence; daarna tot eind januari in Palazzo Reale, Milaan.
☐ *Meesterwerken van de Europese hoven*: de eerste systematische tentoonstelling van de schilder Corrado Giaquinto (1703-1766), tot en met 14 november in Museo di Piazza Venezia, Rome.
☐ Expositie van duizend antieke tapijten op de grote antiekmarkt in het Lingotto in Turijn, van 2 tot en met 24 oktober.
☐ Nog even, tot en met 9 oktober, de Biennale in Venetië.

SPANJE

Madrid zet ijskast klaar

Madrid had vorig najaar de halve wereld (en zijn eeuwige rivaal Barcelona) de ogen uitgestoken met het nieuwe Thyssen-museum. Dat krijgen de Madrilenen nu op hun brood. De Barcelonezen roepen dat hun greep uit de Thyssen-collectie – tachtig topstukken die sinds september in Barcelona te zien zijn en daar blijven – veel intelligenter is geweest. Cultureel Madrid ligt daar niet wakker van. Wel van de nagekomen rekening voor de aanschaf van de pracht en praal van Thyssen, die de hoofdstad voorlopig op financieel rantsoen dreigt te zetten.
Dat Barcelona drakerig zou doen, was al te voorzien vanaf het ogenblik dat daar het plan in duigen viel om in juli 1992, onder de schijnwerpers van televisiekanalen uit de hele wereld die er klaarstonden voor Olympische records, ook een eigen Thyssen-blikvanger te onthullen. De uitverkoren standplaats voor die meesterwerken was perfect: het lieflijke Pedralbes-klooster, met zijn weergaloze fresco's.
Alsof de duivel ermee speelde, raakte de installatie van dat Thyssen-wonder steeds verder vertraagd. In ruil daarvoor, verzekeren de schatbewaarders van de Pedralbes-zalen nu, kon Barcelona zo lang genoeg blijven onderhandelen om te vermijden dat het 'afdankertjes' van het Madrileense museum zou krijgen. Ten slotte werden zeventien meesterwerken direct door de familie Thyssen uitgeleend, om het peil op te trekken van het zestigtal stukken dat aan Barcelona werd toegewezen.
De Barcelonese conservatrice Inmaculada Gomez verzekert: 'Wij hebben beslist niet de kruimels van Madrid gekregen. Integendeel, onze tentoonstelling beantwoordt aan veel strakkere selectie-normen. Het Madrileense museum ontving meer kunstwerken, maar de verhouding tussen het aantal en de kwaliteit ligt veel hoger in Barcelona dan in Madrid.' Kletskoek, schrijft de Madrileense pers: 'Geen van die werken in het Pedralbes evenaart het peil van de topstukken in het Thyssen-museum van onze stad.'
De polemiek is veel minder serieus dan de financiële nasleep van de aankoop. Naar de echte waarde van die kunstschat gerekend, was het voor Madrid een habbekrats. Maar misschien heeft Spanje zich er wel een beetje aan vertild. Want die rekening komt bovenop het inleverbevel dat alle ministeries vanwege de recessie heeft getroffen. Cultuur krijgt nu zo'n 10 procent minder dan de 750 miljoen gulden van 1993.
Hoe komt dan elk jaar die 180 miljoen gulden op tafel, een bedrag dat in de periode 1994-1997 moet worden terugbetaald aan banken die de koopsom van de Thyssen-collectie hebben voorgeschoten? Als dat uit het vlees van het departement wordt gesneden, zal het gejammer tot de verste hoeken van Spanje te horen zijn. En als er in de Spaanse miljoenennota een aparte voorziening voor wordt getroffen, kan Madrid er vergif op innemen dat andere dure grapjes, zoals de herbouw van de hoofdstedelijke opera voor 270 miljoen gulden, voorlopig de ijskast ingaan.

ROBBERT BOSSCHART

FILMAGENDA

AMSTERDAM – Alfa I 1 3.45 6.45 9.30 De tussentijd, **II** 1 3.45 6.45 9.30 Belle van Zuylen, **III** 7.30 10 do vr ma di ook 1.30 4 Mad dog and glory, **IV** 1.30 4 7.30 10 Reservoir dogs, **Alhambra I** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 The Piano, **II** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Enchanted april, **Bellevue Cinerama I** 1.15 4 6.45 9.30 za zo ook a.m. 10.30 Jurassic Park, **II** 1.15 4 6.45 9.30 Indecent proposal, **Calypso I** 1.15 4 7.15 10 The Piano, **II** 1.15 4 7.15 10 Dave, **Cinecenter Coraline** 2.30 5 7.30 10.15 zo 11.15 Jamón jamón, **Cinecenter Peppe Nappa** 2.30 5 7.30 zo 11.15 Trois couleurs: bleu; 10 Les nuits fauves, **Cinecenter Pierrot** 2.30 5 7.30 zo 11.15 Oeroeg; 10.15 La double vie de Veronique, **Cinecenter Jean Vigo** 2.30 7.15 10 zo 11.15 Arizona dream, **Cinema I** 7 9.45 do vr ma wo ook 3 za zo ook 10.30 1.15 4 Jurassic Park, **II** 6.45 9.30 The fugitive, **Cinema Oscar** vr za 8 Indochine; ma di 8 Bashu, **City I** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **III** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Dragon, **IV** 1.15 4 6.45 9.30 Fixing the shadow, **V** 1.15 4 6.45 9.30 Posse, **VI** 1.15 4 6.45 9.30 Hot Shots 2, **VII** 1.15 4 6.45 9.30 Guilty as sin, **Desmet I** 7 9 zo ook 2.15 Trois couleurs: bleu; 10 Calendar, **II** do t/m za 7.45 zo 2 Epido re; zo t/m wo 8 Porcile; do zo ma 11 Sisters; vr za 11.00 Kagemucha; di wo 11 Les amants du Pont Neuf; za 00.00 zo 4.15 Accattione; zo 4.30 De metselaar; Curriculum vitae; Het standpunt van de nachtwaker; Sprekende jaren/sprekende hoofden, **Kriterion I** 5.45 Raise the red lantern; 8 10.15 beh. di 10.15 The cement garden; di 10.15 Sneak preview, **II** zo 3 Kracht; 5.30 The story of Qiu Ju; ma 7.45 Repo man; 7.30 beh. ma ook zo 3 The crying game; 9.45 Red rock west, **Filmmuseum** 8.30 Antigone; do 4 Abschied; vr 4 De man zonder hart; za 4 It came from beneath the sea; zo 4 Zigomar contre Nick Carter; ma 4 La strategia del ragno; di 4 Assunta spina; wo 4 Mr. Vlubber de vliegende schoolmeester, **The Movies I** 5.30 7.45 10 zo ook 3 Bad lieutenant, **II** 5.30 10.15 zo ook 3 The cement garden; 7.30 Howards end, **III** 5.30 10 The crying game; 8 zo ook 2.45 Beck, **IV** 5.30 7.30 Orlando; 9.15 zo ook 2.30 Until the end of the world, **Rialto I** 6 Nord; 8 zo ook 3.15 Senso; 10.15 The Mozart bird, **II** 6 Oswald; 8 zo ook 3 The lost paradise; 10 Hyènes, **Soeterijn** ma 8.30 Tangos, l'exil de gardel, **Tuschinski I** 1.15 4 6.45 9.30 In the line of fire, **II** 1.15 4 6.45 9.30 Sliver, **III** 1.15 4 6.45 9.30 za zo ook 10.30 a.m. Jurassic Park, **IV** 1.15 4 6.45 9.30 wo 1.15 4 Cliffhanger, **V** 1.15 4 6.45 9.30 do 1.15 6.45 9.30 di 4 6.45 9.30 Last action hero, **VI** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **Cineac** 11.45 2.15 4.45 7.15 9.45 The last boyscout, **De Uitkijk** 6 8 10 Trois couleurs: bleu. **Nachtvoorstellingen: Cinema I** za 00.15 Jurassic Park, **II** za 00.15 The fugitive, **The Movies I** vr za 00.15 Bad lieutenant, **II** vr za 00.15 The cement garden, **III** vr za 00.15 The crying game, **IV** vr za 00.15 A clockwork orange, **City I** vr za 00.15 The fugitive, **V** vr za 00.15 Posse, **VI** vr za 00.15 Last action hero, **VII** vr za 00.15 Guilty as sin, **Kriterion I** vr za 00.15 The cement garden, **II** vr za 00.15 Bitter moon, **Rialto** vr 00.15 Brazil, **Tuschinski** za 00.30 Jurassic Park. **Kindervoorstellingen: Alfa III** za zo wo 1.30 4 Bambi, **Alhambra I** 4 za zo wo ook 1.15 Bambi, **II** za zo wo 1.15 4 Dennis the menace, **Cinema II** za zo wo 1.30 3.30 Bambi, **Cinema Oscar** za zo 2.30 wo 2 Bambi, **City III** za zo wo 1.15 4 Dennis the menace, **Kriterion I** za wo 1 3 zo 1 De prinses en de trollen, **II** za wo 1 3 zo 1 Asterix en de knallende ketel, **Rialto** zo 1 wo 3 Karlsson duimpje; zo 1 wo 3 My life as a dog.

ARNHEM – Euro Cinema I vr 1.45 7 10.15 za 2 4.30 7 10.15 zo 1.30 4 6.45 9.30 ma t/m wo 1.45 6.45 9.30 In the line of fire, **II** vr 1.45 7 10 za 2 4.30 7 10 zo 1.45 4.15 6.45 9.30 ma t/m wo 1.45 6.45 9.30 Jurassic Park, **III** vr 1.45 7.15 za 2 4.30 7.15 zo 1.30 4 6.45 ma t/m wo 1.45 6.45 Last action hero; vr za 10.15 zo t/m wo 9.15 Indecent proposal, **IV** vr 1.45 7 10 za 2 4.30 7 10 zo 1.30 4 6.45 9.30 ma wo 1.45 6.45 9.30 di 1.45 6.45 The fugitive; di 9.30 Sneak preview, **V** vr za 7.15 10.15 vr ook 1.45 zo t/m wo 6.45 9.15 ma di ook 1.45 The Piano, **Filmhuis I** 7.30 wo ook 2.15 Medea; 9.45 The crying game, **II** 7.30 Calendar; 9.45 Henry, portrait of a serial killer, **Palace I** 6.45 9.15 za zo ook 2 Dave, **II** 7.15 za zo 2.30 Dennis the Menace; 9.45 Hot Shots 2, **Rembrandt** 2.30 6.30 9.30 Jurassic Park, **Rembrandt Luxe** 2 7.15 9.45 beh zo 2 Sliver; zo 12 The last emperor.
Kindervoorstellingen: Euro Cinema za 3 5 zo wo 2 zo ook 4 Bambi, **Filmhuis I** zo wo 2 The kid; De tovenaarsleerling.

DELFT – Delfia I vr t/m zo 7 9.30 ma t/m wo 8.15 Indecent proposal, **II** vr t/m zo 7 9.30 zo ook 2.30 ma t/m wo 8.15 In the line of fire, **III** vr t/m zo 7 9.30 za zo ook 2.30 ma t/m wo 8.15 wo ook 2.30 Jurassic Park, **IV** vr t/m zo 7 9.30 zo ook 2.30 ma t/m wo 8.15 Sliver, **Filmhuis** 8 Le journal d'une femme de chambre; 10 Simple men; zo 2.30 Mamma Roma, **Studio-D** vr za zo 7 9.30 zo ook 2.30 ma t/m wo 8.15 The Piano.
Kindervoorstelling: Delfia I za zo wo 2.30 Teenage mutant ninja turtles III.

DEN BOSCH – Euro Cinema I vr ma di wo 1.45 6.45 9.30 za 1.45 7.30 10.15 zo 1.45 4.15 6.45 9.30 The fugitive, **II** vr ma di wo 1.45 6.45 9.30 za 1.45 7.30 10.15 zo 1.45 4.15 6.45 9.30 Jurassic Park, **III** vr ma di 1.45 6.45 9.30 za 7.30 10.15 zo 4.15 6.45 9.30 wo 6.45 Sliver; wo 9.30 Sneak preview, **IV** vr t/m wo 6 45 9.30 vr ma di ook 1.45 za 7.30 10.15 zo 4.15 6.45 9.30 In the line of fire; vr zo ma di wo 1.45 6.45 9.30 zo ook 4.15 za 1.45 7.30 10.15 Indecent proposal.
Kindervoorstellingen: Euro Cinema za zo wo 1.45 Dennis the menace; za zo wo 1.45 Bambi.

EINDHOVEN – Euro I 1.30 6.45 9.30 zo ook 4 za 1.30 4 7.30 10.15 Jurassic Park, **II** 6.45 za 7.30 vr ma di ook 1.30 Cliffhanger; 9.30 za 10.15 Indecent proposal, **III** 1.30 6.45 9.30 zo ook 4.15 za 1.30 7.30 10.15 The Piano,; di 9.30 Sneak preview, **IV** 1.30 6.45 9.30 zo ook 4 za 1.30 7.30 10.15 di 9.30 In the line of fire, **V** 1.30 6.45 9.30 zo ook 4 za 1.30 7.30 10.15 The fugitive, **Plaza Futura** 7 9 Trois couleurs; 8 Léolo; 10 Jamón jamón; 11 Red rock west; zo 2 Dances with wolves (vooraf: De Wigwam). **Nachtvoorstelling: Plaza Futura** vr za 00.15 Bob Marley: Time will tell.
Kindervoorstellingen: Plaza Futura za zo wo 2.30 Onderaards geheim, **Euro cinema** za zo wo 2 zo ook 4.15 Bambi.

ENSCHEDE – Alhambra I ma t/m wo 2.30 6.45 9.45 vr za 2.30 7.30 9 10.30 zo 2 3.30 6.45 9.45 Jurassic Park, **II** ma t/m wo 2.30 6.45 9.30 vr za 2.30 7.45 10.45 zo 3.30 6.45 9.30 In the line of fire, **III** ma t/m wo 2.30 7 9.30 vr za 8 zo 4 7 9.30 Un coeur en hiver, **IV** ma t/m wo 2.30 7 vr za 2.30 6.45 zo 4.30 7 Belle van Zuylen; zo 9.15 vr za 10.15 Guilty as sin, **V** zo t/m wo 6.45 9.30 vr za 7.15 10 The Piano, **Cinecyclus** ma di wo 9.30 Fried Green Tomatoes, **Lumière I** ma di 6.45 9.45 vr 7.30 10.30 za 2 7.30 10.30 zo 3 6.45 9.45 wo 2 6.45 9.45 The fugitive, **II** zo t/m wo 6.45 9.30 vr za 7.30 10.15 Sliver, **III** ma di 6.45 9.15 vr 7.30 10 za 2 7.30 10 zo 3 6.45 9.15 wo 2 6.45 9.15 Hot Shots 2.
Kindervoorstellingen: Alhambra za wo 2.30 zo 3.30 Dennis the menace, **Lumière** za wo 2.30 zo 3 Bambi.

GRONINGEN – City I 1.15 4 6.45 9.30 In the line of fire, **II** 6.45 9.30 vr ma di ook 1.15 4 Last action hero; za zo wo 1.15 4 Stennis met Dennis, **III** 11.45 2.15 4.45 7.15 9.45 The last boyscout, **Filmhuis Liga '68** 8 Festival Liga '68; 10 Le journal d'une femme de chambre; vr za 00.00 Belle de Jour.
Nachtvoorstellingen: City I vr za 00.00 In the line of fire, **II** vr za 00.00 Last action hero.

DEN HAAG – Asta I 1.15 4 6.45 9.30 In the line of fire, **II** 1.15 4 6.45 9.30 Sliver, **III** 1.15 4 6.45 9.30 Last action hero, **Babylon I** 1.15 4 6.45 9.30 De tussentijd, **II** 1.15 4 6.45 9.30 The Piano, **III** 1.15 4 6.45 9.30 Belle van Zuylen, **Cineac I Tuschinski** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **II** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 Dave, **III** 1.15 4 6.45 9.30 Hot Shots 2, **Haags Filmhuis I** 7.30 9.45 zo ook 2 4.15 wo ook 3 Trois couleurs: bleu, **II** 7.30 zo ook 4.15 Jamòn jamòn; 9.45 zo ook 4.15 Bad lieutenant, **III** do vr za 7.30 9.45 Violence and passion; zo di wo 7.30 9.45 Bellissima; ma 7.30 Filmgeschiedenis deel III: De Russische klassieken, **Metropole I** 1.15 4 6.45 9.30 za zo ook a.m. 10.30 Jurassic Park, **II** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **III** 1.15 4 6.45 9.30 Indecent proposal, **IV** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Guilty as sin, **V** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Cliffhanger, **Odeon I** 1.15 4 6.45 9.30 za zo ook a.m. 10.45 Jurassic Park, **II** 1.15 4 6.45 9.30 Fixing the shadow, **IV** 11.45 2.15 4.45 7.15 9.45 The last boyscout.
Nachtvoorstellingen: Cineac I za 00.15 The fugitive, **II** za 00.15 Dave, **Metropole I** za 00.15 Jurassic Park, **Odeon III** vr za 11.00 Jurassic Park. **Kindervoorstellingen: Haags Filmhuis** zo 2 wo 3 Pippi gaat van boord; Daantje de wereldkampioen, **Cineac II** 4 za zo wo ook 1.15 Bambi, **Metropole IV** za zo wo 1.15 4 Bambi, **V** za zo wo 1.15 4 Dennis the menace.

HAARLEM – Brinkmann I 1.45 6.45 9.30 za 1.45 9.15 10.15 In the line of fire, **II** 1.45 6.45 9.30 za 1.45 7.30 10.15 Sliver, **III** 9.30 zo ook 4.15 Indecent proposal; 7 vr ma di ook 2 zo ook 4.30 Enchanted april, **IV** 9.30 zo ook 4.15 Indecent proposal; 7 beh. ma 9.30 vr ma di ook 2 Dave; ma 9.30 Sneak preview. **V** 7 9.45 vr ma di ook 1.45 zo ook 4.15 The Piano, **Cinema Palace** vr t/m zo 6.30 9.30 ma di wo 8.30 za zo wo ook 2.30 Jurassic Park, **Filmschuur** ma di 9 vr za 7.30 10 Kafka, **Luxor** 6.45 9.30 vr za 7.30 10.15 za zo ook 2 The Fugitive; wo 9 Het proces.
Kindervoorstellingen: Filmschuur zo 2.30 Onrust in vogelland, **Brinkmann II** za wo 1.45 zo 1.45 4.15 Bambi, **Brinkmann III** za zo wo 2 De prinses en de trollen; **Brinkmann IV** za zo wo 2 Dennis the Menace.

HILVERSUM – Filmhuis ma 8.30 Until the end of the world; wo 2 De G.V.R.; wo 8.30 Bezness, **City I** 1.30 6.30 9.15 zo ook 4 Jurassic Park, **II** 1.45 7.15 zo ook 4.15 Hot Shots 2; 9.45 Dave, **III** beh. di 1.45 6.45 9.30 zo ook 4 Indecent proposal, **IV** 1.45 7 9.45 vr di za zo wo 7 9.45 ma 1.45 7 The Piano; di 1.45 6.45 9.30 Oeroeg; ma 9.45 Sneak preview, **Euro I** 6.30 9.15 za wo ook 1.30 zo ook 1.30 4 In the line of fire, **II** 7.30 9.15 za wo ook 1.30 zo ook 1.30 4 Sliver, **III** 6.45 9.30 za wo ook 1.45 zo ook 1.45 4.15 The fugitive.
Kindervoorstellingen: City III za wo 1.45 zo ook 4.15 Dennis the menace, **Euro** za wo 2 zo ook 4 Bambi.

LEEUWARDEN – Beurs van Romein vr za di wo 7.45 Glengarry Glen Ross; 10 Les nuits jauves, **Cinema** vr 7.15 9.45 za 2 7.15 10 zo 3 6.45 9.30 ma t/m wo 8 Fugitive, **Club I** vr za 2 7.15 9.45 zo 3 6.45 9.15 ma t/m wo 2 8 Indecent proposal, **II** vr 7.15 9.45 za 2 7.15 9.45 zo 3 6.45 9.15 ma di 2 8 wo 8 Hot Shots 2, **III** vr 2 ma t/m wo 2 Jurassic Park; vr 7.15 9.45 za 2 7.15 9.45 zo 3 6.45 9.15 ma t/m wo 8 Last action hero, **IV** ma t/m za 2 zo 3 ma t/m wo 2 Getting ahead; vr za 7.15 9.45 zo 6.45 9.15 ma t/m wo 8 Dave, **V** vr t/m za 2 zo 3 wo 2 Bambi; vr za 7.15 9.45 zo 6.45 9.15 ma di 2 8 wo 8 Reservoir dogs, **Studio F** vr 7.15 9.45 za 2 7.15 10 zo 3 6.45 9.30 ma t/m wo 8 In the line of fire, **Tivoli I** vr 7 9.45 za 2 7 10 zo 3 6.45 9.30 ma t/m wo 8 Jurassic Park, **II** vr 7.15 9.45 za 2 7 15 10 zo 3 6.45 9.30 ma t/m wo 8 Sliver, **III** vr 7.15 9.45 za 2 7.15 10 zo 3 6.45 9.30 ma t/m wo 8 The Piano.

LEIDEN – Lido I beh. ma 6.45 9.15 vr za zo wo ook 2.30 Jurassic Park, **II** beh. ma 6.45 9.15 vr za zo wo ook 2.15 The fugitive, **III** vr za zo 2.30 7 wo ook 2.30 Hot Shots 2; vr za zo 9.15 ma t/m wo 6.45 9.15 The Piano, **IV** beh. ma 7 9.15 vr ook 2.30 Sliver, **Luxor** beh. ma 7 9.30 zo ook 2.45 Jurassic Park, **Studio** beh. ma 6.45 9.15 vr za zo wo ook 2.15 In the line of fire, **Trianon** Indochine, **Kijkhuis** 7.30 9.45 The cement garden; wo 8 10.15 Wittgenstein.
Kindervoorstelling: Lido IV za zo wo 2.30 Bambi.

MAASTRICHT – Cinema Palace I 2.30 5.30 8.30 Jurassic Park, **II** 2 30 5.45 9 The fugitive, **III** vr ma di ook 2.30 5.30 Guilty as sin; 9.15 Indecent proposal, **Ciné-K** 9 Un coeur en hiver, **Filmhuis Lumière** 8 Virginia; 8.30 Les nuits fauves; 10 Simple men; vr za Simple husbands and wives, **Mabi I** vr t/m zo 1.15 4 6.30 9.15 ma t/m wo 2.30 6.30 9.15 Jurassic Park, **II** vr t/m zo 1.15 4 6.30 9.15 ma t/m wo 2.30 6.30 9.15 Sliver, **III** 6.30 9.15 vr ma di ook 1.15 4 The Piano, **IV** vr t/m zo 1.15 4 6.30 9.15 ma t/m wo 2.30 6.30 9.15 In the line of fire.
Kindervoorstelling: Palace za zo wo 2.30 Bambi.

NIJMEGEN – Calypso I 2 6.45 9.45 za 2 7.15 10.15 zo 1.30 4 6.45 9.45 The fugitive, **II** vr ma di 2 6.45 9.30 za 7 10 zo wo 6.45 9.30 In the line of fire, **III** 2 6.45 za 2 7.15 zo 1.30 4 6.45 Cliffhanger; 9.15 za 10.30 The Piano, **Carolus I** wo 9.15 Sneak preview; 2 6.45 9.45 za 2 7.15 10.15 zo 1.30 4 6.45 9.45 wo 2 Jurassic Park, **II** vr ma di 2 6.45 9.15 za 7.30 10.30 zo 6.45 9.15 Indecent proposal; za wo 2 zo 1.30 4 Dennis the menace, **Centrum Theater** 2.30 6.30 9.30 Jurassic Park; vr ma di 2.30 6.45 9.15 za zo wo 6.45 9.15 Sliver; za zo wo 2.30 Bambi, **De Mariënburg I** 7.45 Enchanted april; 10 Close my eyes; di 10 Sneak preview; vr za 00.00 De verhalen van 1001 nacht; zo 4 Close my eyes, **II** 7.30 Teorema; 10.15 beh. di Jamon Jamon; vr za 00.15 Teorema; zo 4.15 Teorema; zo 3 Filmsalondocumentaire Oswald, **III** 7 Oswald; 8.30 Nord; 10.30 Cement garden, **Scala** 7.45 10 Trois couleurs: bleu; za zo wo 2 De prinses en de trollen; zo 4 Trois couleurs: bleu.
Nachtvoorstellingen: De Mariënburg vr za 00.00 De verhalen van 1001 nacht, **II** vr za 00.15 Teorema.
Kindervoorstelling: Calypso za wo 2 zo 2 4 Bambi.

ROTTERDAM – Alhambra I 11.45 2.15 4.45 7.15 9.45 The last boyscout, **II** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Indecent proposal, **Calypso I** 1.15 4 6.45 9.30 De tussentijd, **II** 1.15 4 6.45 9.30 The Piano, **III** 1.15 4 6.45 9.30 Belle van Zuylen, **Cinerama I** 1.15 4 6.45 9.30 Jurassic Park, **II** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **III** 1.15 4 6.45 9.30 Cliffhanger, **IV** 1.15 4 6.45 9.30 Guilty as sin, **V** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Dave, **Corso** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **Imax Theater** vr t/m di 2 8.30 za zo ook 4 Sharks; za zo 12.00 Antarctica; di t/m vr 3 7.30 za zo 1 3 7.30 Het grote Barriere Rif, **Lumière I** 1.15 4 6.45 9.30 za zo a.m. 10.30 Jurassic Park, **II** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Sliver, **III** 6.45 9.30 do vr ma di ook 1.15 4 Last action hero, **IV** 1.15 4 6.45 9.30 Hot Shots 2, **Rex** 12 Naked scents, **Thalia** 1.15 4 6.45 9.30 In the line of fire, **Venster I** 8 10 Trois couleurs: bleu, **II** vr za 7.30 Il decameron; zo ma wo 7.30 Canterbury tales; beh. di 9.30 Medea; di 7.30 Wintergasten; 9.30 Stalker, **III** 8 10 ma 10 Bad lieutenant; ma 10 Sneak preview, **IV** 8 Wittgenstein; 10 La chasse aus papillons.
Nachtvoorstellingen: Lumière I vr za 00.15 Jurassic Park, **II** vr za 00.15 In the line of fire, **III** vr za 00.15 Last action hero, **Venster I** vr za 00.00 Canterbury tales, **II** vr za 11.30 Il decameron, **III** vr za 00.00 The Mozart bird, **IV** vr za 00.00 Caravaggio **Cinerama I** za 00.15 Jurassic Park.
Kindervoorstellingen: Alhambra II za zo wo 1.15 4 Bambi, **Lumière II** za zo wo 1.15 4 Bambi, **III** za zo wo 1.15 4 Dennis the menace, **Cinerama V** za zo wo 1.15 4 Dennis the menace.

SPIJKENISSE – Euro I 2 7 9.30 Jurassic Park, **II** 7 9.30 The fugitive; za zo wo 2 Jungle book, **III** vr ma di 7 9.30 za zo wo 2 7 9.30 In the line of fire, **IV** 9.30 Cliffhanger; vr ma di 7 za zo wo 2 7 Hot Shots 2.

TILBURG – Cinecitta I 7.45 10.15 di 7.45 The Piano; di 10 Sneak preview, **II** vr t/m zo 7.30 Oeroeg; vr t/m zo 9.30 ma t/m wo 8.30 Indochine, **III** vr za 7.45 Brutti, Sporchi e Cattivi; zo ma 7.45 Time of the Gypsies; di wo 7.45 One flew over the Cuckoo's nest; 10.15 Red Rock West, **Midi** vr za 2.30 7.15 10.15 zo 0.30 3.30 6.30 9.30 ma t/m wo 2.30 6.30 9.30 Jurassic Park, **Heuvelpoort I** vr t/m zo 2.30 7.15 10 ma t/m wo 2.30 8 In the line of fire, **II** vr t/m zo 10 ma t/m wo 8 Indecent proposal; zo 12 Dr. Zhevago; vr t/m zo 2.30 7.30 ma t/m wo 2.30 Dennis the menace, **III** vr 2.30 7 9.30 za zo 7 9.30 ma di 2.30 8 wo 8 Sliver; za zo wo 2.30 Bambi, **IV** vr t/m zo 2.30 6.30 9.30 ma t/m wo 2.30 8 The fugitive, **V** vr 2 30 7.30 za zo 7.30 ma t/m wo 2.30 Dave; vr t/m zo 10 ma t/m wo 8 Guilty as sin, **Theater Louis** vr 9 Le chêne; za 9 Chabrol's Madame Bovary; 19 Madame Bovary; di 9 Pijnlijke onverschilligheid; wo 7.30 Der blaue Engel; wo 10 Young soul rebels; do 9 Virgina.

UTRECHT – Catharijne I 2 6.45 9 15 za 2 7.30 10.15 Sliver, **II** 2.15 7.15 9.45 Dave, **III** 2.15 7.15 Hot Shots 2; 9.45 Guilty as sin, **IV** 2 7 9.30 Indecent proposal, **Camera** zo t/m wo 1.45 6.45 9.30 vr za 1.45 7.30 10.15 In the line of fire; di 9.45 Sneak preview, **City** zo t/m wo 6.45 9.30 zo wo ook 2 vr za 7.30 10.15 The Piano, **FTN** di 8.15 The story of Qiu Ju, **'t Hoogt I** 7.30 9.30 beh. ma 7.30 Jamón jamón, **II** 7.45 9.45 The lost paradise, **III** 7.45 9.45 The Mozart bird, **Movies I** 7.15 9.45 za zo wo ook 2 Belle van Zuylen; zo 4.30 A short story about killing, **II** 7.15 9.45 Reservoir dogs; zo 4.30 Enchanted April, **Rembrandt I** 1.15 4 6.45 9.30 za zo ook 10.30 a.m. Jurassic Park, **II** 2.30 5.15 8 Jurassic Park, **III** 1.15 4 6.45 9.30 The fugitive, **Springhaver I** 7.45 10 za zo wo ook 5 Trois couleurs bleu; za zo 11.30 The sound of music, **II** 8 10.15 The crying game; za zo wo 2.30 Oeroeg; za zo wo 4.45 Betty blue, **Studio** 2.15 7.15 9.45 di 2.15 7.15 De tussentijd.
Nachtvoorstellingen: Rembrandt I za 00.15 Jurassic Park, **Movies I** vr za 00.15 Bitter moon, **II** vr za 00.15 A short story about killing, **Springhaver I** vr za 00.00 The shining, **II** vr za 00.15 A clockwork orange, **Studio** vr za 00.00 Blind side.
Kindervoorstellingen: City za wo 2.30 zo 1.30 4 Bambi, **Springhaver I** za zo wo 3 De prinses en de trollen.

WAGENINGEN – Molenstraattheater I vr za 6.15 7.45 10.15 zo t/m wo 7 9.45 za zo wo 1.30 za zo 3.45 Jurassic Park, **II** vr za 10.30 zo t/m wo 10.15 Guilty as sin; vr za 8.45 zo t/m wo 6.45 za zo 3.45 Dave; vr za 6.45 10.30 zo t/m wo 10 za zo 3.45 Sliver; zo t/m wo 8.30 Hyènes; vr za 8.30 zo t/m wo 7.30 The Piano; za zo wo 1.45 De prinses en de trollen; za zo wo 2 Bambi.

ZWOLLE – De Kroon I vr t/m zo 6.30 9.30 ma t/m wo 8.30 za zo wo ook 2.30 Jurassic Park, **II** vr t/m zo 7.30 10 ma t/m wo 8.30 za zo wo ook 3 In the line of fire, **III** vr t/m zo 7 za zo wo 2.30 Dave; vr t/m zo 9.30 Hot Shots 2, **IV** vr t/m zo 7.30 10 ma t/m wo 8.45 Sliver; ma t/m wo 8 1900 Novecento deel 2. **Kindervoorstelling: De Kroon IV** za zo wo 3 Dennis the menace.

Amanda Ooms in 'De Tussentijd' van Marianna Dikker.

BINNENLAND

THEATER

Hot flashes is een stuk over reünie van een groepje vriennen dat uit elkaar is gegroeid. voorstelling wordt gespeeld or zes Antilliaanse actrices die n tournee door Nederland ma-n: vanavond in Rotterdam (Bi-otheek Theater), zaterdag in roningen (Het Dok Lewenborg) woensdag in Arnhem (Theater n de Rijn).

Irma Wijsman speelt de mo-oloog *Het uur van de aap* van vis Peeters in een grachten-and (Herengracht 572) in Am-terdam. Michel van Dousselae-, acteur van de Blauwe Maan-ag Compagnie, regisseert. De ele maand oktober, van woens-ag tot en met zaterdag.

In de Toneelschuur in Haarlem anavond de première van Hein-ch Bölls *Meningen van een lown*, door de Vlaamse theater-akers Jan Steen en Frans van er Aa. Over een clown die ten nder gaat aan liefdesverdriet.

Ionesco's *The bald prima don-a* (*De kale zangeres*) wordt in et Engels gespeeld door het msterdam Chamber Theatre an 5 tot en met 10 oktober in e bovenzaal van de Amsterdam-e Stadsschouwburg.

De waarheid over Sancho anza is een produktie van Leo logenboom en Paul Gieske. ver de achterkant van het ac-eursbestaan. In De Melkweg, msterdam, van 6 tot en met 10 ktober.

Flossen van René van 't Hof en Jim van der Woude wordt nog ot en met zaterdag 9 oktober espeeld in Theater Bellevue in msterdam.

Weer terug in het theater: het rachtige *Ramirez* van Onafhan-elijk Toneel. Gerrit Timmers en Marc Warning maakten in de re-gie van Mirjam Koen indrukwek-kend theater op basis van Manu-el Puigs roman *Eternal curse on the reader of these pages*. Van 4 tot en met 9 oktober in Frascati, Amsterdam.

DANS

☐ Dansgezelschap Conny Jans-sen danst. . . staat vanavond in de schouwburg in Gouda met *The unanswered question*, *Wee-ping walls* en de reprise van *Mo-ving Target*. Dinsdag in De Oran-jerie in Roermond, woensdag Het Speelhuis in Helmond en donder-dag De Meervaart in Amsterdam.

☐ Onder de titel *Four steps for ward* presenteert het Haagse Korzo Theater vanavond, zater-dag en zondag een programma waarin vier 'aanstormende' cho-reografen zich mogen presente-ren: Shai Gottesman, Tony Wil-son, Wayne E.S. Rees en Keith-Derrick Randolph.

☐ Verder: Scapino Rotterdam met *Perureim* en *Kathleen* (Arn-hem, Stadsschouwburg, zater-dag; Groningen, Stadsschouw-burg, dinsdag; Velsen, Stads-schouwburg, woensdag; Utrecht, Stadsschouwburg, donderdag); Dansgroep Krisztina de Châtel met *Paletta* en *Concave* (Bergen op Zoom, Schouwburg De Maagd, zaterdag; Eindhoven, Stadsschouwburg, woensdag).

WERELDMUZIEK

☐ Nikos Papazoglou zingt Grieks-se rebetika, vandaag en zaterdag in Vredenburg, Utrecht en zon-dag in Paradiso, Amsterdam.

☐ Keniaanse taarab door Zein Musical Party, vandaag te horen in Rasa, Utrecht en zondag in 042, Nijmegen.

☐ Matrix in Rotterdam presen-teert vanaf zaterdag elke week wereldmuziek, te beginnen met Ghanese highlife door Akwaaba.

☐ Ensemble Xiadiyana uit China speelt volksmuziek van de Uyg-huren, zondag in Rasa, Utrecht, dinsdag in 042, Nijmegen en donderdag in Theater Romein, Leeuwarden.

☐ De Indiase zanger Bhimsen Joshi treedt woensdag op in de Oosterpoort te Groningen en donderdag in Korzo, Den Haag.

VORMGEVING

☐ De keramist Alexander Licht-veld exposeert zijn monolitische objecten bij VormVast in Breda, tot en met 24 november.

☐ *De mogelijkheden van Neder-lands hout* is een onderzoek naar het gebruik van niet-tropisch hout in het meubeldesign. Bij KIS Artful Facilities in Amsterdam, tot en met 10 oktober.

☐ Friso Kramers Revolt-stoel is een moderne klassieker die nu in een nieuw jasje gestoken is. Tot en met 14 oktober in het Stede-lijk Museum Amsterdam.

☐ Galeria Dedato in Amsterdam besteedt aandacht aan Indiaan-se weefkunst uit Peru, waarbij is gebruik gemaakt van planten in de hooglanden van Ayacucho. Vanaf maandag.

JAZZ

☐ I Compani treedt vanavond op in Provadja, Alkmaar; zaterdag in 't Hof, Dordrecht.

☐ Diftong, met zanger Han Buhrs, geeft vanavond een con-cert in Korzo, Den Haag.

☐ The Rosenberg Trio speelt vanavond in Baarn (Speeldoos), zaterdag in Hoek van Holland (de Hoekstee), zondag in Gemert (Eendracht), woensdag tot en met zaterdag 9 oktober in Am-sterdam (Nieuwe de la Mar).

☐ In het BIM-huis in Amsterdam speelt vanavond het trio van saxofonist Evan Parker. Zaterdag de Doky Brothers, met trompet-tist Randy Brecker en tenorist Gary Thomas, donderdag Spirit Level.

☐ Vogelvijf, de band van bassist Tjitze Vogel, is zondag om 16 uur in Oostrum (Hervormde Kerk), dinsdag in Utrecht (Kikker).

☐ Festival met Yuri Honing, Marc van Roon, Michiel Borstlap en Niko Langenhuijsen, zondag om 15 uur in De Azijnfabriek, Den Bosch.

☐ Maandag in Wilhelmina, Eind-hoven, de formatie Zut Alors!

☐ Slagwerker John Engels ('40 jaar in het vak') maakt een *All Star*-tournee met saxofonist Lew Tabackin' en trombonist Jimmy Knepper; vanavond in Enschede (de Tor), zaterdag in Hoorn (Huis Verloren), zondag om 15 uur in Leeuwarden (de Brouwershoeck), dinsdag in Emmen (de Brasse-rie), donderdag in Haarlem (HJC).

POP

☐ Paul Westerberg heeft The Replacements opgeheven en liet onlangs van zich horen met het fraaie album *14 Songs*. Vana-vond geeft hij een eenmalig con-cert in Tivoli, Utrecht.

☐ De Jamaicaanse *toaster* Eek-A-Mouse is op tournee. Vana-vond in Tilburg (Noorderligt), za-terdag in Deventer (Burgerwees huis), maandag in Den Haag (Paard) en dinsdag in Amsterdam (Melkweg).

☐ *Flavor of the month*, vanavond in De Vlerk in Rotterdam, biedt een overzicht van het hip hop-ta-lent uit Rotterdam en omstreken.

☐ Death en Anacrusis spelen vanavond in Paradiso in Amster-dam en zondag in het Noorder-ligt, Tilburg.

☐ Sister Double Happiness speelt vanavond in Doornroosje Nijmegen, zaterdag in Tivoli Utrecht en zondag in de Effenaar Eindhoven.

☐ Singer/songwriter Lee Clayton is vanavond in Nighttown in Rot-terdam en woensdag in 042 in Nijmegen.

☐ De voorronden van de Grote Prijs van Nederland worden dit weekeinde gehouden in de Boer-derij, Zoetermeer (vanavond) en Sfinks in Heerenveen (zaterdag).

☐ UB40 is vanavond en zater-dag nog te horen in Ahoy', Rot-terdam.

☐ Forguette Mi Note en Dog Fa-ced Hermans treden zaterdag op in 't Beest in Goes.

☐ Sinister, Dead Head en Spiral-sea spelen zaterdag in Elckerlijck in Luttenberg.

☐ Michael McDonald is zondag in het RAI Congrescentrum in Amsterdam.

☐ The Wipers – Greg Sage en band – spelen zondag in de Vrij-hof, Enschede.

☐ Cajun-muzikanten Eddie Le-jeune, Ken Smith en Bobby Mi-chot treden zondagmiddag op in Vlissingen (Arsenaal Theater), maandag in Roermond ('t Bab beltje), dinsdag in Rotterdam (Rotown) en woensdag in Am-sterdam (Melkweg).

☐ Maandag is de nieuwe bezet-ting van Bad Brains te horen in Paradiso, Amsterdam.

☐ De Amerikaanse groep Spin Doctors, succesvol met het al-bum *Pocketfull of kryptonite*, is woensdag in Paradiso in Amster-dam.

☐ Woensdag speelt Gutterball (gitaarrock) in de Eland, Delft en donderdag in Vera, Groningen.

☐ Gunshot is woensdag in het Paard, Den Haag, en donderdag in Doornroosje, Nijmegen.

☐ Singer/songwriter Townes Van Zandt speelt donderdag in de Sleepin Arena in Amsterdam.

☐ Innerstate en Green Jelly spe-len donderdag in de Melkweg in Amsterdam.

☐ De All Star Superband (met onder anderen Jan Akkerman, Bertus Borgers, Kaz Lux en Jody Pijper) treedt donderdag op in het Luxor Theater in Rotterdam.

FILM

☐ Het vijfde Filmfestival Zeeland begint vanavond met de onoffi-ciële Nederlandse première van *The Firm*, Sidney Pollacks sterke thriller met Gene Hackman, Tom Cruise en Holly Hunter. Tot en met 9 oktober vooral kwaliteits-films die pas later in de bioscoop te zien zijn, zoals *Autumn Moon*, *Kalifornia* en *Even Cowgirls Get the Blues*. Dinsdag en woensdag films van Pasolini, donderdag een Mexicaans programma. Alle-maal in het Schuttershoftheater in Vlissingen.

☐ Filmliga Almelo begint het twintigste seizoen vanavond om 20.15 uur met *Sweet Emma, Dear Böbe* van Istvan Szabó, in aanwezigheid van hoofdrolspeel-ster Johanna ter Steege, die na afloop vragen beantwoordt.

☐ Het tienjarig bestaan van Filmhuis Roosendaal wordt ge-vierd met een feestprogramma dat de hele maand duurt en don-derdag om 20.30 uur begint met een vertoning van *Interrogation* van Ryszard Bugajski uit 1981.

LITERATUUR

☐ De Rode Hoed in Amsterdam organiseert vanavond een literair café dat in het teken staat van Roald Dahl. Met onder meer ac-trice Jenny Mijnhijmer over *Sjakie en de chocoladefabriek* en The Composer's Boys met de Umpa Lumpa-liedjes.

☐ Zaterdag vanaf 10 uur een an-tiquarische boekenmarkt op de Parade in Den Bosch.

☐ Het derde *Boekendiner*, zater-dag vanaf 17.30 uur in de Beurs van Berlage in Amsterdam, be-handelt deze keer het werk van Edgar Allen Poe. Sprekers zijn onder anderen Jan Wolkers, Ethel Portnoy en Mensje van Keulen. Pianist Marcel Worms en mezzosopraan Ilona Stokvis voe-ren de *Proses lyriques* van De-bussy uit. Ten slotte is er een vertoning van de film *The Fall of the House of Usher*.

☐ Zondag in poëzie-café Oud West in Amsterdam een literaire avond met 'schijnbare vrede' als thema.

☐ Maison Descartes in Amster-dam geeft Cees Nooteboom maandag vanaf 20 uur *carte blanche*.

☐ Zaal 16 in Tilburg begint het nieuwe seizoen dinsdag met een optreden van schrijfster Carla Bo-gaards en violist Sander Hoving.

FOTOGRAFIE

☐ Het Verzetsmuseum in Am-sterdam heeft de tentoonstelling *Foto's van Charles Breijer, 1940-1945* verlengd tot en met 24 ok-tober.

☐ Tot eind oktober hangen in het Stedelijk Museum in Amster-dam *Foto's uit Zuid-Afrika* van Koen Wessing.

BEELDENDE KUNST

☐ In Galerie Amsterdam (War-moesstraat 101) tot en met 23 oktober *Jazz in Beeld*. Klaas Gub-bels, Sipke Huismans, Frits Mül-ler, Han Bennink, Willem van Malsen en anderen tonen door jazzmuziek geïnspireerde grafiek, schilderijen en objecten.

☐ Museum Paleis Lange Voor-hout in Den Haag toont tot en met 21 november bijna vijftig te-keningen en schilderijen van de Mexicaanse kunstenares Frida Kahlo (1907-1954) onder de titel *La casa azul*.

☐ Ook in museum Paleis Lange Voorhout te Den Haag: *53 dich-tersportretten*, gouaches van Pe-ter Polderman. Tot en met 24 ok-tober.

☐ Tot en met 5 december in de Kunsthal, Rotterdam: *Oaxaca, magie van Mexico*.

☐ De Linnenbank Gallery in Blari-cum toont vanaf zaterdag werk van de Oezbeek Arkadi Natanov. Te zien tot en met 24 oktober.

☐ Vanaf zaterdag is in het Ge-meentemuseum in Arnhem een overzicht met recent werk van de Arnhemse kunstenares Kinke Kooi. Tot en met 28 november.

☐ Asselijn Amsterdam toont vanaf zaterdag, tot en met 3 no-vember, schilderijen en gouach-es van Hans Ebeling Koning.

☐ In Galerie Dis in Maastricht begint morgen een tentoonstel-ling met werk van Patrick Schols. Tot en met 27 oktober.

☐ Het Vlaams cultureel centrum De Brakke Grond in Amsterdam toont schilderijen van Luc Martin-sen (2 tot en met 31 oktober) en installaties van Mark Luyten (2 tot en met 24 oktober).

☐ Bronzen beelden van Joost van den Toorn zijn tot en met 20 oktober te zien in Galerie Swart in Amsterdam.

☐ Het Stedelijk Museum in Am-sterdam toont tot 14 november gemeentelijke kunstaankopen uit 1992.

☐ Schilderijen van Jan Martens, tot en met 24 oktober in Galerie Wolfs, Maastricht.

MUZIEKTHEATER

☐ *De laatste dans/Der letzte Tanz* is een 'dansconcert' van de PaardenKathedraal over leven en werk van de Nederlandse com-poniste Anna Cramer (1873-1968). Première zaterdag 16 ok-tober in Den Haag, vanavond al als *try out* te zien in Zaltbommel (De Poorterij).

☐ Teo Jolings *Mozart met motor* beleeft zijn première donderdag in de Westergasfabriek in Am-sterdam, met naast Joling zelf onder meer Lieuwe Visser en Jeff Hamburg. Maandag, dinsdag en woensdag zijn de *try outs* bij te wonen.

KLASSIEK

☐ Nieuwe muziek: pianist René Eckhardt speelt vanavond in de IJsbreker, Amsterdam, werk van onder anderen Ives en Messiaen; in Theater Kikker, Utrecht, woensdag composities en impro-visaties door pianist/ klavecinist Guus Janssen, solo en in trio-be-zetting.

☐ Orkesten: Nieuw Sinfonietta Amsterdam onder Lev Markiz speelt vanavond in de Grote Zaal van het Concertgebouw in Am-sterdam en zondagochtend in de Doelen in Rotterdam, met Jaap van Zweden als solist (Mendels-sohn, Bottesini, Tsjaikovski); het Radio Kamerorkest onder Frans Brüggen is vanavond in Vreden-burg Utrecht (Grote Zaal) met vio-liste Isabelle van Keulen, pianist Ronald Brautigam en de vrouwen van het Groot Omroepkoor (Men-delssohn: *Dubbelconcert* en *A midsummer night's dream*); het Brabants Orkest is vanavond in Eindhoven (Muziekcentrum Frits Philips) en zaterdag in Den Bosch (Casinotheater), met pianist El-dar Nebolsin.

☐ Meer orkesten: het Residentie Orkest speelt zaterdagavond en zondagmiddag in de Dr Anton Philipszaal in Den Haag (Schu-bert, Bruch, Rossini); zondagmid-dag is het Limburgs Symphonie Orkest in Amsterdam (Concertge-bouw, Grote Zaal) met onder meer Stravinsky (*Pulcinella sui-te*); het Radio Filharmonisch Or-kest speelt zondagmiddag in Vredenburg, Utrecht (Grote Zaal) werken van Richard Strauss; woensdag is het Noord Neder-lands Orkest in Groningen (Oos-terpoort) en donderdag in Mep-pel (Ogterop) met Grieg en Mo-zart; het Koninklijk Concertge-bouworkest onder leiding van Riccardo Chailly is woensdag 6, donderdag 7 en zondag 10 okto-ber in het eigen Concertgebouw in Amsterdam met de ouverture *Der Freischutz* van Weber, *Sym-phonische Gesänge* van Zemlins-ki en *Also sprach Zarathustra* van Richard Strauss; donderdag is het Rotterdams Philharmonisch Orkest in Vredenburg, Utrecht (Grote Zaal) met Sibelius, Nord-rheim en Beethoven (*Symfonie nr 2*); donderdag speelt het Resi-dentie Orkest onder Svetlanov in de Dr Anton Philipszaal in Den Haag (Glinka, Tsjaikovski en Ta-nejev).

☐ Kamermuziek: het Moskou Trio speelt vanavond in de Kleine Zaal van het Amsterdamse Con-certgebouw werken van Sjosta-kovitsj (*Pianotrio nr 2*) en Rach-maninov (*Pianotrio nr 2 in d*); zondagmiddag is het Párkányi Trio in Amsterdam (Concertge-bouw, Kleine Zaal) met Schubert, Martinu en Berens; het Britten Quartet speelt Beethoven en Stravinsky (woensdag, Kleine Zaal Concertgebouw Amster-dam).

☐ Oude muziek: de jubileumtour-nee van het Amsterdam Loeki Stardust Quartet begint vana-vond in de Waalse Kerk in Am-sterdam en gaat daarna naar Dokkum (Fontein, zaterdag), Rot-terdam (Doelen, zondag), Haar-lem (Concertgebouw, maandag), Den Haag (Oud Katholieke Kerk, dinsdag), Leiden (Rijksmuseum van Oudheden, woensdag) en Groningen (Remonstrantse Kerk, donderdag); zaterdag en zondag is het Freiburger Barockorchester in Vredenburg, Utrecht met werk van Wagner, Schumann en Men-delssohn; Ton Koopmans Am-sterdam Baroque Orchestra staat zondagavond in het Concertge-bouw in Amsterdam (Grote Zaal) met Vivaldi (*Vier jaargetijden*) en Mozart (*Divertimento* KV 138, *Adagio en fuga* KV 546), solist is Andrew Manze (viool).

KEUZE

De *JazzMarathon* in de Oosterpoort in Groningen presenteert dit jaar veel nieuwe Italiaanse muziek. Vanavond Gianluigi Trovesi Octet en Eugenio Colombo (solosaxofoon), Trio Clusone en zeven Italiaanse solisten, Greetje Bijma en Roscoe Mitchell (solosaxofoon). Zaterdag Italian String Trio, Noordpool Composers Orchestra & Bruno Tommaso, Roscoe Mitchell Kwartet, Steve Lacy (solosaxofoon), BassDrumBone en James Cartet Sextet.

André van den Heuvel speelt de koning en Freek de Jonge de nar in Shakespeares *King Lear* van het Nationale Toneel. Vanavond de première in de Koninklijke Schouwburg in Den Haag. In het tableau verder onder anderen Hans Croiset, Josée Ruiter, Peter Tuinman en Peter Blok. De regie is van Franz Marijnen, de vertaling van Hugo Claus.

Overzicht 1963-1993 is een expositie die een ruime keuze biedt uit het werk van de Rotterdamse kunstenaar Woody van Amen. Vanaf zaterdag, tot en met 31 oktober, in het Stedelijk Museum van Schiedam.

Tijdens de VARA-matinee, zaterdagmiddag in het Amsterdamse Concertgebouw (Grote Zaal), een programma met werken van Richard Strauss, waaronder *Till Eulenspiegels lustige Streiche*, de suite uit *Der Rosenkavalier* en de slotscène van *Capriccio*. Met Alessandra Marc (sopraan), Math Dirks (bas-bariton) en het Radio Filharmonisch Orkest onder Stephen Barlow.

In de concertzaal van het conservatorium in Maastricht brengt het kamerkoor Studium Chorale zaterdag de wereldpremière van Ton de Leeuws compositie *A cette heure du jour*. Voorts een Frans getint programma, met werken van Debussy, Poulenc en anderen.

Stroom hcbk in Den Haag presenteert tot begin november *Modellen/ models* van kunstenaar Vito Acconci. Het zijn 25 projecten voor straten, pleinen en parken in Amerika en Europa. Bovendien is een door Acconci vervaardigd ontwerp voor het Laakhavengebied in Den Haag te bekijken.

Het door Lorraine Vaillancourt gedirigeerde Nouvel Ensemble Moderne brengt zaterdagavond in de Kleine Zaal van het Concertgebouw in Amsterdam composities van onder anderen Boudreau (*Zeniths*), Xenakis (*Echange*) en Berio (*Folksongs*). Onder de gastsolisten bevindt zich daar mezzosopraan Jard van Nes. Maandag is het ensemble in de IJsbreker, Amsterdam, met werk van Vivier, Lapointe en Rea. Woensdag, eveneens in de IJsbreker, voert het gezelschap werk uit van onder anderen Keuris, Scelsi en Lesage.

Museum Boymans-van Beuningen in Rotterdam toont vanaf zondag een retrospectief met werk van Richard Prince, representant van de *appropriation art*-stroming. De ruim honderd foto's, schilderijen, werken op papier, objecten en literaire produkten uit de afgelopen vijftien jaar zijn te zien tot en met 28 november.

Eine Violine für Valentin is een hoorspel van Jon Rose dat zondagmiddag (16.30 uur) wordt uitgevoerd in de IJsbreker, Amsterdam, door Rose zelf (viool en elektronica), Lauren Newton (stem), Uli Gumpert (piano en harmonium) en anderen.

De Nederlandse Opera brengt vanaf maandag, in het Muziektheater in Amsterdam, tot eind oktober negen opvoeringen van *Orfeo ed Euridice* van Von Gluck in de regie van Peter te Nuyl, met het Nederlands Kamerorkest onder Hartmut Haenchen en het Koor van de Nederlandse Opera. Solisten zijn onder anderen Brian Asawa en Christiane Oelze.

De Stichting Literaire Activiteiten Amsterdam begint volgende week met *Geheugen, spreek!*, een tot eind november durende 'reeks lezingen over vormen van herinnering'. Douwe Draaisma en Gerrit Krol bijten dinsdag het spits af met onthouden en vergeten als voornaamste thema's. Ze worden donderdag gevolgd door Marijke Spies, Wouter Abrahamse en J.P. Guépin, die zullen spreken over retorica en geheugenkunst. In De Balie, Amsterdam.

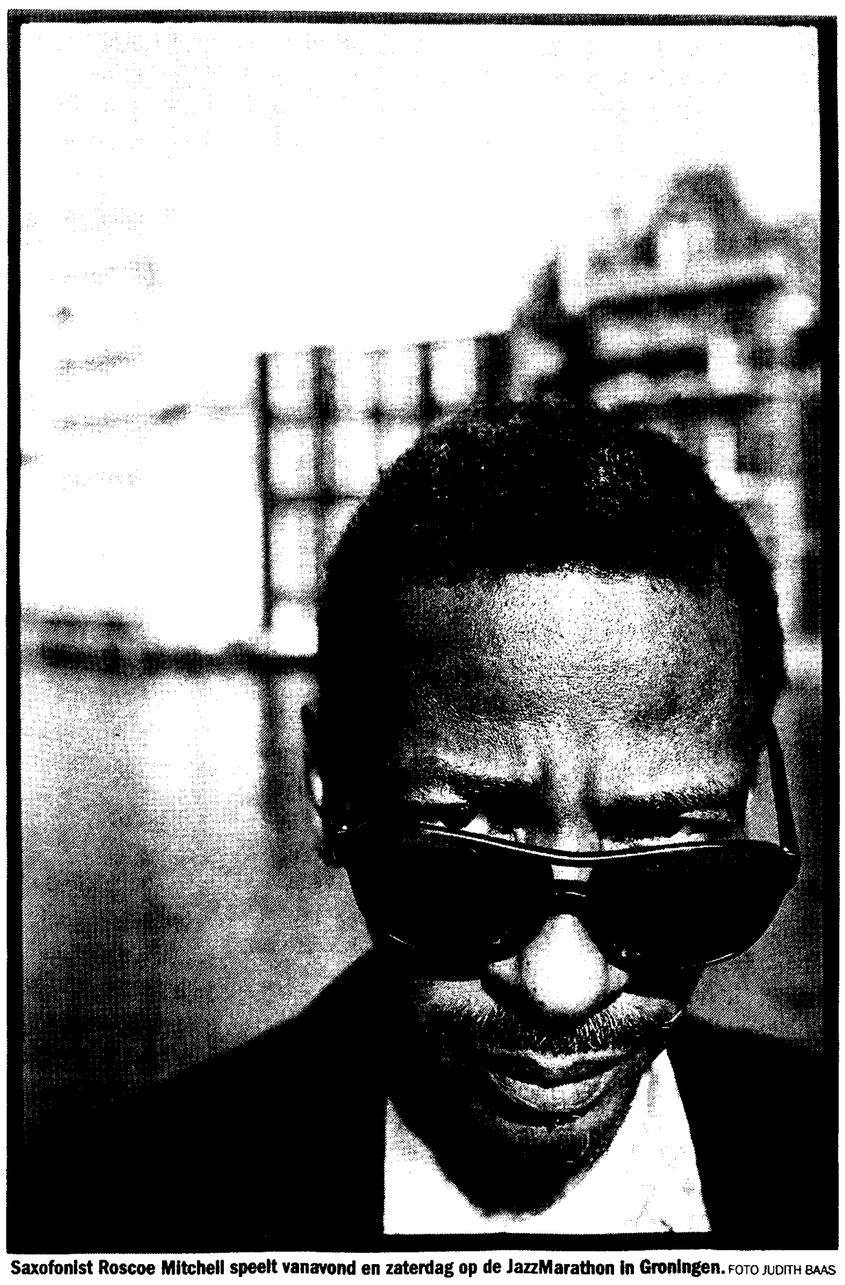

Saxofonist Roscoe Mitchell speelt vanavond en zaterdag op de JazzMarathon in Groningen. FOTO JUDITH BAAS

René van 't Hof en Jim van der Woude in 'Flossen', nog tot en met zaterdag 9 oktober te zien in Theater Bellevue in Amsterdam. 'Je verwacht perfectie en die krijg je ook', schreef de Volkskrant na de première vorige week. FOTO SANNE PEPER

Advertenties

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

Informatie over adverteren in deze rubriek, bel met Ina Timmerman tel. 020-562.2845, fax: 020-562.6283 reserveringen: 020-562.6270

kaAp

Studium Generale van de Hogeschool voor de kunsten Arnhem

literatuur en erotiek II

Donderdag 7 oktober
15.30 uur
HKA Auditorium
Oude Kraan 76
Arnhem

Thomas Verbogt
spreekt met
Aad Veldhoen
en
Willem de Ridder

Toegang gratis

Correspondentieadres kaAp
Onderlangs 9, 6812 CE Arnhem
085-535689

stroom
haags centrum voor beeldende kunst
spui 193-195 2511 jn den haag
telefoon 070 3658985
maandag t/m zaterdag 12 - 17 uur
29.9 TOT EN MET 6.11 '93
VITO ACCONCI
MODELLEN
PROJECTEN VOOR STRATEN, PLEINEN EN PARKEN

Uitnodiging
Beeldspraak
Beeldententoonstelling van vier beeldhouwers:
Gooitzen de Jong
Frank Letterie
Paulus Reinhard
Jan Spiering
Gratis te bezichtigen van 24 september tot 31 december 1993 op alle werkdagen.
Zondag 24 oktober
Zondag 21 november
Zondag 12 december
van 10.00 - 16.00 uur
U bent van harte welkom
rivm
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne
Antonie van Leeuwenhoeklaan 9
Bilthoven

DESIGNPRIJS ROTTERDAM 1994
JURY
prof. Wim Crouwel (voorzitter)
Peter Dormer (GB)
Denis Santachiara (I)
Tucker Viemeister (USA)
designprijs rotterdam 1994
Inschrijving geopend van 1 oktober tot 1 december 1993
Informatie en aanmeldingsformulieren bij de Rotterdamse Kunststichting
010 41 41 666

KUNST KIJKEN KUNST KOPEN

International Nederlanden Bank

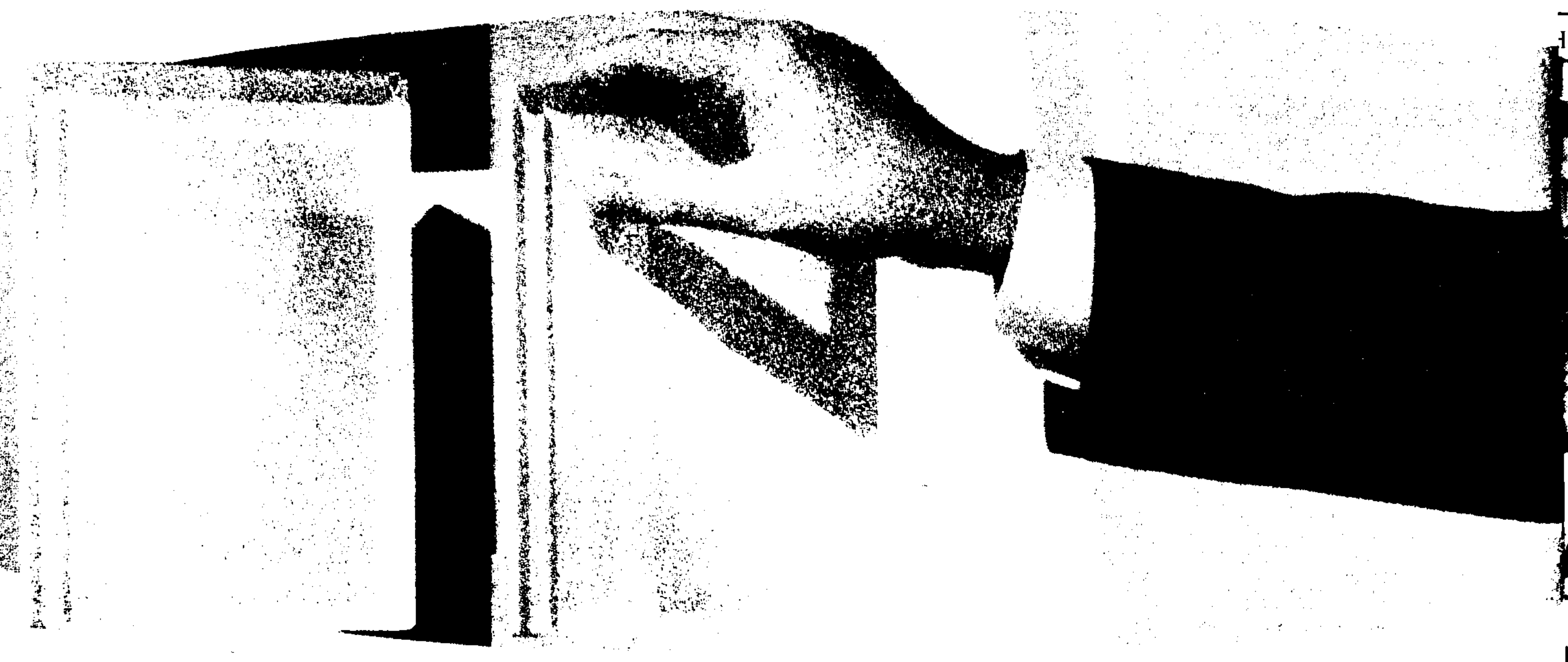

"Your place or mine?" Niet een vraag die je van een bank verwacht. Toch vraagt de ING Bank het regelmatig. We maken graag afspra-

KOMT U BIJ ONS

ken met u wanneer dat ú gelegen komt.

Voor heel wat mensen is het namelijk niet eenvoudig om tijdens kantooruren naar de bank te komen. Waar haal je de tijd vandaan als je allebei werkt?

En met een eigen zaak of een overvolle agenda ben je al blij als je er tijdens de lunch even uit kunt. Daarom komt de ING Bank naar ú toe als u niet naar de bank kunt komen. Als u dat wilt, bezoekt onze accountmanager u op uw zaak of bij u thuis. Ook buiten kantooruren.

Met hem of haar kunt u uitgebreid overleggen over bijvoorbeeld investeren, het betalingsverkeer van uw onderneming, beleggen of een huis kopen.

Bij elke ING Bank staat die accountmanager voor u klaar. Een vast aanspreekpunt... Iemand die u kent en al uw

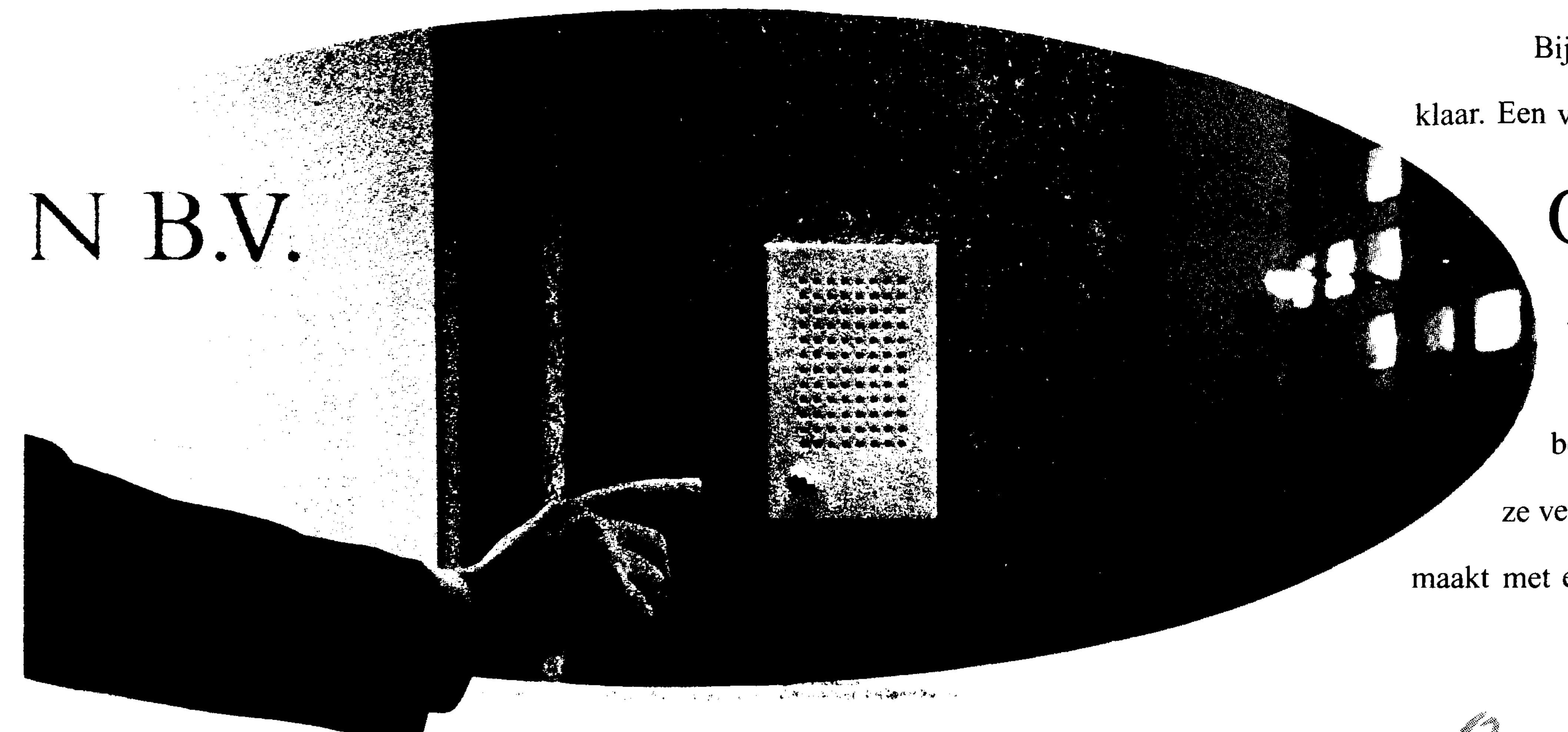

N B.V.

OF KOMEN WIJ BIJ U?

financiële belangen behartigt. Voor de ING Bank is dit een vanzelfsprekende service. Want we proberen altijd meer te doen voor onze cliënten dan ze verwachten. Dat ontdekt u vanzelf als u een afspraak maakt met een van onze accountmanagers. Bij u of bij ons...

Ongetwijfeld

ING BANK

1 in 3 MINI'S

Het Parool-Trouw-de Volkskrant
TEL.: 020-665 86 86 FAX: 020-665 63 21

Beeld en geluid

ANTENNE MATERIALEN v.d. camping en satelliet Attent, Madurastr. 98 A'dam

Muziek-instrumenten

AANBIEDING blaasinstrumenten, de beste merken voor de beste prijs. Bel voor een prijslijst. Schaap Muziek 075-284192.

Fonkelnieuwe accordeons 48 bas van ƒ 695 nú ƒ 459. 120 bas 4 korig van ƒ 1995 nú ƒ 995. Ook ƒ 40 per maand. Grote sorting occasions inkoop-verkoop-verhuur. Stemmen en repareren dat kan alleen bij DIJKMAN, Bilderdijkstraat 150, Amsterdam telefoon: 020-6120862.

KOPEN DUUR-HUUR! Met recht van koop Alle muziekinstrumenten Dijkman B.V. Rozengracht 115 Amsterdam, 020-6265611

Piano of vleugel? Kopen of Huren? De grootste keuze bij VAN URK. Vraag offerte. Bel 010-4363500 Van Urk, R'dam.

T.k gevr. piano/vleugel. Tel.: 020-6239157.

T.k. kl. VLEUGEL (l. 1.55 m), noten hoogglans, Kawai, i.z. g.st., pr. n.o.t.k., tax.rapp. Rijken & de Lange ter inz. 020-6228320, werkdagen na 20 u.

Boeken en tijdschriften

Kunst & Museumjournaal, tijdschrift voor moderne kunst: AANBIEDINGEN in hal Stedelijk Museum A'dam. Weekend 2-3 okt. 1-5 uur.

★ Uitg. Peregrinus vraagt vrijwillige medew. in Roermond en Maastricht, 04750-26946.

Vraag en aanbod

Rien van de Poel koopt inboedels en ruimt op. Ook inkoop boeken & platen. 020-6387472/020-6752168.

Opleidingen/ cursussen

23 Okt. start een training STRESS MANAGEMENT Info Sovi: 020-6203035.

JURIDISCH VERTALEN Drs. C.P. Odijk start op 11 oktober met de intensieve specialisatiecursus Juridisch Vertalen Engels-Nederlands / Nederlands-Engels. De cursus bestaat uit 24 lessen v. 2 uur en kost ƒ 700. Op 4 oktober wordt er een open avond gehouden in het Vossiusgymnasium te A'dam; aanvang 19.00 uur. Info: tel. 020-676 16 87.

Laat je stem horen. Herfstworkshop stem/zang 16-17 okt. M. v. Oort 033-550476.

"Op zoek naar ESSENTIE". 5-6 nov. + 5 do.av. meditatie, lichaamsw. en creatieve middelen begel. Gretha Aerts/Ed Stap. Folder: 020-6765686.

Avatar.

DE KUNST DOELBEWUST TE LEVEN. Wat houdt deze diepgaande cursus in? Info-avond 5 oktober. Inl.: 020-6203128. Avatar Partners Amsterdam.

WERKEN MET DROMEN in groepen van 6 pers. Start 8 & 11 okt. Info: 020-6200397.

● Tuincentrum? Een goede voedingsbodem voor uw omzet is een 1 in 3 MINI in de rubriek ,,Alles voor uw tuin''.

Dans- en balletlessen

KINDERLESSEN in de Wladimir Dance Studios. V.a. 4 jr. Info: 020-6274245.

ROCK 'n ROLLcursus. Tot 80 jaar. Ook zonder partner. Gratis proefles. Inl. 020-6228667.

Sport, spel en ontspanning

Masseuse geeft massage op afspr. 020-6176606. (Gn sex)

Paintball, adventures, terreinrijden, 6 kampen, waterskiën. Tel. 070-3909429.

The art of massage voor de verwende ,,zakenman''. Tel. 020-6977177.

Dieren en hun verzorging

T.k. Jack Russell terrier pups met registratie RvB. Tel.: 03469-2225.

T.k. Yorkshire terriër pups, 10 weken met goede stamboom. Inl. 020-6965803.

Huwelijk en kennismaking

010-Nederland. Welke gewillige, slanke (bi) jongen (v.a. 18) zoekt zo nu en dan rustpunt bij oudere, maar tóch sportieve, weldenkende man, 44 j., géén bril, baard of snor, 63 kg, 170 mtr., voor knuffels en meer. Overnachten is mogelijk. Géén SM, wél safe, hyg. en discreet. Je hoeft niet persé knap of ervaren te zijn. Br. o. nr. 145-30382 v.d. blad.

J.man, 50 jr., z.s.k.m. vrouw v. vaste relatie 020-6845193.

Nog geen plannen voor het weekend? Bel "BLIND DATE" Tel.: 070-3524030.

Wij, twee erg speelse mannen, 41 en 28 j. zouden graag eens die spannende, humorvolle vrouw willen leren kennen. Liefst MvhL. Br. o. nr. 145-30407 v.d. blad.

Discr. een leuke vrij-vriendin gezocht voor jm. van 41 j. Br. o. nr. 145-30410 v.d. blad.

Discreet kontakt voor ruimdenkende dames, heren en paren. Tel.: 020-6656115.

Discr. een leuke vrij-vriendin gezocht voor jm. van 28 jaar. Br. o. nr. 145-30413 v.d. blad.

Relatie bemiddelings-buro's

De Relatielijn
Zoekt u een man? 06-320.325.27
Zoekt u een vrouw? 06-320.321.37
van Stichting Date, 75 cpm

Uw leven krijgt meer inhoud. Relatieburo BOLLENSTREEK, P.B. 367, 2160 AJ LISSE. Het buro op nivo. De manier om de juiste partner te vinden. Tel.no. 02521-21741. Wij zijn er voor U.

Diversen

KARAMOKO, occult medium, helderz., helpt bij: liefdesproblemen, werk, examens, bescherming enz. Betaling na resultaat. 020-6124241.

Professor Abdul Waheb, HELDERZIENDE, medium, helpt u in geluk, liefde en relaties. Beschermt u tegen slechte invloeden, snel resultaat. Telefoon: 020-6111211.

Pasfoto's direkt klaar Nieuw foto op T-shirt direkt klaar. Fotostudio Heno Kalverstr. 236 hoek Muntplein

Personeel biedt zich aan

Eng. spr. vr. zkt. huishoud. werk. Bel 020-6957472. Dora.

Erv. KOK voor 3 dgn p.w. A'dam e.o. 020-6257976.

Koerier, 19 jr zkt werk nat/int. i.b.v. auto (LPG). Br. nr. Robin Pb 4995, 5604 CD Eindhoven.

Kantoorpersoneel gevraagd

Uitzendbureau ARTO zoekt met spoed een ADM. MEDEWERKSTER voor een Engelstalig bedrijf (max. 30 jr). De vereisten voor deze functie zijn: goede beheersing van de Engelse en Duitse taal (Frans is een pré), goede typevaardigheid, opleiding op MEAO-niveau en stressbestendig. Voldoe je aan deze eisen en ben je voor onbepaalde tijd beschikbaar? Bel dan snel 020-6273094 of kom langs N.Z. Voorburgwal 158, Amsterdam.

Snelste krant van AMSTERDAM EN AMSTELLAND
PAROOL
440.000 aansluitingen
Info 020 - 562.2746

Horecapersoneel gevraagd

Rest. Claes Claesz in de Jordaan zoekt BEDIENEND PERSONEEL (leeftijd 18-25 jr), beslist met erv. Bellen voor een soll. gesprek 020-6255306 (na 15.00 uur).

Musici en Artiesten

A'dams Univ. Koor Nieuwe Muziek zoekt nog sopranen en tenoren. Rep. wo.avond. Inl. 020-6383260.

Djembémaster Y. Barrera geeft Afrikaanse percussie. Curs. A'dam, Utr., D'Haag voor beg/gev/masterclass: 070-3505302, bel 19-21 uur.

Saskia Marz geeft zangles Tel. 020-6931889

Wij zijn 7 jaar gespecialiseerd in kursussen KAMERA-AKTEREN, middels een specifieke methode. De hoofddocent heeft ruim 30 jaar ervaring met drama-regie in film en TV. Ons castingburo heeft van elke kursist een videoband met scènes. Bel voor info of voor een oriëntatiedag, STUUR PAC, 03465-52843.

Divers personeel gevraagd

REVOKX Int. bedrijfs- en adviesbureau vraagt voor nieuw te openen kantoor te Assen MEDEWERKERS M/V. Omschrijv. werkzaamh.: onderhouden van contacten tussen klant en bedrijf, verzorgen v.d. reclame. Eisen: leeft. tussen 19-25 jr, zelfst. kunnen werken, HBO personeel & Arbeid (hoeft niet afgerond te zijn). Min. HAVO. Hoge verdiensten mogelijk. Br. o. nr. 215-30327 v.d. blad.

Gezocht: Ervaren verkopers in de buitendienst voor toeristengids van Amsterdam. Op basis van percentage en provisie. Bel voor afspraak: 020-6274608.

Onroerend goed te koop aangeb.

Aangeb. op rustiek park: nieuwe, houten sta-caravan. Tevens t.k. Redceder sta-caravan met 1 sl.k. Vr.pr. ƒ 23.000. Geen honden, kantine of speeltuin. Info. De Zeskamp, Putten, 03418-51361.

Onr. goed en woonr. te huur aangeboden

DIEMEN, per direkt enige nieuwbouw 3 kamer appartementen in kleinschalig gebouw boven winkelcentrum, huurprijzen vanaf ƒ 1.100 excl. serv.kst. Inl. 020-6958047.

Spaarndammerbuurt. Voor mnl. student grote kamer met gebr. keuken, douche, per 1/10, ƒ 425. Tel. uitsl. vr. 1/10 9.00-16.00 uur: 020-6822862.

Tot apr. '94 A'dam-Oost gest. etage ƒ 800 p.m. incl. + borg. 020-4206560 (antw.app.).

WWB A'dam e.o. 15 kmrs ƒ 400-ƒ 600. 020-6991194.

Onr. goed en woonr. t.h. gevr.

3e-jrs student geneesk. i.b.v. 3.5 j. urg. zkt 2/3/4-kamerwoning in A'dam. 020-6864845.

Lerares zkt gezell. woonr. A'dam-C. of Z.: 04167-74156.

Nette, werkende jonge vrouw zoekt 3/4 kam.app./etage in A'dam. Tel.: 020-6862734.

Stud. Scheikunde z.m.sp. kmr A'dam e.o. Kmr. v. meer pers. geen bezw. 055-555215

Woningruil

Buro Start heeft voor u 1400 RUILWONINGEN in Nederl. 020-6476697/030-941099.

Verhuizingen

Altijd KOMZO verhuizingen: tel. 020-6230253.

MEHMET verhuiz. & transport ècht goedkoop en betrouwb. 020-6938330/06-52840327.

Bedrijfs onr. goed t.h. aang./gevr.

Ca. 450 m² bedrijfsruimte te BADHOEVEDORP. Uitstekende bereikbaarheid, voldoende parkeren. Huursom ƒ 45.000 excl. BTW per jaar. Jan B. Boerman makelaardij o.g. Tel. 020-6592255.

Waddeneilanden

Ameland: prachtig gelegen stenen bung. 05994-12635.

Ontspan de boog op SCHIERMONNIKOOG Nieuwe luxe app. 2 badk. etc. Tel. 05195-31287.

Schiermonnikoog, Penthouse aan zee schitterend uitzicht. Tel.: 05195-31111.

TEXEL. UIT GOED VOOR U! Te huur op Texel nabij bos en strand vrijstaande bungalows*** en **** sterren 4/6 persoons ƒ 590,- per week. Telefonisch boeken 02220-17719. Midweek- en weekendverhuur ook mogelijk. Niet tijd. de vak.periodes.

Friesland

300 VAKANTIEHUIZEN overal in Nederland. EURO RELAIS, gids: 040-110101.

Drenthe

Bung., 3 slk., eigen bos, OPEN HAARD, ook HERFST nog VRIJ. Tel.: 03440-20421.

Uniek in bos comf. 5 p. bung. Herfstvk. vrij. 02153-14633

Overijssel

Bent u natuurliefhebber en houdt u van rust? Kom dan naar het DIEPENDAAL in Twente. Uniek gel., met schitt. uitzicht, hotel acc. tot 35 pers. Tel. 05480-21549.

Comf. bung. 6 pers. omg. Hardenberg. 05233-1727.

Gelderland

Kerkje + pastorie, groen riv. geb. Utr. Heuvelr. tot 14 p. 03449-2705 La Divina Comm.

T.h. Stroe 9-16 okt. 3-pers. bung., cv+tel. 02503-36200.

Zeeland

ZOUTELANDE t.h. vak.woningen en appart. 2-9 pers. Tel.: 01186-1545.

Noord-Holland

T.h. SCHOORL mooie stacaravans, compl. inger. bij duingebied en strand. PARK Het Lange Veld 02209 - 1759.

Limburg

Gulpen, moderne bungalows, 2-8 pers. Tel.: 04450 - 1180.

Luxe LANDHUIS Mookerhei najaarskorting! 08896-2068.

Mookerhei 2/4-p. vak.huisjes met open hrd, ligbad/bedstee najaarskorting. 08896-2068.

Voor uw vakantie in Valkenburg Hotel-Pension Debie, Neerhem 54, 04406-12950. Alle kmrs w/k. wat. en cv, pr. keuken, tv, terras, kind. red.

Culturele Reizen

21/11: 16d Yemen va 2495 SISC, Singel 60, 020-6265623.

Stedenreizen

Chartervlucht Rome 29/10 4 dgn ƒ 335 met hotel va. ƒ 459, ook 4/12 en 30/12 5 dgn. FUTURE LINE TRAVEL 020-622 28 59 ANVR/SGR.

Doe vakantie

+++ BALLONVAREN +++ Één onvergetelijke ervaring Kadobonnen!! 035-214218

Wintersport

DE SNEEUWSPECIALIST 10 dgn. bus,h.p./app. en skip. naar O'rijk, Italië en F'rijk v.a. ƒ 439,- Bel voor de brochure BIZZ: 050-144255 (lid SGR).

SKIEN IN DE PYRENEEEN. FRANCE INDIVIDUELLE: 02208-99555.

Vaartuigen

Mahonie-houten SCHOUW, open zeilboot, ruim 7 mtr. lang, prijs ƒ 8.000,-. Inl. 020 - 6279901.

T.k. (noorse) PAMPUS, 2 sets zeilen, zomer/wintertent, trailer, i.z.g.st. Prijs t.e.a.b. Pracht schip: 071-232844.

Botenverhuur

Friesland in het najaar! Week, weekend of midweek te huur Poly-Valken of kajuitzeiljachten. Vraag onze mooie folder! Sail Service Holland B.V. Postbus 3, 8723 ZJ Koudum. Tel.: 05142-2300, fax: 2906.

Zeezeilen

HERFSTZEILEN Hollands Glorie 010-4114944

Prachtige 7-d. zeilreizen op comfort. schepen, v. 16 okt. Wadden/IJsselm., v. 23 okt. Engeland/Noordzee, v.a. ƒ 495,- 'DE ZEILVAART' ENKHUIZEN 02280-12424 (ma-vr 9-17 u.).

Caravans

Caravanwintertenten grote show bij Vervat. Nu 14 modellen uitgestald o.a. Isabella, Brand, Dorema, Gerjak, Stromeyer, CMC, Patent. Meeneemprijzen v.a. ƒ 349,-. Stadionweg 31, R'dam. Tel. 010 - 4321455.

Stacaravans t.k. v.a. ƒ 7500 evt. incl. plaats. Stacaravans t.h. voor Herfstvakantie op familiecamping De Hoefslag Gasselte Dr. tel. 05999-64343.

Groepsvakantie-verblijven

KERKJE + PASTORIE tot 14 pers. Zie rubriek Gelderland.

Volwassenaccomm. 12-30 p., open haarden, pittoresk, op MOOKERHEI. V. zelfverzorging benodigdheden aanw. Najaarskorting! 08896-2068.

AFRIKA

GHANA Cross Country Adventure Tour, 25 dgn., vertr. 17/12, ƒ 3400,- p.p. incl. KLM retour. Info/broch.: INTERTOP, onderdeel SOC Reizengroup, tel. 070 - 3456765. Lid ANVR/SGR, of AFRICAN NETWORK. Tel. 04108-17777.

Tunesië

Aanbiedingen, last min. SGR Bosman Reizen 01184-72007.

Nederlandse Antillen

BONAIRE Naturisme op een tropisch eiland. Clothing optional resort Sorobon. Zon, zee, rust en verder helemaal niets. Videofilm, na overb. van ƒ 25,-- t.g.v. Aram B.V., bankrek.nr. 69.80.88.190. Inl. en tar.: Aram, Postbus 459, 2130 AL Hoofddorp.

Verenigde Sta[ten]

OKTOBERVOORDE[EL] Florida ƒ 729; Cali[fornië] ƒ 1069; New York Washington ƒ 850; etc. WRC 020-6205301 SGR.

Indonesië

BETAALBAAR REIZE[N] Rondreis Sumatra/Java 30 dgn ƒ 3395. Nog e[nkele] pltsn op 10/12 en 17/12. LITO 071-142847, lid SG[R]

Kaapverdië

Nu of noo[it]
9 dagen
Kaapverden ƒ 19[..]
Ontdek de oogverblind[ende] archipel met z'n 10 sc[hitte]rende eilanden. Een pra[chtig] zonnig paradijs ten we[sten] van de Afrikaanse kust. Geniet van het woeste a[fwis]selende landschap en schone azuurblauwe zee. Inclusief rechtstreekse vlu[cht], transfers en verblijf op b[asis] van halfpension in hotel M[ar]beza op Ilha do Sal met e[en] km lang zilverwit zandstr[and]. Alle kamers met zee[zicht]. Volop faciliteiten voor w[ind]surfen, zeilen, diepzeedu[iken] en vissen. Nu bovendien tis een fraaie reistas en verrassend A-REIZEN [jubi]leumgeschenk. Vertrek vrijdag. Absolute reissens die u niet mag missen! Bel nu A-REIZEN of uw ANVR reisbureau. A-REIZEN 02979-83952

Thailand

Vraag de zeer uitgebr. [reis]landgids bij WRC 040-552[...] SGR.

Duitsland

SAUERLAND Wunnenbe[rg] 8 pers. vak.appartemen[t] Inl./folder 03473-71989.

Tsjechië/ Slowakije

St. Ned.-Tsjechie zeer vo[ordelig] vliegr., busr., m/z hotel, [pen]sion, ontb. Tel.: 070-3688[...]

MEER 1 IN 3 MINI'S OP PAG. 10